

**UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE**

IMPACT STRATEGIC

Nr. 3 [28]/2008

Șos. Panduri, nr. 68-72, sector 5

Telefon: (021) 319.56.49; Fax: (021) 319.55.93

E-mail: cssas@unap.ro; Adrese web: <http://impactstrategic.unap.ro>, <http://cssas.unap.ro>

**EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREȘTI**

Consiliul editorial:

Prof. univ. dr. Marius Hanganu, președinte

C.S. I dr. Constantin Moștofleu, președinte executiv, editor-șef

C.S. I dr. Nicolae Dolghin

Prof. dr. Hervé Coutau-Bégarie (Institutul de Strategie Comparată, Paris, Franța)

Prof. dr. John L. Clarke (Centrul European pentru Studii de Securitate "George C. Marshall")

Prof. univ. dr. ing. Adrian Gheorghe (Old Dominion University, Norfolk, Virginia, SUA)

Dr. Josef Procházka (Institute for Strategic Studies, Defence University, Brno, Cehia)

Dr. Dario Matika (Institute for Research and Development of Defence Systems, Zagreb, Croația)

C.S. I dr. Gheorghe Văduva

Prof. univ. dr. Ion Emil

Colegiul de redacție:

Redactor șef: C.S. Vasile Popa

Secretar de redacție: Corina Vladu

Redactor: George Răduică

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Mihai Velea

C.S. I dr. Grigore Alexandrescu

Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorilor, respectând prevederile Legii nr. 206 din 27.05.2004 referitoare la buna conduită în cercetarea științifică.

ISSN 1842-810X (ediție online)

CUPRINS

ACTUALITATEA POLITICO-MILITARĂ

Religia păcii versus combativitatea musulmanului

Dr. Anghel ANDREESCU, dr. Nicolae RADU.....7

Terorism și religie la început de secol XXI

Dr. Mircea MUREȘAN.....18

GEOPOLITICI ȘI GEOSTRATEGII PE TRAIECTORIA VIITORULUI

Marea Neagră, potențială zonă majoră pentru securitatea globală

Dr. Nicolae DOLGHIN.....23

Conflictul din Caucazul de Sud provoacă îngrijorarea UE, NATO și SUA

Dr. Constantin-Gheorghe BALABAN.....30

Securitatea spațiului de interes. Reprezentarea psihosocială a securității și Homeland Security în zona Mării Negre

Dr. Alexandra SARCINSCHI.....38

Un rol geopolitic și geostrategic reînnoit pentru Marea Mediterană

Dr. Florin DIACONU.....46

NATO ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ: POLITICI, STRATEGII, ACȚIUNI

Tratatul de la Lisabona și principiul suveranității statelor: câteva comentarii

Mădălina Virginia ANTONESCU.....50

Dezvoltarea și experimentarea principalelor concepte operaționale în cadrul Alianței Nord-Atlantice

Crăișor-Constantin IONIȚĂ.....59

SECURITATE ȘI STRATEGIE MILITARĂ

Securitatea națională și dezvoltarea economică

Irina CUCU.....67

Conceptul de „securitate” în legislația internă și internațională

Mirela ATANASIU.....72

ANALIZE, SINTEZE, EVALUĂRI

Provocări în recrutarea soldaților profesioniști în Europa

Dr. Tibor SZVIRCSEV TRESCH.....79

Siria - obiective strategice și capacități militare

Marina MUSCAN.....90

EVENIMENT STRATEGIC

Reforma tratatelor UE

Vasile POPA.....96

PUNCTE DE VEDERE

Separatismul politic: un efect al globalizării?

Dr. Petre DUȚU.....99

SOCIETATE INFORMAȚIONALĂ. PACE ȘI RĂZBOI

Posibile coordonate ale unui mediu strategic

Dr. Gheorghe VĂDUVA.....106

NOTE DE LECTURĂ

Jihadul islamic.....116

AGENDA CSSAS

Activități ale CSSAS iulie-septembrie 2008

Irina CUCU.....117

În atenția autorilor.....118

CONTENTS

THE POLITICAL-MILITARY PRESENT

*Peace Religion Versus Muslim Combativeness - Anghel ANDREESCU, PhD, Nicolae RADU, PhD/
p.7*

Terrorism And Religion By The Beginning Of The 21st Century - Mircea MUREȘAN, PhD/p.18

GEOPOLITICS AND GEOSTRATEGIES ON THE FUTURE'S TRAJECTORY

The Black Sea – A Potential Major Zone For The Global Security - Nicolae DOLGHIN, PhD/p.23
*South Caucasus Conflict Rises EU, NATO And US Concern - Constantin-Gheorghe BALABAN,
PhD/p.30*

*Space Of Interest Security. Psycho-Social Representation On Security And Homeland Security In
The Black Sea Area - Alexandra SARCINSCHI, PhD/p.38*

*A Renewed Geopolitical And Geostrategic Role For The Mediterranean Sea - Florin DIACONU,
PhD/p.46*

NATO AND EU: POLITICS, STRATEGIES, AND ACTIONS

*The Lisbon Treaty And The Principle Of States' Sovereignty: A Few Comments - Mădălina Virginia
ANTONESCU/p.50*

*Main Concepts Development And Experimentation Within The North-Atlantic Alliance - Crăișor-
Constantin IONIȚĂ/p.59*

SECURITY AND MILITARY STRATEGY

National Security And Economical Development - Irina CUCU/p.67

"Security" Concept Between Internal And International Laws - Mirela ATANASIU/p.72

ANALYSIS. SYNTHESIS. EVALUATIONS

*Challenges In The Recruitment Of Professional Soldiers In Europe - Tibor Szvircsev TRESCH, PhD/
p.79*

Syria - Strategic Objectives And Military Capabilities - Marina MUSCAN/p.90

STRATEGIC EVENT

The EU Treaties' Reform - Vasile POPA/p.96

POINT OF VIEWS

Le Separatisme Politique: Une Effet De La Globalisation? - Petre DUȚU, PhD/p.99

INFORMATIONAL SOCIETY. PEACE AND WAR

Possible Coordinates For A Strategic Environment - Gheorghe VĂDUVA, PhD/p.106

REVIEWS

Islamic Jihad/p.116

CDSSS' AGENDA

The activities of the Centre for Defence and Security Strategic Studies, July-September 2008 - Irina CUCU/p.117

Instructions for authors/p.118

RELIGIA PĂCII VERSUS COMBATIVITATEA MUSULMANULUI

Dr. Anghel ANDREESCU
Dr. Nicolae RADU

Islamul reprezintă nu numai o religie, ci și o lege care reglementează comportamentul musulmanilor în toate circumstanțele vieții religioase, politice, sociale și particulare. Credința într-un Dumnezeu unic, creator al lumii, necreat, însoțit de îngeri, care sunt reprezentanții săi, reprezintă una dintre principalele dogme ale Islamului, acestea fiind expuse în Coran.

Cuvinte-cheie: Islam, pace, credință, Coran, religie.

Reflecții pe marginea prezentului

Timp de secole, înainte de venirea Islamului, arabii fuseseră împărțiți în nenumărate facțiuni războinice. Vărsările de sânge nu erau rare, iar în cadrul ostilităților se pierdeau multe vieți. Abordând chestiunea Islamului contemporan, mai ales din perspectiva transformării acestuia în factor de declanșare a unei „ciocniri a civilizațiilor”, Huntington considera că „islamismul” a fost de la început „o religie a sabiei, glorificând victoriile militare”. În aceeași accepțiune, textul coranic și toate actele de credință ale omului musulman conțin prea puține interziceri ale violenței, un concept de nonviolență fiind absent din doctrină și practică.

Fără să subscrie acestui punct de vedere, Frithjof (1994) susține că „este foarte posibil ca imaginile Coranului să se inspire mai ales din domeniul luptei... sufletul în căutare de Dumnezeu trebuie să lupte (...)”. Psihologic vorbind, combativitatea musulmanului este contrabalansată de fatalismul său; în viața spirituală, Jihadul, „războiul sfânt”, este mai întâi unul „al sufletului împotriva sufletului seducător (An-Nafs Al-‘ammara) și aspiră, prin transfigurare, la conștiința Absolutului”.

Indiferent de ce se crede, Islamul a stabilit un sistem de viață pe deplin uman, bazat pe principiile

adevărului și justiției. Aceasta era o creație unică, cu atât mai mult cu cât Islamul realizase ceva extrem de dificil - o revoluție intelectuală care a schimbat întreaga percepție a oamenilor în ceea ce privește scopul lor în viață (Abul A’la Mawdudi, 1963). Se poate spune oare că revirimentul islamic contemporan, oricare ar fi formele de manifestare ale acestuia, înseamnă, înainte de toate, repudierea influenței și dominației occidentale asupra identității și spiritualității islamice?

Huntington recunoaște că ceea ce este universalism pentru Occident înseamnă imperialism pentru restul lumii, care se distanțează de standardele duble ale democrației occidentale. Așa cum democrația este încurajată, însă nu și dacă îi aduce la putere pe islamiști, drepturile omului constituie o problemă în China, dar nu și în alte țări aliate. Posesia unui arsenal nuclear este legitimă pentru Israel, dar devine o problemă în cazul Irakului sau Iranului. În acest cadru de apreciere, pentru Islam, după cum arăta Fatima Mersi, Occidentul este materialist, brutal, represiv, traumatizant. El decide de unul singur dacă sateliții sunt folosiți pentru a-i educa pe arabi sau pentru a-i bombardă. El invadează viețile noastre. Asistăm, astăzi, la o confruntare între Orientul și Occidentul lumii, în care Islamul devine nu doar un instrument de ripostă la noile teze și orientări ale științelor sociale moderne, dar și o temă abordată cu obsesie drept singura cauză a acestei noi confruntări? Să fie vorba doar de o avalanșă de discursuri care au drept subiect nu fenomenul islamic contemporan, cum s-ar crede la o simplă vedere, ci interesul pentru petrolul țărilor arabe?

Spunem acest lucru, știut fiind faptul că statele arabe dețin monopolul zăcămintelor petrolifere de pe glob. Rezervele din această regiune reprezintă 60,17% din totalul rezervelor confirmate de petrol ale lumii și totalizează o sumă de 683,5 milioane

de barili, petrol de care, nu o singură dată, statele occidentale s-au arătat foarte interesate.

Indiferent de răspunsuri, că ne place sau nu, suntem martorii unui schimb de idei prin care se încearcă o „rediscutare” a rolului pe care Islamul îl are sau ar trebui să îl aibă în contemporaneitate, motivele putând fi înțelese din variate unghiuri. Clarificarea și înțelegerea manifestărilor și intențiilor sale, într-un climat în care simpla menționare a termenului „Islam” ca religie aduce cu pasiune în prim-plan raportul dintre acesta și extremismul practicat în numele acestei religii, sunt la fel de intens dezbătute ca și conceptul de jihad islamic. Abordarea locului pe care Islamul l-a deținut în contexte istorice succesive, de la apariția sa până la 11 septembrie, reprezintă un scop și pentru demersul nostru.

Cât de bine cunoaștem Islamul?

Nu o singură dată ne este dat să auzim cuvântul „fundamentalism”, care, cel mai adesea, este însoțit de adjectivul „islamic” și mai nou de „terorism”. Ce semnifică Islamul? Ce urmărește fundamentalismul islamic? Răspunsurile vin de la sine. Islamul este joncțiunea dintre Dumnezeu ca atare și om (Frithjof, 1994). Dacă ne raportăm la religii, există un fundamentalism creștin, după cum există și unul iudaic, iar în afara religiei vorbim despre fundamentalismul materialist-scientist, despre un fundamentalism ideologic stalinist, comunist sau despre un fundamentalism filosofic, fiecare dintre acestea pretinzând a fi unicul deținător al Adevărului absolut pe care încearcă să-l impună altora – fie și prin recursul la forță, în ultimă analiză.

În strânsă legătură cu acesta se află și un alt termen, pe care conștiința colectivă – fie din

insuficientă cunoaștere, fie la presiunea unor campanii ideologice dirijate – îl consideră instrument și vehicul al fundamentalismului, și anume, acela de „Jihad”, tradus, de obicei, dacă nu chiar întotdeauna, prin „război sfânt”, ceea ce, în accepția europeană și occidentală, în general, înseamnă „violență” și „terorism”. Să înțelegem Jihadul ca cu „terorism”?

Discuțiile pe marginea Islamului nu înseamnă, însă, doar examinarea situației musulmanilor astăzi. În primul rând, cuvântul „Islam” este rădăcina cuvântului arab „selam”, care înseamnă „pace”. Islamul este religia care se bazează pe obținerea păcii prin supunerea față de voința divină. Extinzând acest mod de înțelegere, am putea percepe Islamul drept o realitate eternă, un mod de viață gândit de Creator care nu se alterează cu trecerea timpului (Abul A'la Mawdudi, 1963). O privire scurtă asupra istoriei dezvăluie faptul că musulmanii au parcurs trei faze istorice, respectiv perioada ideală, regatul și consecințele sale culturale, sclavia și urmările acesteia, traversându-o acum pe cea de-a patra, marcată de eliberarea de sub dominațiile vestice. Sunt perspective ce ne obligă la o serie de reconsiderări istorice și nu numai.

Cunoașterea islamului înseamnă să cunoști secretul existenței, să știi cine ți-a îmbrăcat haina vieții și cine ți-o va scoate după un timp (Abu Ala Al-Ghiti, 2007). În ciuda efortului conștiincios ce a existat pentru a înțelege cu adevărat Islamul și islamiștii, se pare că există unii determinați să picteze terorismul și Islamul cu aceeași pensulă (Harun Yahya, 2002).

În acest sens, pentru cititorul neavizat, dar și pentru cititorul musulman interesat în a cunoaște modul în care un nemusulman percepe semnificația

Statul	Rezervele de petrol exprimate în milioane de barili	Procentul din rezervele mondiale (%)
Iran	92,86	0,92
Irak	100,00	10,03
Libia	22,80	2,29
Nigeria	17,90	1,8
Kuweit	94,00	9,43
Arabia Saudită	257,84	25,86
Emiratele Arabe Unite	98,10	9,84

Tabelul nr. 1

The International Petroleum Encyclopedia (Tulsa: PennWell Publishing Company, 1993), pp. 284 - 285

Nr crt	STATUL	DATE GENERALE				ISLAMUL		DRAPELUL	
		SUPRAFAȚĂ (mii kmp)	POPULAȚIE (mil. loc.)	CREȘTERE DEMOGRAF. (%)	VENIT BRUT / LOC (USD)	PONDERE (%)	ORIENTĂRI (%)	SIMBOL	VECHIME
1	Arabia Saudită	2 240	0,8	4,2	7000	98	Sunniți	Islamic	1906
2	Bahrain	0,62	0,6	3,2	7800	90	Șiiți-56 Sunniți-34	Turcesc	1932
3	E.A.U.	83,6	2,4	5,7	19860	95	Sunniți-80 Șiiți-15	Arab	11971
4	Iordania	89,2	4,5	4,2	1570	92	Sunniți-80	Arab	11916
5	Irak	438,3	21,8	3,9	2300	97	Șiiți-64 Sunniți-33	Arab	11963
6	Kuweit	17,8	2,2	3,6	22000	95	Sunniți-45 Șiiți-30	Arab	11961
7	Liban	10,5	3,5	1,4	3300	57	Șiiți-35 Sunniți-23	Identitar	11861
8	Oman	212,5	2,4	3,5	5000	88	Sunniți Ibadiți Șiiți	Arab	11970
9	Qatar	11,4	0,7	5,3	15900	95	Sunniți Wahhabiți	Turcesc	11949
10	Siria	185,2	16,7	3,8	1150	90	Sunniți-75 Șiiți-15	Arab	11963
11	Yemen	528	6,4	3,2	270	99	Sunniți-54 Șiiți-45	Arab	11990

Tabelul nr. 2 - Nucleul islamic arab

Surse: Kiljunen, 2001; Smith, 1995, în, Sageată, 2004

islamului ca religie, ne permitem să facem câteva precizări, nu înainte de a proceda la o retrospectivă asupra prezenței Islamului în țara noastră.

Demografie islamică

Numeric, populația Terrei în secolul XX a atins un record fără precedent. A fost nevoie de 2 milioane de ani până când populația planetei a ajuns la 1 miliard, în anul 1804. Al doilea miliard a fost atins în 1927, cel de-al treilea în 1960, al patrulea în 1974, al cincilea în 1987, iar cel de-al șaselea chiar la începutul anului 2000 (Kegley jr., Wittkop, 1997). Este de așteptat ca, în următorii 20-25 de ani, populația globului să ajungă la aproape 8 miliarde, din care 1,86 miliarde în țările cele mai puțin dezvoltate și numai 0,37 miliarde în țările dezvoltate, diferența fiind în categoriile intermediare

de țări, ceea ce ar putea crea probleme deosebite, inclusiv în domeniul securității (Petrescu, 2005).

În aceste condiții, Islamul reprezintă cea mai dinamică religie, situându-se pe poziția a doua, după creștinism, într-o ierarhizare a numărului de adepți (Merad, 2003). Astăzi, circa 1,3 miliarde de oameni sunt musulmani, aceștia fiind prezenți pe toate continentele, din Asia de Sud, Africa de Nord și de Est, nordul Indiei și regiunea caucaziană până în Orientul Mijlociu.

O clasificare regională a teritoriilor islamice se remarcă în *The Cambridge History of Islam*, editorii alegând soluția împărțirii teritoriilor islamice în teritorii centrale (Arabia, Egipt, Siria, Anatolia, Persia, Asia Centrală) și în teritorii îndepărtate (Europa, Africa, sud-estul Asiei).

Potrivit U.S. Department of State's Annual Report on International Religious Freedom, în

Nr crt	STATUL	DATE GENERALE				ISLAMUL		DRAPELUL	
		supr. (mii km ²)	pop. (mil. loc.)	creștere demogr. (%)	venit brut/loc (USD)	pond. (%)	orientări(%)	simbol	vechime
1	Kazahstan	2 717,3	16,9	1,2	2000	47	sunniți	Ident.	1992
2	Kirghistan	198,5	4,5	1,9	1150	550	sunniți	Ident.	1992
3	Tadjikistan	143,1	6,0	3,0	690	880	sunniți	Ident.	1993
4	Turkmenistan	488,1	4,3	2,5	1450	887	sunniți	Ident.	1992
5	Uzbekistan	447,4	23,8	2,6	1000	888	sunniți	Ident.	1991

Tabelul nr. 3 - Nucleul islamic central-asiatic

Surse: Kiljunen, 2001; Smith, 1995, în, Sageată, 2004

2003, numai în Europa erau înregistrați mai bine de 23 de milioane de musulmani rezidenți, în Franța și Statele Unite ale Americii, câte șapte milioane, iar în China, circa 50 de milioane. Tadjicii sunt musulmani sunniți, ca și turkmenii, kirghizii, uzbekii sau kazacii, cei din urmă fiind în număr de 16,9 milioane de musulmani. Indonezia este țara cu cea mai mare populație musulmană, numărând aproximativ 120 de milioane (World Population, 2002). Având 213 milioane locuitori, Indonezia este a patra țară a lumii și cea mai mare țară islamică (peste 90% din populație practică islamismul). Domeniul estic de răspândire a islamului depășește însă cadrul strict politic al acestei țări, incluzând și cea mai mare parte a Malaeziei, Singapore, sultanatul Brunei și sudul arhipelagului filipinez (Mindanao).

Islamismul reprezintă religia populației deșertice și semideșertice, limita sa fiind dată de contactul cu populațiile negroide, cu religiile animiste. Statele islamice africane se caracterizează printr-o remarcabilă eterogenitate, atât ca suprafață, ca mărime demografică și pondere a populației islamice, cât și din perspectiva simbolurilor naționale folosite.

La nivelul anului 2000, populația statelor majoritar islamice era de 1.282 milioane de oameni, reprezentând la acel moment o pondere de 21% din cea a globului, ceea ce este considerabil atât ca volum, cât și ca fracțiune din total. Dimensiunea problemei și a interesului pentru ea este dată de faptul că, în următorii 50 de ani, la care ne referim, această populație este, potrivit prognozelor Băncii Mondiale (preluate din statisticile naționale, de la Divizia de Statistică și de la Divizia de Populație a Organizației Națiunilor Unite, de la World Data

Indicators 2003, World Bank, Washington D.C., și din multe alte surse), într-o dinamică foarte pronunțată, urmând a atinge 1.530 milioane de oameni în anul 2010 (o creștere de 19,3% față de anul 2000), 1.773 milioane de oameni în anul 2020 (o creștere de 38,3% față de anul 2000), 1.993 milioane de oameni în anul 2030 (o creștere de 55,4% față de anul 2000), 2.171 milioane de oameni în anul 2040 (o creștere de 69,3% față de anul 2000) și 2.340 milioane de oameni în anul 2050 (o creștere de 82,4% față de anul 2000).

Dincolo de cifrele în sine, trebuie să spunem că ponderea populației de religie islamică în ansamblul populației globului este, în această perioadă, în creștere constantă, ajungând de la 21% în anul 2000 la 22,6% în anul 2010, la 23,9% în anul 2020, la 24,9% în anul 2030, la 25,7% în anul 2040 și la 26,6% în anul 2050, ceea ce înseamnă, pentru următoarea jumătate de secol, o creștere de pondere de 26,6%.

Etimologie și sens islamic

Originea islamului, subiect al unor excelente studii și monografii de specialitate (Louis de Premar, 2001, Ibram, 2006), nu poate fi înțeleasă pe deplin fără o analiză întreprinsă și asupra cuvântului islam. În arabă, islam este derivat dintr-o rădăcină de trei consoane, respectiv s, l, m, la fel ca și cuvântul muslim, cel care se supune, aflat la originea cuvântului musulman („cel care se supune”), sau salam, echivalentul evreiescului shalom (care înseamnă „pace”), folosit ca formulă de salut. Numeroase versete din Coran cuprind

	STATUL	DATE GENERALE				ISLAMUL		DRAPELUL	
		SUPRAFATĂ (mii km ²)	POPULAȚIE (mil. loc)	CREȘTERE DEMOGRAFICĂ (%)	VENIT BRUT / LOC. (USD)	PONDERE (%)	ORIENTĂRI (%)	SIMBOL	VECHIME
1	Egipt	1.001,5	66	2,3	1.200	94	sunniți	Arab	1952
2	Libia	1.759,5	5,7	3,0	6.500	97	sunniți	Islamic	1977
3	Tunisia	154,5	9,4	2,1	2.090	99	sunniți	Turc	1835
4	Algeria	2.381,7	9,4	2,5	1.500	99	sunniți	Islămic	1920
5	Maroc	458,7	29,1	2,1	1.250	99	sunniți	Turc	1915
6	Sahara Occidentală	267,0	0,23	2,6	320	100	sunniți	Arab	1976
7	Mauritania	1.030,7	2,5	3,1	450	99	sunniți	Islamic	1959
8	Mali	1.240,1	10,1	2,4	260	90	sunniți	African	1959
9	Niger	1.267,0	9,7	3,4	200	80	sunniți	Ident.	1959
10	Guineea	245,9	7,5	2,5	570	85	sunniți	African	1958
11	Senegal	196,7	9,7	3,1	550	91	sunniți	African	1960
12	Gambia	11,3	1,3	3,1	350	85-90	sunniți	Ident.	1965
13	Sudan	2.505,8	33,6	3,0	280	70	sunniți	Arab	1969
14	Somalia	637,7	6,9	3,3	120	99	sunniți	Ident.	1960
15	Eritreea	117,4	3,8	3,0	210	45-50	sunniți	Ident.	1995
16	Djibouti	21,8	0,44	2,6	1.200	94	sunniți	Ident.	1977
17	Etiopia	1.104,5	58,4	3,1	110	35-40	sunniți	African	steag 1897 stema 1996
18	Comore	1,86	0,55	3,5	400	95	sunniți	Islamic	1996
19	Ciad	1.284,0	7,4	2,1	240	45-50	sunniți	Ident.	1980
20	Nigeria	923,8	110	3,0	260	45-50	sunniți	Islamic	1960
21	Burkina Faso	274,2	11,3	3,1	240	30-43	sunniți	African	1984
22	Sierra Leone	71,7	5,0	2,6	200	38-40	sunniți	Ident.	1961

Tabelul nr. 4 - Nucleul islamic nord-african

Surse: Kiljunen, 2001; Smith, 1995, în, Sageată, 2004

cuvântul musulman, invocând supunere: „Wa Nahnu Lahu Muslimuna” (Surata 2, 136), care înseamnă „Și Lui noi ne vom supune”. Cuvântul „Islam” înseamnă supunere, predare totală în voia Stăpânului lumilor și eliberare de orice supunere și predare altcuiva în afară de El. Acest nume – „Islam” - exprimă prin semnificația sa „religia” și faptul că există o corespondență deplină între titlu și adevărul dogmatic și legislativ pe care el îl conține.

Etimologic, mare parte dintre cercetătorii musulmani traduc în franceză „islam” prin „soumission” (supunere), ceea ce nu pare să fie cel mai corect mod de abordare (Stoina, 2006).

Musulman (sg. *muslim*, pl. *muslimūm*) reprezintă calitatea unei persoane care acceptă Islāmul, *muslim* se traduce prin „cel care se supune” (Dominique și Janine Sourdell, 1996).

Un musulman este o persoană care se supune poruncilor lui Dumnezeu, încearcă cu conștiinciozitate să trăiască după moralitatea coranică, pace și armonie, care face lumea un loc mai frumos și o conduce spre progres. Obiectivul său este să conducă oamenii spre frumusețe, bunătațe și bunăstare (Harun, Yahya, 2002). „Și faceți bine așa cum și Dumnezeu face bine. Și nu căutați să cauzați corupție pe pământ. Dumnezeu nu iubește pe cei ce corup” (Coran, 28:77).

Pentru religie și în mod implicit pentru musulmani, cuvântul „Islam” desemnează supunerea față de Dumnezeu — Allah (al-ilah) considerat Creatorul Lumii. Astfel, numele religiei se referă la supunerea față de Allah. Teoretic, tot ce trebuie să facă un om pentru a deveni musulman este să recite declarația de credință shahadatan („două mărturii”): „La ilaha illa-llahu. Muhammadur-rasulu-llahi” (Nu există altă divinitate în afară de Allah; Mahomed este mesagerul lui Allah). Pentru a deveni musulman, o persoană trebuie să creadă în aceste cuvinte, declarația în sine nefiind confirmată de autoritățile religioase. Islamul continuă doctrina monoteistă a iudaismului și creștinismului. Religia islamică constă în credința (aqida) și din Legea revelată (Sharia). Prin credință se au în vedere principiile în care cred sufletele și inimile, în legătură cu care nu există nicio îndoială. Prin Legea revelată la care cheamă Islamul se au în vedere îndatoririle practice (Ihsan), precum: Rugăciunea, Dania, Postul, respectul pentru părinți etc. Credința islamică constă în credința în Allah, în îngerii Săi, în Scripturile Sale și în Ziua Judecării, credința în destin bun sau rău și în viața de după moarte. Dovadă în acest sens sunt vorbele lui Allah, care a grăit: Cuvioșia nu stă în a vă întoarce fețele spre Răsărit sau spre Apus, ci cuvios este acela care crede în Allah și în Ziua de Apoi, în îngerii, în Carte și în profeți, dă din avere, în pofida iubirii pentru ea, rudelor, orfanilor, sărmanilor, călătorului, cerșetorilor, își împlinește Rugăciunea, dă Dania, cei care-și țin legământul, cei care sunt nerăbdători la nenorocire. Aceștia sunt cei evlavioși cu frica (Coran, Al-Baqara:117). Iar în privința destinului, Allah a grăit: Și Noi am creat toate lucrurile bine întocmite/ Și nu este porunca Noastră decât un singur [cuvânt care se va împlini] într-o singură clipită. (Coran, Al-Qamar:49-50).

Religia divină

Intenția noastră nu este de a aprecia islamul de pe poziții caracteristice celor care cred drept analfabetism istoric să pretinzi că războiul este străin religiei islamice (Blond & Pabst, 2005).

Fără îndoială, Islamul a apărut în condiții de luptă care au condus la expansiunea arabă și la constituirea Califatului musulman, întins din Peninsula Arabică până la Pirinei și la frontierele Chinei. Civilizația islamică a fost, la fel ca oricare alta, supusă legilor unei creșteri și unui

declin pe care este astăzi banal a le asimila cu etapele vieții umane. Spre deosebire de multe altele, însă, ea a fost constant marcată prin preocuparea de a imita trecutul, preocupare ce conferă o importanță deosebită manifestărilor celor mai vechi, acelea în care trebuie căutate, într-o perspectivă dinamică, principiile și experiențele ce nu aveau să înceteze de a inspira formele ei posterioare.

În acest sens, prima civilizație imperială a Islamului, acea civilizație arabo-musulmană care a trăit mai întâi sub egida Umayyazilor, apoi a Abbasizilor și care a crescut odată cu triumful profan al unui Islam încă foarte apropiat de originile sale, este singura care merită numele de „clasică” (Sourdel, 1975).

S-a spus și continuă să se mai afirme că Islamul este o religie a păcii, care nu permite uciderea oamenilor nevinovați (Bacchiocchi, 2002), că această religie nu s-a răspândit prin sabie, ci numai prin propovăduire (Rasid Jabr al-As'Ad, 2003), că Islamul este religia libertății, a toleranței, sufletul omenesc fiind ținut la mare preț (Yusuf al-Qaradawi, 2001). „Ar fi o mare calamitate ca adepții terorismului să folosească religia drept camuflaj, fiindcă adevăratul Islam nu e vinovat de toate acestea. Învățăturile sale sunt mai presus de cei care cred în violență, ca mod de acțiune, și în sabotaj, ca metodă de intimidare, și în vărsarea de sânge, ca modalitate de reformă” (Abdul - Rahman al - Sudais, 2001).

A judeca însă Islamul ca pe o religie violentă, bazându-ne doar pe faptele lui Bin Laden și Al-Qaida, care încearcă să-și legitimeze faptele prin cuvintele Islamului, nu este o abordare corectă. Islamul reprezintă, cel puțin în virtutea tradiției sale și a dreptului la prezumția de nevinovăție, religia libertății, păcii, binelui și îndurării (Rasid, 2003), actele teroriste fiind respinse nu o singură dată. Atacarea unor oameni nevinovați nu este un act de curaj, ci un act prostesc, și va fi pedepsit în ziua judecării (Mohammed Sayyed al - Tantawi, 2000). Mai mult decât atât, orice act reprobabil constituie o încălcare atât a Sharia (Legea sacră islamică), cât și a logicii umane.

Islamul nu doar condamnă terorismul și misiunile sinucigașe, dar le interzice complet! Națiunile musulmane, organizațiile și comunitățile din toată lumea condamnă astfel de atacuri, sperând să nu se mai întâmple niciodată (Cherim Enghin, 2007).

Credința islamică

Islamul a apărut în Peninsula Arabică în secolul VII dC, zonă în care triburile beduine practicau un politeism semitic, Allat fiind zeița feminină corespondentă lui Allah. Venerând, potrivit Coranului, idoli precum Wadd, Suwa, Yagut, aceștia își îndreptau privirea și spre Mecca, spre „piatră neagră”, un meteorit, poate chiar zeul Houbal, a cărui importanță era atât de mare încât a fost citat precum acel zeu prin excelență: Allah.

Din secolul VII, musulmanii cred într-un Dumnezeu, și anume, Allah, în Mahomed, care este un profet trimis de Dumnezeu omenirii, și mai cred în Coran, care este o colecție de revelații făcute de Dumnezeu lui Mahomed. Coranul conține cuvintele lui Dumnezeu într-un sens literar și se mai numește Vorba lui Dumnezeu (kalam Allah). Există șase credințe elementare împărțite de toți musulmanii:

1. Credința în Dumnezeu, singurul demn de venerație.
2. Credința în toți profetii și mesagerii (trimiși de Dumnezeu).
3. Credința în cărțile trimise de Dumnezeu.
4. Credința în îngeri.
5. Credința în Ziua Judecării (Qiyamah) și în Înviere.
6. Credința în destin (Qadaa și Qadar în arabă). Aceasta nu înseamnă că un om este predeterminat în acțiuni sau să trăiască o anumită viață. Dumnezeu i-a dat liberul arbitru pentru a-i permite să ia decizii. „Cred în Dumnezeu; și în Îngerii Săi; și în Scripturile Sale; și în Mesagerii Săi; și în Ziua de Apoi; și în Soartă, că Binele și Răul sunt de la Dumnezeu, și în Înviere după moarte. Declar că nu există nimic demn de venerație în afară de Dumnezeu; și declar că Mahomed este Mesagerul Său” reprezintă crezul musulman.

Credințele musulmane și creștine au multe aspecte în comun (Harun, Yahya, 2002). Iudaismul împărtășește și el multe cu Islamul. În Coran, Dumnezeu dezvăluie că musulmanii împărtășesc aceeași credință cu Oamenii Cărții și că ei le spun lor: „Noi avem credință în ceea ce ni s-a trimis nouă și în ceea ce v-a fost trimis vouă. Dumnezeul nostru și Dumnezeul vostru este unul, și ne supunem Lui.” (Coran, 29:46)

Toți adepții adevărați ai acestor trei mari religii cred că Dumnezeu a creat întregul univers din nimic

și că El domină tot ce există, cu omnipotența Lui; cred că Dumnezeu a creat omul și viețuitoarele într-un mod miraculos și că omul are un suflet dăruit de Dumnezeu; cred în Înviere, Rai și Iad și îngeri, și că Dumnezeu ne-a creat viețile cu un destin sigur; cred că, pe lângă Isus, Moise sau Mohamed, Dumnezeu a trimis mulți profeți, cum ar fi Noe, Abraham, Isaac și Iosif, de-a lungul istoriei. Faptul că musulmanii nu fac nicio distincție printre profeți este relatat după cum urmează: Mesagerul crede în ceea ce i-a fost trimis lui de Stăpânul Său, și credincioșii cred la fel. Toți credem în Dumnezeu și Îngerii Lui, și Cărțile Lui, și Mesagerii lui. Nu facem nicio diferențiere între niciunii din Mesagerii lui. Ei spun: „Noi auzim și ascultăm. Iartă-ne, Doamne! Tu ești sfârșitul călătoriei” (Coran, 2:285). Rugăciunea musulmanului se face însă numai către Dumnezeu, și nu către Mahomed sau alt Profet.

Islamul are o istorie evenimentială extinsă pe parcursul a cincisprezece secole de existență, cuprinzând areale continentale (în secolele VI-XIV a acoperit o treime din lumea cunoscută). Destinul Islamului este complex (Michel, 1994). Acest lucru impune o reflecție asupra destinului spațiului respectiv și a destinului întregii lumi, pe care această doctrină religioasă îl urmează și l-a asumat, și de cele mai multe ori l-a impus.

Unicitatea lui Allah

Conceptul fundamental în islamism este unicitatea lui Dumnezeu (al - tawhid). În arabă, Dumnezeu se numește Allah, o formă a al-ilah, sau „unicul dumnezeu”. Allah se traduce, deci, prin „Dumnezeu”. Utilizarea implicită a articolului hotărât în Allah indică unitatea divină. Musulmanii preferă să-l descrie pe Dumnezeu prin numeroasele atribute divine menționate în Coran și, de asemenea, prin Cele 99 de nume ale lui Allah. Numele lui Allah sunt numeroase. El este Cel Milostiv, Cel care Aude Totul, Cel care Vede Totul, Cel Atotputernic, Cel Înțelept (Coran, As-Sura: 11). Allah Preaînaltul a grăit: Nu este nimic asemenea cu El. El este Cel care Aude Totul și Cel care Vede Totul (Coran, As-Sura: 11). Înainte de toate, credința în natura divină a lui Allah înseamnă recunoașterea faptului că Allah este singura divinitate adevărată și că El nu are părtaș. Prin divinitate se înțelege divinitatea adorată prin dragoste și preamărire, se înțelege adorarea exclusivă a lui Allah prin toate mijloacele. Noi nu-

L invocăm decât pe Allah, nu ne temem decât de Allah, nu ne supunem decât lui Allah. Nu se cuvine să fie adorat decât Allah Preaslăvitul, împlinind vorbele lui Allah Preaînaltul: Pe Tine Te cinstim, la Tine cerem ajutor (Coran, Al-Fatiha:5).

Unicitatea lui Allah înseamnă recunoașterea faptului că Allah Preaînaltul este Stăpânul unic și divinitatea unică și recunoașterea perfecțiunii numelor și calităților lui Allah. Așadar, manifestările credinței în Unicitatea lui Allah constau în recunoașterea faptului că El este Stăpânul Unic și Allah cel Unic și în recunoașterea faptului că numele și calitățile sale sunt unice. Recunoașterea faptului că El este Stăpânul Unic. Aceasta înseamnă că Allah Preaslăvitul este unic prin faptele Sale, așa cum sunt creația, orânduirea lucrurilor, dăruirea vieții și dăruirea morții etc. Nu există alt creator în afară de Allah, căci Allah Preaînaltul a grăit: Allah este Creatorul tuturor lucrurilor și El este peste toate chezaș! (Coran, Az-Zumar:62); Nimeni în afara lui Allah nu poate asigura cele necesare pentru viețuitoare, căci Allah Preaînaltul a grăit: Și nu este viețuitoare pe pământ a cărei hrană să nu fie în grija lui Allah (Coran, Hud:6); Nu există alt orânduitor în afară de Allah, căci Allah Preaînaltul a grăit: El ocârmuiește toate lucrurile pe cer și pre pământ (Coran, As-Sajida:5); Nimeni în afara lui Allah nu poate dărui viață și nu poate dărui moarte, căci Allah Preaînaltul a grăit: El este Cel care dă viață și Cel care dă moarte și la El vă veți întoarce! (Coran, Yanus:56); Acest lucru l-au recunoscut și păgânii din timpul Trimisului lui Allah, Allah să-l binecuvânteze și să-l miluiască! dar acesta nu i-a făcut pe ei să intre în Islam, Allah Preaînaltul a grăit: (Coran, Luqman:25); Recunoașterea faptului că El este Allah cel Unic înseamnă că supușii trebuie să săvârșească numai faptele pe care le-a poruncit Allah. Toate actele de adorație trebuie să fie dedicate exclusiv lui Allah, căruia nu trebuie să i se asocieze niciun semen. Acestea sunt: invocarea, teama, încrederea, cererea de ajutor, căutarea apărării și altele.

Nu trebuie să-L invocăm decât pe Allah, căci Allah Preaînaltul a grăit: Și Domnul vostru zice: Chemați-Mă și eu voi răspunde! (Coran, Ghafir:60); Nu trebuie să ne temem decât de Allah, căci Allah Preaînaltul a grăit: Dar voi nu vă temeți de ei (Seitan și părtașii săi), ci temeți-vă de Mine, dacă sunteți credincioși! (Coran, Al-Imran:175); Nu trebuie să ne bizuim decât pe Allah, căci Allah Preaînaltul a grăit: Încredeți-vă în Allah, dacă

sunteți credincioși! (Coran, Al-Maida:23); Nu trebuie să cerem ajutor decât de la Allah, căci Allah Preaînaltul a grăit: Pe Tine te cinstim, la Tine cerem ajutor (Coran, Al-Fatiha:5); Această Unicitate a lui Allah a fost tăgăduită de către necredincioși și în vechime, precum și în vremurile apropiate. Allah Preaînaltul a grăit: Oare a făcut el din zei un Dumnezeu unic? Acesta este un lucru uimitor! (Coran, Sad:5).

Învățătura islamică vede iudaismul și creștinismul ca derivând din învățăturile unora din profeții amintiți — în special ale lui Avraam — și recunoaște rădăcinile lor avraamice. Islamul învață că Isus a fost un profet trimis de Allah, însă creștinii de mai târziu au distorsionat mesajul lui și l-au transformat în „fiul lui Dumnezeu”.

„Făcătorul cerului și al pământului cum să aibă un fiu, neavând soție ?” (Sura 6, 101). Potrivit Ligii Islamice, Coranul cel nobil spune: „Unica religie acceptată de Allah este Islamul, și nu au fost deosebiri între cei cărora le-a fost dată Scriptura decât după ce a ajuns la ei Știința, din pricina pizmei lor. Iar cel care nu crede în semnele lui Allah [să știe că] Allah este grabnic la socoteală!” (3 : 19). Și a mai grăit Allah Preaînaltul: „Acela care dorește o altă religie decât Islamul, nu-i va fi acceptată și el se va afla în Lumea de Apoi printre cei pierduți” (3 : 85).

Islamul în România

Existența islamului în România este legată de stabilirea pe teritoriul țării noastre - încă din secolul al XIII-lea - a populației turco-tătare. Astfel, în anul 1241, tătarii hanatului „Hoardei de aur” și-au instaurat dominația și în diferite zone din vecinătatea Munților Carpați (www.muftat.ro). Populația islamică din România (de naționalitate tătară, turcă, arabă, albaneză, etc.) aparține în majoritate covârșitoare ramurii Sunni.

Practica religiei islamice constă în: îndeplinirea slujbelor zilnice (namaz); postul Ramadanului de 30 de zile pe an; vizitarea Kaabei din orașul Mecca și pelerinajul la mormântul lui Mahomed; ajutorarea celor lipsiți; păstrarea trează în memorie a mărturisirii de credință și pronunțarea ei zilnică.

Activitatea religioasă este condusă de muftiu, care este ales (prin vot secret) din rândul imamilor. Pe lângă muftiu, cu vot consultativ, funcționează un colegiu sinodal, numit Surai islam, compus din 23 membri, care se întrunește periodic pentru

rezolvarea unor probleme administrative și disciplinare ale cultului.

Unitatea de bază a cultului este comunitatea, care cuprinde toți credincioșii musulmani dintr-o localitate și este condusă de un comitet compus din 5-7 membri aleși pe o perioadă de patru ani (www.muftyat.ro). În România funcționează 50 de comunități musulmane și 20 de filii răspândite în județele Constanța (63 unități), Tulcea (4) și câte o unitate în județele Brăila, Galați și municipiul București.

În ultima vreme, în pofida unor disensiuni existente, potrivit mass-media, între absolvenții de teologie islamică, unii dintre ei aflați în cadrul Fundației Culturale Islamice „Taiba”, și șeful Cultului Musulman din România, Muftiul Muurat Yusuf, se poate considera că „promovarea Dobrogei ca spațiul în care creștinii și musulmanii trăiesc de sute de ani în bună înțelegere și respect reciproc reprezintă un scop comun pentru toți cei ce simt și gândesc ca adevărați musulmani” (www.muftyat.ro).

Eforturile sunt meritorii, cu atât mai mult cu cât „promovarea și perpetuarea culturii islamice, educarea copiilor și tinerilor musulmani în spiritul învățăturilor Coranului, asigurarea de informații religioase pentru toți credincioșii” (www.taiba.ro) sunt lucruri ce aduc cunoaștere și deplină putere de înțelegere. Acestea sunt posibile și printr-o bogată literatură de specialitate. Cărți precum: **Ce înseamnă apartenența mea la Islam, Coranul Uimitor, Toleranța religioasă în Islam, Minuni ale civilizației islamice, Islamul - religia tuturor, Unicitatea lui Allah** și, nu în ultimul rând, **Traducerea sensurilor Coranului cel Sfânt în limba română** sunt doar câteva dintre cele traduse. Toate susțin unitatea mesajelor divine și filosofia complementarității credinței islamice.

Acest lucru nu este deloc întâmplător. Toleranța, „cheia conviețuirii de sute de ani”, „pe care nu numai românii, ca majoritari, au arătat-o musulmanilor, dar și musulmanii ca minoritari au arătat-o românilor”, a fost amintită chiar de către Președintele României, într-un recent interviu (Bănescu, 2008). Muftiul Muurat Yusuf întărește legătura interetnică, apreciind că „la noi, în România, comunitatea băștinașă de etnie turcă și tătară trăiește de mai bine de șapte secole, și-a format un model de viață, și e mai greu să ni se spună nouă că suntem teroriști”.

Personalul clerical musulman este format din hatipi, imami, hagi, muezini. În prezent, cultul

musulman are 35 de imami și hagi. Baza materială a cultului se realizează prin contribuții benevole de la credincioși, donații și subvenții acordate de stat, taxe pentru servicii religioase, taxe de vizitare a unor monumente istorice etc. Cultul musulman are în proprietate 108 cimitire (www.muftyat.ro).

Cultul musulman din România are bune relații cu întreaga comunitate islamică internațională, atât bilaterale, cât și multilaterale, manifestate prin schimburi reciproce de delegații, participări la întruniri și simpozioane pe diverse teme, organizări de pelerinaje anuale la Mecca etc. Astfel, în cadrul Simpozionului Internațional **Regimul juridic al religiilor monoteiste din Uniunea Europeană**, din 3 iulie 2008, organizat de către Universitatea „Ovidius” din Constanța, Facultatea de Teologie și Centrul de Studii și Cercetări Religioase și Juridico-canonice al celor trei mari religii monoteiste (mozaică, creștină și islamică), sub Înaltul Patronat al I.P.S., prof. univ. dr. Teodosie Petrescu (Tomitanul), Decan al Facultății de Teologie și Arhiepiscop al Tomisului, Muftiul Murat Yusuf a făcut cunoscută „religia islamică și simbolistica comunicării divine”.

În ultimul timp, s-au diversificat relațiile cu „Liga Islamică Mondială” și „Salvarea islamică”, ambele organizații cu sediul în Arabia Saudită, precum și cu „Organizația islamică pentru sud-estul Europei”, cu sediul la Viena. Cu toate acestea, sunt încă voci ce susțin, adevărat, în mod secvențial, faptul că organizația „Frații Musulmani” activează sub acoperirea „Ligii Musulmane și Culturale din România”, a Fundației Umaniste „Al Taiba”, a Societății Umaniste „Semiluna” și Asociației „As Salam”, având filiale în principalele centre universitare din țară (www.presa-zilei.ro).

În virtutea prezumției de nevinovăție și în evidența faptelor ce construiesc istoria, dialogul promovat de Muftiul Muurat Yusuf și eforturile depuse de Fundația Taiba pentru înțelegerea semnificațiilor Coranului cel Sfânt își vor afla în viitorul apropiat consensul, îndemnând spre un răgaz necesar pentru o mai bună înțelegere, toleranță și pace. Suntem convinși de acest lucru, cu atât mai mult cu cât eforturile comune întregesc pe deplin tradiția istorică și faptele de cultură și civilizație islamică.

BIBLIOGRAFIE:

- ABU ALAAL – GHITI, **Ce înseamnă islamul**, Editura Taiba, București, 2007.
- ALI, L., **Efectul de bumerang**, Ed. House of Guides, Colecția Intervenții, București, 2007.
- ANDREESCU, A. ALBU, G., **Bosnia și Herțegovina între fundamentalismul islamic și terorism**, în, *Sesiunea de Comunicări Științifice Strategii XXI – „Securitate și Apărare în Uniunea Europeană”*, Ministerul Apărării, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, 17- 18 aprilie 2008.
- ANDREESCU, A., RADU, N., **Rețeaua teroristă. De la Septembrie Negru la Al Qaida Albă**, în „Gândirea Militară Românească”, martie – aprilie 2007, vol.2.
- BAAGIL, H., M., **Dialogul dintre musulman și creștin**, Fundația Taiba, București, 2003.
- BACCHIOCCHI, S., **Este Islamul o religie a păcii?** „Curierul Ortodox”, nr. 10 (135), 12 octombrie 2002.
- BADIUZZAMAN SAID NURSI, **Cuvinte. Din opera Risale-i Nur (Epistolele Luminii)**, traducere de George Grigore, Ed. Nesil Maatbalicilik A, București. 2002.
- BARNA, C., **Cruciada Islamului**, Ed. Top Form, București, 2007.
- BARREAU, J., C., **De l’Islam en général et du monde moderne en particulier**, collection Pamphlet, Paris, 2001.
- BĂSESCU, T., **Despre toleranță**, Muftiatul Cultului Musulman din România, Constanța, 2008, www.divers.ro.
- BLOND, P.; PABST, A., **The Roots of Islamic Terrorism**, în „International Herald Tribune”, 28 iulie, Londra, 2005.
- BOSTOM, G., A., **The Legacy of Jihad, Islamic Holy War and the Fate of Non-Muslims**, Ed. Prometheus Books, London, 2005.
- BOTOȘ, I., **Dinamica fenomenului terorist. De la terorismul clasic la terorismul suicidar**, în revista „Gândirea Militară Românească”, nr.2/2008.
- BOUTHAINA, S. **Islamophobia: A second Holocaust in the making**, February 14, 2006, www.dailystar.com.lb.
- BRISARD, J - C., **Zarqawi – noua față a Al-Qaida**, Ed. Aquila, București, 2005.
- CARRE, O., MICHAUD, G., **Les Frères Musulmans (1928-1982)**, L’Harmattan, Paris, 2001.
- XXX, **Coranul Cel Sfânt în limba română**, Ediția a III-a, Ed. Islam, București, 2004.
- CHERIM ENGHIN, **Islam, religia terorii?**, Fundația Taiba, Constanța, 2007.
- CORNILĂ, C., **De la religie la terorism**, Ed. ANAMAROL, București, 2008.
- DELCEA C., **Psihologia terorismului. Cine devine terorist și de ce?**, Ed. Cartipex, Cluj-Napoca, 2003.
- DEMOMBYNES – GAUDEFROY, M., **Les institutions musulmanes**, Paris, Flammarion , 1921.
- DENGG, A., **Terorismul - o amenințare asimetrică**, în, „Impact Strategic”, nr 2/2007, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, București.
- DRÂMBA, O., **Istoria culturii și civilizației**, vol. 4, Ed. Vestala, București, 2002.
- ESPOSITO, J., L., **Who speaks for Islam?**, Gallup Institute, USA, 2007.
- FILIPESCU, N., **Repudierea extremismului islamic**, manuscris, 2005.
- FIRESTONE, R., **J Jihad: The origin of the saint war in Islam**, Oxford University Press, 1990.
- FIROZ ALI ALIZADA, **Interviu**, în revista „Globe and Mail”, USA, 2007.
- FOUAD AL-FARSI, **Modernity and Tradition: The Saudi Equation** (ed. a III-a, Knight Communications Ltd.al-Farsi), 2001.
- FRITHJOF, S., **Să înțelegem Islamul. Introducere în spiritualitatea lumii islamice**, Ed. Humanitas, București, 1994.
- GAUDIN, P., **Marile religii**, Ed. Orizonturi, Ed. Lider, București, 1995.
- GHICULESCU, M., **Originile terorismului. Ismailismul și Asasinii**, manuscris, 2005.
- GRIGORE, G., **Coranul**, Ed. Herald, București, 2005.
- HARUN, Y., **Islamul denunță terorismul**, Ed. Amal Press, Londra, UK, 2002.
- HASSAN, N., **An arsenal of believers: talking to the „human bombs”**, în International Society of Political Psychology Conference, July, Berlin, 2002.
- HUNTINGTON, S.P. **Fundamentalismul islamic și asemănările sale cu doctrina teroristă**, în „The New York Times”, 12 noiembrie, 2001.

- HUNT, C., *Originile Islamului*, în *Revista Geopolitica*, București, 2005.
- IBRAHIM, I. A., **Ghid pentru o mai bună înțelegere a Islamului**, Ed. *Selam*, Constanța, 2006.
- IBRAM, N., **Islamul și valențele lui. Pelerinaj în locurile sfinte ale Islamului**, Ed. *Ex Ponto*, Constanța, 2000.
- IBRAM, N., *Religie islamică, Curs*, Facultatea de litere, Universitatea „Ovidius”, Constanța, 2006.
- ISTRATE, M., *Fundamentalismul islamic, Frăția Musulmană și CIA*, manuscris, 2005.
- JAMIL ZEINO, M., **Comment comprendre le Coran?**, Éd. CHAMA, Paris, 2005.
- JEAN, F., **Război sfânt, jihad, cruciadă**, Ed. Cartier, Chișinău, 2003.
- KHURSHID, A., și MUHAMAD MANAZIR, A., **Coranul, învățături fundamentale**, Ed. *Islam*, București, 1999.
- LAMMENS, H., **Islamul contemporan**, Ed. Corint, București, 2003.
- LAQUEUR, W., **No End to War: Terrorism in the Twenty-first Century**, Continuum, New York, 2003.
- LOUIS DE PRÉMARE, A., **Originile islamului**, Ed. Cartier, București, 2001.
- MÉRAD, A., **Islamul contemporan**, Ed. Corint, București, 2001.
- MIRCEA, V., *Islamul - de la producător de idei la izvor de terorism: drumul de la Renaștere la Terorism*, în „*Cadran Politic*”, nr.43, 2007.
- OMAR AL-ASKAR, **Raiul și Iadul**, Editura Taiba, București, 2007.
- OSAMA BIN LADEN, *Interviu*, ziarul „*Nida ul-Islam*”, 15 noiembrie 1996, în STOINA, N., *Istoric și evoluții ale conceptului de Jihad*, <http://actrus.ro>, 2005.
- PETERS, R., **Jihad in Mediaeval and Modern Islam**, Ed. Brill Academic Pub, London, 1977.
- RASID JABR AL-AS'AD., **Toleranța religioasă în islam**, în RUSLAN, *op.cit.*, 2001.
- RUSLAN, Gr., **Învățătura islamică despre jihad**, în *Coran și tradiția musulmană (Hadith)*, <http://www.geocites.com>, 2003.
- SAID, E. W., **Orientalism**, Ed. Anaconda, Timișoara, 2001.
- SĂGEATĂ, R., **Islamul în drapelele naționale**, în *Revista „Geopolitica”*, nr.4/2004.
- SIRBU, BENDICT, N., **Terorismul suicidar și combaterea manifestărilor de tipul „suicide bombing”**, în *Acțiunile de luptă împotriva terorismului transnațional*, manuscris, 2007.
- SHALTUT, M., **L'islam: dogme et législation**, Al Bouraq, 1999.
- SOURDEL, D., **Islamul**, Ed. Humanitas, București, 1993.
- SOURDEL, D., SOURDEL, J., **Dictionnaire historique de l'Islam**, Paris, 1996.
- SOURDEL, J., SOURDEL - TH., **Civilizația Islamului clasic**, Ed. Meridiane, București, 1975.
- STOINA, N., **Fundamentalismul islamic, modalitate de manifestare a neoterorismului**, <http://actrus.ro>, 2006.
- TANTAWI - Al, A., **Introducere generală în Islam**, Ed. *Islam*, București, 2000.
- XXX, **Traducerea sensurilor și comentarii ale Coranului cel Sfânt în limba română**, traducere și editare Asociația Studenților Musulmani din România, Ediția I, Ed. *Islam*, Timișoara, 1998.
- WANSBROUGH, J., **Quranic Studies: Sources and Methods of Scriptural Interpretation**, Oxford, UK, 1977.
- WEYER, R., **Islamul și occidentul. O nouă ordine politică și religioasă după 11 septembrie**, Ed. ALLFA, București, 2001.
- WILLIAMS, P., L., **Al Qaeda. Frăția terorii**, Editura Lucman, București, 2004.

Chestorul general de poliție (general cu patru stele), prof. univ. dr. Anghel ANDREESCU (a@gov.ro) este Secretar de Stat și șef al Departamentului Ordine și Siguranță Publică, din Ministerul Internelor și Reformei Administrative (M.I.R.A), membru titular al Academiei Oamenilor de Știință din România, secția Militară, specialist în strategie și tactică militară, conducător de doctorat.

Comisarul șef conf. univ. dr. Nicolae RADU (radovany@yahoo.com) este consilier în cadrul Ministerul Internelor și Reformei Administrative (M.I.R.A), absolvent al Academiei Naționale de Informații (A.N.I.), Facultatea de Psiho-sociologie, din cadrul Serviciului Român de Informații, dar și al Facultății de istorie, Universitatea „Hyperion”, doctor în psihologie și filologie.

TERORISM ȘI RELIGIE LA ÎNCEPUT DE SECOL XXI

Dr. Mircea MUREȘAN

Ațiunea de a identifica, analiza, cunoaște și contracara terorismul, indiferent de forma sub care s-ar manifesta, va rămâne totdeauna dificilă și foarte complicată, întrucât se pare că terorismul va deține, în cvasitotalitatea cazurilor, inițiativa strategică, iar eforturile preventive vor fi imense, anevoioase, riscante și nu totdeauna cu o finalitate previzibilă.

Terorismul nu este doar un produs al unei lumi bolnave, mai exact, al unei părți a unei lumii care se simte lovită, exasperată, disperată, fără șansă și fără vindecare. El este și un produs al agresivității lumii, al spiritului ei ascuns și răzbunător.

Tocmai de aceea ne-am îndreptat atenția, în acest articol, asupra terorismului religios. Deși poate părea o absurditate, astăzi, terorismul în numele religiei a devenit modul predominant al manifestării violenței politice în lumea contemporană, nefiind însă și singurul, pentru că naționalismul și ideologia rămân în continuare catalizatori ai comportamentului extremist.

Cuvinte-cheie: terorism, religie.

În prezent, din cauza complexității fenomenului, nu s-a ajuns la găsirea unei definiții complete, a terorismului, unanim acceptate la nivel internațional¹. Este unanim acceptat, însă, este faptul că terorismul se constituie într-o amenințare la adresa securității naționale și internaționale². O eventuală definiție ar trebui să surprindă faptul că terorismul este un ansamblu de acțiuni întreprinse de forțe nonstatale, pentru a influența politica, inclusiv prin mijloace violente îndreptate, cu precădere, împotriva populației civile. Prin urmare, terorismul implică mijloace militare pentru a-și realiza scopurile multiple, majoritatea presupunând radicalism religios și politic, prin paralizarea capacității guvernelor de a menține siguranța populației.

Ciocnirile dintre teroriști și forțele de ordine sunt sporadice, uneori spectaculoase, desfășurate în prezența și cu sacrificiul populației pașnice.

Armamentul folosit este un amestec de cibernetică, tehnică de ultimă oră și mijloace artizanale. Progresul tehnologic a pus în mâna unor indivizi sau grupuri de indivizi capacități distructive care altădată erau destinate doar guvernelor și armatelor. Aceasta constituie o sursă de instabilitate majoră, pe care comunitatea internațională nu este, deocamdată, capabilă să o elimine, fiind cu atât mai gravă cu cât majoritatea organizațiilor teroriste acționează la nivel internațional pentru a-și realiza obiectivele, multe dintre acestea reflexe ale angoaselor sau revendicărilor de grup generate de probleme interne din statul de origine.

Terorismul devine din ce în ce mai mult un fenomen cu implicații globale, greu de controlat, de prevenit și de gestionat. El nu se mai prezintă doar ca o infracționalitate violentă, ca o criminalitate, ca o reacție atipică, adesea în disperare de cauză, la o anumită evoluție a sistemelor politice și sociale, ci devine o problemă majoră a societății omenești în ansamblul ei, o altă latură (deosebit de virulentă) a vieții sociale, o acțiune violentă, primitivă, dar, în același timp, dinamică și complexă, simetrică, într-un fel, evoluției sistemelor sociale spre performanță, echilibru și relativă stabilitate³.

Teoretic vorbind, terorismul se prezintă ca o extensie a patologiei letale a unor sisteme bolnave sau contaminate, iar germeii lui se află tocmai în imensele falii create de-a lungul secolelor și accentuate agresiv în timpul Războiului Rece și după încheierea acestuia. Cu alte cuvinte, terorismul apare ca un efect de falie, care constă, inițial, într-o rezonanță negativă sau o sfidare a unui orizont de mișcare și de evoluție tipică sistemelor dinamice, apoi, ca un mozaic de acțiuni punitive, de sorginte patologică, și spectaculare, menite să transforme falia într-un sistem dominant și să scufunde în haos marile platforme de civilizație și cultură, bazate pe sisteme de valori și pe respectul ființei umane.

De aceea, terorismul pare o amenințare omniprezentă sau un sistem de acțiuni haotice care generează o situație aparent fără ieșire, ce

se reproduce în aproape toate domeniile vieții politice, economice și sociale, într-un sistem vicios care, deocamdată, nu poate fi rupt.

Rezolvarea acestei situații implică soluții multiple, unele directe, radicale și categorice, chiar violente, care urmăresc curmarea răului de la rădăcină, altele indirecte, constând din strategii bine elaborate de reducere a decalajelor și efectului de falie, de armonizare a relațiilor sociale și internaționale și, pe această bază, de ameliorare a condiției umane.

Statele, organismele și organizațiile internaționale de securitate, instituțiile de tot felul, alianțele și coalițiile din zona societăților democratice, sistemele de educație și cultură din marile spații civilizatoare își asumă din ce în ce mai mult obligația de a construi, pe noile principii ale procesului de globalizare și identificare, confirmare și afirmare a entităților și valorilor, un nou edificiu al raporturilor politice, economice, sociale și umane, care să scoată omenirea din fantezmele istoriei și să recultive valoarea, solidaritatea internațională și respectul față de ființa umană.

Tipurile de terorism care pot să existe în această societate sunt cam aceleași care există în orice societate, din epoca primitivă până în epoca nucleară. Dintre acestea, după opinia noastră, s-ar evidenția, după natura justificărilor lor, următoarele:

- terorismul de reacție;
- terorismul patogen;
- terorismul punitiv;
- terorismul de falie;
- terorismul etnico-naționalist;
- terorismul religios;
- cyberterorismul.

La acestea pot fi adăugate, desigur, și alte forme de terorism, pentru că se pare că un astfel de fenomen se adaptează foarte rapid oricărui tip de activitate, oricărui domeniu și oricărui sistem.

În epoca modernă, terorismul religios și-a mărit, însă, frecvența, scala violențelor și răspândirea globală. Este, de fapt, o formă de terorism care se manifestă pe cel puțin două dimensiuni: una este bătălia interminabilă dintre etnii și dintre religii, între părțile fundamentaliste ale religiilor și a etniilor, pentru că etniile și religiile sunt produse ale unor sisteme de valori care trebuie să se armonizeze în spațiul de valori al lumii, al unității lumii. Această armonizare este esențială pentru civilizație și pentru existența lumii pe planetă. Cealaltă dimensiune

este un terorism produs pe faliile dintre acestea, care nu are legătură nici cu una, nici cu cealaltă. De pildă, terorismul apărut în Kosovo: acesta s-a născut între țările din fosta Iugoslavie; pe de-o parte, au existat cruzimi de neimaginat practicate de fiecare dintre părți, iar pe de altă parte, pe acest fond, s-a manifestat un terorism specific faliilor din spațiul iugoslav. El există și astăzi și cu greu va putea fi stăvilit. Acest terorism se învecinează, se însoțește cu traficul de droguri, de persoane, cu lupta pentru putere. Acest terorism etnic și religios este foarte periculos prin dimensiunile menționate, mai ales că el exploatează foarte virulent cele două dimensiuni ale terorismului și valorile pe care sunt construite etniile, și care se confundă uneori cu fundamentalismele lor, și pe de altă parte, efectul de falie care se conturează în spațiul de confruntare a intereselor etniilor.

Terorismul religios este, de obicei, definit ca un act de violență săvârșit de adepți ai unui anumit sistem de credință religioasă împotriva aceluia a căror credință este percepută ca fiind în conflict cu a lor.

Diferența dintre terorismul politic și cel religios este dată de țintele și scopul fiecăruia dintre ele. Actele de terorism motivate politic sunt de obicei îndreptate împotriva unei ținte specifice, o entitate sau o structură reprezentativă a unui stat, scopul fiind un act de distrugere care să determine statul să răspundă de o manieră favorabilă dorințelor teroriștilor. În actele de terorism justificate religios, obiectivul nu este clar definit, fiind doar o reprezentare a aceluia ce nu aparțin aceluiași sistem de credință cu al teroriștilor.

Gradul de predictibilitate al posibilelor ținte ale teroriștilor ale căror acte sunt justificate religios a început să scadă odată ce aceștia și-au dezlănțuit actele de violență asupra a ceea ce păreau a fi victime alese la întâmplare (așa cum s-a întâmplat în cazul atacului cu gaz sarin din metroul japonez, în anul 1995, sau ca în cazul Al-Qaeda, ale cărei scop este, pur și simplu, de a „lovi Occidentul”), ceea ce înseamnă că, oricând și oriunde, oameni nevinovați pot deveni ținte ale acestor atacuri. Scopul terorismului religios este, de asemenea, mai puțin specific, cel mai adesea fiind declarat acela al lovirii „necredincioșilor” de o manieră care să fie îndeajuns de periculoasă încât să fie remarcată la o scară cât mai largă.

Bruce Hoffman, unul dintre teoreticienii care au studiat cu atenție fenomenul, afirmă că teroriștii

Terorism	Scopul acțiunilor	Adepti	Atitudinea față de societate	Exemple
<i>Terorism religios</i>	<i>Folosirea nediscriminatorie a violenței</i>	<i>Fac parte din medii relativ incluse, izolate, fără sprijin al unei mari majorități de populație</i>	<i>Percepuți ca „apărători ai credinței”, care doresc înlocuirea completă a ordinii sociale</i>	<i>Al Qaeda</i>
<i>Terorism politic</i>	<i>Ținte clar definite Există limitare în folosirea violenței</i>	<i>Apelează la susținători ai scopurilor</i>	<i>Percepuți ca „eliberatori” ce au ca scop reformarea sau reconstrucția societală</i>	<i>IRA ETA PLO</i>

Tabelul nr. 1

SCHIȚĂ COMPARATIVĂ ÎNTRE TERORISMUL RELIGIOS ȘI CEL POLITIC

religioși își consideră actele de violență ca fiind „cea dintâi și cea mai sacră îndatorire divină, îndeplinită ca răspuns direct la un imperativ teologic”⁷⁴, pe când teroriștii politici folosesc violența „fie ca un mod de a provoca corectarea unui defect al unui sistem care, în general, este bun, fie ca un mod de a provoca crearea unui nou sistem”⁷⁵. Exemplul terorismului de sorginte etnico-naționalistă este concludent: organizații teroriste precum IRA (*Irish Republican Army*), ETA (*Euskadi Ta Askatasuna*) PLO (*Palestine Liberation Organization*) cred în sistemul statal, încercând, prin utilizarea actelor de violență, să devină parte a acestui sistem. Terorismul religios, pe de altă parte, „nu se vede pe sine ca parte a unui sistem ce merită conservat, ci ca outsider ce caută să provoace schimbări fundamentale în ordinea existentă”⁷⁶.

Natura fanatică a acestui tip de terorism lasă foarte puține opțiuni în ceea ce privește modul

de a interveni al autorităților în scopul rezolvării problemelor, și tocmai această lipsă de opțiuni face ca, de cele mai multe ori, acestei amenințări să i se răspundă prin forță. Dacă în cazul terorismului de natură etnico-naționalistă există un anumit grad de rezonabilitate, părțile încercând să ajungă la compromis prin negocieri, în cazul terorismului fundamentat religios există un grad ridicat de fanatism, care poate conduce la „acțiuni de o violență simbolizând un adevărat război cosmic”⁷⁷.

Un aspect important al multor religii este acela al sacrificiului, în care o ființă este oferită divinității. Acest aspect poate fi considerat motivul pentru care represaliile teroriste sunt privite deseori de către teroriști drept „sacrificii”. În cazul atentatorilor sinucigași, care se aruncă în aer în mijlocul mulțimilor percepute ca aparținând grupului inamic, aceștia se consideră și sunt considerați drept martiri⁸. Jurgensmeyer observa

Denumire	Adepti	Adversari
<i>Aum Shinrikyo</i>	<i>Membri ai grupului</i>	<i>Actuala ordine socială</i>
<i>Lord’s Resistance Army</i>	<i>Membri ai grupului religios Membri ai tribului Acholis</i>	<i>Guvernul ugandez și membri „nepurificați” ai tribului Acholis</i>
<i>Jihadul Islamic Palestinian</i>	<i>Palestinieni musulmani</i>	<i>Statul Israel</i>
<i>Hamas</i>	<i>Palestinieni musulmani</i>	<i>Statul Israel</i>
<i>Al Qaeda</i>	<i>Musulmani credincioși (după criteriile Al Qaeda)</i>	<i>Guvernele seculare, necredincioșii, Occidentul</i>

Tabelul nr. 2

PRINCIPALE GRUPURI RELIGIOASE TERORISTE

că această dimensiune a martiriului conduce la ceea ce mulți cercetători consideră a fi forma fundamentală de religiozitate: sacrificiul. „Este un rit de distrugere care se regăsește în fiecare tradiție religioasă a lumii”.

Zigal Amir, asasinul premierului israelian Yitzhak Rabin, pretindea că a acționat „la instrucțiunile Domnului”⁹. Astfel, o „crimă de ascultare” nu mai este deloc o crimă dacă este executată voia Domnului. Culpabilitatea individuală astfel îndepărtată prin justificări religioase, crima este percepută drept sacrificiu. Acest proces nu semnifică altceva decât o răsturnare, o transformare a valorilor umane, prin care teroriștii cred că au dobândit superioritatea morală necesară pentru a înlăptui ceea ce altora li se pare de neconceput: atacuri sângeroase asupra populației, luarea de ostateci, ucideri filmate de prizonieri și persoane răpite. Un rol important în această transformare de valori îl au liderii teroriștilor, care reușesc să transmită adeptilor o imagine exagerat polarizată a lumii în care trăim, prin folosirea dihotomiei „noi și ei”, dihotomie caracteristică escaladării oricărui conflict. În acest caz, conflictul capătă, așa cum menționam anterior, dimensiuni cosmice, fiind angrenate în confruntare forțele binelui și cele ale răului, rezultând astfel o luptă între sacru și profan. Juergensmeyer remarca, de asemenea, că în acest mod „comiterea actelor de terorism devine una din căile de exprimare simbolică a puterii asupra forțelor opresive, recâștigându-se, astfel, sensul de nobilitate în viața personală a celui ce comite actul.”¹⁰

Influența acestui tip de terorism a fost categorică și s-a resimțit asupra logicii și limbajului contemporanului Război Împotriva Terorismului. Potrivit Casei Albe, de exemplu, teroriștii sunt „departe de orice înțelegere, ei trebuind să fie vânați, capturați sau uciși”¹¹. Nu putem afirma, însă, cu siguranță că ceea ce pare a fi mai degrabă o problemă de natură cultural politică își poate găsi rezolvarea cu ajutorul mijloacelor militare. Până acum, câștigarea Războiului Împotriva Terorismului prin mijloacele tradiționale ale războiului se pare că nu a putut fi realizată, dar este posibilă prin mijloace politice, cu aplicarea unor strategii pe termen lung.

Comunitatea internațională are nevoie de timp pentru a crea un mediu de securitate solid, la nivel global și regional, ținând cont și de faptul că, totuși, prezența militară a comunității internaționale în regiuni precum Irak și Afghanistan nu a reușit

să îndepărteze starea de insecuritate generată de prezența în regiune a unor grupuri de insurgenți ce continuă să desfășoare activități teroriste.

BIBLIOGRAFIE:

Encyclopedia of World Cultures, edited by David LEVINSON, Boston, Mass:G.K. Hall, 1991

The Encyclopaedia of Politics and Religion, Robert WUTHNOW, editor, Washington, D.C.: Congressional Quarterly, 1998

WEYER, Van de, Robert, **Islamul și Occidentul – O nouă ordine politică și religioasă după 11 septembrie**, Editura Alfa, 2001

U.S. Department of State, **Patterns of Global Terrorism**, Washington, 2000, US GPO, <http://www.state.gov/s/ct/rls/pgtrpt/2000/>

Jessica STERN, **Terror in the Name of God: Why Religious Militants Kill**, Ecco, 2003

Richard T. ANTOUN, **Understanding Fundamentalism**, New York, Rowman & Littlefield, 2001

R. ARON, **Frieden und Krieg: Eine Theorie der Staatengewalt**, Frankfurt a. M., Fischer-Verlag, 1963

B. RUBIN (ed.), **The Politics of Terrorism: Terror as a State and Revolutionary Strategy**, Washington, D.C., Foreign Policy Institute, 1989

A.P. SCHMID, A.J. JONGMAN et al., **Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories, and Literature**. Revised, expanded and updated edition prepared under the Auspices of the Center for International Affairs, Harvard University. Amsterdam: North-Holland Publishing, 1988

T.P. THORNTON, **Terror as a Weapon of Political Agitation**, în H. ECKSTEIN (Ed.), **Internal War**, New York, Free Press, 1964

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 Centrul de Studii Strategice de Securitate, **Terorismul. Dimensiune geopolitică și geostrategică. Războiul terorist. Războiul împotriva terorismului**, Editura AISM, București, 2002, p.24.

2 Dr. Grigore ALEXANDRESCU, **Terorismul – amenințare neconvențională la adresa securității naționale și internaționale**, în Revista Forțelor Terestre nr. 2/2001, p. 6.

3 Centrul de Studii Strategice de Securitate, **Terorismul. Dimensiune geopolitică și geostrategică.**

Războiul terorist. Războiul împotriva terorismului, Editura AISM, București, 2002, p. 36.

4 Bruce HOFFMAN, **Inside terrorism**, New York, Columbia University Press, 1988, p.94.

5 Ibidem, p.94.

6 Ibidem, p.95.

7 Mark JURGENSMAYER, *Understanding the New Terrorism*, Current History, 2000, p. 162.

8 Ideea martiriului are o lungă tradiție religioasă, în special în perioada Creștinismului Timpuriu. Interpretându-l ca provenind din termenul grecesc

ce însemna” martor”, capătă sens de mărturie pentru credința cuiva. În cele mai multe cazuri a fost considerat nu doar o dovadă a credinței, ci și ca manifestare a unui act religios, un act al sacrificiului de sine.

9 <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9D05E1DA1739F936A35752C1A963958260>

10 **Terror in the Mind of God, The Global Rise of religious Violence**, Berkeley, University of California Press, 2000.

11 *US equates War on Terror with major world conflicts* (23 iulie 2005), France Presse.

Generalul prof. univ. dr. Mircea MUREȘAN (muresan@unap.ro), comandantul (rectorul) Universității Naționale de Apărare „Carol I”, aprofundează, în acest număr al revistei „Impact Strategic”, la rubrica de actualitate politico-militară, câteva aspecte esențiale ale raporturilor terorism-religie și terorism religios-terorism politic la început de secol XXI.

MAREA NEAGRĂ, POTENȚIALĂ ZONĂ MAJORĂ PENTRU SECURITATEA GLOBALĂ

Dr. Nicolae DOLGHIN

Două din conflictele înghețate ale Caucazului au dispărut. Au fost conflicte locale și s-au transformat într-o situație ce riscă să genereze conflicte directe între marile puteri. Marea Neagră poate să devină astfel cea mai explozivă zonă geopolitică a lumii. De ceea ce ne-am temut n-am scăpat.

În loc să ajungă o regiune a prosperității prin cooperare economică așa cum își propunea Organizația pentru Cooperare Economică la Marea Neagră, ea devine locul de unde Rusia reintră cu toate instrumentele de care dispune în jocurile de putere ale lumii. A făcut-o într-un moment când Occidentul este mult mai preocupat de propriile-i probleme și când lumea generează alte realități. Este tot o manifestare a globalizării.

Indiferent cum vor evolua evenimentele, lumea va fi altfel, mediul de securitate va cunoaște turbulențe de altă natură, sfidări pentru întreaga arhitectură de securitate. Pe termen mediu, scena principală pentru ele va fi tot zona Mării Negre, iar ceea ce este mai grav, mi-e teamă că nici NATO, nici UE, nici Rusia nu sunt pregătite cu adevărat să joace

Cuvinte-cheie: autodeterminare, integritate teritorială, ONU, Rusia, Georgia, UE, SUA, factorul energetic.

Zona Mării Negre se află într-o situație paradoxală. Deși este locul unde au apărut și s-au dezvoltat civilizații înfloritoare încă din antichitate, nu a fost niciodată percepută ca o regiune geopolitică distinctă, precum Orientul Mijlociu, Europa Centrală sau vecina sa, Balcanii, cu caracteristici și probleme ce le individualizează. Trăsăturile comune au făcut ca, în regiunile geopolitice, fie să se elaboreze, uneori, politici comune, fie, pentru ele, să se construiască strategii specifice. Zona

Mării Negre, extrem de diversificată, a fost, mai curând, una a oportunităților irosite și potențialelor nevalorificate, ceea ce a împiedicat-o să se afirme ca entitate geopolitică. Să sperăm că activitatea Black Sea Defense and Aerospace Exhibition and Conference, găzduită la București, va fi una din oportunitățile valorificate, oferite de zonă.

La 25 iunie 1992, 11 șefi ai unor state din zonă au semnat la Istanbul Declarația care a pus bazele Cooperării Economice la Marea Neagră. Ei își exprimau astfel voința de a întări securitatea, stabilitatea și prosperitatea zonei prin cooperare economică regională. Era un proiect care se fundamenta pe o piață de cca. 20 milioane km², cu o populație de peste 330 milioane locuitori, un important potențial uman înalt calificat și rezerve naturale generoase, inclusiv hidrocarburi. Toate acestea promiteau o posibilă identitate geopolitică constituită din motivații și după modelul Europei Centrale, ceea ce însemna, după o istorie zbuciumată, cooperare, dialog, soluții. Dar nu s-a întâmplat așa.

Foarte repede s-a dovedit că niciun stat semnatar nu-și lega cu adevărat opțiunile strategice de securitate de vreo construcție specifică zonei, ci de NATO și UE. Cu excepția Rusiei, opozantă permanentă a lărgirii NATO, dar nu și a UE, cu care și-a construit relații speciale de parteneriat. Relații de parteneriat existau, până nu demult, și între NATO și Rusia, dar au fost mai curând o formă de supraveghere reciprocă. Nu se poate întrezări când se vor restabili aceste relații și nici cum vor mai arăta ele.

Această situație devenise un fel de paradigmă a ultimilor ani, cu care Europa începuse să se obișnuiască. Conflictul militar ruso-georgian din luna august a acestui an ar putea însemna sfârșitul ei și intrarea sistemului global de securitate într-o

spirală care, dacă nu va fi controlată cu grijă, ar putea duce la dispariția sistemului. Este mult prea devreme pentru a arăta unde s-ar putea ajunge, dar una dintre cele mai grave variante ar fi izolarea Rusiei, eșecul integrării ei în sistemul mondial, integrare pe care Henry Kissinger o consideră „sarcină cheie a ordinii internaționale pe care să apară”. Este greu de crezut că izolarea geografică a Rusiei ar fi posibilă. S-ar transforma într-o blocare reciprocă, mai ales în relațiile cu Europa, și niciuna dintre părți nu este autosuficientă pentru a-și permite așa ceva. Este suficient să privim harta lumii. Politic, ar însemna împingerea Rusiei către statele mai puțin plăcute Occidentului, ceea ce ar produce o fragmentare explozivă a arhitecturii securității mondiale. Acestea sunt efecte ale aceleiași globalizări, pe care suntem tentați să o privim doar ca pe un perpetuu marș triumfal al Occidentului, dar care, iată, este mult mai complexă.

Din păcate, în viitoarele dinamici, situația Georgiei începe să conteze tot mai puțin, doar ca trimitere la principii nerespectate. Demonstrațiile și gesturile de solidaritate exprimate de NATO, UE și SUA, adică de lumea occidentală în integralitatea ei, însoțite de un intens război informațional și de poziții mai nuanțate prin alte părți ale lumii, nu vor avea drept urmare decât rigidizarea pozițiilor principalilor actori, o eventuală escaladare a acțiunilor și menținerea situației existente. Probabil că ieșirea din această situație va trebui, totuși, să înceapă cu o analiză echilibrată și cu stabilirea responsabilităților în conflictul din 8 august din Osetia de Sud, unde au existat victime în rândurile populației civile, distrugerii de bunuri și refugiați. Altfel, Rusia va continua să acuze Occidentul de folosirea standardelor duble, cu trimitere directă la modul în care acesta a gestionat situația similară din Kosovo și de ignorarea intereselor ei, Occidentul va vedea în Rusia același URSS ce trebuie îngădit. Ambele părți vor fi perseverente în a construi din celălalt imaginea adversarului, ceea ce ar însemna condiții favorabile unei rupturi de durată, exact când stabilizarea mediului de securitate cere cooperare.

Dintr-o potențială platformă a cooperării economice, zona Mării Negre începe să întrunească condițiile transformării sale într-o zonă geopolitică mai periculoasă decât cea a Orientului Apropiat, destabilizatoare pentru securitatea globală, într-o scenă pentru relații de putere fără precedent între

Rusia și Occident. Dacă ar trebui să ne luăm după declarațiile care au însoțit războiul informațional din timpul conflictului ruso-georgian, de pe această scenă nu va lipsi componenta militară, cea mai periculoasă dimensiune a acestor relații de putere. Dar ceea ce individualizează zona Mării Negre de toate celelalte regiuni geopolitice consacrate este **emergența perspectivei unei confruntări directe, fără intermediari**, dintre SUA și Rusia, amintind de criza Caraibelor din deceniul șapte al secolului trecut. Ca întotdeauna, în jocurile de putere, zonele periferice sunt preferate și suferă cel mai mult. Prezența navelor militare ale SUA în Marea Neagră într-un număr fără precedent până astăzi și perspectiva trimiterii unor nave militare rusești în luna noiembrie în Caraibe pentru exerciții comune cu nave din Venezuela ar putea fi doar primii pași.

Însă putem spera că, așa cum criza din Caraibe a constituit începutul lungului proces de lichidare a Războiului Rece, conflictul ruso-georgian ar putea iniția un lung proces de configurare a unei stabile ordini internaționale. Cu atât mai mult cu cât, în condițiile globalizării, interdependențele nu mai pot fi evitate, iar ignorarea indivizibilității securității induce haos.

Deși se află în plină dezvoltare economică, Rusia însăși riscă să simtă efectele globalizării, din cauza unui conflict militar minor, dar cu efecte internaționale majore. Într-un raport al Institutului Internațional pentru Economie și Finanțe de la Moscova se apreciază că, pe lângă prețul politic, Rusia va plăti scump rapida victorie militară, prin: complicarea relațiilor economice cu statele occidentale, suportarea unor posibile sancțiuni economice din partea SUA, scăderea ritmului de creștere a PIB, reducerea investițiilor străine (în primele zile ale conflictului aproximativ 7 miliarde dolari au fost retrase de pe piața rusă), mărirea inflației, ceea ce practic va anula creșterile din ultimul timp ale veniturilor populației etc.² De asemenea, acea cutie a Pandorei deschisă după momentul declarării și recunoașterii independenței Kosovo și reactualizată în aceste zile ar putea afecta Rusia mai mult decât crede ea. Toate acestea nu constituie repere optimiste pentru viitorul securității zonei.

În aceste condiții, **pe termen lung**, problema securității în zona Mării Negre depășește cu mult regiunea propriu-zisă, iar perspectivele sale sunt legate de viitorul relațiilor SUA-Rusia, de viitorul parteneriatelor Rusiei cu NATO și UE, de

poziția altor actori globali, dar și de evoluțiile din spațiile geopolitice limitrofe, mai ales Orientul Mijlociu și Asia Centrală. **Pe termen mediu**, însă, securitatea în zona Mării Negre va fi dependentă de poziționarea sa geografică la frontieră estică a spațiului integrator european și euro-atlantic, în vecinătatea altor spații în care există ori se proiectează alte forme de integrare (CSI, Grupul de la Shanghai, GUAM, Organizația Tratatului pentru Securitatea Colectivă etc.), cu alte filosofii. Peste toate acestea se vor suprapune preocupările obsedante ale tuturor statelor lumii pentru asigurarea și accesul liber la resurse, îndeosebi la cele energetice, esențiale pentru dezvoltare și prosperitate.

Intrarea dramatică a zonei Mării Negre în atenția opiniei publice mondiale, la 8 august 2008, a scos în evidență, mai mult decât altădată, **ineficiența ONU** ca organizație responsabilă pentru securitatea mondială. În cazul acestui conflict, Consiliul de Securitate nu a adoptat nicio rezoluție până acum. Totodată, se demonstrează din nou că lumea are nevoie de ONU mai mult decât oricând, și oamenii politici nu pot ignora această realitate.

Precedentul creat de cazul Kosovo a deschis un nou ciclu în relațiile internaționale, **cel al transformării ambiguităților din funcționarea ONU în vectori de realizare a unor obiective strategice**. Generozitatea oferită de principiile autodeterminării popoarelor și integrității teritoriale a statelor, ambele subliniate în Carta ONU, dar care astăzi trebuie să funcționeze în condițiile globalizării, ar putea alimenta un **conflict de interese** cu efecte destabilizatoare îndelungate.

Nu există state monoetnice, și această realitate politică a lumii a favorizat globalizarea, căreia îi alimentează reacțiile în lanț. Doar dreptul internațional poate identifica soluții pentru atenuarea efectelor acestui conflict de interese, ce riscă să devină o adevărată mină plantată în relațiile de putere. Invocarea principiilor nu mai este suficientă. Sunt necesare instrumente care să reglementeze acest conflict de interese. În definitiv, cum altfel decât prin instrumente ale dreptului internațional se poate decide că destrămarea imperiului sovietic, de exemplu, s-a încheiat, când lumea este încă martoră a efectelor conflictului dintre autodeterminare și integritatea teritorială în spații care aparțineau cândva imperiilor habsburgic, otoman ori britanic, dispărute cu multe zeci de ani în urmă? Potențialul exploziv

al relației autodeterminare – integritate teritorială a fost perceput de forțele politice locale minore, de marile puteri, dar și de comunitatea statelor. De aceea, majoritatea subiecților de drept internațional a preferat să adopte poziții prudente, conforme intereselor naționale, atunci când a fost pusă în fața ambiguităților recente în funcționarea ONU.

Alte organizații au încercat să suplinească ineficiența ONU care, în cazul conflictului din Caucaz, s-a transformat în blocaj. Demersurile lor sunt subminate fie de insuficiența anvergurii, neavând competențele necesare, fie de interesele și situația internă ale fiecăruia din statele membre.

Uniunea Europeană a reacționat imediat la evenimentele petrecute într-un spațiu de care depind interesele ei pe termen lung și pe care și-l dorește stabil. Pentru a deveni credibilă ca actor global ea trebuia să intervină rapid pentru a evita eșecul suferit în gestionarea crizei iugoslave, stinse doar prin intervenția SUA. A rezultat, foarte rapid, Planul Sarkozy-Medvedev, pentru gestionarea unei situații, care militar fusese deja rezolvată fără echivoc. În afara ajutorului umanitar promis Georgiei, UE a condamnat acțiunea militară disproporționată a Rusiei, a reafirmat integritatea teritorială a Georgiei, a cerut retragerea trupelor ruse, a promis ajutor economic Georgiei și a invocat eventuale sancțiuni împotriva Rusiei dacă aceasta nu-și va respecta angajamentele. Singura măsură concretă a fost suspendarea negocierilor privind viitorul acord de cooperare cu Moscova. SUA au salutat-o, dar, în afara deplasării în Marea Neagră a unor nave militare și a unor declarații sonore cu posibile sancțiuni, nu au adoptat nicio măsură concretă.

În declarația UE nu se spune nimic despre actul de violență armată cu care statul georgian a încercat să reintroducă ordinea constituțională ori despre autodeterminarea sud-osetinilor și abhazilor. Ca orice document de compromis, actul i-a nemulțumit pe toți, începând cu membrii susținători ai sancțiunilor și terminând cu Rusia, care spera într-o nominalizare a agresorului. În sancțiuni reale nu crede nimeni și, de altfel, se pare că nici nu sunt avute în vedere, iar Planul are prea multe puncte, a fost întocmit pentru o situație controlată din plin de Rusia riscând, astfel, să devină un meci de tenis în care mingea se va muta dintr-un teren în altul încă multă vreme, până când lumea se va obișnui cu noua realitate. Dacă ne amintim, autoproclamata republică turcă

a Ciprului există de peste 30 ani, recunoscută de un singur stat, Turcia, și i-a fost suficient. Deocamdată, Planul Sarkozy-Medvedev este singurul document cu mecanisme concrete funcționale, în care actorii principali sunt UE și Rusia. Recunoașterea de către Rusia a independenței Osetiei de Sud și a Abhaziei a indus un element nou, care face Planul vulnerabil. Partea rusă îl consideră aplicabil pe teritoriul georgian ce nu include Abhazia și Osetia de Sud, UE pe întreg teritoriul georgian recunoscut internațional. NATO, cealaltă componentă importantă a Occidentului, nu participă nicicum la negocieri, făcând doar demonstrații militare în sprijinul Georgiei. De asemenea, discuțiile ulterioare au relevat că negocierile vor continua și vor urmări obiective mai ample, de securitate a zonei, decât doar reglementarea situației de la granițele Georgiei.

Organizația pentru Cooperare de la Shanghai, la care, alături de Rusia, participă alte patru state (China, Kazahstan, Kyrgystan, Tadjikistan, Uzbekistan), iar ca observatori, India, Iran, Mongolia și Pakistan, a fost prima organizație internațională care a introdus polifonia în monofonia dialogului dintre Rusia și Occident. Într-o declarație comună adoptată după summit-ul din 28 august de la Dushanbe, printr-o formulare filosofică sofisticată amintind de Confucius, lăsând loc multor interpretări, liderii statelor membre au constatat că „*orice încercare de a rezolva problemele doar recurgând la forță ar putea să nu aibă rezultate, ci doar va împiedica rezolvarea definitivă a conflictelor locale*”, au convenit că „*orice încercare de întărire a securității unei țări în detrimentul altora afectează menținerea stabilității și securității globale*”, iar referindu-se la problema Osetiei de Sud, „*au exprimat sprijinul pentru rolul pozitiv al Rusiei în promovarea păcii și cooperării în regiune*”³. În document, nu se face nicio mențiune la posibilitatea însoțirii Rusiei în gestul de recunoaștere a independenței, ceea ce ar fi însemnat un sprijin total. Probabil că Rusia nu se putea aștepta la mai mult din partea Chinei, dar, și așa, afirmarea publică de către aceasta a acordului pentru rolul Rusiei în Caucaz înseamnă foarte mult. Cu doar câteva săptămâni în urmă, China se confruntase, în Tibet, cu o încercare de secesiune, pe care a reprimat-o fără șovăială, iar o eventuală recunoaștere a independenței Abhaziei și Osetiei de Sud i-ar fi creat serioase probleme de consecvență și, rareori, în istoria sa, China a demonstrat lipsa consecvenței.

Organizația de la Shanghai, acoperind o suprafață de peste 30 milioane km.2 (3/5 din teritoriul Eurasiei) și cu o populație de 1455 milioane locuitori (aproape un sfert din populația globului)⁴, a pornit la drum în 2001, propunându-și ca, prin instrumente politice, economice, comerciale, culturale etc., excluzându-le pe cele militare, să contribuie la crearea unei noi ordini politice și economice internaționale, bazate pe *democrație, justiție și rațiune*⁵. La Dushanbe, liderii celor șase state membre ale Grupului de la Shanghai s-au pronunțat într-o problemă de securitate cu directe implicații militare, ceea ce ar putea sugera că, pe viitor își va asuma noi responsabilități în gestionarea securității lumii, urmând modelul NATO: **noi responsabilități** în gestionarea securității, **noi membri** (Iranul este unul din statele care bat insistent la ușă), **noi spații** (Caucazul nu poate fi considerat ca aparținând spațiului său eurasiatic).

Organizația Tratatului pentru Securitate Colectivă, din care fac parte Armenia, Belarus, Kyrgystan, Tadjikistan, Rusia și Uzbekistan, este singura alianță militară creată pe teritoriul postsovietic. Din ea a făcut parte cândva și Georgia. La 4 septembrie 2008, miniștrii de externe ai organizației au condamnat acțiunile Georgiei în Osetia de Sud și au sprijinit rolul Rusiei⁶. A doua zi, la reuniunea de la Moscova a liderilor statelor membre, aliații Rusiei s-au pronunțat și pentru „*asigurarea unei securități ferme Osetiei de Sud și Abhaziei*”⁷, dar tot nu le-au recunoscut independența, președintele Medvedev afirmând că „*...toți partenerii noștri din OTSC vor decide independent, condiționați de interesele lor naționale*”⁸ asupra acestei probleme. Printre posibilele variante de evoluție a situației se invoca și posibilitatea recunoașterii independenței, urmată de intrarea celor două în organizație.

Probabil, cel mai bun argument în sprijinul ideii că zona M. Negre ar putea deveni una majoră în securitatea globală și nu este în avantajul ei să evolueze către acest statut este oferit de inițiativa **Turciei**, făcută publică chiar în mijlocul evenimentelor. Ar putea fi un precedent interesant în proiectarea unor noi mecanisme, mai suple, evitând marile competiții geopolitice, pentru gestionarea securității, dar, sigur, este o încercare de a evita escaladarea situației către una periculoasă. Primul ministru Recep Tayyip Erdogan a propus „*Platforma pentru Stabilitate și Cooperare în*

Caucaz". Ar fi un mecanism la care ar urma să participe Azerbaidjan, Armenia, Georgia, Rusia și Turcia, pentru a restabili pacea și stabilitatea în regiune, a asigura cooperarea economică și securitatea energetică. Platforma are o delimitare geografică precisă și ar urma să funcționeze după principiile OSCE. La 2 septembrie, pe timpul întâlnirii bilaterale de la Ankara, după ce Rusia recunoscuse independența provinciilor secesioniste, ministrul rus de externe a salutat eforturile Turciei și a promis sprijinul Rusiei, iar cel turc, după ce a subliniat importanța independenței, suveranității și integrității teritoriale a Georgiei, a declarat că va continua eforturile „...pentru dezvoltarea și finalizarea inițiativei”.⁹

Ceea ce atrage atenția este faptul că inițiativa individuală aparține unui stat cu o istorie și experiență bogate în zonă, membru important al NATO, dorind de mulți ani să intre în UE și responsabil cu respectarea regimului strâmtorilor la Marea Neagră. În același timp se află în fața unei nerezolvate probleme kurde, este partener economic important al Rusiei și beneficiar al multora din avantajele găzduirii câtorva din căile de tranzitare a resurselor energetice către zonele dezvoltate ale lumii. Prin această inițiativă cu amploare locală, Turcia demonstrează că dorește să-și păstreze avantajele, să-și etaleze potențialul stabilizator și să se asigure împotriva unei evoluții nedorite a riscului kurd, iar în actuala conjunctură, Rusia nu are niciun interes să i se opună. Componenta participanților sugerează că se vor discuta și alte probleme ale situației din zonă, nu doar relațiile ruso-georgiene. Este evident că e singura inițiativă care ar putea aduce la aceeași masă Rusia și Georgia, Turcia și Armenia, Azerbaidjan și Armenia, adică toate statele Caucazului între care există probleme de soluționat. Inițiativa Turciei poate fi și o formă de evitare a confruntării directe în zonă între Rusia și SUA, cu eventualele ei complicații destabilizatoare.

Într-o măsură decisivă, viitorul securității zonei, cu reverberațiile ei în alte regiuni ale lumii, va depinde de relațiile dintre **SUA și Rusia** în competiția lor pentru spațiul ex-sovietic. SUA au condamnat imediat acțiunile armatei ruse și actul recunoașterii independenței și au insistat asupra integrității teritoriale a Georgiei. De asemenea, au declarat că studiază lista eventualelor sancțiuni ce vor fi aplicate Moscovei. Cea mai probabilă ar putea fi blocarea acordului referitor la cooperarea

dintre cele două țări în domeniul nuclear civil. „Nu este momentul potrivit acum pentru SUA să continue cu cândva sărbătoritul acord privind cooperarea nucleară civilă cu Rusia”¹⁰, declara secretarul de stat al SUA la 6 septembrie. Rusia și-a declarat public voința de a-și promova interesele de securitate în zonă. Cu câteva zile în urmă, președintele Medvedev a prezentat cele cinci principii ale viitoarei politici externe a Rusiei, dintre care unul este neacceptarea monopolarității, sfidare directă a SUA. Suficient pentru ca în lume să se vorbească despre posibilitatea unui nou Război Rece.

SUA sunt, probabil, actorul politic cu cele mai mari posibilități de a influența securitatea din zona Mării Negre, datorită capacității sale de a influența toate dimensiunile securității, a poziției sale în cadrul NATO, cât și a dorinței tuturor statelor din zonă de a avea relații privilegiate cu ele. Rusia recunoaște indirect această situație, deoarece, în toate aceste zile, nu a întreprins niciun gest provocator împotriva navelor militare NATO, chiar dacă acuză prezența lor în Marea Neagră. Deocamdată, relațiile dintre cei doi reflectă percepțiile reciproce: ale SUA, că Rusia ar fi alimentat conflictul din interiorul Georgia, și ale Rusiei, că SUA ar fi vizat-o pe ea, inspirând acțiunea militară a Georgiei împotriva regiunii separatiste.

În cei aproape 20 ani de absență a Războiului Rece, SUA și Rusia au cooperat în multe domenii ale securității globale și nu este în interesul nimănui să întrerupă această cooperare. Domeniul armelor nucleare strategice este unul care aparține doar lor. Succesul în războiul antiterorist este un obiectiv pe care Rusia îl urmărește la fel ca toate statele, iar în stabilizarea Afghanistanului ar trebui să fie mai interesată decât SUA ori NATO. Interesant este faptul că niciun înalt oficial rus nu a invocat posibilitatea întreruperii cooperării în această problemă sensibilă pentru SUA și Occident. Gestionarea altor riscuri de securitate de astăzi, cum ar fi crima organizată, traficul de droguri și persoane, diseminarea tehnologiilor nucleare, problemele de mediu, efectele încălzirii globale, nu este posibilă prin eforturi individuale. Rusia își propune ambițioase obiective de dezvoltare și este condiționată în atingerea lor de succesul în combaterea efectelor acestor riscuri. Va trebui să participe activ și nu-și poate permite ostilitatea SUA. Pe de altă parte, există problema Iranului,

situația din Orientul Apropiat, scutul antirachetă din Europa în care SUA vor fi nevoite să discute cu Rusia.

La dimensiunea strategiilor globale ziua de 8 august ar putea fi considerată ziua în care Rusia a fost pusă în fața unei provocări majore pentru imaginea ei în lume. Fie intervenea direct împotriva Georgiei care atacase obiective civile și populația din regiunea separatistă, devenind ținta unor acuzații care i-ar fi afectat imaginea în lume, fie nu intervenea, ceea ce i-ar fi compromis sistemul politic intern și i-ar fi afectat credibilitatea pentru mult timp în jocurile de putere ale lumii. A fost o provocare care, în ambele situații, ar fi schimbat fizionomia viitoarelor relații de putere. Ceva asemănător cu situația în care s-au aflat SUA la 11 septembrie. Rusia a ales varianta riposteii militare, așa cum SUA au optat atunci pentru războiul antiterorist global. Oricum vor evolua lucrurile de acum înainte, mediul de securitate global va fi martorul unor schimbări radicale, pentru că opțiunea Rusiei va precipita luarea unor decizii esențiale pentru mediul de securitate în spațiul ex-sovietic și în restul lumii. Indiferent de natură și sens, acestea vor provoca alte convulsii geopolitice în zona Mării Negre și în lume.

Pentru început, în spațiul ex-sovietic se vor intensifica acțiunile Rusiei pentru atragerea sprijinului partenerilor și aliaților din CSI, OTSC, mecanismele eurasiatice în competiția cu SUA. Nu cred că Rusia va mai recurge prea curând la acțiuni militare. Și-ar asuma prea multe riscuri inutile și ea a comunicat deja lumii ceea ce a avut de spus, intervenind în sprijinul Osetiei de Sud. Probabil, la presiuni politice și economice va fi supusă, în primul rând, Ucraina, pentru care Rusia este un important partener economic și unde există o puternică fractură între conducerea ei politică, orientată spre NATO, și majoritatea populației cu atitudine anti – NATO. De la această realitate a societății ucrainene vor pleca, probabil, și NATO, și Rusia în desfășurarea viitoarelor strategii.

UE a realizat că este momentul să intervină între cei doi pentru a se afirma ca actor important de securitate. S-a opus Rusiei în situația din Caucaz, dar au apărut și unele nuanțe în relația cu SUA. La reuniunea neformală a miniștrilor de externe ai UE de la Avignon, din 5-6 septembrie, comisarul european pentru relații externe a declarat că „*este momentul potrivit pentru UE să-și ridice nivelul de ambiție în relațiile transatlantice*”, iar ministrul

francez de externe a afirmat că „*UE simte nevoia reînnoirii relațiilor transatlantice într-o lume în schimbare*”¹¹. De asemenea, ministrul german de externe a susținut într-un interviu necesitatea „*unei investigații independente a ceea ce a condus la conflictul dintre Rusia și Georgia*”¹², sugerând renunțarea la categoriile războiului informațional și abordarea rațională a cazului.

După destrămarea URSS, **factorul energetic** a introdus pentru mult timp zona Mării Negre în jocurile geopoliticii globale, întrucât s-au înmulțit actorii și s-a diversificat natura lor. Pe de o parte, a crescut numărul statelor posesoare de resurse energetice, pe de alta, au apărut statele neposesoare de resurse, dar al căror teritoriu reprezintă căi de acces către acestea, adică spațiu de tranzit. S-au creat, astfel, interdependențe care oferă avantaje, dar și mult dinamism geopoliticii. Caucazul a fost considerată o alternativă sigură, rezistentă la șantajul energetic al Rusiei, pentru petrolul caspic. Conflictul ruso-georgian a scos în evidență vulnerabilitățile traseului. Conducta Baku-Ceyhan, de exemplu, a fost scoasă din funcțiune pentru câteva zile din cauza unei explozii provocate pe teritoriul Turciei, iar pe timpul acțiunilor militare de pe teritoriul Georgiei a fost închisă preventiv. S-ar putea dovedi că realizarea intangibilității conductelor exclusiv prin mijloace militare, în afara mecanismelor politice și economice, le-ar putea face nerentabile. În același timp, Rusia construiește conducte către Pacific, Kazahstan și Turkmenistan spre China, Iranul se opune construcției de conducte pe fundul Mării Caspice, regimul juridic al acesteia nu este definitivat etc. În această situație, perspectiva poate deveni complicată, în primul rând pentru țările europene pentru care nevoia de resurse energetice crește de la an la an. Ceilalți mari consumatori se alimentează din alte zone bogate și vor beneficia de noile deschideri, iar SUA controlează oricum toate căile de comunicații din oceanul mondial.

Factorul energetic va solicita potențialele militare ale tot mai multor state interesate în securitatea zonei, dar și abilitățile politice ale actorilor individuali ori colectivi în gestionarea acestei realități. Are capacitatea de a determina asocieri inedite între state care, dincolo de alianțe și organizații consacrate, să se bazeze pe interese concrete, pe obiectivele dezvoltării și prosperității. Globalizarea a creat condiții favorabile atingerii acestora pe spații largi, iar oportunitățile au fost

sesizate.

Dincolo de petrol, gaze naturale sau electricitate, factorul energetic presupune infrastructuri complexe, investiții enorme și pe termen îndelungat a căror realizare este condiționată de existența stabilității și securității globale. Factorul energetic în sine creează interdependențe, nu dependențe. Furnizorul de resurse energetice depinde în aceeași măsură de consumator, ca și acesta de furnizor. Interdependențele au șansa de a garanta stabilitatea. Este o altă alternativă sugerată de evenimentele din Marea Neagră în aceste zile.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 Henri KISSINGER, *Diplomația*, Editura BIC ALL, Ediția a II-a, București, 2002, p. 711.

2 *Posledstvia avgusta 2008 goda: vesnoi rossianam*

grozit massovîe uvolnenia I sokraščenie zarplat, <http://www.newsru.com/finance/02sep.2008/zarplata.html>

3 <http://english.cri.cn/2947/2008/08/28/1821s399913.htm>

4 <http://www.fmprc.gov.cn/eng/topics/sco/t57970.htm>

5 *Idem.*

6 <http://lenta.ru/news/2008/09/04/mid/>

7 http://www.ng.ru/cis/2008-09-06/100_odkb.html?mthree=1

8 *Idem.*

9 <http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/chr/ing/2008/09/08x09x03.htm>

10 http://news.yahoo.com/s/ap/20080906/ap_on_go_ca_st_pe/us_russia

11 http://big5.xinhuanet.com/gate/big5/news.xinhuanet.com/english/2008-09/06/content_9804841.htm

12 <http://www.thelocal.de/14127/20080905/>

Dr. Nicolae DOLGHIN (ndolghin@yahoo.com) este directorul științific al CSSAS din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, autor al numeroase studii și articole pe teme circumscrise securității și apărării naționale.

CONFLICTUL DIN CAUCAZUL DE SUD PROVOACĂ ÎNGRIJORAREA UE, NATO ȘI SUA

Dr. Constantin-Gheorghe BALABAN

Crizele și conflictele înghețate sau nu, din spațiul de interes pentru România și, implicit, pentru Uniunea Europeană, au o configurație și o desfășurare imprevizibilă. Este foarte posibil ca unele conflicte înghețate să reizbucnească, iar altele să se finalizeze în soluții dramatice, întrucât spațiul de confluențe eurasiatic nu este gestionat în mod corespunzător.

Un conflict încă nerezolvat care, în prezent, a adus Caucazul de Sud în prag de război este conflictul ruso-georgian. Un conflict care a provocat „încordarea” în relațiile transatlantice și, de ce nu, o atmosferă tot mai rece și încordată pe continent, recunoscută și de trimisul Moscovei la Bruxelles, în opinia căruia „atmosfera încordată de pe continent se aseamănă cu cea din 1914”¹.

Georgia, aliat al Statelor Unite, străbătută de conducta petrolieră² care face legătura între Baku și portul mediteranean Ceyhan, din Turcia, susține, și după semnarea Acordului de pace, că este „ocupată” de forțele ruse. O situație ce determină secretarul de stat american Condoleezza Rice să declare că trupele rusești ar trebui să se retragă imediat din zona de conflict, iar locul lor să fie luat de forțe internaționale neutre de menținere a păcii.

Potrivit cifrelor estimate de experții în calculul războiului, costurile unei zile de conflict a costat Rusia în jur de 100 milioane de dolari, iar costurile Georgiei pentru o zi de luptă împotriva forțelor din Osetia de Sud și a armatei ruse aproape 200 milioane de dolari³.

Se vorbește și de „acuzații de vandalism și jaf” comise de militari⁴, dar și de faptul că tonele de ajutoare umanitare trimise în Georgia nu au putut fi distribuite din cauza lipsei de securitate.

Este cert că stabilitatea în această zonă trebuie să devină o „preocupare internațională foarte serioasă”. Ca și în trecut, și acum, Statele Unite, NATO și UE s-au declarat foarte îngrijorate și

au cerut insistent găsirea rapidă a unei soluții nonviolente.

Cuvinte-cheie: Caucazul de Sud, Georgia, Abhazia, Osetia de Sud, crize, conflict înghețat.

1. Preliminarii

Înainte ca violențele din Caucaz să se transforme într-un adevărat război, fostul lider de la Kremlin și actualul prim-ministru al Federației Ruse, Vladimir Putin, își exprima părerea că „eventualele acțiuni ale Georgiei nu vor rămâne nepedepsite”⁵. Și ele s-au produs. Mărul discordiei: Osetia de Sud, un teritoriu de aproape patru mii de kmp, situat la aproximativ 100 km nord de capitala georgiană, Tbilisi. O ofensivă a armatei georgiene în această regiune separatistă a determinat răspunsul în forță al Rusiei.

Rusia este îngrijorată nu doar de acest incident, ci și de întreaga politică a Georgiei, o politică de militarizare, după cum susțin oficialii de la Moscova.

La rândul ei, Georgia acuză Moscova că recurge la practicile Războiului Rece.

În plus, *Financial Times* scria că Georgia nu se aștepta la o reacție militară din partea Rusiei, atunci când „a atacat” în Osetia de Sud⁶.

Planul de pace, negociat la Moscova de președinții Nicolas Sarkozy și Dmitri Medvedev, a fost semnat și de președintele Saakasvili, dar situația în Georgia rămâne încă tensionată. Chiar dacă nu se mai trag focuri de armă și nu mai mor oameni. Pentru că, afirma președintele rus, Dmitri Medvedev, (...) „oricât am respecta principiul inviolabilității frontierelor, este greu de crezut că, după tot ceea ce s-a întâmplat, osetinii și abhazii vor să mai stea în același stat cu Georgia. Noi vom respecta decizia lor, și acest lucru se va vedea în politica externă a Federației Ruse”⁷ - una

din intențiile Moscovei fiind întărirea forțelor de menținere a păcii în provincia Osetia de Sud.

Cât privește pe președintele Saakashvili, acesta susține că, într-adevăr, acum, în regiune, este nevoie de „soluții durabile” și „forțe imparțiale de menținere a păcii, care să nu pretindă că fac acest lucru”. Mai mult, Mihail Saakashvili dorește ca reconcilierea să aibă loc în cadrul unui proces de lungă durată, cu renegocieri, dar nu va negocia dezbinarea țărilor mai mici de către altele mai mari⁸.

Iată numai două poziții care îi fac pe comentatorii ruși să rămână „sceptici în privința unei păci durabile” în Caucaz, în condițiile în care părțile aflate în conflict au căzut de „acord doar pe hârtie”. Mai ales că nici osetinii nu vor să-i mai lase pe georgieni să se întoarcă la casele lor, iar militarii ruși, prezenți în multe zone de pe teritoriul Georgiei, este puțin probabil să se retragă și din Osetia de Sud și Abhazia.

2. Întreaga comunitate internațională se mobilizează pentru a găsi o soluție

Potrivit agențiilor internaționale de presă, Moscova ar fi avertizat oficialii de la Tbilisi că, în cazul neacceptării planului de pace convenit de Medvedev și Sarkozy, Rusia va fi obligată să adopte o serie de măsuri menite să împiedice „repetarea” evenimentelor sângeroase din Osetia de Sud. Cu atât mai mult cu cât ministrul rus de externe Serghei Lavrov declara că președintele georgian ales, Mihail Saakashvili, „nu mai este un partener” și că „ar face mai bine să plece”.

Stabilitatea în această zonă trebuie să devină o preocupare internațională foarte serioasă, întrucât, în vreme ce armata georgiană este învinovățită pentru atacurile din capitala Osetiei de Sud, forțele rusești sunt acuzate de bombardamentele din Gori.

Secretarul de stat american Condoleezza Rice a convocat o teleconferință a Grupului G8, Grupul țărilor puternic industrializate, la care, însă, Rusia, ca membră a Grupului, nu a fost invitată. Ceea ce „este urgent”, după cum susține Condoleezza Rice, este ca „trupele rusești să se retragă din Georgia. Odată cu semnătura președintelui Georgiei pe Acordul de pace, toate trupele rusești și forțele paramilitare care au pătruns pe teritoriul georgian în același timp cu ele trebuie să se retragă imediat”.

De asemenea, secretarul de stat american a mai precizat că menținerea păcii în această zonă de

conflict trebuie să reprezinte o preocupare continuă pe plan internațional. În opinia sa, este necesară o „discuție internațională”, prefigurată, de altfel, în acest Acord de pace, despre un „aranjament viitor al acestei zone de conflict”⁹, cu măsuri care să asigure menținerea ordinii și securității în zonă, la care să participe forțe internaționale neutre.

Pentru încetarea ostilităților și începerea tratativelor de pace s-au pronunțat și ONU, și OSCE, Consiliul de Securitate al ONU reunindu-se de urgență, inițial, la cererea Rusiei, pentru a examina situația din Osetia, dar fără să adopte o declarație privind Osetia de Sud¹⁰.

La fel și NATO, care, la cererea Statelor Unite, a convocat, la 19 august a.c., Consiliul Nord-Atlantic, ca reacție firească la răspunsul disproporționat dat de Rusia „încercării precipitate a Georgiei de a restabili ordinea constituțională pe propriul teritoriu”¹¹. Numai că proiectul unei acțiuni decisive lipsește.

Dacă situația nu se va schimba, declara cancelarul german Angela Merkel, putem spune că „avem de-a face cu încălcarea – de către Rusia - a înțelegerilor actuale”. Așadar, va trebui să se facă tot ce stă în putința UE pentru a determina Moscova să își schimbe atitudinea. Și nu doar prin intermediul dialogului, ci și prin „adoptarea unor rezoluții speciale în acest sens (...) în interesul ambelor părți, al Rusiei și al Europei. Trebuie însă să existe credibilitate.”

3. CSAȚ decide să se implice în soluționarea conflictului din Caucaz

Cum era și firesc, CSAȚ s-a întrunit de două ori, în patru zile, pentru a examina, pe de o parte, situația românilor din zona de conflict¹², dar și posibile consecințe în plan regional, dacă situația va scăpa de sub control.

Potrivit deciziilor luate în CSAȚ, România se va implica în soluționarea conflictului din Caucaz, prin expertiza regională de care dispune, și, totodată, va trimite în Georgia medicamente și echipamente medicale, ca răspuns la cererea însărcinatului georgian pentru afaceri la București¹³.

4. Reacțiile prompte în centrele de politică internațională la conflictul creat continuă

Statele Unite, care susțin că rușii vor „să răstoarne” puterea de la Tbilisi, au fost printre

primele care au reacționat la un conflict ce a provocat „încordarea” în relațiile transatlantice.

Exprimându-se în termeni „extrem de duri” la adresa Moscovei, Casa Albă a cerut „respectarea suveranității unui stat independent”, considerând că Rusia „a exagerat în reacția sa militară” la conflictul creat. Mai mult, în discursul pe tema conflictului, președintele George W. Bush chiar menționa că Rusia „a invadat un stat vecin și amenință un stat democratic și legitim, fapt inacceptabil în secolul XXI”¹⁴.

Să fie oare o aluzie la epoca Războiului Rece și o susținere a acuzelor¹⁵ aduse Rusiei de către puterea de la Tbilisi?

Și președintele francez Nicolas Sarkozy a făcut apel, la 27 august, ca Federația Rusă să-și retragă „fără întârziere” forțele din Georgia „pe pozițiile anterioare declanșării ostilităților”. Au urmat discuțiile internaționale prevăzute la punctul 6 al planului de pace, negociat la Moscova de președinții Nicolas Sarkozy și Dmitri Medvedev și semnat de președintele Saakashvili. Situația din Caucaz a fost dezbătută, ulterior, și în cadrul unui summit special al UE. O reacția firească a Uniunii Europene, care a încercat, la summit-ul extraordinar de la Bruxelles, din 1 septembrie a.c., să afișeze o poziție unită și fermă față de Federația Rusă și să decidă dacă Moscova trebuie sancționată pentru acțiunile sale în conflictul cu Georgia. Ideea sancțiunilor a fost blocată în negocierile de dinaintea summit-ului, în special de Franța și Germania, care, alături de Italia, au cele mai dezvoltate relații economice cu Rusia.

Țările ce și-au exprimat constant, în ultimii ani, „adversitatea față de Rusia”, Polonia și statele baltice, cărora li s-a adăugat Suedia, pledează pentru suspendarea negocierilor UE - Rusia privind un acord de parteneriat strategic. Aceste negocieri au demarat în iulie și ar trebui să continue la mijlocul lui septembrie. Ambasadorul Rusiei pe lângă Uniunea Europeană, Vladimir Chizhov, declara, pentru *Financial Times*, că Moscova continuă să fie interesată de continuarea negocierilor, în aceeași măsură ca și Bruxellesul – „nu mai mult și nici mai puțin”.

Statele europene așteaptă, așadar, o schimbare de atitudine din partea rușilor.

Pe de altă parte, după cum notează *Ria Novosti*, Serghei Lavrov susține că „textul planului” privind reglementarea conflictului din Georgia, semnat de președintele Saakashvili, „nu este autentic”:

ultima clauză a documentului privind principiile fundamentale de reglementare a conflictelor, pe care președinții Dmitri Medvedev și Nicolas Sarkozy le-au aprobat, la 12 august, prevede, în special, începerea unui dialog internațional privind măsurile ce vor fi luate în vederea garantării securității și stabilității Abhaziei și Osetiei de Sud. Or, varianta textului semnată ulterior de Saakashvili se referă la „securitatea și stabilitatea în Abhazia și în Osetia de Sud”¹⁹.

5. Un prim semnal al înrăutățirii relațiilor dintre Washington și Moscova

Polonia și SUA au semnat, în plină criză în Caucazul de Sud, „acordul” privind amplasarea unor elemente ale scutului american antirachetă. În baza acestui document, Statele Unite vor desfășura în Polonia o baterie de rachete aeriene cu rază medie de acțiune, deservită în comun de militari americani și polonezi. Cum era și firesc, nici reacția Rusiei, de-acum „înfuriată”, nu s-a lăsat așteptată: Polonia va deveni o „țintă prioritară”, în eventualitatea unui atac asupra scutului american. În fapt, o amenințare, confirmată și de șeful statului major rus, generalul Iuri Baluevski, care nu ezită să declare că acțiunea militară a Rusiei „permite, în unele cazuri, utilizarea armamentului nuclear”²⁰.

În contextul gravelor tensiuni cu Moscova, prezența la Tbilisi a vicepreședintelui american Dick Cheney îi irită și mai mult pe ruși²¹. Cu atât mai mult cu cât, notează analiștii, turneul vicepreședintelui american, care include țările pe care Statele Unite le consideră „aliați-cheie în regiune” – Azerbaidjan (3 septembrie), Georgia (4 septembrie) și Ucraina - este „o dovadă” a sprijinului pe care Casa Albă îl dă Georgiei.

Într-adevăr, așa este. Și Dick Cheney o afirmă clar, fără ezitare. Statele Unite au venit și vin în ajutorul acestei „democrații tinere și curajoase” care este Georgia – al cărui teritoriu este străbătut de un oleoduct strategic care face legătura între Baku și portul mediteranean Ceyhan, din Turcia, ce transportă hidrocarburi de la Marea Caspică²².

De asemenea, după întrevăderea avută cu președintele Saakashvili, Dick Cheney a mai subliniat că „America susține ferm programul de aderare a Georgiei la NATO și integrarea sa în cele din urmă în Alianța Atlantică”²³.

Mai mult, acuzând Rusia de „tentativă unilaterală ilegală de a schimba granițele

Georgiei cu forța²⁴, reiterează și „interesul profund și constant” al Statelor Unite față de „prosperitatea aliaților săi din Caucaz” – în timpul vizitei sale în Azerbaidjan insistând pe colaborarea Statelor Unite cu Azerbaidjanul pentru crearea unor culoare de alimentare cu energie a Occidentului care să ocolească Rusia.

6. Declarația NATO privind conflictul georgian

În chip firesc, situația din Caucaz a fost și în dezbateră NATO, iar „poziția adoptată” de Alianță lasă impresia, după cum susține șeful diplomației ruse Serghei Lavrov, că președintele Saakashvili este luat sub protecția sa.

Drept urmare, Lavrov consideră „neobiectivă” Declarația adoptată de Organizație. Și chiar mai mult. El susține că „NATO continuă să înarmeze Georgia”, iar actuala administrație de la Tbilisi „nu renunță la planurile războinice împotriva Osetiei de Sud și a Abhaziei”.

O poziție similară este adoptată și de reprezentantul Rusiei la NATO, Dmitri Rogozin, care apreciază că „nu va mai fi un Război Rece”, dar relațiile Federației Ruse cu NATO vor suferi „modificări” în ceea ce privește „volumul, calitatea și graficul întâlnirilor politice”.

De altfel, anumite „contracte”, cel puțin pe linie de cooperare ruso-americană, au fost „anulate”²⁵. Mai mult chiar, la 25 august, însuși președintele Medvedev, noul lider de la Kremlin, spunea că nu-i niciun bai dacă NATO va întrerupe cooperarea cu Moscova, pentru că „doar statele aliate sunt cele interesate în relații mai bune cu Rusia”²⁶. În plus, Moscova ar putea anula acordul ce permite Alianței să folosească spațiul aerian rus pentru a transporta echipamente și provizii în Afganistan²⁷ - Dmitri Rogozin reproșând NATO că reînarmează regimul lui Mihail Saakashvili pentru o nouă invazie în Osetia de Sud și Abhazia.

De asemenea, Rogozin a mai explicat și motivul pentru care Moscova a decis, luna trecută, să mențină parteneriatul cu NATO în privința Afganistanului, chiar dacă responsabilii ruși anunțau, la 28 august, că „îngheață cooperarea în cadrul operațiunilor de menținere a păcii cu Alianța, timp de șase luni, în replică la „criticile” NATO lansate la adresa Rusiei după declanșarea operației militare din Georgia.

Așadar, acțiunile Rusiei – după cum sublinia și secretarul general al NATO - pun la îndoială

angajamentul Rusiei față de pacea și securitatea în Caucaz.

NATO sprijină ferm suveranitatea și integritatea teritorială a Georgiei, cere Rusiei să respecte aceste principii și susține Georgia în acest conflict.

7. Rusia sfidează Statele Unite și țările occidentale. Reacții tot mai dure în Occident după anunțul Moscovei

Conflictul din Caucazul de Sud a provocat grave tensiuni în relațiile dintre Occident și Federația Rusă. Acum, Rusia nu îl mai consideră pe Mihail Saakashvili președintele Georgiei²⁸ și acuză Statele Unite că sprijină acțiunile Georgiei în Osetia de Sud, trimițând, pe mare, arme georgienilor. Reacțiile Rusiei se fac, astfel, tot mai mult simțite.

La 25 august a.c., Parlamentul rus decide în unanimitate²⁹ să susțină independența³⁰ celor două regiuni separatiste, Abhazia și Osetia de Sud, din Georgia.

Deși, inițial, nu exista un răspuns din partea președintelui Medvedev³¹, exista, totuși, o primă reacție oficială. O reacție oficială venită din partea ministerului rus de externe: Moscova „nu are de gând să anexeze alte teritorii”, dar „va face tot posibilul să apere interesele și securitatea cetățenilor săi din Abhazia și Osetia de Sud”³².

Ulterior, Rusia va anunța că cele două regiuni separatiste din Georgia au dreptul să-și determine singure viitorul, după atacurile georgiene³³, iar noul lider de la Kremlin, Dmitri Medvedev, va semna, la 26 august, decretul de recunoaștere a Abhaziei și Osetiei de Sud ca state independente. Un gest care va provoca o și mai mare încordare a relațiilor europene, cancelariile occidentale reacționând imediat la decizia Moscovei, calificată drept „regretabilă”.

De altfel, președinția franceză a UE a început imediat consultări cu partenerii săi pentru a adopta o „declarație comună de condamnare” a recunoașterii de către Rusia a independenței celor două regiuni separatiste din Georgia. Ulterior, Uniunea Europeană anunță „amânarea negocierilor” pentru un nou acord de parteneriat și cooperare cu Rusia³⁴, până când forțele rusești se vor retrage din Georgia³⁵ (negocierile au fost demarate în iulie și ar trebui să continue la mijlocul lui septembrie a.c.).

Reacțiile tot mai dure în Occident, după anunțul Moscovei, continuă. Și viceversa.

Rusia poate decide, la rândul său, să adopte sancțiuni împotriva altor state, deși nu vrea acest lucru. Președintele rus, Dmitri Medvedev, a conturat „cinci poziții” pe care se va construi politica externă a Moscovei, și anume: „supremația principiilor de bază ale dreptului internațional, care determină relațiile dintre popoarele civilizate”; multipolaritatea lumii, în condițiile în care unipolaritatea și dominația sunt „inadmisibile”; dorința de a evita confruntarea și izolarea; apărarea vieții și a demnității cetățenilor Rusiei, „indiferent unde s-ar afla aceștia”, precum și apărarea „comunității noastre de afaceri peste hotare”; și, nu în ultimul rând, recunoașterea dreptului Rusiei de a avea „interese privilegiate”, după cum rezumă cotidianul rus *Kommersant*.

Totuși, înainte de summit-ul UE de la Bruxelles, de la 1 septembrie, Moscova a formulat în mod clar „principala sa concesie”: acordul Rusiei cu majorarea rolului OSCE și chiar al UE în zonele de securitate din jurul Abhaziei și Osetiei de Sud. Altfel spus, după retragerea trupelor rusești, controlul ar putea trece în mâinile structurilor europene. Un semnal care, potrivit ziarului *Kommersant*, a fost auzit în cercurile diplomatice europene și ar putea deveni „unul dintre argumentele-cheie” pentru cei care se pronunță împotriva sancțiunilor și confruntării cu Rusia.

De reținut, însă, că nici la reuniunea de la Dușanbe, din 28 august, a Organizației pentru Cooperare de la Shanghai, liderul de la Kremlin, Dmitri Medvedev, nu a reușit să convingă alte state să recunoască independența celor două regiuni separatiste din Georgia. Chiar dacă a obținut recunoașterea rolului pe care Federația Rusă continuă să-l joace în spațiul ex-sovietic.

8. Poziția României față de anunțul Moscovei

România apreciază că recunoașterea de către Federația Rusă a independenței Osetiei de Sud și Abhaziei reprezintă un „act unilateral regretabil și lipsit de temeii legal, susceptibil să afecteze și mai puternic situația din zonă”³⁶. Audierile ulterioare din comisiile de specialitate ale Senatului României evidențiază nevoia de informare și cunoaștere, dacă și în ce măsură România poate avea o atitudine mai îndrăznească pe scena internațională și dacă situația din Georgia ne schimbă într-un fel obiectivele de politică externă. Ce este cert: vocea României s-a făcut auzită la toate reuniunile internaționale, iar

poziția țării noastre rămâne neschimbată: România respectă integritatea teritorială a Georgiei și cere UE să se implice mai mult în rezolvarea conflictelor înghețate din regiune.

9. Georgia iese din CSI. Cum va reacționa Rusia?

Președintele georgian Mihail Saakashvili declara, în fața a zeci de mii de oameni adunați la Tbilisi, că țara sa se va retrage din CSI - organizație ce grupează fostele republici sovietice, cu excepția Țărilor Baltice (Estonia, Letonia și Lituania) -, și se așteaptă ca și alte țări să urmeze „gestul său”.

Rusia nu poate să oprească ieșirea unei țări din această structură, dar, așa cum preciza Serghei Referenko, reprezentant al ministerului rus de externe, Georgia „nu a prezentat încă o hârtie oficială că se retrage” din Organizație. În plus, ieșirea din CSI presupune și o procedură juridică îndelungată. Totuși, conchide oficialul rus, ieșirea din CSI poate avea „urmări pentru poporul acestei țări”, deoarece, în cadrul acestei organizații „există o cooperare foarte strânsă pe linie umanitară, economică și culturală”³⁷.

În loc de concluzie

Datorită poziției, vulnerabilităților și accesului la resurse, Caucazul de Sud a incitat interesul nu numai al Federației Ruse, ci și al Statelor Unite, Uniunii Europene și, mai recent, al NATO – mari poli de putere, cu influență globală. Adică interese strategice diferite: interese europene, euro-asiatice și euro-atlantice.

Valoarea poziției geopolitice a Georgiei a crescut, datorită descoperirii marilor rezerve de petrol și gaze localizate în jurul Mării Caspice, potențială sursă alternativă de energie pentru Occident. Or, Georgia – țară de tranzit al produselor energetice dinspre regiunea Mării Caspice spre Marea Neagră și de aici spre Europa - are o largă deschidere la Marea Neagră, unde are două porturi: Suhumi și Batumi. În același timp, Georgia deține o poziție geografică avantajoasă, în apropierea tuturor zonelor de conflict din cadrul luptei împotriva terorismului internațional, din Asia Centrală și Orientul Mijlociu. Și nu numai.

Acum, presiunile Occidentului asupra Rusiei s-au intensificat. Îndeosebi după ce Moscova a recunoscut, la 26 august, independența celor două

regiuni separatiste din Georgia, Osetia de Sud și Abhazia. O decizie, pe bună dreptate, imediat amendată. Atât de secretarul de stat american Condoleezza Rice, cât și de Jaap de Hoop Scheffer, secretarul general al NATO, și catalogată drept „o violare directă a rezoluțiilor Consiliului de Securitate privind integritatea teritorială a Georgiei”, la care și Rusia a contribuit.

Totuși, calea confruntării nu este avantajoasă pentru niciuna dintre părți. Rusia nu poate fi ignorată, iar aplicarea de sancțiuni și izolarea ei nu este benefică. Relațiile favorabile cu Rusia rămân esențiale și pentru UE, interesată, tot mai mult, de creșterea securității în vecinătatea sa. În plus, măsura ar afecta economiile țărilor europene mai mult decât pe cea a Rusiei³⁸. Rusia trebuie să rămână un „partener strategic”, și nu o „țară ostilă”. Cu atât mai mult cu cât premierul rus, Vladimir Putin, declara recent că Rusia nu se teme de eventualele sancțiuni economice ale comunității internaționale, iar lecția învățată de majoritatea elitei rusești este că „nimeni nu va lua în serios Rusia, atâta timp cât este slabă”³⁹.

Așadar, pe bună dreptate, ne întrebăm: are Georgia ceva împotriva Rusiei? Se justifică această atitudine a Georgiei împotriva Rusiei? Se comportă Rusia în termeni de mare putere discreționară, folosind tot felul de stratageme? Mai mult, este reală „acuzarea” că Rusia recurge la practicile Războiului Rece⁴⁰, după cum susține președintele ales al Georgiei, Mihail Saakashvili?

Motivațiile interesului manifestat pentru zona transcaucaziană de diferiții actori sunt diverse. Și credem că s-au înțeles corect. Inclusiv fermitatea Federației Ruse în recâștigarea influenței sale în zonă și, de ce nu, chiar unele rețineri ale Occidentului la solicitările conducerii de la Tbilisi⁴¹.

Marea Neagră și Caucazul de Sud, regiune incluzând Georgia, Armenia și Azerbaidjan, sunt mult mai aproape de problemele de securitate ale Europei, fac parte intrinsecă din ea. În consecință, stabilitatea zonei trebuie să devină o „preocupare internațională foarte serioasă” și o „prioritate absolută” și pentru Uniunea Europeană.

De soluțiile care se vor găsi pentru aceste probleme depind atât securitatea europenilor și viitorul bătrânului continent, cât și configurația eurasiatică, fundamentală pentru viitorul lumii.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

- 1 TVR, Știri externe, 26 august 2008.
- 2 Este vorba de **oleoductul strategic ce transportă hidrocarburi** de la Marea Caspică. Această conductă petrolieră va fi însoțită, în viitor, de o conductă de gaze naturale și o cale ferată care va avea un rol crucial în comerțul dintre Asia și Europa.
- 3 Potrivit cifrelor estimate de experți, la Jurnalul de seară, Europa FM, 15 august 2008.
- 4 **Manuela Nicolescu, corespondent, Jurnalul de seară, Europa FM, 15 august 2008.**
- 5 Beijing, la întâlnirea cu George W. Bush, la ceremonia de deschidere a Jocurilor Olimpice.
- 6 Relatare reluată și de România FM, 22 august 2008.
- 7 **Liviu Iurea, corespondentul nostru la Moscova (Jurnalul TVR, 15 august 2008).**
- 8 La trei zile după semnarea Acordului de pace, Georgia, aliat al Statelor Unite, încă susținea că este „ocupată” de forțele ruse.
- 9 Desigur, astfel de discuții la nivel internațional se tot poartă, de mai bine de zece ani. Totuși, Condoleezza Rice speră, de astă dată, ca astfel de discuții să aibă o rezolvare. Pentru că, în această zonă, se impun, acum, noi forțe internaționale de menținere a păcii.
- 10 Și în Consiliul de Securitate al ONU - unde s-a încercat să se ajungă la un „consens” pentru ieșirea din criză, pe marginea unei propuneri de rezoluție, avansată de Franța, care prevede „încetarea imediată a operațiunilor și retragerea tuturor militarilor din Osetia de Sud la pozițiile deținute înainte de începerea conflictului - s-au spus „cuvinte grele”. De la acuze, „Rusia revine din nou la practicile Războiului Rece”, până la întrebarea retorică a ambasadorului Rusiei adresată membrilor Consiliului de Securitate: „Dacă țara sa poate să ignore soarta rușilor din Osetia de Sud și Abhazia de dragul bunelor relații cu Statele Unite?”
- 11 Pentru detalii, vezi Mihail RICINSCHI, *Summit de criză*, Observatorul militar Nr. 34 (27 august-2 septembrie 2008), p.14.
- 12 Potrivit purtătorului de cuvânt al MAE, Cosmin Boianu, o parte au fost evacuați cu ajutorul Ambasadei României de la Tbilisi, iar un alt grup a ales să părăsească Georgia pe cont propriu.
- 13 Potrivit media, însărcinatul georgian pentru afaceri la București a cerut „ajutor umanitar” atât țării noastre, cât și altor state prietene cu Georgia.
- 14 Nicolae Melinescu, corespondent din New York, 12 august 2008. Și totuși, o parte importantă a aliaților noștri a încălcat principiile și regulile de drept

internațional în altă parte.

15 Guvernul georgian a depus o plângere împotriva Rusiei, pentru „acte de purificare etnică”.

16 Retragerea trupelor ruse din Georgia reprezintă unul din punctele principale ale planului în șase puncte, negociat de președinția Uniunii Europene cu cele două părți beligerante. Și cancelarul german Angela Merkel a criticat, într-un interviu acordat postului public de televiziune ZDF, „nerespectarea promisiunilor” de către Moscova.

17 Este vorba despre un summit extraordinar al șefilor de stat și de guvern, dedicat discutării crizei din Georgia și relațiilor Federației Ruse cu UE. La summit a participat și ministrul georgian de externe. Un summit de la care președintele Saakashvili s-a așteptat la o „susținere unanimă” a integrității teritoriale a țării sale. Pentru că georgienii nu vor recunoaște niciodată independența Abhaziei și Osetiei de Sud.

18 Analiztii și oficialii recunosc că posibilitățile de a impune sancțiuni asupra celui mai mare furnizor de petrol și gaze sunt limitate și că orice acțiune ar putea dăuna mai mult Europei decât Moscovei. Ministrul german de externe, Frank-Walter Steinmeier, chiar răspundea unui jurnalist: „Ce fel de sancțiuni poate să adopte UE împotriva Rusiei, în așa fel încât să nu se sancționeze și pe sine?”

19 Ministrul de externe rus, Serghei Lavrov, 3 septembrie 2008.

20 Jurnalul TVR, 15 august 2008.

21 Potrivit presei americane, iritarea Moscovei este firească. Dick Cheney este unul dintre cei mai „duri critici ai Moscovei de pe scena politică americană”.

22 Această conductă petrolieră va fi însoțită, în viitor, de o conductă de gaze naturale și o cale ferată care va avea un rol crucial în comerțul dintre Asia și Europa.

23 Vicepreședintele american, Dick Cheney, în timpul vizitei pe care a făcut-o în Georgia și Azerbaidjan.

24 Idem.

25 **Detalii în corespondența transmisă de Liviu Iurea, de la Moscova, pentru Jurnalul TVR, 19 august 2008.**

26 Din corespondența transmisă de Liviu Iurea pentru Jurnalul TVR din 25 august 2008.

27 Acordul dintre Moscova și NATO, care permite statelor Alianței să folosească spațiul aerian al Rusiei pentru a transporta echipamente și provizii în Afganistan, a fost semnat în cadrul summit-ului Alianței de la București, din luna aprilie a.c.

28 Într-un interviu transmis de televiziunea rusă, liderul de la Kremlin, Dmitri Medvedev, declara, la 2 septembrie: „Pentru noi, președintele Saakashvili nu

mai există. Este un cadavru politic” (TVR, Știri externe, 3 septembrie 2008).

29 Votul unanim a fost exprimat atât în Consiliul Federației (Camera superioară a legislativului), cât și în Duma de Stat (Camera inferioară a parlamentului).

30 Decizia finală aparține președintelui Dmitri Medvedev, care, deocamdată, „tace”. Liviu Iurea, corespondentul TVR la Moscova, Jurnalul TVR, 25 august 2008.

31 Încă se credea că, probabil, nu va da un răspuns afirmativ cererii formulate de parlamentul rus – votul acestuia având mai mult un caracter consultativ.

32 Adjunctul ministrului rus de externe, Grigori Karafil, citat de corespondentul TVR la Moscova, Liviu Iurea, Jurnalul TVR, 25 august 2008.

33 TVR, Știri externe, 26 august 2008.

34 Ambasadorul rus la Bruxelles, Vladimir Chijov, consideră că UE „s-a autopedepsit”, Rusia neavând nevoie de aceste negocieri și de un nou acord cu Uniunea.

35 Țările ce și-au exprimat constant în ultimii ani „adversitatea față de Rusia”, Polonia și statele baltice, cărora li s-a adăugat Suedia, pledează, la rândul lor, pentru suspendarea negocierilor UE-Rusia privind un nou acord de parteneriat strategic.

36 **Declarația ministrului român de externe, Lazăr Comănescu, pentru Jurnalul TVR, 26 august 2008.** Ulterior, la 27 august, șeful diplomației noastre, împreună cu ministrul apărării, Teodor Meleșcanu, au dat raportul în fața senatorilor din comisiile de specialitate în legătură cu reacția și acțiunile României în timpul războiului din Georgia.

37 **Citat de Liviu Iurea, corespondentul nostru la Moscova (Europa FM, 12 august 2008).**

38 **Poziția Rusiei înaintea summit-ului de la 1 septembrie, exprimată și de ambasadorul Rusiei la UE.**

39 Nadejda KONSTANTINOVNA, *Povara acestei lecții*, Nezavisimaia Gazeta, 6 aprilie 1999 (Apud Gl. Mr. (r) Mihaiu MĂRGĂRIT, *Miza Rusiei în Caucazul de Sud*, Observatorul militar Nr. 34 (27 august -2 septembrie 2008), p. 15.

40 Reamintim și acuzele fostului ministrul rus al apărării, Serghei Ivanov, care declarase, cu mai bine de un an în urmă, că ceea ce se petrece în Georgia „amintește de climatul epurărilor staliniste din anii '30”. Fostul demnitar acuza atunci Georgia că „dorește să soluționeze prin forță” problema teritoriilor secesioniste din Osetia de Sud și Abhazia. În plus, susținea Serghei Ivanov, „câteva țări ale NATO încalcă înțelegerile cu privire la comerțul cu armament”. Problemă reluată și în prezent, printre țări fiind acuzată și România.

GEOPOLITICI ȘI GEOSTRATEGII PE TRAIECTORIA VIITORULUI

41 De exemplu, un punct de vedere răspândit în mediile politice și de presă europene: sancțiuni față de „elita politică” rusă, după cum relatează AFP; susținerea Georgiei „nu doar la nivelul discursului, ci și prin acțiuni”, după cum declara ministrul pentru reintegrarea teritoriilor separatiste georgiene, Temur Iakobașvili; fermitate față de Moscova, susținută de ambasadorul

Georgiei la Paris prin avertismente de genul: „Aceasta este ora adevărului pentru Europa” (...) „Dacă Europa nu răspunde azi, va urma o întărire a politicii ruse, cum s-a întâmplat după ocuparea Sudeților, în 1938, de către Germania nazistă”, diplomatul georgian temându-se „de o nouă Ialta și de un nou München”.

Generalul de brigadă (r) prof. univ. dr. Constantin-Gheorghe BALABAN (cgbalaban@yahoo.com) este profesor consultant și conducător de doctorat la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, profesor și director de departament la Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” din București.

SECURITATEA SPAȚIULUI DE INTERES. REPREZENTAREA PSIHOSOCIALĂ A SECURITĂȚII ȘI HOMELAND SECURITY ÎN ZONA MĂRII NEGRE*

Dr. Alexandra SARCINSCHI

Provocările contemporane, diferite ca natură – precum terorismul, crima organizată, proliferarea armelor de distrugere în masă și migrația ilegală –, au elemente comune, printre care și faptul că pun la încercare capacitatea instituțiilor de securitate de a le înfrunța. Prin Homeland Security, se încearcă, în special în zone instabile, precum malul estic al Mării Negre, armonizarea acțiunilor diverselor sectoare, atât naționale, cât și internaționale, astfel încât să fie posibilă adoptarea unei abordări comune în fața provocărilor adresate unei lumi întregi.

Cuvinte-cheie: Homeland Security, reprezentare psihosocială a securității, spațiu de interes, Marea Neagră.

Atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001, din SUA, au schimbat reprezentarea psihosocială a securității. De exemplu, populația nord-americană, care considera că blocul comunist constituia cel mai important dușman al democrației, s-a confruntat pe neașteptate cu un nou inamic – terorismul – mult mai perfid, ce își făcuse simțită prezența încă din primii ani de după încheierea Războiului Rece, însă nu cu amploarea ce a caracterizat evenimentele de la 11 septembrie 2001. Încă din anul 1993, SUA au fost ținta unor atacuri cu bombe, mai întâi asupra Centrului Mondial al Comerțului (*World Trade Center*). Au urmat atacurile din orașul Oklahoma, aprilie 1995, și din Atlanta, de la Olimpiada din iulie 1996, precum și atacurile simultane din august 1998 asupra ambasadelor americane din Nairobi (Kenia) și Dar-Es-Salaam (Tanzania). De asemenea, și în alte părți ale lumii, acțiunile teroriste s-au soldat cu numeroase victime: 12

morți și peste 5.000 de răniți în atacul de la metrourul din Tokyo (martie 1995), 19 morți și peste 300 de răniți în atacurile din Arabia Saudită (iunie 1996).

Această tendință de amplificare, atât ca număr, cât și ca efecte, a acțiunilor teroriste a culminat cu momentul 11 septembrie 2001 și a fost continuată prin atacurile din capitalele Spaniei (martie 2004) și Marii Britanii (iulie 2005).

Comunitatea internațională a reacționat diferit la aceste evenimente. SUA au dezvoltat imediat instrumente pentru a proteja securitatea spațiului lor și s-au angajat într-un efort sistematic pentru reducerea vulnerabilității și dezvoltarea unor capacități deosebite de protecție. În Europa, reacția a fost oarecum diferită, întrucât parte a țărilor continentului aveau deja experiența terorismului, chiar dacă la o scară mai mică. Astfel, Europa a reacționat după 11 septembrie prin întărirea instrumentelor de luptă împotriva terorismului existente, în special în zona contraterorismului legată de serviciile de informații, impunerea legii și justiție.

Din acest punct de vedere, zona Mării Negre a fost expusă unor transformări mult mai complexe ale mediului de securitate. În primul rând, a devenit subiect de dezbateri aprinse, deoarece a reintrat în fluxul transformărilor geopolitice continentale și regionale, cristalizându-se concepția unei zone distincte care, deși extrem de diversificată, întrunește condițiile transformării sale într-o entitate cu multe interese comune în jocurile, uneori divergente, ale geopoliticii. Țările din zona Mării Negre sunt privite cu atenție de către comunitatea internațională, întrucât, prin apropierea de granițele NATO și UE și chiar includerea în acestea a unora

dintre ele, starea lor de securitate va influența direct securitatea respectivilor actori internaționali. Din aceste motive, conferințe de tipul Black Sea Defense & Aerospace sau programe de cercetare precum cel al Universității Harvard analizează cu atenție transformările intervenite în mediul de securitate din această zonă.

Homeland Security sau securitatea spațiului de interes din zona Mării Negre

Homeland Security, concept tradus de noi prin securitatea spațiului de interes (SSI), din motive ce țin atât de sfera sa de cuprindere¹, cât și de nuanțele limbii române, a fost lansat de specialiștii militari americani ca reacție la provocările mediului de securitate din secolul XXI. Astfel, Homeland Security sau SSI reprezintă acel efort național concertat spre prevenirea atacurilor teroriste în interiorul SUA, reducerea vulnerabilității Americii la terorism, minimizarea distrugerilor și refacerea după ce atacurile au avut loc², iar autoritățile au creat instituții dedicate realizării acestor scopuri.

În zona Mării Negre, viziunea asupra SSI împarte țările riverane în trei categorii:

1. țările membre NATO și/sau UE, Bulgaria, România și Turcia, care își structurează strategiile de securitate în funcție de statutul și rolul internațional implicate de apartenența la aceste organizații;

2. Federația Rusă, care are o viziune distinctă despre securitate, izvorâtă din poziția sa în relațiile internaționale;

3. țările aspirante la statutul de membru NATO și/sau UE, Georgia și Ucraina, care au început un proces de adaptare la cerințele aderării/integrării în aceste organizații.

Așadar, primul grup de țări este tributar statutului de pe scena internațională. NATO nu și-a definit cu claritate o strategie în termeni de Homeland Security sau SSI, însă conceptul nu este nou pentru Alianță. Încă din anii Războiului Rece, avea planuri clare pentru combaterea forțelor speciale sovietice, în cazul în care acestea ar fi reușit să se infiltreze în societățile blocului occidental³. De asemenea, forțele militare aliate au fost întotdeauna pregătite pentru a sprijini autoritățile civile, fie că era vorba despre dezastru natural, închiderea granițelor sau protejarea infrastructurii critice. Totuși, NATO nu este unica organizație ce coordonează eforturile contrateroriste ale Occidentului, așa cum sunt

înțelese prin SSI. Dacă dorește să joace un rol distinct și eficient în realizarea SSI, Alianța trebuie să facă schimbări în ceea ce privește conceptul strategic și cultura organizațională, dezvoltând noi concepte și pregătind unități operaționale speciale⁴.

În ceea ce privește UE, Comisia Europeană a început cu ani în urmă să dezvolte o serie de politici în domenii precum protecția infrastructurii critice, a mediului și a civililor. Atentatele teroriste au dat un nou impuls de schimbare în sfera securității, însă transformarea nu s-a desfășurat cu viteza cu care a fost făcută în SUA. De asemenea, nici sensul schimbării nu a concis cu cel din SUA: „Strategia Europeană de Securitate”⁵, din 2003, promovează o altă viziune, diferită de cea americană. Chiar dacă asupra conceptului Homeland Security sau SSI nu există deocamdată consens deplin, viziunea europeană accentuează trei dimensiuni ale acestuia: politică, economică și socială. Dimensiunea politică se referă la responsabilitatea comunităților naționale europene față de asigurarea siguranței și securității cetățenilor, cea economică – la securitatea piețelor europene aflate în competiție cu piețele celorlalte puteri ale lumii, iar cea socială – la conștientizarea de către cetățeni a provocărilor contemporane ce au un impact amplu asupra securității, încrederii și libertății. Pentru realizarea SSI, guvernelor europene le sunt disponibile patru instrumente⁶: protecția civilă, forțele de securitate, forțele armate și comunitatea de informații.

Cea de-a doua categorie de țări include doar Federația Rusă. Din perspectivă rusă, Homeland Security sau SSI înseamnă „securitate națională”. Conform lui Andrei Fedorov, director pentru programe politice în cadrul Consiliului pentru Politici Externe și de Apărare⁸, SSI, concept identic cu cel de securitate națională, și lupta împotriva terorismului se numără printre cele mai importante probleme cu care se confruntă Federația Rusă. El ilustrează această afirmație printr-un citat din „Conceptul de securitate națională”^{7h} din anul 2000: „Terorismul este o amenințare serioasă la adresa securității naționale a Federației Ruse. Terorismul internațional desfășoară o campanie deschisă pentru destabilizarea situației din Federația Rusă. (...) Lupta împotriva terorismului, drogurilor și traficului ilegal ar trebui să se bazeze pe o abordare complexă în care sunt folosite toate structurile statului”. Spre deosebire de cazul american, în Federația Rusă nu există nicio

instituție dedicată exclusiv SSI, responsabilitatea revenind următoarelor structuri guvernamentale: Ministerul de Interne, Serviciul Federal de Securitate, Ministerul pentru Situații de Urgență, Ministerul Apărării și Consiliul de Securitate. Conform actualei Constituții, toate aceste instituții răspund direct în fața președintelui rus, care, de obicei, se întâlnește cu șefii structurilor de două ori pe săptămână, iar prioritățile agendei de lucru includ și aspecte ale SSI. Deși pare a fi în mare parte reglementată, conform lui Fedorov, asigurarea SSI se lovește de câteva obstacole: continuarea conflictului din Cecenia, radicalizarea grupărilor islamice din regiunea Caucazului, migrația dinspre Comunitatea Statelor Independente (CSI), lipsa colaborării eficiente între forțele de ordine și de securitate ale țărilor membre CSI, gradul înalt de corupție existent la toate nivelurile, indicele ridicat al criminalității, inexistența cooperării cu forțele de ordine și de securitate occidentale, controlul slab asupra logisticii militare, continuarea crizelor și conflictelor etnice/politice din spațiul ex-sovietic.

Georgia și Ucraina fac parte din cea de-a treia categorie de țări.

Georgia este angajată într-un Dialog Intensificat cu NATO, iar în urma Summit-ului de la București, în cadrul căruia a primit doar o promisiune în ceea ce privește aderarea, relațiile sale cu Alianța au devenit mai strânse, prin crearea unei Comisii NATO - Georgia (august 2008). Conflictul dintre Georgia și Rusia din ultimele luni a determinat Alianța să adopte o poziție în sprijinul primei țări, însă fără a „închide ușa” cooperării cu Federația⁹. În relația cu UE, Georgia este beneficiara unui Acord de Parteneriat și Cooperare și a unui Plan de Acțiune în ceea ce privește Politica Europeană de Vecinătate, iar conflictul cu Rusia a determinat Uniunea să întărească relațiile, prin furnizarea de sprijin financiar substanțial, în valoare de 6 milioane euro, pentru populația afectată. Exceptând aspectele conflictuale, conceptul de securitate națională al Georgiei include și aspecte similare celui de SSI, precum asigurarea integrității și securității teritoriului național,

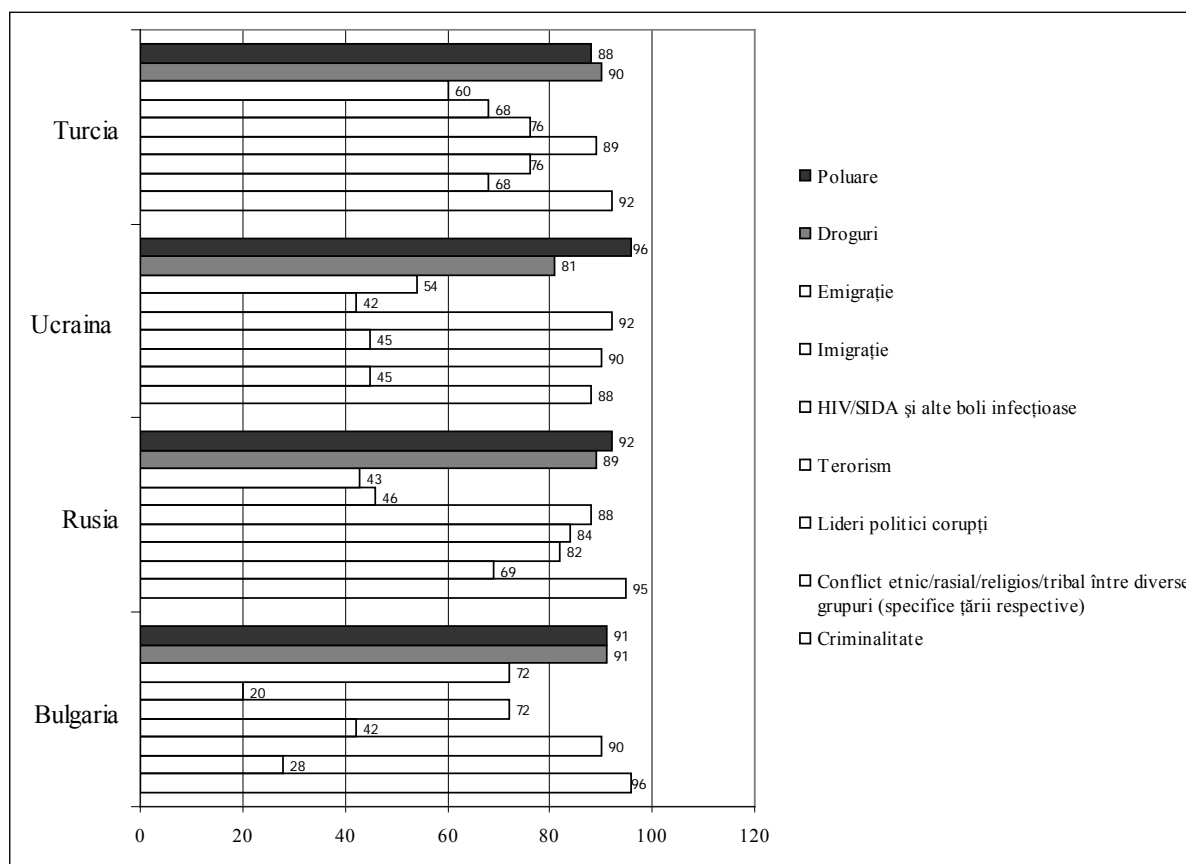

Figura nr. 1: Cât de importante credeți că sunt următoarele probleme pentru țara dumneavoastră?
Opinii care reflectă importanța problemelor respective,
Pew Global Attitudes Project 2007

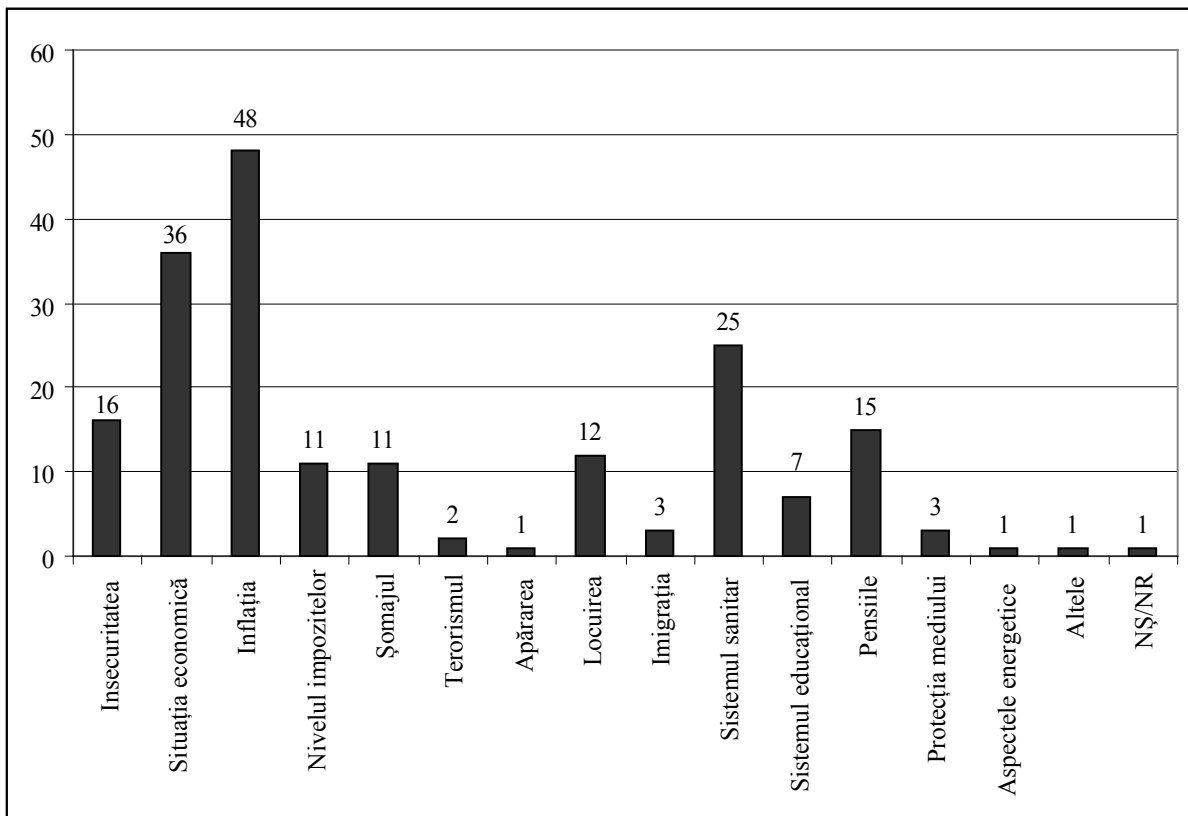

Figura nr. 2: Care credeți că sunt cele mai importante probleme cu care se confruntă țara dumneavoastră?, România, Eurobarometer 69, 2008

contribuirea la securitatea și stabilitatea regională și întărirea libertății și democrației în statele și regiunile vecine¹⁰. De altfel, Georgia s-a implicat în lupta împotriva terorismului și în gestionarea crizelor prin participarea la șase misiuni de pace

multilaterale, inclusiv KFOR, ISAF și MNF-I.

Ucraina se află într-o situație similară cu a Georgiei în ceea ce privește aderarea la NATO, ca rezultat al Summit-ului de la București, însă relațiile cu Alianța sunt mult mai dezvoltate, prin existența

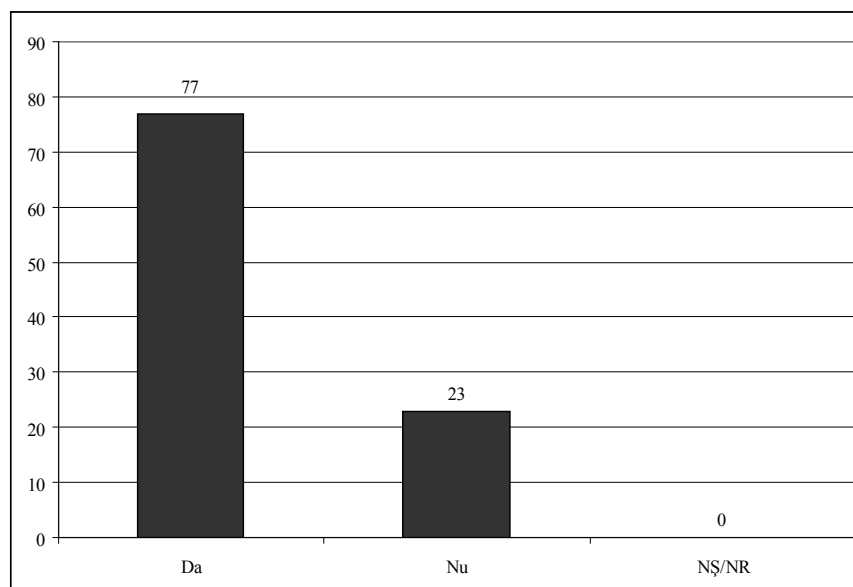

Figura nr. 3: Sunteți de acord cu aderarea țării la NATO?, Georgia, Georgian NATO membership referendum 2008

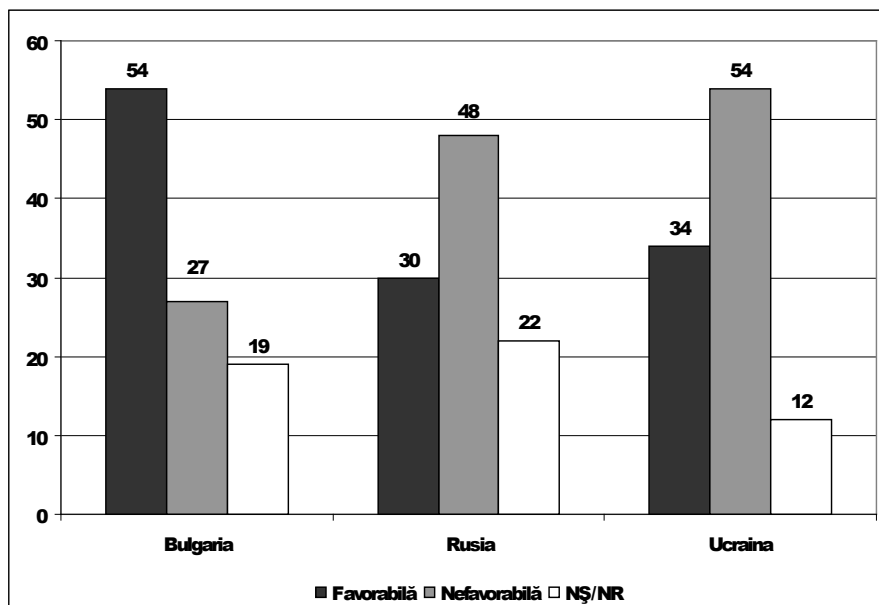

Figura nr. 4: Ce fel de opinie aveți față de NATO?,
Pew Global Attitudes Project 2007

de peste 10 ani a Comisiei NATO – Ucraina, dar și a Grupului de lucru NATO – Ucraina pentru reforma Apărării. De asemenea, ea este partener principal în cadrul Politicii Europene de Vecinătate și beneficiara unui Plan de Acțiune cu UE, bazat pe Acordul de Parteneriat și Cooperare. Strategia de apărare a Ucrainei prevede adaptarea politicii militare naționale la realitățile internaționale, precum și integrarea deplină în NATO, ca obiectiv definit de doctrina militară națională¹¹. Ucraina

contribuie masiv, în 20 de operații de pace multilaterale, atât la ONU, cât și la NATO, UE și OSCE, incluzând aici EUPM, KFOR, ISAF, NTM-I și MNF-I.

Se observă că ambele țări din această ultimă categorie, în ciuda pregnantei moșteniri sovietice, se pregătesc pentru a răspunde la provocările mediului internațional de securitate, în consonanță cu principalele organizații internaționale și cu scopul aderării la acestea, ceea ce va însemna și

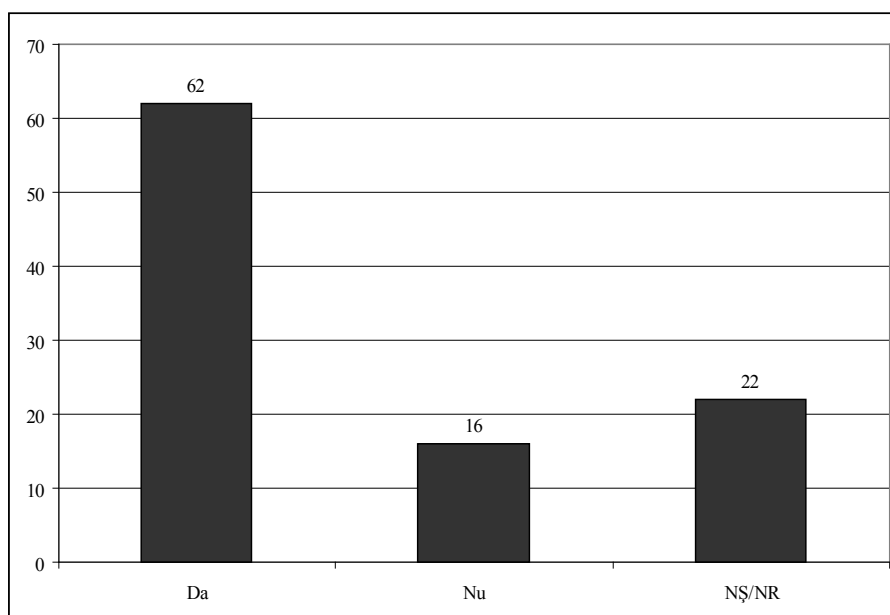

Figura nr. 5: Este NATO esențial pentru securitatea României?,
România, Transatlantic Trends 2007

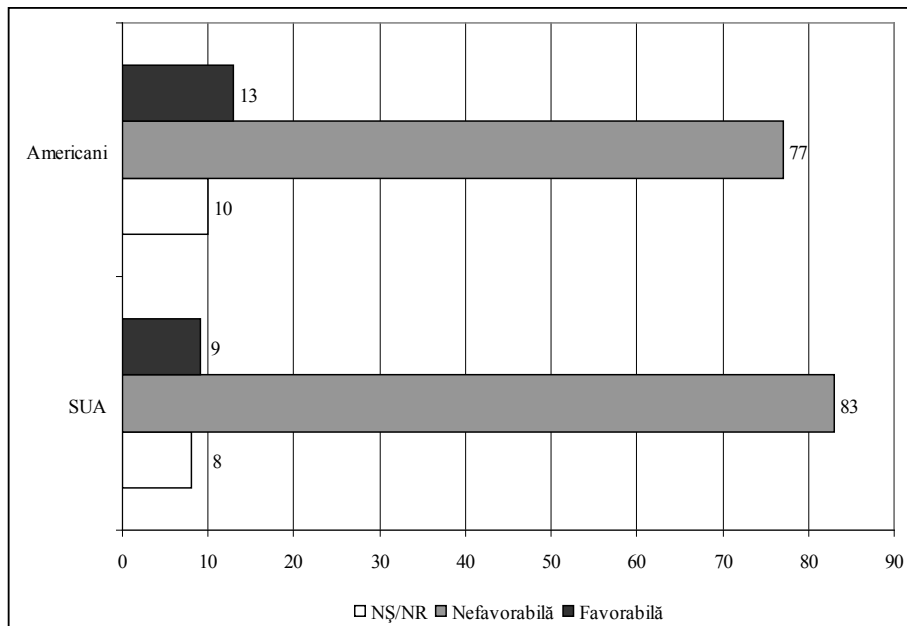

Figura nr. 6: Ce fel de atitudine aveți față de SUA, dar față de americani?, Turcia, Pew Global Attitudes Project 2007

adoptarea și implementarea conceptelor lor de bază, precum Homeland Security sau SSI.

Reprezentarea psihosocială a securității în regiunea Mării Negre

Din cele prezentate mai sus, se observă existența unor diferențe importante între abordările de securitate europene, americane și fost-sovietice. Diferențele nu există numai la nivel politic, ci și la nivel individual de reprezentare psihosocială a securității.

Este evident că, dincolo de dezbaterile, intențiile și acțiunile politice, importante pentru evoluția unei țări pe scena internațională sunt și reprezentările psihosociale pe care populațiile respective le au despre țara lor și despre propria securitate. Importanța derivă, în opinia noastră, din faptul că securitatea, de la nivelul național până la cel internațional, nu mai poate fi analizată exclusiv în termeni de state-națiune și interesele acestora, ci, în ultimă instanță, ea depinde de indivizii umani și interesele lor.

Analiza reprezentărilor, opiniilor și atitudinilor indivizilor umani este necesară, întrucât cauzele insecurității umane afectează gradual toate nivelurile societății, produc reacții internaționale, inclusiv recurgerea la forța armată de către un stat sau un grup de state, putându-se ajunge, în final, la declanșarea unui conflict armat.

Populațiile din țările riverane Mării Negre au reprezentări similare asupra principalelor amenințări la adresa securității naționale. Din analiza datelor puse la dispoziție de Centrul de Cercetare PEW, referitoare la patru dintre cele șase țări din zonă, cetățenii din Rusia și Turcia sunt cei mai îngrijorați de terorism, în timp ce cei din Bulgaria și Ucraina de criminalitate, droguri și poluare¹². Trebuie remarcat faptul că, în toate cele patru țări, problemele ce pot afecta viața imediată a indivizilor, precum criminalitatea, corupția liderilor politici, bolile infecțioase, drogurile și poluarea sunt deosebit de importante, chiar mai mult decât aspectele legate de potențiale conflicte etnice, rasiale, religioase sau tribale, care prezintă un interes deosebit în această zonă pentru comunitatea internațională.

Pentru același an, 2007, datele despre România sunt disponibile în Eurobarometrul elaborat de către Comisia Europeană¹³. Deși tehnica de scalare este diferită, reprezentarea psihosocială a populației țării noastre asupra securității naționale poate fi evidențiată cu ușurință. Conform sondajului european, românii sunt mai preocupați de problemele ce pot afecta direct și imediat calitatea vieții, precum nivelul impozitelor, inflația și sistemul educațional.

Diferențele în reprezentările psihosociale asupra securității țărilor respective își au sursa atât în modul de prezentare a agendelor politice și

mass-media, cât și în problemele concrete cu care se confruntă cetățenii lor.

Din păcate, tipul de date analizate mai sus nu este disponibil și pentru Georgia, însă putem afirma că opinia publică de aici este orientată spre integrare și valori euro-atlantice. Astfel, într-un sondaj realizat de Comisia Electorală Centrală în ianuarie 2008, 77% dintre cei chestionați s-au declarat de acord cu aderarea la NATO (figura nr. 3)¹⁴. În același timp, în Rusia și Ucraina se înregistrează atitudini nefavorabile Alianței (figura nr. 4)¹⁵, iar, în România, opinia publică este în mare măsură de acord (62%) cu afirmația că NATO este esențial pentru securitatea țării (figura nr. 5)¹⁶. În cazul Turciei, un sondaj realizat de Centrul de Cercetare PEW indică o situație foarte interesantă: deși țara este membru NATO, opinia publică își reprezintă SUA, principalul aliat din cadrul organizației, drept cea mai importantă amenințare viitoare (64%), și peste 80% dintre cei chestionați au o opinie nefavorabilă față de americani și SUA (figura nr. 6)¹⁷.

În majoritatea țărilor din zona Mării Negre, reprezentarea psihosocială a securității este în concordanță cu strategiile naționale de securitate, implicit cu abordările oficiale asupra SSI. Este cazul Bulgariei, Georgiei și României. Însă, în cazul Rusiei, Turciei și Ucrainei, deși politica oficială de securitate afirmă parteneriatul cu organizațiile de securitate, opinia publică se pronunță clar împotriva modelului de securitate reprezentat de Alianța Nord-Atlantică. Cauzele sunt preponderent istorice (moștenirea sovietică), dar și conjuncturale (de exemplu, amânarea invitării Ucrainei pentru a adera la NATO).

Acest tip de opinii poate genera probleme de securitate, afectând realizarea SSI atât pentru țările în care se manifestă atitudinile negative, cât și pentru vecinii statali și nonstatali. Realizarea SSI este dependentă de o anumită viziune asupra amenințărilor la adresa securității. Evenimentele determină includerea anumitor aspecte pe agenda de securitate, însă nu direct, ci ca produs al unui proces de clasificare. Astfel, inițial, un anumit aspect este introdus în sfera securității prin transformarea unei definiții științifice produsă de elite, într-o definiție împărtășită social, o reprezentare socială. Nu întotdeauna cei care modelează definiția problemei de securitate sunt politicienii, așa cum pare la o primă vedere, ci sursele-expert la care ei fac referință adesea în discursul lor, jucând rolul

de mediatori în acest proces de transformare a cunoașterii științifice în cunoaștere comună. De asemenea, nu întotdeauna definițiile științifice se află la baza politicilor de securitate, ci studiile întemeiate pe reprezentarea socială a securității, pe imaginea pe care decidenții politici o au despre anumite probleme de securitate. Astfel, factorii ce influențează construcția instrumentelor pentru realizarea SSI sunt atât obiectivi, cât și subiectivi, fiind luate în considerare atât evenimentele și analizele științifice, cât și reprezentările actorilor referitoare la aceste evenimente și la soluțiile ce pot fi impuse.

Este evident că țările din zona Mării Negre rămân conectate la mediul internațional de securitate și orice transformare majoră intervenită va fi resimțită și aici, dar și viceversa. Discrepanțele dintre reprezentarea psihosocială a securității și politicile și strategiile de securitate pot crea probleme în realizarea SSI. Stabilitatea internă a statului constituie un factor esențial pentru capacitatea sa de a coopera în plan internațional și, mai mult, securitatea internă este un factor determinant al calității securității regionale. Din acest punct de vedere, este evident faptul că, în zona Mării Negre, realizarea SSI reprezintă o problemă delicată. Aspectele ce decurg de aici fac referire, cu claritate, la un deficit de securitate concentrat pe malurile nordice și estice ale bazinului, pentru care comunitatea internațională trebuie să fie pregătită.

NOTĂ:

* Comunicare prezentată în cadrul conferinței Black Sea Defense & Aerospace, organizată de TNT Productions, Inc., cu sprijinul Guvernului României, prin Ministerul Apărării, Ministerul Internelor și Reformei Administrative, Ministerul Economiei și Finanțelor, Ministerul Transporturilor, Agenția Națională de Control al Exporturilor (ANCEX) și Serviciul Român de Informații, 24-26 septembrie 2008, ROMAERO, București, România.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 Traducerea ad-litteram a Homeland Security este „securitatea patriei”, însă ea nu cuprinde toate caracteristicile conceptului. Conform Dicționarului Explicativ al Limbii Române, patria reprezintă „teritoriul care istoricește aparține unui popor și unde acesta trăiește; țara în care s-a născut, în care trăiește și al cărei cetățean este cineva”, iar Homeland Security

se referă nu numai la protejarea cetățenilor unei țări și a bunurilor acestora, ci și la ocrotirea unui anumit mod de viață ce transcende granițele. Din teoriile existente, reiese că o astfel de sferă de definire este mult prea îngustă pentru a putea reflecta complexitatea conceptului. Aici este vorba despre securitatea a ceea ce numim, în globalizare, „casă”, fie că acest spațiu este teritoriul național, fie cel al Uniunii Europene, fie cel transatlantic. O traducere a sa, ce ar putea cuprinde toate aceste caracteristici, poate fi „securitatea spațiului de interes”: securitatea intereselor statului, ale unei organizații zonale, regionale sau chiar globale, în spațiul circumscris acestora, dar și în afara sa.

2 JP 1-02, **Department of Defence Dictionary of Military and Associated Terms**, 12 aprilie 2001 (actualizat la 12 iulie 2007), p. 241.

3 Rafael L. BARDAJI și Daniel KEOHANE, *Debate. Should homeland security be a fundamental NATO mission?*, în *NATO Review* 2/2006, ediția online <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue2/english/debate.html>.

4 Ibidem.

5 <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>.

6 Paolo BRITO, *Developing Interoperability between European Security Agencies in order to Maximise Capabilities and Avoid the Duplication of Resources*, comunicare susținută în cadrul conferinței *Homeland Security Europe. Interoperability Focus Day*, organizată de World Business Research, Bruxelles, 27 iunie 2006, <http://www.presentation.wbr.co.uk>.

7 Andrei FEDOROV, *Homeland Security: Russia's*

Challenges. A Russian Perspective, în *Readings in European Security*, vol. 3/2005, pp. 67-74.

8 <http://www.russiaeurope.mid.ru/russiastrat2000.html>.

9 Conform declarației Secretarului General al NATO, <http://www.nato.int/docu/update/2008/08-august/e0819a.html>.

10 Conform documentului *National Security Concept of Georgia*, http://www.mfa.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=24.

11 Ministry of Defence of Ukraine, *White Book 2007. Defence Policy of Ukraine*, Kiev, 2008, p. 3.

12 PEW Research Center, *Pew Global Attitudes Project: Spring 2007 Survey, Survey of 47 Publics, Final 2007 Trends Topline*, <http://pewresearch.org/>.

13 European Commission, *Standard Eurobarometer 69. Public Opinion in the European Union*, 2008.

14 Conform *Georgian NATO membership referendum 2008*, http://en.wikipedia.org/wiki/Georgian_NATO_membership_referendum_2008.

15 PEW Research Center, *Pew Global Attitudes Project: Spring 2007 Survey, Survey of 47 Publics, Final 2007 Trends Topline*, <http://pewresearch.org/>.

16 German Marshall Fund of the United States și Compagnia di San Paolo (Italia), *Transatlantic Trends 2007*, 2008.

17 Apud World Public Opinion, *Why Turks Feel Threatened by the US*, 5 septembrie 2007, http://www.worldpublicopinion.org/pipa/articles/home_page/393.php?nid=&id=&pnt=393&lb=hmpg1.

Dr. Alexandra SARCINSCHI (alex_sarcinschi@yahoo.com) este cercetător științific gradul III în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.

UN ROL GEOPOLITIC ȘI GEOSTRATEGIC REÎNNOIT PENTRU MAREA MEDITERANĂ

Dr. Florin DIACONU

Marea Mediterană este unul din pivoții geopolitici și geostrategici importanți ai istoriei universale. Conceptul de pivot geopolitic este folosit în sensul propus de Zbigniew Brzezinski, în Marea tablă de șah. Importanța geopolitică și geostrategică a Mării Mediterane nu este constantă de-a lungul întregii istorii. Din Antichitate și până la începutul epocii moderne, relevanța Mării Mediterane este enormă. Apoi ea scade, din cauza mutării treptate a centrului lumii către Oceanul Atlantic. Dar, încă de la începutul Războiului Rece, importanța geostrategică a Mării Mediterane crește din nou, proces care continuă în ritm rapid și astăzi, în contextul ciocnirii civilizațiilor și al războiului global contra terorismului.

Cuvinte-cheie: Marea Mediterană, geopolitică, geostrategie.

De-a lungul mai multor milenii, Marea Mediterană a fost în mod evident cel mai important pivot geopolitic și geostrategic al lumii. Modalitatea în care acest text folosește conceptul de „pivot geopolitic” este influențată în mod decisiv de Zbigniew Brzezinski, care a propus o interesantă și foarte utilă distincție între „jucători geopolitici” (state care sunt actori activi ai arenei internaționale, dorind să-și extindă cât mai mult puterea și influența și râvnind să controleze resursele și pozițiile importante din perspectivă geopolitică ale pivoților) și „pivoți geopolitici” (regiuni și state a căror poziție este importantă și al căror control, când și dacă e dobândit, îngăduie unui jucător geopolitic să aibă acces mai ușor la resurse strategice vitale sau să blocheze accesul competitorilor la respectivele resurse)¹.

Când chiar „centrul lumii” era în Marea Mediterană

Doar foarte recent, acum vreo 500 de ani, centrul comercial al lumii s-a deplasat treptat

dinspre Mediterană spre Oceanul Atlantic². Până în acel moment, însă, semnificația geostrategică a mării care separă (dar și leagă) Europa, Africa de Nord și o parte din bordura vestică a Asiei a fost enormă. Pentru a înțelege cât mai bine aceasta, să luăm în calcul câteva realități:

a. Cele mai multe dintre puterile cu adevărat mari ale Antichității și Evului Mediu (cu doar câteva excepții – China, India, imperiile aztec și incaș din America Centrală și de Sud și mongolii în Eurasia) au fost concentrate pe țărmurile acestui pivot geopolitic. În afară de aceste excepții, toate marile puteri timpurii ale lumii se găseau fie chiar pe țărmurile acestei mări (Egiptul, Persia în stadii ceva mai târzii ale evoluției sale imperiale, toate marile puteri – orașe-state sau alianțe politice și militare – din lumea greacă, Imperiul Macedonean, statele elenistice, Roma, Cartagina, Imperiul Bizantin, arabii, iar mai apoi puternicele și ambițioasele state din Spania creștină, republicile italiene Veneția și Genova, ca și Imperiul Otoman) sau nu foarte departe de ea (toate marile puteri din Mesopotamia, apoi Persia și Macedonia în faza timpurie a expansiunii lor imperiale, iar ceva mai târziu marile puteri emergente ale Evului Mediu european – Franța și Imperiul German).

b. Structura (și ierarhia interioară) a sistemului internațional al regiunii a fost configurată de războaie navale majore (sau măcar de războaie în care operațiunile navale de toate tipurile au jucat un rol important). Ca și în multe alte ocazii de-a lungul întregii istorii universale, războaiele majore și schimbările importante ale manierei în care era distribuită puterea politică au fost strâns corelate³. Multe conflicte militare majore din zona Mediteranei fie au confirmat și întărit statutul de mare putere al învingătorului, fie au întărit în mod serios șansele unor puteri mijlocii de a dobândi statutul de mare putere. Atunci când vorbim despre războaie purtate pe țărmurile sau pe apele Mediteranei (sau pe orice altă mare sau orice alt ocean, oricând în

istorie), țelul natural era, desigur, eliminarea tuturor competitorilor serioși și a amenințărilor (ca și controlul deplin al comerțului maritim și lărgirea sferei de influență politică). Cât de mare era importanța geopolitică a Mediteranei o dovedește chiar și faptul că, vreme de multe secole, multe dintre cele mai importante bătălii navale ale întregii istorii universale au avut loc în această mare. Începând cu primii ani ai sec. V î.Hr. (atunci când a avut loc marea bătălie de la Lade), nu mai puțin de 35 de bătălii navale majore au exercitat o influență importantă asupra istoriei universale până la sfârșitul sec. al 16-lea (când escadrele britanice au reușit să înfrângă Invincibila Armada). Aproape toate aceste bătălii au fost purtate în Marea Mediterană: toate cele 21 de confruntări navale majore ale Antichității și 9 din cele 14 bătălii navale mari din Evul Mediu și de la începutul epocii moderne⁴.

c. Evoluția distribuției puterii politice și militare în regiunea Mării Mediterane a generat urmări extrem de importante și în alte regiuni ale lumii. Pentru a oferi doar două exemple semnificative, să ne aducem aminte faptul că puterea navală ateniană era suficient de puternică pentru a transforma aproape toate orașele-state de pe țărmurile Mării Negre în parteneri minori (și în contribuabili ascultători) ai mării structuri imperiale⁵ conduse de orașul lui Pericles. Un asemenea rezultat a fost dobândit prin mijloacele diplomației, dar și prin presiune politico-militară directă. În mai multe ocazii, escadre mari ale puternicei marine de război ateniene au navigat în Marea Neagră, obligându-i pe conducătorii locali să înțeleagă că n-au altă șansă decât aceea de a se supune cu strictete stăpânirii ateniene⁶. Ceva mai târziu, expansiunea imperială a Romei, având drept țintă teritorii largi în Gallia, Germania, Britania, Grecia, Balcani, Egipt și Asia a devenit o soluție realizabilă doar după momentul în care Cartagina a fost în sfârșit înfrântă și complet distrusă. Chiar și statutul de hegemon transregional al Romei – în mod limpede cea mai importantă „superputere” a Antichității în întreaga parte de vest a Eurasiei – a fost, de asemenea, o consecință directă și majoră a victoriei strategice împotriva Cartaginei⁷.

Vreme de câteva secole, un rol serios diminuat

După mai multe milenii, ceea ce am numit „centrul real al lumii” s-a mutat înspre Oceanul Atlantic. Cel puțin în perioada de început a

acestui proces istoric de lungă durată, falimentul Cruciadelor a jucat un rol important. Incapabili să-i înfrângă pe arabi și să redeschidă astfel rutele comerciale terestre care legau Orientul Îndepărtat de Europa, europenii au decis să descopere rute alternative. În doar câteva secole s-au produs descoperiri geografice imense, cele două Americi și aproape întreaga Africă au devenit anexe ale puterilor europene, și principalul pivot geopolitic al lumii s-a deplasat progresiv către oceanul care lega Europa de Africa și de Lumea Nouă, ca și de piețele generatoare de mari profituri din Extremul Orient. Între 1600 și 1944, 61 de mari bătălii navale au avut loc în toată lumea. În evident contrast cu situația deja prezentată, doar o mică parte dintre aceste confruntări cu urmări politice și militare majore (sau măcar semnificative) a avut loc în Marea Mediterană. Potrivit evaluării făcute de un autor deja citat, numai bătăliile importante din largul orașelor Palermo (1676) și Malaga (august 1704), de la Toulon (1744), Aboukir (1798), Navarino (1827), Lissa (1866) și de la Capul Matapan (1941) au avut loc în Marea Mediterană⁸. Dacă utilizăm calculul procentual, în jur de 75% din numărul total de bătălii navale majore ale Antichității, Evului Mediu și începutului epocii moderne au avut loc în Mediterana, în timp ce doar 8 din cele 61 de confruntări navale majore din ultimele patru secole s-au desfășurat în aceeași zonă-pivot (ceea ce înseamnă doar 13,1%, adică o proporție de aproape șase ori mai mică decât cea anterioară).

De-a lungul acestor secole mai recente, rolul serios diminuat al Mediteranei în viața internațională (și în conflictele globale) poate fi încă și mai bine înțeles dacă evaluăm cu atenție cifre semnificative, corelate cu puterea militară și cu conflicte internaționale majore. Să luăm în calcul, de exemplu, câteva dintre rezultatele războaielor purtate de Marea Britanie împotriva Franței la sfârșitul sec. al 18-lea și la începutul sec. al 19-lea. Este cât se poate de adevărat că o parte dintre episoadele acestor războaie au avut loc în Mediterana. Dar numărul navelor utilizate (ca și pierderile) în bătălia de la Aboukir, care a însemnat înfrângerea definitivă a încercării franceze de a transforma Egiptul într-o bază strategică avansată, a fost realmente mic pentru ambii competitori, dacă îl comparăm cu datele referitoare la Trafalgar (bătălia purtată în Atlantic). La Aboukir, în august 1798, francezii aveau 13 nave de linie și 4 fregate,

cu 1.200 de tunuri în total. Britanicii conduși de Nelson aveau 14 nave de linie, cu mai bine de 1.000 de tunuri. Pierderile în luptă ale francezilor au fost mari: 11 nave de linie și două fregate, 1.700 de morți, mai bine de 1.500 de răniți și 3.000 de oameni capturați de englezi; aceștia din urmă au pierdut, cu totul, mai puțin de 1.000 de morți și răniți⁹. La Trafalgar, în 1805, francezii au aliniat 18 nave de linie (plus 15 spaniole) și 5 fregate, cu 3.000 de tunuri: englezii aveau 27 de nave de linie și 4 fregate, cu un număr total de 2.500 de tunuri. La sfârșitul unei bătălii de peste 7 ore, francezii și spaniolii pierduseră 18 nave de linie (dintre care 17 capturate de britanici), 2.600 de morți și răniți și peste 7.000 de prizonieri capturați de englezi împreună cu navele lor; învingătorii, dimpotrivă, nu au pierdut nici o navă (dar multe dintre ele au fost grav avariate), ci doar în jur de 1.700 morți și răniți.

Din nou un rol major: de la începutul Războiului Rece până în zilele noastre

În ultimii 60 de ani, rolul¹⁰ global al Mediteranei a început să crească din nou. O asemenea evoluție a avut drept cauză însăși logica Războiului Rece. Trebuie să ne aducem aminte că unul dintre cele mai timpurii momente cuprinse în ceea ce avea să devină mai târziu politica de containment (îndiguire) a fost așa-numita Doctrină Truman, care oferea sprijin direct (în special financiar și economic, dar și militar), precum și protecție strategică Greciei și Turciei, pentru a permite acestor două țări din zona Mediteranei să facă față presiunii sovietice și pentru „a sprijini popoarele libere care se opun încercărilor de a le subjuga”. Ulterior, competiția strategică dintre superputeri s-a întezit în întreaga arie a Mediteranei. Regiunea era privită de sovietici ca fiind de importanță *vitală* pentru succesul unor potențiale operațiuni strategice ofensive pe mai multe direcții strategice (și în mai multe Teatre de Operații – TDO)¹¹. De la sfârșitul anilor 1960, Mediterana a devenit o regiune de confruntare *aproape* directă între cele două superputeri. URSS a oferit mult sprijin și consilieri militari Siriei și Egiptului, în timp ce SUA au sprijinit puternic Israelul¹².

Astăzi, rolul geostrategic al Mediteranei crește încă și mai mult. Și aceasta se întâmplă din mai multe motive. În primul rând, stabilitatea și prosperitatea pe termen lung ale NATO și UE

sunt corelate cu stabilitatea în Orientul Mijlociu și Africa de Nord. Un al doilea motiv este că, dacă acceptăm măcar liniile mari ale paradigmei „ciocnirii civilizațiilor”, prezentată acum 15 ani de către Samuel P. Huntington, devine brusc foarte clar că Mediterana și multe dintre țările din jur sunt o zonă de confruntare directă între civilizația occidentală și cea islamică. Această realitate este puternic întărită de procesul pe care îl numim acum războiul global contra terorismului (o expresie în care ultimul cuvânt poate fi ușor înlocuit cu „fundamentalistii musulmani radicali/extremiști”). Și, în august 2008, Mediterana a devenit din nou o regiune de confruntare aproape directă între Moscova și Washington. Când rușii au invadat masiv Georgia, potențial membru al NATO, SUA au decis să trimită mai multe nave de luptă aparținând Flotei a 6-a din Mediterana în Marea Neagră, atât ca să stabilizeze situația strategică, precum și ca să transporte provizii și ajutoare de care georgienii au mare nevoie. Decizia americană a generat noi reacții iritate la Moscova, dar a avut și rolul de a demonstra valoarea geostrategică enormă a unei Mediterane controlate de puterile occidentale.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 Pentru aceste două definiții vezi Zbigniew BRZEZINSKI, **Marea tablă de șah. Supremația Americană și imperatiile sale geostrategice**, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000, p. 53.

2 John NAISBITT, Patricia ABURDENE, **Anul 2000 – Megatendențe. Zece noi direcții pentru anii '90**, Editura Humanitas, București, 1993, p. 189.

3 Pentru rolul războaielor majore în configurarea (sau schimbarea) arenei internaționale, vezi Robert GILPIN, **Război și schimbare în politica mondială**, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2000, pp. 254-258.

4 Pentru toate aceste cifre, vezi Helmut PEMSEL, **Von Salamis bis Okinawa. Eine Chronik zur Seekriegsgeschichte**, J. F. Lehmanns Verlag, München, 1975, p. 320.

5 Pentru faptul că putem vorbi, într-adevăr – și în mod cât se poate de legitim –, despre un *imperiu* atenian, vezi Russell MEIGGS, **The Athenian Empire**, Oxford University Press, 1972.

6 Pericles însuși a condus o astfel de expediție în Pont, influențând în mod direct rezultatul conflictelor politice din unele orașe-stat și consolidând dominația ateniană, prin stabilirea unei prezențe navale continue – 13 triere – în această regiune. Pentru toate acestea, vezi E. WILL, **Le Monde grec et l'Orient**, Paris, 1972, vol. 1, p. 288 și PLUTARH, **Pericles**, 20.

GEOPOLITICI ȘI GEOSTRATEGII PE TRAIECTORIA VIITORULUI

7 B.H. LIDDELL HART, **Strategia. Acțiunile indirecte**, Ed. Militară, București, 1973, p. 35 afirmă clar că bătălia de la Zama a constituit momentul care a transformat Roma în „puterea dominantă” a întregii regiuni.

8 Vezi Helmut PEMSEL, **Op. cit.**, p. 320.

9 Ibidem, p. 154. Aceleași cifre și în Jacques MORDAL, **Twenty-five centuries of sea warfare**, Abbey Library, 1973, p. 175.

10 Pentru contextul și ideile de bază ale doctrinei Truman și pentru reacțiile sovietice iritate, generate de această strategie, ca și de Planul Marshall, vezi Jeffrey PORRO, Paul DOTY, Carl KAYSEN and Jack RUINA (editors), **The Nuclear Age Reader**, Alfred A. Knopf, New York, 1989, pp. 41-44.

11 Vezi Ghulam Dastagir WARDAK, Graham Hall TURBVILLE, JR. (editors), **The Voroshilov Lectures. Materials from the Soviet Staff Academy, Volume I: Issues of Soviet Military Strategy**, National Defense University Press, Washington, DC, 1989, pp. 103-130 (cel puțin 4 din cele 12 “teatre de Acțiune Militară Strategică” listate de planificatorii strategici ruși includeau părți ale Mediteranei și/sau țări de pe țărmurile acestei mări).

12 Vezi podul aerian sovietic și (trei zile mai târziu) pe cel american, în 1973, în Abraham RABINOVICH, **The Yom Kippur War. The epic encounter that transformed the Middle East**, Shoken Books, New York, 2004, p. 324.

Florin DIACONU (florin.diaconu@fspub.ro) este cercetător științific gradul II în cadrul Institutului Diplomatic Român (IDR) și editor-șef al secțiunilor de Politică Internațională și de Abordări Teoretice în Domeniul Relațiilor Internaționale ale Revistei IDR. A absolvit Colegiul Național de Apărare în anul 2000 și a obținut titlul de doctor în Științe Politice în 2004. Este conferențiar universitar la Facultatea de Științe Politice a Universității din București.

TRATATUL DE LA LISABONA ȘI PRINCIPIUL SUVERANITĂȚII STATELOR: CÂTEVA COMENTARII

Mădălina Virginia ANTONESCU

Principiile de drept internațional trebuie privite ca un ansamblu unitar, afectarea sau restrângerea unuia dintre aceste principii ducând implicit la afectarea întregului corp de ius cogens. Principiile de drept european și normele juridice, în opinia noastră, chiar dacă reprezintă principii ținând de o ordine juridică de integrare, nu trebuie considerate izolate sau în afara dreptului internațional. Dreptul european este un drept regional specific construcției europene, dar este, în același timp, o ordine juridică deschisă dreptului internațional.

Statele membre UE își conservă, în cadrul UE, caracterul suveran, deoarece UE nu este încă o federație. Astfel, datorită calității lor duble, de subiecte de drept european și subiecte de drept internațional, statele membre UE se găsesc într-o situație legală complicată. În opinia noastră, dreptul internațional și principiul suveranității ca ius cogens stau în vârful ierarhiei legale a normelor juridice incidente. Astfel, statele membre UE trebuie să respecte, înainte de toate, ius cogens, ca un corp de drept protejând statul pe plan internațional și, prin extensie, pe planul relațiilor juridice din interiorul UE, între statele membre. Obligația statelor membre UE, de a respecta ius cogens, indiferent de ordinea juridică (drept european, drept internațional) unde ele activează, este o obligație derivând din caracterul lor suveran. Suveranitatea este o calitate esențială a statului, care necesită protecție atât în cadrul unei ordini legale de cooperare, cât și în cadrul unei ordini juridice de integrare.

Cuvinte-cheie: suveranitate, stat, Uniunea Europeana, tratatul de la Lisabona, ius cogens.

1. Compatibilitatea dintre principiul suveranității statelor și cele ale subsidiarității și proporționalității, conform Tratatului de la Lisabona

Art. 3.b, alin. 3/TUE, în formularea Tratatului de la Lisabona, consacră încă **un principiu de drept comunitar** (ca și alin. 4 din același articol, referitor la principiul proporționalității): **subsidiaritatea**. Acesta este un principiu de inspirație federală (permite o intervenție condiționată a Uniunii, în sensul de a realiza la nivelul european o acțiune ale cărei obiective nu pot fi realizate satisfăcător de statele membre, nici la nivel central, nici la nivel regional și local). Subsidiaritatea este un principiu de drept comunitar strâns legat de problema deficitului democratic al Uniunii, pe care încearcă să-l reducă, printr-o strictă delimitare a competențelor între Uniune și statele membre, pentru evitarea exceselor birocrăției europene, dar și pentru a urmări îndeplinirea obiectivului Uniunii de „luare a deciziilor la un nivel cât mai aproape de cetățeanul european”.

Preluând definiția subsidiarității din Tratatul de la Maastricht, art. 3.b, alin. 3/TUE, în modificarea Tratatului de la Lisabona, interzice aplicarea acestui principiu domeniilor ce sunt în competența exclusivă a UE (evitându-se, astfel, a se pune în pericol acquis-ul comunitar). **Doar în domeniile în care există o atribuire parțială de competențe către UE** (competențe **partajate** între statele membre și Uniune), se va putea aplica acest principiu.

O altă contribuție a Tratatului de la Lisabona, în scopul întăririi controlului democratic al

aplicării acestui principiu, constă în atribuirea parlamentelor naționale de a asigura respectarea sa, în condițiile procedurale menționate în Protocolul privind aplicarea principiilor subsidiarității și proporționalității, anexat Tratatului de la Lisabona.

Potrivit alin. 4 din art. 3.b/TUE, în modificarea operată de Tratatul de la Lisabona, în temeiul unui alt principiu de drept comunitar (complementar cu principiul subsidiarității), anume **proporționalitatea**, acțiunea Uniunii nu trebuie să depășească, în forma sa, dar și în conținut, *ceea ce este necesar* pentru realizarea *obiectivelor tratatelor*.

Or, **din perspectiva principiului suveranității statelor**, ca principiu de drept internațional aflat în strânsă legătură cu alte principii fundamentale de drept internațional (în special, neamestecul în treburile interne ale statelor), **aceste două principii juridice „de integrare”** specifice unei ordini de drept „autonome, distincte, noi” (așa cum o caracterizează CJCE în jurisprudența sa), **subsidiaritatea și proporționalitatea, reprezintă în mod clar limitări, la nivel regional** (pentru statele membre UE), ale conținutului său juridic.

Doctrina de drept internațional avertizează însă că nu trebuie conferită o valoare *absolută* principiilor de drept internațional (suveranitatea statelor), deoarece suveranitatea statului **nu exclude, ci, dimpotrivă, este compatibilă cu asumarea de obligații internaționale și cu datoria fiecărui stat de a îndeplini cu bunăcredință obligații asumate în mod liber prin tratate internaționale**. Din acest punct de vedere, încheierea Tratatului de la Lisabona de către statele membre UE reprezintă tocmai o manifestare a voinței lor suverane, liber exprimate. Însă acest tratat are un caracter juridic *special*, integraționist, deoarece, dincolo de obligațiile contractuale ale statelor, acestea se angajează **să creeze o Uniune prin atribuire de competențe și o ordine juridică nouă, autonomă**. În acest context, al participării statelor semnatare la **formarea unei entități juridice originale, cu o clară latură de integrare**, trebuie analizat raportul dintre principiul suveranității statelor și principiilor subsidiarității și proporționalității, care dau **dreptul Uniunii de a interveni în domenii care nu sunt de competența sa exclusivă** (o condiție expresă, menită să protejeze realizările construcției comunitare, să nu pună în pericol integrarea europeană săvârșită). Deși este o intervenție *limitată, condiționată* a Uniunii în

raport cu statele, principiul suveranității statelor, așa cum este formulat în dreptul internațional, este *afectat și limitat* în conținutul său juridic, de îndată ce îl raportăm la aceste două principii specifice unei ordini juridice *de integrare*.

În primul rând, trebuie să avem în vedere toată analiza juridică efectuată mai sus în privința *compatibilității* principiului atribuirii de competențe, dar și a principiului cooperării loiale, ca principii *de drept comunitar* cu bază *convențională* (art. 3.a, art.3.b/TUE, în modificarea Tratatului de la Lisabona), cu principiile fundamentale ale dreptului internațional, în special cu principiul egalității suverane a statelor. Așa cum și principiile de drept internațional trebuie privite **în interdependență, ca un ansamblu unitar**, afectarea sau limitarea unuia dintre ele **ducând la relativizarea întregului ansamblu**, credem că **același lucru este valabil (caracterul interdependent) și în ceea ce privește principiile de drept comunitar**. Toate participă la realizarea unei ordini juridice *de integrare, noi, autonome* prin raport cu dreptul internațional și cu dreptul național din statele membre UE.

Limitarea unui astfel de principiu (indiferent de forma consacării sale, pe cale convențională sau jurisprudențială) **duce la limitarea întregului corp de principii de drept comunitar** pe care se bazează ordinea de drept comunitar. De aceea, analiza referitoare la chestiunea compatibilității dintre un principiu de *ius cogens* și un principiu de drept comunitar trebuie să fie soluționată în sensul **exprimării priorității ius cogens față de oricare principiu de drept comunitar** (deci, și față de principiile subsidiarității și proporționalității, specifice unei ordini de drept integraționiste).

Prin principiile subsidiarității și proporționalității, într-o ipoteză, nu ar fi afectat principiul ca ius cogens, deoarece Uniunea intervine numai *cu acordul statelor membre*, doar în domenii din sfera competențelor *partajate* dintre Uniune și statele membre (nu și în domeniile rezervate statelor membre) și doar în măsura în care obiectivele acțiunii preconizate nu pot fi realizate în mod satisfăcător de statele membre, nici la nivel central, nici la nivel regional și local; în plus, aplicarea principiului subsidiarității se face doar sub controlul parlamentelor naționale, aspect menit să contracareze eventuala acuză de „lezare” sau de „relativizare” a principiului suveranității, prin implicarea directă a unei instituții politice naționale deținătoare de legitimitate democratică.

2. Compatibilitatea art. 3a, alin. 2/TUE cu principiul suveranității statelor

Uniunea, ca entitate juridică *de integrare*, formată de statele membre prin *atribuirea de competențe* (conform prevederilor unor tratate internaționale), are o **relație juridico-politică specială, unică față de statele membre**. Acest lucru se desprinde în special din alin. 2, art. 3a/TUE, în modificarea operată prin Tratatul de la Lisabona.

În ansamblul său, **întreg articolul 3 a/TUE este un articol de inspirație integraționistă**; compus din trei alineate (primul, referitor la principiul atribuirii de competențe; al doilea, referitor la obligațiile UE față de statele membre; al treilea, privind consacrarea principiului cooperării loiale între Uniune și statele membre), articolul consacră aceste principii ca fiind unele *de bază* pentru înțelegerea relației juridico-politice între Uniune și statele membre.

Dacă am analizat în secțiunile precedente compatibilitatea prevederilor acestui articol cu *ius cogens*, mai rămâne de lămurit **compatibilitatea alin. 2** cu principiul suveranității statelor, ca principiu fundamental de drept internațional.

În primul rând, observăm că, nicăieri, în cuprinsul acestui articol-cheie (3a/TUE) pentru relația UE-statele membre, **nu este menționat principiul suveranității statelor ca atare și nici o obligație a Uniunii de a îl respecta**. Or, acest lucru pare cel puțin ciudat, dacă avem în vedere că **Uniunea s-a angajat în mod expres să respecte principiile de drept internațional în relația sa cu restul comunității internaționale** (art.2, alin.5/TUE) și **că statele membre nu au înstrăinat exercițiul suveranității către Uniune**, așa cum afirmă teoria suveranistă, **ci doar unele competențe**, în domenii limitate, prevăzute în tratate.

Prin urmare, art.3a, ca *articol-cadru* (împreună cu art. 3b/TUE) pentru reglementarea relației dintre Uniune și statele membre, nu numai că nu angajează juridic Uniunea la o respectare a principiului suveranității statelor **în raport cu tratatele** (deci, inclusiv în ordinea de drept a Uniunii), dar și **conferă unui principiu juridic specific (al atribuirii de competențe), care nu are valoarea de *ius cogens* a principiului suveranității, locul preminent în construcția juridică a Uniunii**

(art. 3a. *alin.1* consacără principiul atribuirii de competențe, *deja enunțat* în art. 1, primul paragr./TUE și *reluat* în art. 3b/TUE).

Alin. 2, art. 3.a/TUE, în modificarea operată de Tratatul de la Lisabona, **crează o obligație juridică specială pentru Uniune**, în relația sa cu statele membre: astfel, Uniunea „**respectă funcțiile esențiale ale statului și, în special, pe cele care au ca obiect asigurarea integrității sale teritoriale, menținerea ordinii publice și apărarea securității naționale**”.

La o primă vedere, s-ar putea interpreta această dispoziție ca fiind una care face implicit trimitere la respectarea, de către Uniune, a principiului suveranității, ca *ius cogens*, principiu evocat prin conținutul său juridic. Dacă însă comparăm ceea ce înțelege Uniunea prin „funcțiile esențiale ale statului” cu conținutul juridic al principiului suveranității statelor în dreptul internațional (independența deplină a statului; dreptul său de a duce o politică internă și externă independentă; de a-și stabili și dezvolta, după libera sa apreciere, fără niciun amestec din afară, organizarea social-economică și politică, viața culturală în interiorul teritoriului de stat, relațiile sale externe cu alte state; dreptul de a-și stabili în mod liber sistemul politic, social, economic și cultural; de a se bucura de egalitatea deplină în drepturi și de protecție egală din partea dreptului internațional; dreptul statului la personalitate internațională, la integritate teritorială și independență; dreptul egal de a participa la organizații, conferințe, tratate multilaterale internaționale și la alte forme ale cooperării internaționale, care se referă la interesele sale legitime), reiese o limitare clară a conținutului juridic al principiului suveranității prin prisma acestui articol.

Din punct de vedere al dreptului internațional, după cum s-a subliniat și în doctrină, statele trebuie să aibă posibilitatea **de a exercita pe deplin toate drepturile decurgând din suveranitatea lor** (or, în cazul Uniunii ca entitate *de integrare*, observăm că organizarea și funcționarea **acesteia pe baza principiului atribuirii de competențe** de către statele membre **reprezintă tocmai un caz concret în care aceste state și-au îngădit în mod liber posibilitatea de exercitare deplină a tuturor drepturilor ce țin de suveranitatea lor**). Cum această „*autoîngădire a suveranității*” de către state *nu poate fi acceptată în dreptul internațional* (în sensul unui *transfer de drepturi suverane* către

instituțiile Uniunii), deoarece ar leza caracterul suveran și calitatea lor de subiecte de drept internațional, rezultă că **Tratatul de la Lisabona evită folosirea** (în cuprinsul art. 3a/TUE) **a termenului „suveran/ suveranitate”, tocmai spre a nu deschide o astfel de discuție** ce ar risca să se situeze în afara dreptului internațional, care ocrotește principiul suveranității în raport cu toate statele.

Din perspectiva „teoriei competenței” (care *neagă* suveranitatea statelor, după cum am arătat anterior), statele *atribuie competențe* (și nu „suveranitate”) Uniunii, prin tratate încheiate tocmai în virtutea suveranității lor. În al doilea rând, acest transfer de competențe de la state la Uniune reprezintă, de fapt, **o golire de conținut juridic a suveranității statelor membre**, acestora nemairămânându-le, ca subiecte *suverane* de drept, decât *un strict „domeniu rezervat”*, precizat în art. 3a, alin. 2/TUE: securitatea națională, menținerea ordinii publice, asigurarea integrității sale teritoriale. „Nucleul dur” al acestui „domeniu rezervat” al statelor membre îl constituie *securitatea națională*, care „rămâne *responsabilitatea exclusivă a fiecărui stat membru*” (art. 3a, alin. 2/TUE). Însă, tot acest articol lasă să se înțeleagă o sferă de cuprindere *mai largă* a „funcțiilor esențiale ale statului” decât cea enumerată *exemplificativ*. Nu este vorba, deci, de o enumerare restrictivă a funcțiilor esențiale ale statului pe care Uniunea are obligația să le respecte, **dar nici de o consacrare a principiului suveranității, în deplinătatea conținutului său juridic.**

Este clar, din modul de elaborare și de așezare a dispozițiilor art. 3a/TUE, că Uniunea este o entitate *originală*, a cărei natură juridică *de integrare* conferă, prin sine însăși, dar și la nivel de tratat, **un loc central principiului atribuirii de competențe în raport cu principiul suveranității.** Aceasta este, de altfel, **dilema Tratatului de la Lisabona: a nu recunoaște principiul suveranității ca *ius cogens* înseamnă a fi nul de drept, și, deci, Uniunea nu ar exista juridic; a-l recunoaște înseamnă a relativiza ideea de integrare europeană și în consecință, principiul atribuirii de competențe.**

A *opune* cele două principii și a considera că principiul atribuirii de competențe este unul prioritar față de cel al suveranității statelor (care este *ius cogens*) este o soluționare *greșită* a acestei dileme, așa cum am arătat în secțiunile anterioare. De aceea, este preferabil a considera că

principiul atribuirii de competențe are un caracter *complementar* principiului suveranității, deoarece statele rămân în continuare subiecte *suverane* de drept internațional; PESC nu este integrat, nici partajat cu Uniunea (deși domeniul politicii externe și de securitate, precum și apărarea constituie, tradițional, un domeniu regalian al statului suveran); *statele* sunt cele care atribuie competențe Uniunii și îi stabilesc limitele și principiile de exercitare; *statele* pot revizui tratatele, și nu Uniunea; *statele* se pot retrage oricând din Uniune, ca efect al voinței lor suverane, și *nu* ca o sancțiune aplicată de Uniune (expulzare).

Din toate aceste aspecte reiese faptul că **statele membre nu își abandonează suveranitatea în beneficiul Uniunii, însă nici nu se poate spune că ar exercita-o de o manieră deplină, exclusivă, în cadrul Uniunii, precum într-o formă de cooperare multilaterală clasică.** De aici și caracterul special al art. 3a/TUE, în cuprinsul căruia principiul suveranității în relația dintre Uniune și statele membre nu este nici afirmat, dar nici negat explicit. Referirea la „*funcțiile esențiale ale statului*” este însă o referire la conținutul juridic al suveranității statului, ea reprezentând atât o garanție juridică pentru existența statelor membre ca state suverane, în cadrul Uniunii, ca entitate *de integrare*, cât și *originalitatea* Uniunii în raport cu o organizație internațională interguvernamentală.

Această obligație „de a respecta funcțiile esențiale ale statului” o are *Uniunea* pe temeiul art. 3a, alin. 2/TUE, dar nu o au și statele membre UE, care sunt obligate *unele față de altele*, pe temeiul dreptului internațional, în calitate de subiecte de drept internațional, să respecte *principiul suveranității statelor*, în *întreg* conținutul său juridic, ca principiu de *ius cogens*, și să nu își limiteze unul altuia suveranitatea, prin încălcarea acestui principiu, sub pretextul calității de „membru al UE”, deci, de „participant la o entitate integraționistă”.

Între *statele membre UE*, principiul suveranității rămâne un principiu de *ius cogens*, opozabil *erga omnes* (inclusiv *Uniunii*, ca subiect de drept internațional, în relația cu *statele membre*), deci, orice stat, inclusiv un stat terț, are dreptul de a cere restabilirea acestui principiu, în cazul în care un stat membru UE îl încalcă, fie și în relație cu un alt stat membru UE.

În opinia noastră, tocmai datorită caracterului de *ius cogens* al principiului suveranității statelor,

nu doar „statul-victimă” (membru UE, care se consideră lezat, printr-o obligație juridică comunitară sau printr-o prevedere juridică comunitară de drept *originar* sau de drept *derivat*, din perspectiva principiului suveranității), ci și *orice stat* din comunitatea internațională poate cere în fața unei instanțe *internaționale* (Curtea Internațională de Justiție ONU, spre exemplu) judiciare sau arbitrare, restabilirea acestui principiu fundamental al dreptului internațional (încălcăt inclusiv printr-o acțiune a unui *stat membru UE* într-o relație *cu un stat terț*).

Se pune întrebarea: este competentă CJCE, ca **instanță regională**, de drept comunitar, cu atribuții *specifice și limitate* (la instituțiile UE, la statele *membre UE*), **de a judeca litigii cu elemente de drept internațional** (între state membre UE și state terțe; între instituțiile UE și state terțe), **inclusiv de a judeca litigii având ca obiect lezarea unui principiu de drept internațional de *ius cogens*** în relația state membre UE sau în relația state membre - UE ? Această problemă deschide alte controverse, însă ne vom limita, din perspectiva oferită de Tratatul de la Lisabona, să subliniem doar unele aspecte:

- conform art. 9F/TUE (în modificarea operată de Tratatul de la Lisabona), CJCE reprezintă, în mod expres, o instanță judiciară regională, deoarece, printre alte elemente, sfera sa de competență este limitată la statele membre, la instituțiile UE sau la particulari (persoane fizice sau juridice de pe teritoriul statelor membre);

- competența CJCE vizează, în mod expres, asigurarea respectării dreptului (este vorba aici de dreptul comunitar) în interpretarea și aplicarea tratatelor (alin. 1, art. 9F/ TUE); în plus, conform alin. 3, art.9F /TUE, Curtea hotărăște: cu privire la acțiunile introduse de un stat membru, de o instituție ori de persoane fizice sau juridice; cu titlu preliminar, la solicitarea instanțelor judecătorești naționale, cu privire la interpretarea dreptului Uniunii sau la validitatea actelor adoptate de instituții; în celelalte cazuri prevăzute de tratate;

- conform alin. 3, art. 9F/ TUE, raportarea juridică a Curții, atunci când judecă un litigiu dedus în fața sa, se face „în conformitate cu tratatele”, deci, este o raportare obligatorie la dreptul originar (tratatele Uniunii) al dreptului Uniunii. Alin. 3, art. 9F/ TUE **nu precizează că se va hotărî, de către Curte, în judecarea litigiilor deduse în fața sa, și în conformitate cu „principiile fundamentale**

ale dreptului internațional”, ceea ce arată că Tratatul de la Lisabona impune, implicit, un caracter supranațional pentru CJCE ca jurisdicție internă a Uniunii, din moment ce nu îi consacră expres și caracterul său de instanță jurisdicțională internațională (măcar în ceea ce privește unele aspecte, inclusiv competența sa de a judeca litigii *între statele membre UE* sau *între statele membre și Uniune*, ori între statele membre, ori Uniune, pe de-o parte, și *state terțe*, pe de altă parte). **Rezultă că raportarea Curții la dreptul internațional (din exprimarea alin. 3, art. 9F/TUE) este înlăturată, datorită caracterului de integrare al Uniunii**, deci și a caracterului de integrare al CJCE (ca instanță supranațională, urmărind respectarea tratatelor Uniunii în interpretarea și aplicarea lor, tratate care au un caracter special, prin ele formându-se o „ordine juridică nouă, distinctă de cea de drept internațional și de ordinele de drept naționale ale statelor membre”). Litera c, alin. 3, art. 9F/ TUE subliniază competența specifică și exclusiv unională (de integrare) a Curții („CJCE hotărăște ... în celelalte cazuri prevăzute de tratate”), din moment ce o extindere a competențelor jurisdicționale ale Curții nu poate fi posibilă pe tărâmul dreptului internațional, ci doar pe cel al dreptului Uniunii (tratatele, ca drept originar al Uniunii, prevăd și alte cazuri de competență pentru Curte). Prin urmare, din formularea art. 9F reiese cu claritate un fapt principal: **competența Curții este conferită doar prin tratatele Uniunii (competență specializată, limitată) și nu prin alte tratate internaționale** pe care le-ar încheia statele membre UE, tratate care nu ar avea caracter unional (de integrare), sau prin alte acte de drept internațional.

Doar *tratatele Uniunii* au valoare de drept *originar* pentru ordinea de drept comunitară, nu și alte acte de drept internațional pe care statele membre UE le-au încheiat (și care nu sunt dedicate procesului de integrare europeană, neavând caracterul juridic *special* al tratatelor Uniunii). Prin urmare, este interesant de remarcat faptul că, *în ierarhia juridică de drept comunitar* (sau unional, după Tratatul de la Lisabona), în vârf stau, ca drept originar și suprem, **doar tratatele Uniunii (menționate în Tratatul de la Lisabona), nu și alte acte de drept internațional, chiar dacă acestea au un caracter fundamental sau important pentru întreaga ordine de drept internațional**

(Carta ONU; Actul Final de la Helsinki; Carta de la Paris pentru o Nouă Europă, de exemplu) - acest aspect subliniază **breșa deschisă între ordinea de drept comunitar** (ca ordine juridică *de integrare*) și cea de **drept internațional** (la care, însă, *toate statele*, membre UE sau nu, sunt obligate să se raporteze, în calitate de subiecte suverane de drept internațional):

- în formularea art.9F, alin.1/ TUE, CJCE este competentă în a asigura respectarea dreptului în interpretarea și aplicarea tratatelor (fiind vorba aici doar de tratatele Uniunii, menționate în Tratatul de la Lisabona), **nu a oricărui tratat ca act de drept internațional. În al doilea rând, Curtea nu se angajează juridic prin acest alineat să respecte dreptul internațional „în interpretarea și aplicarea tratatelor”, deci nu se raportează la normele de drept internațional** (în speță, la ius cogens, la principiul suveranității statelor), ci doar la dreptul comunitar. Statele mici și mijlocii din Uniune ar avea tot interesul să ceară expres, printr-o declarație, precizarea că, în calitate de instanță judiciară regională, CJCE nu poate face abstracție, în exercitarea competențelor de la art.9F/TUE, de respectarea *ius cogens*, ca drept internațional imperativ și opozabil erga omnes, indiferent de ordinea de drept la care se raportează, atâta vreme cât statul va rămâne principalul subiect de drept în aceste ordini juridice și unica entitate suverană.

- *ius cogens* trebuie să devină norma fundamentală în ordinea de drept a Uniunii, deoarece tratatele Uniunii (dreptul originar) nu pot fi valabile juridic, din punct de vedere al dreptului internațional, dacă sunt emise cu încălcarea ius cogens (ducând, deci, la anularea întregii ordini de drept a Uniunii).

- statele terțe (care nu sunt membre UE), din formularea art.9F/ TUE, nu pot fi părți la litigii deduse în fața CJCE, deși unele din drepturile lor (pe plan internațional) decurgând din principiile de ius cogens (suveranitatea statelor) ar putea fi încălcate, prin acțiunea Uniunii ori a statelor membre UE, sau prin dreptul comunitar. Rămâne astfel, în opinia noastră, **deschisă calea atacului de către statul terț, pe terenul dreptului internațional, conform normelor de drept internațional** (ceea ce este și firesc, întrucât nu se poate obliga un stat terț, care nu a participat la crearea Uniunii și care nu i-a atribuit competențe - inclusiv cazul unui stat candidat - de a se supune

unei hotărâri luate de o instanță supranațională regională, cum este CJCE, și de a i se aplica regulile juridice ale unei ordini de drept de integrare în care nu are drepturi precum un stat membru UE; supunerea, **pe terenul dreptului Uniunii**, a unui stat terț, unei hotărâri a CJCE sau aducerea sa în fața CJCE ar fi o **încălcarea a suveranității aceluși stat**, întrucât ordinea de drept a Uniunii nu poate produce efecte juridice decât în raport cu statele membre, nu și cu statele terțe). Respectarea ius cogens de către state s-ar asigura, de pildă, printr-o acțiune în fața CIJ-ONU.

La acest punct există însă *un alt inconvenient* (din perspectiva calității procedurale active și pasive): conform art.34, cap. II din statutul Curții Internaționale de Justiție, alin.1, numai *statele* pot fi părți în cauzele supuse Curții (nu și Uniunea Europeană, deși are personalitate juridică). Deci, deși are calitate de subiect de drept internațional, **Uniunea nu va putea fi trasă la răspundere pe terenul dreptului internațional, în fața CIJ-ONU, nici pentru încălcarea unei norme juridice de ius cogens în relațiile cu statele terțe sau în relația cu statele membre UE (care rămân subiecte de drept internațional și în viziunea Tratatului de la Lisabona)**. Singurele care pot fi trase la răspundere juridică **în fața CIJ-ONU pentru încălcarea unei norme de ius cogens în ordinea de drept comunitar** (în relația dintre statele membre UE, dar și în relația state membre UE - Uniune), ca și pentru încălcarea *ius cogens* de către Uniune sau de către un stat membru UE în relația *cu state terțe*, **sunt statele membre UE** (care trebuie, conform art.35, alin.1/Statutul CIJ, să fie state părți la Statutul Curții Internaționale de Justiție).

În privința *interpretării* tratatelor Uniunii (care rămân acte *de drept internațional*, în ciuda caracterului lor *special*) și opozabilității acestei interpretări (monopolizate de CJCE, prin art. 9F/TUE) *statelor terțe* (care *nu sunt ținute să respecte* nici interpretările Curții, nici tratatele Uniunii, nici ordinea de drept comunitar, *deoarece nu sunt membre UE*), devine incidentă, în opinia noastră, prevederea art. 36, pct. 1 și 2/Statutul CIJ, și anume: **Curtea Internațională de Justiție va fi cea competentă să interpreteze tratatele Uniunii, ca acte de drept internațional, și să aprecieze compatibilitatea lor cu normele de drept internațional (inclusiv cu ius cogens)**, cu condiția ca părțile (*statele membre UE care au încheiat tratatele Uniunii sau statul membru UE a*

cărui acțiune/inacțiune a adus atingere unei norme de *ius cogens*, pe de-o parte, și *statul terț*, pe de altă parte) să fie părți la statutul CIJ (art. 35/Statut).

Apreciem că nici natura juridică de *integrare a UE*, nici *specificitatea* tratatelor Uniunii **nu pot înlătura competența CIJ-ONU pe art. 36/Statut pentru aprecierea conformității tratatelor cu *ius cogens***. Deși CIJ nu are o competență obligatorie (precum CJCE în ordinea de drept a Uniunii), din pricina caracterului *coordonator* al dreptului internațional, este nevoie ca statele părți la Statut (în cazul de față, state membre UE și state terțe) să *declare* că recunosc ca obligatorie competența Curții în cauza respectivă, în raport cu celălalt stat care își asumă aceeași obligație.

Din art. 36 alin. 2/Statut, reiese că **CIJ este competentă a soluționa**, în temeiul recunoașterii de către statele părți, ca obligatorie, a jurisdicției sale, și **diferende având ca obiect: interpretarea unui tratat, precum și orice problemă de drept internațional**. Conform art. 38/Statutul CIJ, Curtea are misiunea expresă „de a soluționa conform dreptului internațional diferendele care îi sunt supuse”. Prin urmare, **CIJ nu va fi ținută să respecte jurisprudența integraționistă a CJCE, nici caracterele juridice ale dreptului Uniunii în raport cu ordinea națională a statelor membre, nici „autonomia ordinii de drept comunitar” stabilită de către CJCE în raport cu dreptul internațional, ci va soluționa diferendul (dintre un stat membru UE și un stat terț; dintre două state membre UE, pe teren juridic internațional) dedus de părți, în conformitate cu dreptul internațional, și nu cu dreptul comunitar**. CIJ nu este o instanță supranațională precum CJCE, însă **trebuie să asigure respectarea normelor de *ius cogens* în ordinea juridică internațională**, în ciuda existenței unor ordini juridice de integrare.

Dacă CJCE nu se recunoaște, potrivit tratatelor Uniunii, competență în a soluționa diferende *între statele membre UE* legate de interpretarea tratatelor și actelor Uniunii **în conformitate cu *ius cogens* (nu cu dreptul comunitar, unde are monopolul de interpretare)**, atunci intervine (însă nu obligatoriu, ci în *mod facultativ*, pe temeiul art. 36/Statutul CIJ) competența de interpretare a *tratatelor Uniunii*, ca *acte de drept internațional* (și nu ca acte de drept al Uniunii), **de către CIJ** (pe temeiul pct. 1 sau al pct. 2, lit. a, din art. 36/Statutul CIJ).

După cum se observă din formularea art. 9F, alin. 3, pct. b/TUE, în modificarea Tratatului

de la Lisabona, CJCE hotărăște cu privire *la interpretarea dreptului Uniunii* sau *la validitatea actelor* adoptate de instituțiile UE (însă este o apreciere a validității acestor acte din perspectiva *exclusivă* a normelor *de drept a Uniunii*, în speță, a prevederilor din tratate, ca drept originar al UE). În aceste cazuri, CJCE hotărăște cu titlu *preliminar*, *la solicitarea* instanțelor judecătorești *naționale* (din statele membre UE), deci este vorba de **un raport juridic între ordinea de drept al Uniunii ca ordine de integrare și ordinea juridică națională a statelor membre; per a contrario, CJCE nu ar fi competentă să se pronunțe „cu titlu preliminar”, la „solicitarea” unei instanțe judiciare internaționale (CIJ, de exemplu), cu privire la interpretarea dreptului Uniunii și la validitatea actelor instituțiilor UE, din perspectiva *ius cogens*, și nu prin raportare la dreptul UE** (CIJ, ca instanță judiciară internațională, *nu are* nicio obligație de a se raporta la un drept integraționist, cum este cel al Uniunii, și nici de a-i conferi prioritate în raport cu *ius cogens*, chiar dacă părțile care i-au supus diferendul (cel puțin una dintre părți) au calitatea de *membre UE*.

Pentru CIJ, importantă este compatibilitatea tratatelor Uniunii **cu documentele fundamentale pentru dreptul internațional** (Carta ONU) și cu convențiile internaționale incidente (Convenția de la Viena privind dreptul tratatelor/1969), și *nu* raportarea tratatelor UE *la dreptul comunitar* (care constituie monopolul CJCE, pe temeiul art. 9F/TUE).

Am putea spune, în finalul acestei secțiuni, că, dacă CJCE, ca instanță judiciară regională, supranațională, **interpretează în mod „monopolist” dreptul Uniunii și se pronunță cu privire la validitatea actelor instituțiilor UE din perspectiva dreptului Uniunii** ca drept de integrare („conform tratatelor”), ea are, în același timp, **obligația juridică de a verifica compatibilitatea** tratatelor și a întregului drept al Uniunii, inclusiv a actelor adoptate de instituțiile UE, **din perspectiva dreptului internațional**, deoarece UE nu este un stat federal, și statele membre UE nu și-au pierdut calitatea de subiecte suverane de drept internațional. **Verificarea compatibilității dreptului Uniunii cu *ius cogens*, în special**, reiese, conform viziunii internaționaliste pe care o susținem aici, din **poziția supremă ocupată de *ius cogens* în ordinea de drept comunitar**,

tocmai din cauza caracterului de „acte de drept internațional” pe care îl au „tratatele Uniunii, ca drept originar” pentru întreaga ordine juridică a Uniunii. Aceste tratate **nu pot veni în conflict cu *ius cogens***, întrucât, altfel, în afară de nulitatea lor de drept, ar interveni nulitatea întregii ordini juridice a Uniunii, întemeiate pe acestea.

În schimb, dacă CIJ-ONU este o instanță judiciară *internațională* cu competență *facultativă*, aceasta se poate pronunța **doar cu privire la compatibilitatea tratatelor Uniunii ca acte de drept internațional cu *ius cogens***, însă nu și cu privire la interpretarea tratatelor Uniunii *în raport cu dreptul Uniunii* (monopolul CJCE).

CIJ-ONU, cu acordul statelor membre UE care au recunoscut ca *obligatorie* jurisdicția sa *în această problemă de drept internațional* (compatibilitatea tratatelor UE cu *ius cogens* și a dreptului UE, inclusiv a *actelor instituțiilor UE* cu *ius cogens*), **poate impune, prin decizia sa, ca precedent judiciar, respectarea cu prioritate, ca fundamentală, a *ius cogens* în dreptul Uniunii**, fără ca CJCE să poată invoca art. 9F și monopolul său în interpretarea dreptului Uniunii.

Această *poziție internaționalistă, a priorității *ius cogens* în raport cu orice normă de drept* (internațional sau regional), pe care o susținem aici, *nu* consideră caracterul *regional, integraționist*, al dreptului Uniunii un impediment în afirmarea caracterului *opozabil erga omnes și obligatoriu* juridic pentru *toate* statele, a *ius cogens*.

Este o altă chestiune controversată, dacă **verificarea de către CJCE a compatibilității dreptului Uniunii cu *ius cogens* are caracter obligatoriu sau facultativ**. Pentru statele mici și mijlocii din Uniune ar fi recomandabilă susținerea unei poziții în cadrul UE de *obligativitate a interpretării* dreptului Uniunii, a aprecierii *validității* actelor instituționale UE din perspectiva compatibilității cu *ius cogens*, a asigurării de către CJCE a **respectării dreptului internațional** în interpretarea și aplicarea tratatelor. CJCE nu poate fi, pe de altă parte, obligată să își extindă competența (deci, să se pronunțe cu privire la acest aspect) dacă *tratatele Uniunii* nu prevăd expres acest lucru.

În al doilea rând, competența CJCE este *limitată* prin natura sa integraționistă (art. 9F, alin. 3/TUE) de a hotărî în conformitate *cu tratatele*, deci **exclusiv prin raportare la dreptul Uniunii, nu la dreptul internațional**. CJCE **nu poate fi obligată de statele membre să se pronunțe cu**

privire la aspecte ce nu țin de competența sa (argument favorabil tezei integraționiste), însă considerăm că *ius cogens* *intră implicit* în ordinea de drept a Uniunii, prin natura juridică de *acte de drept internațional* a tratatelor UE, fiind poziționat deasupra tratatelor Uniunii și, deci, **declanșând competența CJCE de drept internațional** (argument favorabil tezei internaționaliste).

În ceea ce privește statele mici și mijlocii din Uniune, iar din rândul lor nou-veniții, recomandabilă ar fi *varianta internaționalistă*, care ar impune **garanții juridice concrete (pe terenul dreptului internațional, prin Carta ONU și alte documente juridice care consacră *ius cogens*)** în favoarea respectării statutului de „stat suveran”, cu tot ce implică aceasta, în cadrul UE. Teza contrară, integraționistă, ar putea nega la un moment dat (prin jurisprudența „creatoare de drept” a CJCE) dreptul statelor membre de a-și apăra calitatea de „suveran” în fața **oricărei** instanțe judiciare (regionale, cum este CJCE, internaționale, cum este CIJ-ONU) sau arbitrare, **atât pe terenul dreptului comunitar** (în temeiul obligației de compatibilitate a acestuia cu *ius cogens*), **cât și pe terenul dreptului internațional**.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

- BĂRBULESCU, Iordan Gh., **Uniunea Europeană. Aprofundare și extindere; Cartea I- De la Consiliul European la UE**, București, Ed. Trei, 2001.
- CHURCH, Clive H., PHINNEMORE, David, **The Penguin Guide to the European Treaties; From Rome to Maastricht, Amsterdam, Nice and beyond**, London, Penguin Books, 2003.
- Tratatul de la Lisabona de modificare a Tratatului privind UE și a Tratatului de instituire a CE (3 dec. 2007), Conferința Reprezentanților Guvernelor statelor membre, Bruxelles.
- DIACONU, Ion, **Tratat de Drept internațional public**, vol. I, București, Ed. Lumina Lex, 2005.
- ELISSADE, Bernard, **Géopolitique de l'Europe (ouvrage dirigé par)**, Paris, Nathan, 2006.
- FAIRHURST, John, **Law of the European Union**, London, Longman, 2006.
- FILIPESCU, Ion, FUEREA, Augustin, **Drept instituțional comunitar european**, București, Ed. Actami, 1994.

- GEAMĂNU, Grigore, **Drept internațional public**, vol. I-II, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1983.
- MANOLACHE, Octavian, **Drept comunitar**, București, Ed. All, 1996.
- MIGA-BEȘTELIU, Raluca, **Drept internațional. Introducere în Dreptul internațional public**, București, Ed. All, 1998.
- MOCA, Gheorghe, **Suveranitatea de Stat și Dreptul internațional contemporan**, București, Ed. Științifică, 1970.
- MUNTEANU, Roxana, **Drept european**, București, Oscar Print, 1996.
- NĂSTASE, Adrian, **Documente fundamentale ale Dreptului internațional și de relații internaționale; 1a**, ed. îngrijită de Roxana FRAILICH, Asociația Română pentru Educație Democratică. București, Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, 1997.
- TAKACS, Ludovic, NICIU, Marțian, **Drept internațional public**, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1976.
- ZLĂTESCU MOROIANU, Irina, DEMETRESCU, C. Radu, **Drept instituțional european**, București, Ed. Olimp, 1999.
- What Lisbon contains, Oct, 25th, 2007, The Economist, www.economist.com/woeld/europe.
- European Policy Center, „Challenge Europe. The peoples’ project? The new EU Treaty and the prospects for future integration”, Dec. 2007, issue 17.
- Foundation Robert Schuman, *The Lisbon Treaty. 10 easy-to-read fact sheets*, Dec. 2007, www.robert-schuman.eu
- EU summit: leaders strike treaty deal, 19 Oct. 2007, www.euractiv.com
- Public support for EU treaty low in Ireland, 5 Nov. 2007, www.euractiv.com
- French want their say on EU treaty, survey shows, 30 Oct. 2007, www.euractiv.com
- Treaty reform: over and done with ... at last, EPC, 23 Oct. 2007; www.euractiv.com
- EPC, Over and done with at last, 13 Dec. 2007, www.epc.
- Jean Dominique GULIANI, Robert Schuman Foundation, *Understanding the Lisbon European Council and the Reform Treaty*, 29 Oct. 2007, www.epc
- Europe, *Treaty of Lisbon. Taking Europe into the 21st Century. Questions and answers*, <http://europe.eu/>
- José Manuel Durrao BARROSSO, *The EU after the Lisbon Treaty*: 4th Joint Parliamentary meeting on the Future of Europe, Brussels, 4th of Dec. 2007, speech/07/793
- Sara HAGEMANN, *The EU Reform Treaty: easier signed than ratified?*, EPC, Policy Brief, July 2007.
- José Manuel Durrao BARROSSO, *Debate on the informal Council of Lisbon*, EP, Strassbourg, 23 Oct. 2007, speech/07/649; <http://europe.eu>
- EU leaders prepare to sign treaty, 13 Dec. 2007, www.theparliament.com

Mădălina Virginia ANTONESCU (madalina.antonescu@idr.ro) a absolvit Facultatea de Drept, Universitatea București și Colegiul Juridic Franco-Român de Studii Europene. De asemenea, a absolvit masteratul în Relații internaționale și integrare europeană din cadrul Școlii Naționale de Științe Politice și Administrative, București. În prezent este doctorand în drept european în cadrul Facultății de Drept, Universitatea București și cercetător științific în cadrul Institutului Diplomatic Român. Este autoare a patru cărți: *Regimul juridic al străinului, persoană fizică, în România*, *Doctrina neo-machiavelistă în contextul provocărilor globaliste*, *Uniunea Europeană - un imperiu modern? Studii comparative asupra vechilor și noilor tipuri de imperii*, *Uniunea Europeană - un imperiu al secolului XXI. Spre o civilizație unional europeană?*

DEZVOLTAREA ȘI EXPERIMENTAREA PRINCIPALELOR CONCEPTE OPERATIONALE ÎN CADRUL ALIANȚEI NORD-ATLANTICE

Crăișor-Constantin IONIȚĂ

Recentele evoluții tehnico-științifice care au avut loc în era informațională au dus la apariția unei Revoluții în Domeniul Militar care, cu siguranță, va schimba modalitatea forțelor militare de ducere a războiului, sprijinite de noi concepte operaționale și „un sistem de sisteme”, demonstrând superioritatea cognoscibilă a acestor forțe. Pentru a lupta viitoare războaie, forțele militare trebuie să se transforme drastic sau vor deveni depășite. Această transformare are, ca fundație, o nouă filozofie de gestionare a conflictelor viitoare, denumită „Abordarea bazată pe efecte a operațiilor” care, alături de „Abordarea manevrieră” și „Comanda misiunii”, vor defini noua abordare a operațiilor întrunite conduse de NATO.

Cuvinte-cheie: EBAO, manevrier, descentralizare, întrunit.

Începutul mileniului III a adus cu sine mutații importante în gândirea militară. Îndeosebi, a apărut și continuă să persiste ideea unei noi „Revoluții în domeniul militar (RMA)”, revoluție generată, după părerea specialiștilor militari, de „Era Informațională” a secolului XXI¹.

La ora actuală, putem afirma că s-a reușit o dezvoltare nemaîntâlnită, de la marile descoperiri tehnice ale secolului XIX (avionul, tancul, submarinul), a tehnologiei ducerii războaielor viitoare, ca urmare a digitizării, miniaturizării, evoluției tehnicii spațiale, a robotizării, cibernetizării și biologicizării câmpului de luptă multidimensional. Deci s-a realizat sau este pe cale să se realizeze componenta tehnologică a RMA.

Cunoaștem cu toții, de asemenea, măsurile întreprinse în toate armatele moderne, inclusiv cea românească, pentru realizarea transformării

organizaționale și structurale (vezi NATO Response Force, EU Battle Group, Forțele expediționare americane și Strategia de transformare a Armatei României). S-au emis strategii și viziuni pentru ca dezvoltarea tehnologică să beneficieze de forțe capabile să le manevreze și întrebuințeze cu cea mai mare eficiență. Iar previziunea de realizare a astfel de forțe supertehnicizate este pentru al doilea deceniu al acestui secol.

Mai rămâne ultima componentă de realizat, și anume, cea doctrinară. Cu toate că putem vorbi de apariția, în fază incipientă, a noi concepte, precum: globalizarea, războiul cibernetic, operațiile speciale, operațiile informaționale, sistemul de comandă, control, calculatoare, comunicații, informații și informatică (C4I2) etc., apreciem că o evaluare exhaustivă a viitorului conceptelor doctrinare privind abordarea războaielor mileniului III, pentru realizarea unei RMA complete, se constituie într-un demers benefic. Întrucât considerăm că transpunerea acestor concepte într-o nouă doctrină, împreună cu o nouă tehnologie, devenită deja operațională, precum și cu finalizarea redimensionării noilor structuri militare ale NATO, UE și ale României, vor schimba radical modalitatea de pregătire și desfășurare a viitoarelor operații întrunite. De aceea, acest articol va analiza în cuprinsul său noile tendințe privind fizionomia conflictelor viitoare, concretizate în dezvoltarea și experimentarea unor concepte operaționale la nivel strategic (CD&E) ce vor reflecta adaptarea acestor conflicte la schimbările dese ale mediului internațional, și va prezenta câteva căi și modalități de implementare a conceptelor aprobate de Alianța Nord-Atlantică în Armata României.

Din discuțiile purtate cu specialiști ai NATO și UE și din prezentările audiate cu ocazia

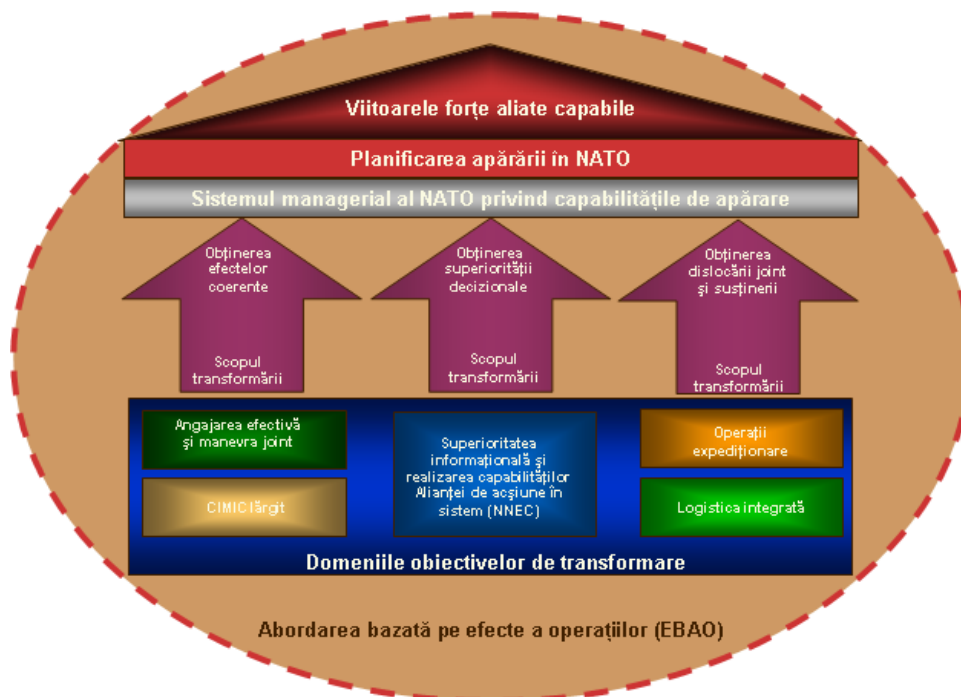

Figura nr. 1: Scopurile și domeniile transformării

diferitelor activități la care am participat, a reieșit faptul că transformarea forțelor, conceptelor și capabilităților naționale în decadele următoare trebuie să aibă la bază o nouă filozofie privind ducerea acțiunilor militare, cea a abordării bazate pe efecte a operațiilor, care, alături de abordarea manevrieră (forțe și operații expediționare) și comanda misiunii (o nouă abordare a planificării și conducerii), vor defini modul de pregătire și ducere a operațiilor întrunite desfășurate de NATO, UE și statele membre.

Pentru a transforma conceptele și capabilitățile viitoarelor forțe apte să întrebuițeze, la parametrii maximi, tehnologia deja existentă, NATO, luând exemplul SUA, a elaborat „Viziunea Strategică – Provocarea Militară”, document prin care se prezintă, prospectiv, planificarea și ducerea viitoarelor operații aliate și care include, printre altele, directivele transformării forțelor, conceptelor și capabilităților în decadele următoare.

Produsul final al transformării Alianței îl constituie realizarea unor forțe aliate capabile să desfășoare întreaga gamă de acțiuni militare, atât în zona de responsabilitate, cât și în afara acesteia, pentru apărarea intereselor naționale ale statelor membre, ale valorilor democratice, menținerea și restabilirea păcii, precum și realizarea unei cooperări strânse cu posibili parteneri și prieteni. Aceste forțe vor include și sistemele aliate

privind planificarea apărării și managementul capabilităților de apărare.

Transformarea va avea trei scopuri distincte, care cuprind obținerea unor efecte coerente, a superiorității decizionale și a dislocării și susținerii joint. Scopurile vor fi atinse prin șase domenii ale transformării, conform figurii nr.1.

Transformarea se finalizează prin stabilirea unor programe și aplicații care să transpună în practică cerințele și obiectivele stabilite pentru fiecare domeniu în parte. Aplicațiile și programele pot fi foarte vaste sau strict pe fiecare obiectiv în parte, naționale sau multinaționale, asigurând astfel o transparență reală și un efect cu adevărat sinergetic.

Abordarea manevrieră (Manoeuvrist Approach) reprezintă o continuare a conceptului „Bătăliei Aero-Terestre”, concept experimentat, pentru prima dată, în 1982, de către englezi, pe timpul Războiului din Falkland, preluat mai apoi de către americani și întrebuițat în 1990, în cadrul Primului Război din Golf, când s-a urmărit lovirea concomitentă a inamicului, din aer și de pe uscat. La ora actuală, acest concept este dezvoltat în majoritatea statelor membre NATO.

Conceptul în sine nu este nou. El preia idei și principii ale celebrului teoretician militar chinez Sun Tzî (cca 500 î.d.H.) și pornește de la ideea că o abordare în care se urmărește neutralizarea voinței

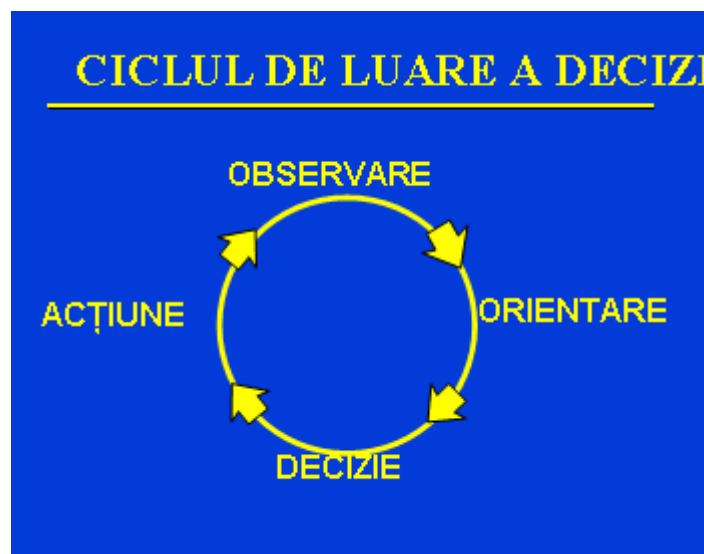

Figura nr. 2: Ciclul de luare a deciziei al col. Boyd

și coeziunii adversarului este mai avantajoasă decât cea prin care se dorește doar distrugerea sa fizică. Iar aceasta se poate obține doar prin evitarea puterii sale militare și prin aplicarea puterii proprii împotriva părților sale slabe.²

Combinarea focului cu manevra, un tempo rapid și folosirea avantajului surprinderii pe toată adâncimea dispozitivului adversarului sunt elementele esențiale ale acestei noi abordări a războiului, în care nu folosirea forței fizice este primordială, ci efectul psihologic creat prin ritmul susținut și lovirea simultană a mai multor obiective, care, la rândul lor, multiplică efectul surprinderii.

Conform doctrinei militare britanice, abordarea manevrieră este definită ca „acea abordare a operației în care anihilarea coeziunii și voinței de a lupta a adversarului este primordială. Ea solicită o atitudine mentală în care realizarea neprevăzutului, folosirea inițiativei și căutarea originalității sunt combinate cu o puternică dorință de a obține succesul”.³ Rezultă că acest concept nu abordează o activitate fizică, ci o idee sau o filozofie a modului de operare pe câmpul de luptă.

Abordarea manevrieră se bazează pe tempo-ul dat ciclului decizional, sau așa-numitului OODA-LOOP (vezi fig. nr. 2), și se caracterizează prin: aplicarea puterii militare proprii asupra părților slabe ale adversarului, după identificarea prealabilă a acestora; focalizarea asupra adversarului, și nu a teritoriului acestuia; viteza de acțiune/reacțiune pe timpul luării deciziei; înfrângerea voinței adversarului de a mai continua lupta; distrugerea

coeziunii de luptă a adversarului; calitățile personale ale comandantului.

Printre tipurile de operații puse în lumină de acest concept doctrinar se numără și *operația preemptivă*, care, alături de prevenire și protecție, participă la înfrângerea voinței adversarului de a mai continua lupta. La început, acest tip de operație avea scopul de a exploata o oportunitate apărută pe câmpul de luptă, deseori prevăzută, înaintea adversarului, cu scopul de a-i interzice acestuia urmarea unui curs avantajos de ducere a operației. Intenția era de a modifica, într-un mod neprevăzut, planul de operații al adversarului, câștigând astfel inițiativa. Ceea ce Sun Tzî a definit anterior „o victorie obținută înainte de cristalizarea situației”.⁴

Operația preemptivă a fost dezvoltată de către Strategia Națională de Securitate a SUA care, în cadrul măsurilor luate pentru contracararea terorismului global, stipula: „...nu vom ezita să acționăm independent, dacă este necesar, ca să ne exercităm dreptul de autoapărare prin acțiuni preemptive împotriva...teroriștilor, în scopul prevenirii oricărei acțiuni ostile împotriva cetățenilor sau țării noastre....Trebuie să fim pregătiți să oprim statele destabilizate și clienții lor teroriști, înainte ca aceștia să poată amenința sau folosi ADM împotriva SUA sau a aliaților și prietenilor noștri.”⁵

Abordarea manevrieră a reprezentat primul concept doctrinar care a adus în prim-plan importanța efectului dorit în operație și a intenției comandantului. Mai târziu, acestea din urmă au

fost dezvoltate în cadrul a noi concepte doctrinare: abordarea bazată pe efecte a operațiilor și comanda bazată pe misiune.

Comanda misiunii (Mission Command) este un concept doctrinar folosit în prezent doar de Marea Britanie, fiind preluat și dezvoltat după un concept german („ordinul bazat pe misiune”), apărut înainte de cel de-al Doilea Război Mondial.

Conceptul este în strânsă legătură cu cel de abordare manevrieră, asigurând acel stil de comandă care să conducă la o creștere a vitezei ciclului decizional și o pregătire pentru exploatarea oportunităților. Un astfel de stil de comandă promovează comanda descentralizată, libertatea și viteza de acțiune, dar și inițiativa.

Filozofia de comandă britanică⁶ se caracterizează prin: importanța luării cu rapiditate a deciziei; înțelegerea intenției generale și specifice a comandantului, prin care se canalizează inițiativa și intuiția subordonaților către îndeplinirea scopului general urmărit; responsabilitatea îndeplinirii intenției comandantului. Această filozofie are ca principii: unitatea de efort – coordonarea tuturor activităților pentru realizarea intenției comandantului; descentralizarea comenzii – delegarea autorității pentru creșterea vitezei luării deciziei; încrederea – bazată pe profesionalism și calități personale; înțelegerea reciprocă – bazată pe apartenența la aceeași organizație, încredere și o doctrină comună; luarea cu repeziciune a deciziei.

Esența acestei filozofii constă în descentralizarea comenzii, menținând totuși unitatea de efort, prin transmiterea la subordonați numai a „**ceea ce au de făcut, și nu cum să facă**”. Acest stil de comandă se poate realiza numai cu ajutorul unei doctrine comune, printr-o pregătire adecvată, prin proceduri de operare standard (SOP), transmiterea standardizată a ordinelor, un efort principal și stabilirea clară a relațiilor de comandă.

Unul din procedeele de lucru în cadrul comandamentelor îl reprezintă regula „1/3 timp pentru comandant, 2/3 timp pentru subordonați”. Această regulă asigură timpul necesar subordonaților de a duce la îndeplinire intenția comandantului și transpunerea în practică a principiului descentralizării comenzii.

Abordarea bazată pe efecte a operațiilor (EBAO) reprezintă cea mai nouă filozofie privind ducerea războaielor viitorului, filozofie care schimbă total modul de soluționare a conflictelor. Nu mai vorbim de clasica confruntare forță – forță,

ci de un cu totul nou tip de confruntare: forță – efecte.

Conceptul este dezvoltat atât de NATO, prin Comandamentul Aliat pentru Transformare (ACT), cât și de Armata SUA, prin Comandamentul american al Forțelor Întrunite (USJFCOM) și Comandamentul Forțelor Terestre pentru Doctrină și Instrucție (TRADOC) și este definit ca „*operații care sunt planificate, executate, revăzute și adaptate pe baza unei înțelegeri depline a câmpului de luptă modern, în scopul influențării sau schimbării comportamentului unui sistem sau capabilitate, folosind aplicarea integrală sau elemente selective ale puterii naționale, pentru a îndeplini directivele politice trasate*”.⁷

Filozofia implică aplicarea coordonată, integrată, a tuturor instrumentelor puterii unei națiuni sau alianțe, atât militare, cât și nonmilitare, pentru a crea acele efecte ale campaniei care duc la atingerea obiectivelor dorite. Rezultă că noua filozofie implică guverne naționale, organizații neguvernamentale și organisme internaționale, în cadrul cărora procesul de consultare va deveni piatra de căpătâi pentru obținerea succesului scontat.

Putem afirma că anumite efecte s-au urmărit și în conflictele trecute, dar numai sporadic, fără a se intenționa să se întrebuițeze avantajele oferite de tehnologia actuală. Această nouă abordare nu este o încercare de a înlocui producerea de pierderi masive sau războiul manevrier, ci o altă modalitate de pregătire și ducere a acțiunilor militare.

Pentru o mai ușoară înțelegere a conceptului, vom folosi metoda OENAR (vezi fig. nr. 3) - se pornește de la stabilirea stării de finalitate (End State) și a obiectivelor de îndeplinit; apoi se analizează ce efecte scontate sau nescontate (directe, indirecte, intenționate sau neintenționate) ar duce la îndeplinirea acestor obiective și asupra căror noduri (puncte decizionale, centre de greutate, etc.) să se acționeze; următorul pas îl reprezintă stabilirea tipului de acțiune asupra fiecărui nod în parte și ce misiuni revin fiecărui element al puterii naționale sau aliante (politic, militar, economic, social, informațional și de infrastructură/PMESII); ultima parte ar reprezenta-o asigurarea resurselor necesare îndeplinirii acestor misiuni. Pe scurt, în cadrul planificării bazate pe efecte a operațiilor, se pornește de la *aplicarea resurselor (capabilităților)* pentru a *executa acțiuni (misiuni)* împotriva *nodurilor-cheie (Puncte Decisive, Centre de*

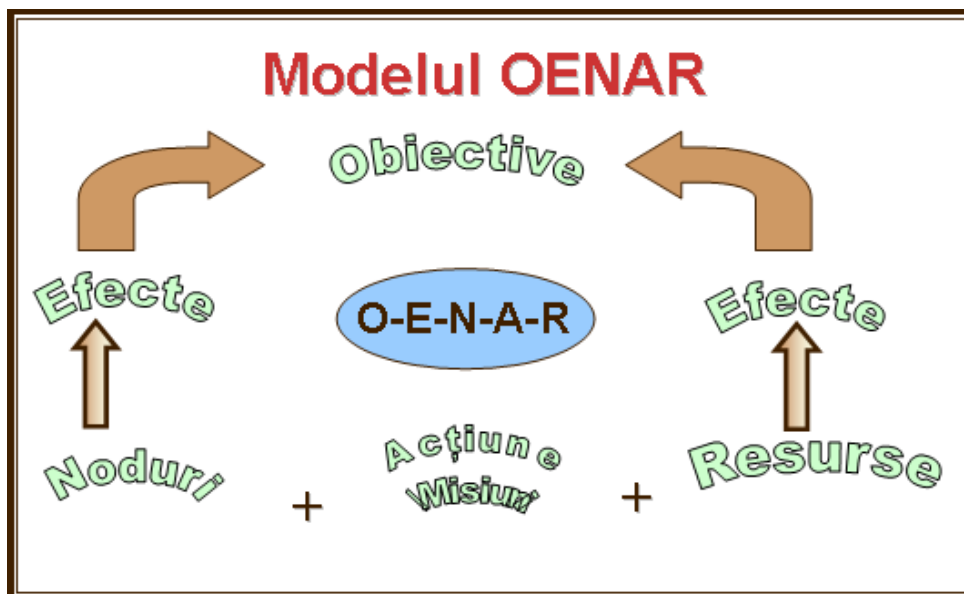

Figura nr. 3: Modelul OENAR

Greutate), în vederea creării acelor efecte care să ducă la realizarea obiectivelor propuse.

În condițiile date, se consideră că acest concept este modelul care reflectă cel mai fidel concepția în care se va organiza și desfășura acțiunea militară în era informațională. Esența abordării bazate pe efecte a operațiilor constă în cunoașterea în orice moment a spațiului de luptă și a dimensiunilor adiacente acestuia, principiu definit extraordinar de bine de Sun Tzî acum 2.500 de ani: "Cunoscând inamicul și pe tine însuși, rezultatul bătăliei va fi cert; Cunoscându-te numai pe tine, și nu și inamicul, aceasta duce la un rezultat neclar; Necunoscând nici inamicul, nici pe tine însuși, vei pierde lupta".

Așa cum prevede Viziunea Strategică a Alianței, toate operațiile viitoare vor fi bazate pe efecte, prin implicarea tuturor instrumentelor puterii aliate, exercitate într-o așa manieră încât să creeze efectul dorit pentru a realiza obiectivul strategic. Deoarece realizarea acestui concept necesită și utilizarea puterii statelor aliate, precum și a unor organizații internaționale și neguvernamentale, apare ca primordială existența unui proces de coordonare și a unor structuri create în acest scop.

După tragicele evenimente din septembrie 2001, Armata SUA a trecut la experimentarea unei structuri de coordonare militaro-civilă în cadrul Comandamentului Strategic Central (CENTCOM), structură denumită Grupul de Coordonare Integrat Întrunit și Interagenții (JIAG), din care face parte, pe lângă reprezentanții armatei, și personal din

cadrul CIA, FBI, Departamentele de Justiție, cel al Trezoreriei și de Stat.

„Prima provocare a operațiilor interagenții este aceea de a atinge unitatea de efort, în ciuda diferențelor de cultură, intereselor competitive și a priorităților diferite ale organizațiilor participante.”⁸

Scopul creării JIAG a fost acela de a sprijini comandantul militar strategic și statul său major pe timpul planificării, prin schimburi de informații între armată și diferitele structuri guvernamentale cu rol în securitatea și apărarea națională, precum și prin consilierea comandantului asupra problematicii specifice fiecărei organizații.

Rezultă că, numai prin crearea unui mediu național și internațional de colaborare informațională, se poate aborda o operație bazată pe efecte, atât pe timpul planificării acesteia, cât și pe timpul execuției și analizării efectelor realizate după execuție (vezi fig. nr. 4).

Așa cum am afirmat anterior, conceptul EBAO reprezintă o dezvoltare a abordării manevriere, prin crearea unei filozofii noi privind planificarea și ducerea operațiilor. Obiectivul strategic al unei operații este realizat prin integrarea tuturor capacităților Alianței care pot genera acele efecte ce pot reduce coerența operațională a unui adversar, pot neutraliza capacitățile acestuia, îi pot modifica modul în care percepe realitatea câmpului de luptă și îi pot înfrânge voința de a mai continua lupta.

Figura nr. 4: Etapele EBAO

Implementarea noilor concepte doctrinare și realizarea ultimei precondiții necesare unei RMA vor necesita noi moduri de a gândi, planifica și acționa. Datorită constrângerilor politice, influențelor juridice și accesului la noi capacități tehnologice, accentul se va pune tot mai mult pe efectele ce trebuie create pentru a atinge obiectivele strategice ale campaniei, precum și pe abilitatea comandantului de a realiza aceste efecte. Pe măsura introducerii și generalizării componentelor specifice EBAO, domeniul operațional al planificării și ducerii operațiilor va cunoaște adaptări corespunzătoare, care să permită punerea în valoare a noilor concepte.

Conceptele viitoare vor necesita realizarea unor sisteme și procese care sunt caracterizate prin abilitatea de a atinge superioritatea în luarea deciziilor, efecte coerente și dislocare și susținere întrunită.

Comanda bazată pe misiune se va concretiza în realizarea unei superiorități decizionale, superioritate care presupune adoptarea și implementarea deciziilor mai rapid decât ar putea adversarul reacționa, permițând astfel comandantului structurii de forțe să modeleze mediul pentru a se potrivi cel mai bine cu nevoile și obiectivele sale. Superioritatea în luarea deciziei depinde în mare parte de stabilirea și menținerea unei poziții dominante în informarea și diseminarea oportună a cunoștințelor referitoare la situația din timpul tuturor fazelor unei operații. Aceasta

permite o înțelegere completă și mai exactă a situației operaționale decât adversarul, parcurgerea ciclurilor de elaborare a deciziei într-un timp mai scurt, ceea ce asigură implementarea acestora cu rapiditate și discreție. Astfel, se realizează condiții care oferă posibilitatea ca ritmul, coerența și eficiența operațiilor să poată fi îmbunătățite radical.

Obținerea unor efecte coerente este piatra de căpătâi a EBAO și presupune ca forțele militare să fie capabile să-și coordoneze acțiunile cu toate instrumentele de putere, pentru a produce rapid efectele dorite. Se va urmări o mai mare coerență operațională, printr-o armonizare mai mare a eforturilor militare cu cele ale agențiilor internaționale, naționale și nonguvernamentale care operează în teatru. Efectele militare coerente depind de capacitatea de a localiza, observa, separa și urmări eficient obiectivele sau țintele, de a realiza efectele dorite, de a evalua rezultatele și a proceda la reangajarea cu rapiditate decisivă.

O angajare mai eficientă în stadiile incipiente ale unei crize va necesita o mai bună cunoaștere a situației, care să se realizeze printr-o analiză continuă, dialog și consultări cu națiunile și armatele în zonele cu posibile conflicte.

Abordarea manevrieră se va realiza prin dislocarea și susținerea întrunită. Ea presupune capacitatea de dislocare (deplasare) a forțelor militare oriunde este nevoie de ele și care să execute operații continue, distribuite, nu numai în

vecinătate, ci și în toată zona de operații. Forțele, dimensionate, pregătite și înzestrate în mod adecvat pentru misiune trebuie să dispună de capacități reale de autosusținere pe timp îndelungat și să beneficieze, totodată, de sprijin de luptă și sprijin logistic pe toată durata operației, pentru întreg spectrul de misiuni.

Noile concepte se află deja cuprinse în programele de dezvoltare și experimentare (CD&E) ale ACT, USJFCOM și TRADOC (vezi fig. nr. 5). Ele au circulat la statele membre sub forma unui documentar intitulat „*Conceptele aliate pentru viitoarele operații militare joint (CAFJMO)*”, pentru a fi analizate și a se propune măsuri de dezvoltare, experimentare și, mai apoi, implementare în cadrul națiunilor. În urma discuțiilor cu reprezentanții naționali, conceptele aprobate au fost transpuse în programe de lucru pentru dezvoltarea și experimentarea acestora (CD&E POW), programe care sunt discutate bianual și care cuprind o planificare din doi în doi ani.

De asemenea, o parte din cele mai importante concepte ale operațiilor viitoare, printre care și cele trei descrise mai sus, au fost introduse și în principalele doctrine întrunite aliate (AJP-01 (C) Allied Joint Doctrine, AJP-3 Allied Joint Operations și AJP-5 Allied Planning for Joint Operations), națiunile urmând să le implementeze în documentele doctrinare proprii.

Deci, ne aflăm în perioada dezvoltării conceptelor, urmată de experimentare. În unele cazuri, această experimentare se execută în paralel cu dezvoltarea conceptelor, prin grupuri de experimentare multinaționale (MNE), pe timpul exercițiilor aliate multinaționale (CMX), precum și prin folosirea centrelor de excelență naționale (COE). Dar partea cea mai dificilă va consta în implementarea acestora, întrucât fiecare națiune își dezvoltă propriile concepte sau participă, cu cote diferite, la dezvoltarea și experimentarea conceptelor aliate.

Fiind instituția unuia din noile state membre care au aderat la Alianța Nord-Atlantică, Armata României se află abia la începutul transformării sale pentru a realiza cele trei precondiții ale RMA. Dacă armatele unor state moderne se pot lăuda că se află în curs de definitivare cel puțin a precondiției tehnologice, noi am început transformarea concomitent, la două din cele trei elemente ale războiului viitorului. Astfel că timpul de realizare

a obiectivelor transformării organizatorice și structurale este prevăzut pentru perioada 2012-2015, conform Strategiei de Transformare, iar implementarea programelor de modernizare este stipulată pentru 2015-2025. Și nu este vorba chiar de tehnologia avansată a unei RMA.

De aici rezultă că dezvoltarea unor noi concepte doctrinare nu a fost prevăzută în Strategia de Transformare și nici discutată în cadrul structurilor politico-militare române. Iar aceasta pentru simplul fapt că latura doctrinară a transformării nu a fost considerată destul de importantă pentru a fi dezvoltată în următoarea perioadă și, de aici, nici nu s-au alocat fondurile necesare participării României la dezvoltarea și experimentarea conceptelor aliate.

Apariția acestor noi concepte a luat prin surprindere conducerea militară a Armatei României, conducere instruită să lupte după concepte și principii germane, franceze și rusești și care i-a studiat prea puțin pe Sun Tz'i sau Mao Tze Tung. Nici lipsa de experiență a militarilor români în participarea la operații militare neconvenționale (de tip sprijin al insurgenților și contrainsurgență, contraterorism, operații speciale, operații de interdicție și embargo aerian și maritim, evacuarea necombatanților, salvare-evacuare, operații post-conflict) nu a ajutat la renunțarea la o planificare și ducere a operațiilor ca în cel de-al Doilea Război Mondial.

Iată de ce considerăm că și dezvoltarea acestei a treia precondiții a RMA este la fel de importantă ca și celelalte două și este de dorit ca Armata României să se implice, pe deplin, cel puțin în participarea, alături de celelalte membre NATO, la dezvoltarea și experimentarea noilor concepte doctrinare privind conflictele viitoare. Această implicare s-ar putea materializa prin: participarea cu specialiști în cadrul grupurilor de lucru sau la conferințele organizate; încadrarea cu ofițeri de stat major a Echipelor de Integrare a Capabilităților (ICT) sau a diferitelor agenții ale Alianței implicate în CD&E; folosirea forțelor naționale puse la dispoziția NATO, cu prilejul participării la diferite exerciții sau operații; punerea la dispoziția NATO a unor instalații/facilități; participarea cu fonduri.

Totodată, considerăm că ar fi benefică și realizarea unor studii strategice pentru dezvoltarea națională a noilor concepte. Avem oameni foarte bine pregătiți în domeniu, centre de studii strategice și pentru experimentare, care ar trebui să

primească în sarcină studierea și experimentarea acestor concepte, luând în considerare și nivelul atins de ACT, USJFCOM, TRADOC și celelalte state membre participante în CD&E.

Un prim pas important s-a realizat prin încercarea de a armoniza arhitectura doctrinară națională cu cea a Alianței. De asemenea, prin implementarea STANAG-urilor aliate, pe linie de documente doctrinare, s-a început prevederea unor astfel de noi concepte în doctrinele militare românești aflate în curs de elaborare. Dar este numai o enumerare, și nu o analiză aprofundată a modului cum aceste concepte vor influența, în viitor, planificarea și ducerea operațiilor.

Al doilea pas important l-a constituit realizarea unei noi structuri de comandă și control (C2), structură propusă în cadrul Strategiei de Transformare a Armatei României și transpusă în practică prin Legea de organizare și funcționare a Ministerului Apărării nr. 346 din 21.07.2006. Considerăm că, printr-o nouă organizare structurală de comandă, conducerea politico-militară va dispune de pârghiile necesare dezvoltării unor noi concepte doctrinare. Dar aceasta se va întâmpla abia după operaționalizarea structurilor de C2 respective.

Mai sunt multe de făcut. Îndeosebi pentru analizarea implicațiilor pe care noile concepte doctrinare le vor impune planificării și ducerii viitoarelor operații militare. Am decis să dispunem de forțe expediționare, să participăm, prin interoperabilizare, la NRF și conceptul UE privind *Battle Groups* (EUBG), dar constituirea și întrebunțarea acestora fără o doctrină și instruire propice vor conduce la pierderi inutile de vieți omenești și la un efort financiar imens. Aceasta pentru că, de la data hotărârii privind trecerea la implementarea noilor concepte doctrinare în cadrul Alianței Nord-Atlantice, va trebui să revedem întreaga Strategie de Transformare a Armatei României și să începem o nouă transformare.

BIBLIOGRAFIE:

Joseph P. LORENZ, *Egiptul și noua coaliție arabă*, februarie 1989, Revista Strategic Forum, SUA, nr. 54.

Crăișor C. IONIȚĂ, *Considerente asupra Revoluției în Arta Militară*, Revista Gândirea Militară Românească nr. 3, mai-iunie 2002.

Conf. dr. Vasile PAUL, dr. Ion COȘCODARU, **Centrele de putere ale lumii**, Ed. Științelor Sociale și Politice, București, 2003.

Dr. Ion COȘCODARU, *Evoluții posibile în fizionomia conflictelor militare viitoare. Operații și forțe expediționare*, Revista Impact Strategic nr. 3/2005.

AJP 01 (C), Allied Joint Doctrine, Capitolul 2.

British Military Doctrine, 1996, Capitolul 4.

Strategia Națională de Securitate a SUA, Septembrie 2002.

Army Doctrine Publication, Vol. 2, **Comanda**, Capitolul 2.

Joint Warfighting Force Concepts Pamflet nr. 7, 17 Nov 04.

Joint Vision 2020 (2000).

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 FRUNZETI, Teodor, Vladimir ZODIAN (coord.), **Lumea 2007. Enciclopedie politică și militară**, Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2007, p. 23.

2 **AJP 01 (C)**, Allied Joint Doctrine, Capitolul 2, pp. 2-7.

3 **British Military Doctrine**, 1996, Capitolul 4, pp. 4-21.

4 Idem, pp. 4-27.

5 **Strategia Națională de Securitate a SUA**, septembrie 2002, p.6.

6 *Army Doctrine Publication, Vol. 2, Comanda, Capitolul 2*, pp. 2-5.

7 *Joint Warfighting Force Concepts Pamflet nr. 7*, 17 Nov 04.

8 **Joint Vision 2020** (2000), p.26.

Colonelul Crăișor-Constantin IONIȚĂ (ionitacc@yahoo.com) este Șef Birou J5 în Statul Major General al Armatei Române.

SECURITATEA NAȚIONALĂ ȘI DEZVOLTAREA ECONOMICĂ

Irina CUCU

În analiza mediului de securitate, unul din principalii indicatori ai evoluției acestuia este cel economic. Un stat cu o putere economică mare își permite să susțină o armată puternică, să încheie alianțe avantajoase, să își mențină un nivel de trai ridicat, să își securizeze frontierele.

Cuvinte-cheie: resurse, economic, securitate, energie, protecția mediului

Lipsa resurselor sau accesul diferențiat la acestea afectează relațiile dintre state, cu consecințe dintre cele mai distrugătoare. Dezastrele naturale au crescut în frecvență, dar și în intensitate, resursele energetice sunt aproape epuizate, creșterea demografică se manifestă în zonele cu resurse scăzute de hrană și apă, schimbările climatice din ultima perioadă, toate duc la influențarea stabilității și securității, dar, în același timp, și la stagnarea dezvoltării economice a unui stat.

Proasta guvernare, problemele sociale, conflictele etnico-religioase, inconstanța relațiilor internaționale au dus la probleme economice mari și, în final, la prăbușirea unor state. Aceasta este realitatea mediului de securitate actual, ce impune crearea unor parteneriate, a unor noi forme de cooperare regională și globală. Din păcate, economia mondială depinde foarte mult de resursele energetice, petrolul fiind resursa principală. Deficitul acestuia este, în prezent, cauza celor mai multe conflicte pe plan mondial. Lupta pentru resurse determină geopolitica secolului XXI. La o analiză atentă se observă că zonele de conflict sunt și zonele cu importante resurse, dar cu o economie slab dezvoltată.

Totodată, într-un stat în care mediul de securitate este stabil, economia are un trend ascendent. În primul rând, își permite să încheie parteneriate și alianțe avantajoase, atrage investiții străine, își poate dezvolta infrastructura economică, își poate folosi potențialul turistic, are piețe de desfacere stabile, rata șomajului este scăzută și nivelul de trai este ridicat.

În același timp, un stat dezvoltat economic își permite să negocieze condiții avantajoase în cadrul schimburilor economice, atrage investițiile străine, are un PIB ridicat (ceea ce duce, implicit, la un buget pentru apărare mare), un nivel de trai ridicat, deci un mediu de securitate stabil.

Între cele două componente există o strânsă dependență: cu cât o țară este mai dezvoltată economic, cu atât mediul de securitate este mai stabil. Și reciproc este valabilă: cu cât mediul de securitate este mai stabil, cu atât dezvoltarea economică a unui stat este mai accentuată. Acest lucru se poate observa la o analiză atentă a statelor dezvoltate. Dacă ne uităm la primele puteri mondiale ale acestui deceniu, vedem că acestea sunt state cu un mediu de securitate stabil. Singurele amenințări majore la adresa securității acestor state sunt terorismul și calamitățile naturale, dar și acestea reușesc a fi controlate într-o măsură mai mare decât în statele în curs de dezvoltare.

Securitatea economică

Securitatea economică este una din componentele importante ale unui stat, ea se numără printre problemele principale cu care se confruntă umanitatea. Securitatea economică reprezintă „*acea stare de fapt a economiei care permite ca aceasta să funcționeze relativ normal, nu numai în condiții de pace, ci și de război*”.¹

În lucrarea **Globalizare și securitate economică**, Lavinia Florea prezintă mai multe definiții ale termenului de securitate economică, printre care cea a lui Stephen D. Krasner: „*Securitatea economică poate presupune bunăstarea grupurilor dintr-o țară, perspectivele electorale ale partidelor, libertatea de acțiune a creatorilor de politici guvernamentale, stabilitatea unui regim specific sau bunăstarea economică agregată și perspectivele de creștere ale unei țări*” (Krasner, 1992, p. 97)².

Factorii care asigură securitatea economică atât la nivelul micro, cât și la cel macro social sunt: si-

garanța unei locuințe; siguranța locului de muncă; siguranța unui venit minim; competitivitatea economică; suveranitatea și securitatea alimentară (pe de o parte, asigurarea accesului fiecărui individ la alimente, eventual autosuficiența producției agricole, iar pe de altă parte, calitatea hranei); protecția socială universală (în primul rând pentru categoriile cele mai defavorizate), care presupune acordarea de ajutoare din partea statului, siguranța pensiilor; accesul la învățământ și la serviciile medicale.³ Securitatea economică reprezintă un concept complex și dinamic. Complexitatea sa derivă din multitudinea de procese și fenomene economice, sociale, financiare, și nu numai, pe care o presupune. Pe de altă parte, aici, intervine globalizarea, văzută atât ca proces, cât și ca fenomen care acționează sistematic și permanent asupra economiilor naționale. Dinamismul său este dat de ritmul alert al proceselor și fenomenelor economice care se produc atât la nivel național, cât și planetar.

Securitatea economică este: un factor esențial al securității naționale, care asigură resursele și echilibrul dinamic al celorlalte componente ale sistemului securității naționale, este una dintre dimensiunile ei, atât la nivel național, cât și regional și planetar⁴, este un deziderat al fiecărui individ, comunitate umană, stat național etc. Securitatea economică este un obiectiv prioritar al guvernelor, organizațiilor regionale și internaționale care au ca rol asigurarea și garantarea securității. Ea este sursă și fundament al eradicării sărăciei, foametei, inegalităților sociale și economice, atât între indivizi, cât și între diferite regiuni. Asigurarea securității economice este rezultatul interacțiunii dintre factorii interni și cei externi, care potențează, sau nu, întreg procesul de producție, repartiție și consum al bunurilor și serviciilor realizate într-o economie națională. Actorii statali și nonstatali joacă un rol deosebit de semnificativ în realizarea securității economice atât la nivel național, cât și regional și global⁵. Principalele probleme care trebuie avute în vedere sunt: resursele, de orice natură, securitatea alimentară și problemele legate de apă, securitatea energetică, problemele de mediu și piețele de desfacere, pe care vom încerca să le tratăm în subcapitolele următoare.

Securitatea resurselor

Intensificarea competiției pentru resurse strategice este o condiție a asigurării unei continue

performanțe industriale, deci, o chestiune legitimă de securitate. Surse de potențiale conflicte pot să constituie resursele minerale din centrul și sudul Africii, din Anzi, din Amazonia și din estul Asiei. Două treimi din cobaltul metalic cu importanță strategică se găsesc în minele din Africa Centrală. China are o mare parte din rezervele mondiale de tungsten.

Problema resurselor de orice natură este una foarte gravă și din ce în ce mai frecvent discutată în ultimul timp. Se caută soluții nu doar pentru resursele energetice, dar și pentru cele alimentare și de apă.

Exploatarea necontrolată a solului și subsolului planetei au dus, printre altele, în ultimă instanță, la modificări climatice însemnate. Încălzirea climei este una din problemele viitorului, scăderea volumului apei potabile și creșterea nivelului apelor mărilor și oceanelor va fi o problemă ce ar trebui rezolvată în cel mai scurt timp. Datorită acestora, migrația populației din regiunile fără apă potabilă și din zonele litorale joase va crea o presiune foarte mare asupra celorlalte zone. În același timp, suprafețele agricole vor fi din ce în ce mai mici, deci, producția alimentară va fi mai redusă.

Până în prezent s-a avut în vedere, în primul rând, problema resurselor energetice. Se pare că viitoarele resurse care vor fi disputate pe plan mondial sunt cele de apă și, implicit, de hrană. Dacă „motorul” economic al secolului al XX-lea l-a constituit petrolul, care a creat imperii financiare, a generat războaie și lovituri de stat, „motorul” secolului XXI îl va constitui apa, mai exact, resursele hidrologice mondiale. Conform experților, în jurul anului 2025 – adică în mai puțin de două decenii – resursele de apă ale planetei vor scădea simțitor, o criză mondială a apei se va instala pe Terra, conducând spre ceea ce denumim astăzi „sărăcia hidrologică”. Cei care vor stăpâni resursele de apă ale planetei vor stăpâni Pământul și vor dicta, astfel, politica lor zecilor de state cu deficit hidrologic. Rolul jucat de „petro-dolari” în secolul XX va fi jucat, în secolul XXI, de „hidro-dolari”⁶.

Principalele soluții pentru rezolvarea acestor probleme grave și care pot fi generatoare de conflicte sunt, în opinia noastră, conștientizarea populației în ceea ce privește poluarea mediului și noile descoperiri științifice și tehnice ce ar putea duce la reducerea acestor fenomene.

Securitatea alimentară

Conform FAO, securitatea alimentară reprezintă „garantarea fiecărui individ, în permanență, în orice loc sau moment, a accesului la o alimentație suficientă și sănătoasă, care să-i permită să aibă un regim alimentar satisfăcător pentru o viață sănătoasă și activă”⁷⁷.

Principalele organisme mondiale implicate în monitorizarea securității sunt: FAO, CE, USDA. În ultimii ani se precizează că există probleme de insecuritate alimentară în 86 de țări din Africa, Asia, America Latină și Caraibe, Oceania, și chiar din Europa. În 2004, 35 de țări au primit ajutoare de urgență din cauza crizelor alimentare. Cauzele au fost: conflicte militare și civile, situații postconflict, zone cu calamități naturale.

Un factor important în declanșarea conflictelor este cel datorat constrângerilor pentru protecția mediului. Datorită intervenției necontrolate a omului în natură, în dorința de a obține producții cât mai mari de resurse, dezastrele naturale au sporit în intensitate și frecvență. Datorită creșterii demografice accentuate (și acest lucru se observă atât în zonele sărace în resurse, cât și în cele subdezvoltate), necesitatea creșterii producției de alimente se accentuează. În același timp, presiunea folosirii unor produse alimentare (de exemplu, porumb și rapiță) pentru obținerea de energie este tot mai mare. Aceste lucruri au dus la folosirea necontrolată a suprafețelor de teren, la încercarea de mărire a suprafețelor agricole prin defrișări și desecări la nivel planetar. Totodată, folosirea de substanțe chimice (pesticide) a dus la degradarea solurilor, deci la producții din ce în ce mai mici.

O problemă gravă, care se datorează intervenției haotice a omului în natură și care în viitorul apropiat va putea genera noi crize și conflicte, este cea a apei. Poluarea tot mai mare, schimbările climatice și deșertificările extinse din ultima perioadă vor duce la o lipsă accentuată a apei potabile pe suprafețe întinse. Soluția desalinizării apei marine este, momentan, una destul de costisitoare, iar calitatea acesteia este foarte slabă.

O variantă care a fost încercată pentru neutralizarea acestor probleme a fost cea a organismelor modificate genetic. După ultimele studii în domeniu, s-a constatat că un consum de astfel de alimente duce la apariția a numeroase boli, implicat, la creșterea mortalității la nivel planetar.

O altă problemă în ceea ce privește organismele modificate genetic se pare a fi faptul că aceste produse pot fi o „capcană genetică”, că ar putea fi embrionul viitoarelor războaie bioeconomice. Organismelor vii le-ar putea fi înseminate „virusuri, producând boli care să apară după mai mulți ani. Aceleași virusuri și maladii ar putea fi activate la comandă pentru a pedepsi state incorecte sub aspect politic” (F.Gruhier)⁸. În consecință, alimentele modificate genetic pot deveni o nouă amenințare.

În iunie 2008, în cadrul ONU a fost elaborat Planul de măsuri (PM) de către Grupul de lucru la nivel înalt (GLNI) înființat și prezidat de către Secretarul General ONU. Grupul este compus din liderii agențiilor specializate, fondurilor și programelor Organizației Națiunilor Unite, reprezentanții Băncii Mondiale, Fondului Monetar Internațional, Organizației Mondiale a Comerțului și departamentelor relevante din cadrul Secretariatului ONU. Obiectivul urmărit de specialiști este acela de a stimula o reacție coordonată a agențiilor, guvernelor, donatorilor, societății civile și sectorului privat față de criza alimentară mondială, dar și acela de a elabora o strategie de acțiune. Planul de măsuri identifică două tipuri de acțiuni prin care criza alimentară poate fi redresată: în primul rând, se arată modul în care pot fi ajutate, acum, grupurile vulnerabile formate atât din consumatori, cât și din producători; în al doilea rând, este enunțat modul în care se poate interveni structural pentru a preveni repercusiunile și a contribui la îmbunătățiri notabile ale securității alimentare în contextul Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului⁹.

Toate aceste probleme nu au dus momentan decât la scumpirea, uneori exagerată, a produselor alimentare, fapt ce afectează, în primul rând, statele slab dezvoltate, cu o mare densitate umană, unde majoritatea populației trăiește în sărăcie. Acest lucru nu poate conduce decât la apariția unor noi conflicte regionale și la migrația haotică și necontrolată a populației, ce va exercita presiuni foarte mari asupra regiunilor dezvoltate.

Securitatea energetică

Despre problema securității energetice s-au scris și se vor mai scrie multe lucrări. La acest moment, este, poate cea mai stringentă problemă. Din păcate, în același timp, este cea care a cauzat și va duce la cele mai multe conflicte, atât la nivel

regional, cât și mondial. Deținerea controlului acestor resurse, dar și a căilor de transport a lor poate fi cheia succesului economiilor mondiale. Aproape toate zonele cu resurse sunt măcinate de conflicte (zona Orientului Mijlociu, Caspică).

În Strategia de Securitate Națională a României, cu privire la energie, se menționează că „un rol important în garantarea securității naționale – prin prisma condițiilor economico-ociale – revine asigurării securității energetice prin adaptarea operativă și optimizarea structurii consumului de resurse energetice primare și creșterea eficienței energetice”¹⁰. Pentru a atinge aceste obiective se recurge la: „reducerea dependenței de aprovizionarea din regiuni instabile sau din state care folosesc energia ca mijloc de presiune politică; accelerarea programelor de producere a energiei nucleare; relansarea preocupărilor vizând creșterea producției de hidroenergie și de energie bazată pe tehnologiile moderne de folosire a cărbunilor. Un rol important trebuie să revină producției de energie din surse regenerabile sau alternative și creșterii eficienței energetice în mediul industrial și casnic. Programele de măsuri în acest domeniu vor fi corelate cu strategiile Uniunii Europene vizând securitatea energetică”¹¹.

Între mediul de securitate internațional și securitatea energetică există o strânsă corelație, ele influențându-se reciproc. Nu se poate vorbi de un mediu de securitate stabil fără o securitate energetică, dar nici nu există o securitate energetică, dacă mediul de securitate nu este stabil.

Lipsa resurselor energetice, alimentată de instabilitatea din Golful Persic, embargourile asupra Irakului și Iranului, scăderea producției de petrol din Marea Nordului pot să fie, în același timp, generatoare și produse ale unor războaie pentru delimitarea sferelor de influență în spațiul resurselor de petrol și gaze naturale. Două treimi din resursele mondiale de petrol sunt controlate de statele din Golful Persic. O altă zonă cu resurse uriașe este cea caspică, unde lupta politico-economică se dă și pentru controlul conductelor de transport. Intervenția forțelor Statelor Unite în zonă a fost motivată, în primul rând, pentru întărirea independenței și dezvoltării economice a statelor din regiune, prin încheierea conflictelor regionale și stabilirea de legături economice care pot duce la bunăstarea acestor state, întărirea securității energetice a statelor din zonă, dar și a Statelor Unite, pentru valorificarea oportunităților

companiilor internaționale care vin să investească în zonă. Forțele rusești au motivat intervenția lor în Cecenia prin nevoia securizării conductelor de transport petrolier din zonă dar și a industriei petroliere de aici¹².

O politică energetică externă coerentă vizează: diversificarea surselor și rutelor de transport pentru energie; exportul modelului și principiilor pieței interne europene; promovarea politicilor și tehnologiilor UE (eficiența energetică; dezvoltarea surselor regenerabile; facilitarea cooperării tehnologice și industriale; promovarea mecanismelor protocolului de la Kyoto)¹³.

Problema resurselor va putea fi rezolvată, poate, prin folosirea resurselor alternative. În tot mai multe state din lume, folosirea energiei eoliene, solare și hidrologice se încearcă a fi pusă în practică pe scară largă. Tot mai frecvent, oamenii de știință reușesc să descopere noi surse de energie și, din fericire, mai puțin poluante (mașini electrice sau, mai nou, care folosesc drept combustibil apa). Din păcate, costurile foarte mari de producție și întreținere nu permit momentan folosirea acestora pe scară largă. Probabil că, într-un viitor apropiat, se vor găsi soluții pentru reducerea acestor costuri și utilizarea acestor produse la scară planetară.

„Securitatea energetică” este ultima sintagmă care naște discuții aprinse în media și în cercurile politice interne și internaționale. De la întreruperea temporară, la sfârșitul anului 2005 și începutul anului 2006, a furnizării de gaz către Ucraina și alte câteva state europene de către concernul rusesc Gazprom, o veritabilă psihoză s-a declanșat în rândul guvernelor europene. Și, ca urmare a acestor neliniști la nivel înalt, procesul sinuos de liberalizare a pieței energiei în UE a fost pus serios în discuție, încetinit și chiar tinde să fie abandonat, în schimbul unei „strategii de securitate europeană” menite să reducă – desigur, prin intervenții concertate ale guvernelor europene pe piața energiei, și așa sufocată de omniprezența statului – dependența de resursele rusești de gaz natural sau petrol¹⁴.

Chiar dacă problema resurselor, de orice natură, este, poate, cea mai importantă pentru menținerea unui mediu de securitate stabil, găsirea, dar și deținerea controlului unor piețe de desfacere viabile reprezintă o problemă la fel de importantă pentru dezvoltarea economică.

Pentru a avea un mediu de securitate stabil, este nevoie să avem o securitate economică.

Securitatea economică este amenințată atât de factori interni, cât și de factori externi. Dintre factorii interni, putem menționa: sărăcia, șomajul, crizele financiare, protecția socială deficitară, lipsa competitivității economice, delocalizările și externalizările¹⁵, protecția mediului. Din acest motiv, se cere analizată în detaliu relația dintre economie și securitate, economia fiind componenta de bază a mediului de securitate națională.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 Alexandru MANAFU, *Securitatea națională și războaiele economice*, „Gândirea Militară Românească”, nr. 2/1998.

2 Lavinia FLOREA, *Globalizare și securitate economică*, Editura Lumen, Iași, 2007, p. 33.

3 Ibidem, p. 35.

4 <http://www.studiidesecuritate.ro>

5 http://cssas.unap.ro/ro/pdf_publicatii/cs10-04.pdf

6 <http://www.atac-online.ro/22-02-2008/Hidro-dolarii-I.html>

7 http://www.uasm.md/library/cid-fao/cid-fao_01.html

8 http://www.actrus.ro/buletin/2_2000/articol8.html

9 http://www.onuinfo.ro/mass_media/comunicate_de_presa/420/

10 *Strategia de Securitate Națională*, p. 46.

11 Ibidem, p. 47.

12 http://www.actrus.ro/buletin/2_2000/articol8.html

13 www.minind.ro/foaie/Cartea_Verde_context.doc

14 http://www.cised.ro/web-content/pdf/Enache_Securitatea%20energetica.pdf

15 Lavinia FLOREA, *op.cit.*, p. 39.

Irina CUCU (p29irina@yahoo.com) este expert la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I” și doctorand în științe militare și informații în cadrul Universității.

CONCEPTUL DE „SECURITATE” ÎN LEGISLAȚIA INTERNĂ ȘI INTERNAȚIONALĂ

Mirela ATANASIU

Astăzi, puțini sunt cei ce neagă faptul că securitatea este una dintre problemele principale cu care se confruntă umanitatea. Securitatea ocupă un loc central între preocupările actuale ale gândirii filosofice, întrucât omenirea, care pare incapabilă să coexiste armonios, domină multe din condițiile ce determină această stare pe diferite niveluri ale organizării sociale: individual, grupal, național, regional sau global.

Nu poți determina starea de securitate fără a stabili care sunt amenințările, pericolele, riscurile și vulnerabilitățile care o pot influența. Chiar și așa, este greu să le prevezi pe toate, deoarece permanent apar unele noi, care pot dezzechilibra sau schimba tot scenariul acțiunilor de urmat, inclusiv în domeniul normei și reformei.

De aceea, noile dezvoltări ale mediului de securitate fac necesare măsuri de redefinire, reconfigurare și reconstruire pe noi piloni a dreptului la securitate individuală, națională și colectivă și reglementare a noilor forme de cooperare. Deși dreptul la securitate pare a fi un drept intrinsec, conținut în toate tratatele și acordurile internaționale, totuși, lumea evoluează și realitatea arată că reglementările de ieri nu mai sunt valabile azi, putând deveni chiar nepotrivite pentru mâine.

Cuvinte-cheie: securitate, securitate a individului, securitate umană, securitate societală, securitate a grupului, securitate națională, securitate colectivă, securitate europeană, securitate globală, securitate prin cooperare, vulnerabilitate, risc, amenințare, pericol

Securitatea reprezintă condiția esențială de a te simți protejat împotriva pericolului sau a pierderilor. În sens general, la nivel personal, securitatea este un concept asemănător celui de „siguranță”. Nuanța separatoare dintre ele constă

în accentul pus pe protecția împotriva pericolelor endogene. Sensul general al termenului „securitate” este similar cu cel de „siguranță”, dar, din punct de vedere tehnic, „securitatea” nu se referă doar la un lucru sigur în prezent, ci și la unul securizat pentru o perioadă în viitor.

Anumite concepte noi derivă din diferitele domenii ale securității. Astfel, ca să putem aprofunda conceptul de „securitate” trebuie să ne referim la altele, printre care cele de: „risc”, „amenințare”, „vulnerabilitate”, „exploatare”, „contramăsuri”, „apărare în adâncime”, „asigurare”.

În acest context, *riscul* reprezintă un posibil eveniment care poate produce o pierdere de natură diferită, *amenințarea* reprezintă o metodă de a iniția un eveniment periculos riscant, *vulnerabilitatea* este o slăbiciune, o „breșă în securitate” care poate fi exploatată și transpusă în amenințare, *riscul exploatat* reprezintă o vulnerabilitate care a fost transformată în amenințare, *contramăsurile* sunt modalități de stopare a amenințărilor derivate dintr-un eveniment riscant, *apărarea în adâncime* se referă la faptul că niciodată nu trebuie să te bazezi pe o singură măsură de securitate, *asigurarea* este nivelul de garanție că sistemul de securitate va activa așa cum era de așteptat.

1. Securitatea – conceptualizare și interdependențe

Conceptul de securitate a fost insuficient dezvoltat la sfârșitul anilor ‘70, și din cauza idealștilor, care respingeau modelul realist, ca fiind din cale afară de îngăduitor cu proliferarea armelor nucleare. În loc să se orienteze spre conceptul de securitate, idealștii s-au direcționat către conceptul de pace. Politica de pace, dezarmare și cooperare internațională, din perioada interbelică, avea prioritate în fața securității¹.

Conceptul de securitate a devenit, după 1989, unul din cele mai utilizate concepte la nivelul elitelor internaționale, alături de cele de globalizare, mondializare sau occidentalizare. Acest concept tinde să aibă un coeficient cu valori din ce în ce mai mari. Până în anii '80, acesta avea un rol subsidiar, în analize fiind dezvoltat cu precădere în domeniul militar, în cadrul studiilor strategice.

Pentru a dobândi o înțelegere corectă a problemei securității, din prismă filosofică, trebuie să înțelegem mai întâi conceptul de securitate. Un concept simplist de securitate constituie o barieră în calea progresului. Prin expresia „concept simplist” se face referire la o înțelegere a securității, care percepe în mod inadecvat contradicțiile latente proprii conceptului însuși și/sau sub una dintre semnificațiile sale minimaliste, limitându-se la înțelegerea contextuală doar a unui mesaj sau a unei părți a acestuia, neținând cont de faptul că expresia logică a securității implică aproape întotdeauna niveluri înalte de interdependență a actorilor care încearcă să se mențină în securitate.

Securitatea umanității este afectată de cinci tipuri de factori: politici, militari, economici, sociali și de mediu. În sens larg, securitatea politică se referă la stabilitatea organizațională a statelor, a sistemelor de guvernare și a ideologiilor care le legitimează. Securitatea militară se referă la interacțiunea dublă a capacităților instrumentelor statale de ofensivă și defensivă și percepția statelor asupra intențiilor unora față de altele. Securitatea economică privește accesul necesar la resurse, finanțe și piețe pentru a susține un nivel acceptabil de bunăstare și de putere a statului. Securitatea socială se preocupă de capacitatea de susținere, în limitele unor condiții de evoluție acceptabile, a elementelor tradiționale de identitate: limbă, cultură, obiceiuri culturale și religioase. Securitatea mediului se referă la menținerea biosferei locale și planetare, ca suport esențial de care depind toate acțiunile oamenilor. Aceste cinci dimensiuni ale securității nu operează izolat una față de cealaltă. Securitatea, conceptual, necesită, în mod evident, un obiect de referință, întrucât, fără un răspuns la întrebarea: „Securitatea cui?”, ideea în sine nu are sens.

2. Definiția securității între persoana ca atare și interesul individului

Există mai multe definiții ale noțiunii de securitate, totul aici depinzând de aspectul de

studiu al acesteia și latura pe care dorim să i-o dezvoltăm. În această ordine de idei, este necesară elaborarea anumitor criterii prin intermediul cărora ar putea fi formulată definiția securității. În viziunea noastră, în acest sens, e logic a evidenția criteriile „interesul individului sau al comunității” și „persoana ca atare” în ansamblu.

În prima variantă, securitatea constituie situația de protejare a intereselor vitale ale persoanei, statului, societății vis-à-vis de pericolele, amenințările interne și externe. Obiectul de ocrotire nu este omul (individul), cetățeanul sau poporul, nu statul, ci interesele acestora, ce nu întotdeauna pot fi evaluate obiectiv de practica socială și de știință. Mai mult, această definiție exclude momentul contestării amenințării. De aceea, în cel mai general caz, securitatea este o situație în care cineva nu este urmărit de vreun pericol sau amenințat de altcineva. Cu alte cuvinte, noțiunea de securitate desemnează o situație în care lipsește pericolul. Acesta, în viziunea noastră, este o posibilitate (cu existență obiectivă) de a se acționa negativ asupra organismului social, cauzându-se prejudicii sau daune.

Deci, meditănd asupra noțiunii de securitate, este necesar a se menționa caracteristica sistemică, ce ia în considerație facultatea unor obiecte de a amenința (de a crea pericole), iar capacitatea altora - de a apăra, de a evita astfel de pericole. O idee interesantă privind regimurile de securitate, care redirecționează atenția specialiștilor de la stat la abordarea securității cu ajutorul analizei sistemice, aparține lui Robert Jervis².

Unii specialiști români consideră că „*securitate înseamnă capacitatea unei națiuni de a împiedica un război sau, dacă acest lucru nu reușește, de a câștiga un război, pentru a nu-și pierde integritatea și independența națională*”³.

Analiza profundă a problemei globale ce ține de securitate ne pune în situația de a clasifica pericolele. Se pot evidenția câteva clasificări ale pericolului. Una dintre ele ne vorbește despre patru tipuri de pericole: a) pericolul provocat de greșeli (erori) ce țin de scopul preconizat; b) pericolele externe, adică venite din partea altor sisteme; c) pericolele interne, adică cele ce țin de elementele interioare ale unui sistem; d) pericolele naturale.

Deoarece conceptul de securitate este contestat, se impune o analiză riguroasă, pentru a se identifica cu precizie limitele aplicabilității și contradicțiile care există în interiorul acestuia. De asemenea, este

util a fi clasificată securitatea în scopuri practice. Astfel, se evidențiază o multitudine de tipuri de securitate, cum ar fi cea economică, socială, politică, de stat, militară, culturală, spirituală, umană, de producere, energetică, tehnică, alimentară, informațională, ecologică, demografică, nucleară, fizică, a limbii, a mediului, a sufletului etc.

Comisia Brandt a cerut specialiștilor să elaboreze un nou concept de securitate, care să depășească sintagma de apărare națională și să se orienteze către logica unei interdependențe mai largi⁴. Din confruntarea adepților logicii anarhiei cu cei din domeniul idealismului a rezultat un produs de sinteză, și anume, ideea de securitate comună (1982), care a pus accentul pe interdependența relațiilor de securitate.

3. Niveluri de securitate percepute și analizate în literatura de specialitate și legislația internă și internațională

În cazul securității, discuția se poartă în jurul absenței amenințării. Când discuția se situează în contextul sistemului internațional, securitatea se referă la capacitatea statelor și a societăților și la integritatea lor funcțională. În căutarea securității, statul și societatea sunt uneori în opoziție. Linia de fond se referă la supraviețuire, dar include în mod rațional și o gamă consistentă de preocupări legate de condițiile de viață. În conceptul clasic, securitatea se referea, în primul rând, la soarta umanității și apoi la securitatea personală, a ființelor umane individuale.

În contextul rezolvării conflictelor, definiția securității depinde de perspectiva din care este privită. La cel mai puțin complex nivel, aceasta este definită drept „calitatea sau starea de a fi la adăpost de orice pericol” sau „sentimentul de încredere și liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol”.

Este necesară separarea dintre pericol, amenințare, pe de o parte, și vulnerabilitate, risc, pe de alta. Dacă pericolul și amenințarea sunt elementele prin care se afectează, de către cineva sau ceva, securitatea unui stat, de exemplu, vulnerabilitatea și riscul se asociază statului respectiv și factorilor decidenți ai acestuia.

Plecând de la obiectul securității, cele mai relevante niveluri par a fi:

- nivelul individual, unde scopul este bunăstarea și supraviețuirea;

- nivelul societal, unde trebuie conservate identitatea culturală, ideologia și civilizația;

- nivelul național (statal), unde sunt apărate teritoriul și suveranitatea;

- nivelul regional, unde sunt apărate valorile comune ale unor state învecinate; de exemplu, securitatea europeană apără valorile comunității europene;

- nivelul global, unde sunt apărate principalele valori ale umanității, drepturile generale ale omului (securitatea colectivă și securitatea prin cooperare reprezintă concepte mai noi în acest sens).

3.1. Securitatea individuală în legislația internă și internațională

La nivelul individului, se poate vorbi despre securitate individuală. La acest nivel, așa cum deja am mai amintit, securitatea este înțeleasă frecvent, *stricto sensu*, ca siguranță. Această siguranță se referă la lipsa pericolelor, fie fizice sau psihologice. Amenințările la adresa securității unui individ pot produce temeri precum cele menționate anterior. Declarația Universală a Drepturilor Omului declară că toți oamenii au dreptul la „securitatea persoanei”. Această declarație împuternicește conceptul de „a fi la adăpost de pericole fizice sau psihice”. În acest caz, arată ce măsuri sunt luate pentru a proteja individul de asemenea pericole. Cele mai întâlnite forme de protecție sunt structurile legale care protejează persoana de amenințările la adresa securității acesteia. Este vorba aici despre legi împotriva crimelor, a molestărilor corporale, jafului și constrângerilor, opririlor sau hărțuirii. Statul este cel ce își asumă responsabilitatea de a emite, implementa și aplica aceste reglementări legale. În plus, la acest nivel, securitatea se mai poate referi la capacitatea cuiva de satisfacere a nevoilor primare de trai, precum: hrană, adăpost/locuință și a nevoilor socio-economice, precum obținerea unui loc de muncă.

În Constituția României se prevede, la art. 20 alin. (1), că „Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte”. De aici, și din alineatul următor⁵, rezultă faptul că securitatea individuală a cetățenilor români este asigurată prin reglementările legilor internaționale, care prevalează celor naționale în această materie.

Strategia de Securitate Națională a României, pe de altă parte, „răspunde nevoii și obligației de protecție legitimă împotriva riscurilor și amenințărilor ce pun în pericol drepturile și libertățile fundamentale ale omului, valorile și interesele naționale vitale, bazele existenței statului român”.

Conceptul de securitate individuală este, astfel, în mod direct, relaționat modului de percepere a nivelului de trai. În acest context, odată cu înlăturarea sau diminuarea amenințărilor directe la adresa siguranței individului, securitatea se asigură printr-un nivel de trai ridicat sau decent, căpătând conotații noi.

3.2. *Securitatea societală a grupului/comunității*

În demersul de a defini securitatea grupului/comunității, trebuie să facem mențiunea că, la acest nivel, există multe similitudini cu nivelul securității individuale. Așa cum individul așteaptă a se asigura securitatea ca persoană, în mod similar, există așteptări la nivel de grup/comunitate. Din punct de vedere al grupului, însă, considerăm drept major, pentru asigurarea unei stări de securitate, faptul de a fi la adăpost de orice discriminare, ca urmare a împărțirii unor valori comune grupului respectiv. În timp ce unui individ îi pot fi aplicate rele tratamente, pe baza apartenenței sale la un grup/comunitate etnic(ă), religio(a)s(ă), național(ă), în cazul aplicării aceluiași tip de tratamente unui grup/comunități, implicațiile sunt mai evidente și cu urmări mai complexe.

Ca și în cazul securității individuale, legislația poate ajuta la asigurarea securității grupului, deși legile pot fi, de asemenea, discriminatorii, ceea ce constituie, de fapt, o sursă majoră, inevitabilă de conflict.

3.3. *Securitatea națională*

Probabil, celui mai frecvent analizat nivel de securitate, nivelul securității naționale, i-au fost atribuite diverse definiții, generând dispute aprinse, uneori. În mod frecvent, rolul de garant al securității individuale și de grup îl deține statul-națiune.

Categoria securității naționale reprezintă noțiunea de bază ce desemnează esența, nucleul diverselor tipuri de siguranță. Ea poate fi interpretată drept capacitate a comunității teritoriale de stat de a satisface, în pofida existenței pericolelor

obiective, acele cerințe care sunt necesare pentru autoprezervarea acesteia. Drept obiective principale pot fi luate interesele persoanei, societății, statului, dar și cele ale cetățenilor. În același timp, securitatea națională sau securitatea țării e legată nemijlocit de aspectele economice, politice, tehnico-științifice, demografice ale dezvoltării societății, de starea de dezvoltare a culturii medicale, a instruirii și educației etc.

La acest nivel, securitatea este definită drept deplinătatea condițiilor: politice, economice, militare, sociale și culturale – necesare de a garanta suveranitatea, independența și promovarea intereselor naționale. Orice amenințare la nivelul celor cinci dimensiuni este percepută ca amenințare la adresa securității naționale. Din punct de vedere militar și economic, securitatea poate fi clar definită, dar, în cazul definirii securității politice, socio-economice și culturale, părerile sunt divergente. Pot apărea cazuri când măsurile luate pentru protejarea culturii să fie interpretate ca discriminatorii, etnocentriste sau rasiale. Exemplul ales nu este întâmplător, securitatea culturală fiind, în mod special, dificil de definit și protejat în societățile democratice, caracterizate de un grad sporit de eterogenitate.

Securității socio-economice îi pot fi atribuite definiții și interpretări controversate. De exemplu, o populație cu o rată de îmbătrânire ridicată constituie o amenințare ce ține de domeniul socio-economic. Dacă statul ia măsuri care tind să blameze un anumit grup, pot apărea tensiuni cu un grad ridicat de complexitate. Este de notat aspectul contradictoriu al acestei abordări, din moment ce, în acest caz, statul își asigură securitatea proprie amenințând însă securitatea unui anumit grup.

Lucrurile devin și mai sensibile atunci când se pune în discuție domeniul politic al securității, care poate fi definit în sensuri foarte largi. Se poate întâmpla ca o națiune să reacționeze în fața amenințărilor de natură politică similar cazurilor în care acestea sunt de natură culturală, economico-socială, economică.

În ultimii ani, conceptul de securitate a fost extins de la domeniul militar la alte domenii, dar nu s-a putut obține o definiție general acceptată din cauza naturii securității. De aceea, Charles Schultz apreciază că: „*Conceptul de securitate națională nu duce în sine la o formulare clară și precisă. El se referă la o vagă varietate de riscuri, despre a căror probabilitate avem prea puține cunoștințe, și*

*la unele contingențe a căror natură de-abia putem să o percepem*⁷⁶.

Cu referire la securitate, în Strategia Națională de Securitate a Regatului Unit al Marii Britanii se prevede chiar de la început că: „*asigurarea securității națiunii și cetățenilor săi este cea mai importantă îndatorire a guvernului*”⁷⁷.

În același timp, Strategia Națională pentru Securitate Internă a SUA pune accent pe combaterea amenințării teroriste și își propune unificarea eforturilor de securitate, pentru atingerea a patru scopuri: prevenirea atacurilor teroriste; protejarea cetățenilor, infrastructurii critice și resurselor vitale; răspunsul la criză și întărirea bazei pentru asigurarea unui succes pe termen lung.

3.4. Securitatea regională

Securitatea regională a devenit o necesitate impusă de determinări multiple, coexistând în complementaritate cu celelalte tipuri de securitate.

Cea mai simplă abordare a securității regionale poate fi cea economică, prin implicarea motivului de protejare a intereselor regionale. Pot exista cazuri de asociere regională, datorate unei resurse importante care ar putea conduce la apariția nevoii de securitate, responsabilitatea pentru aceasta revenind regiunii. Asemenea asocieri pot apărea și în cazul protejării unui anumit nivel de trai. Astfel, membrii unui grup regional se pot proteja în fața unor valori imigraționiste masive ce apar ca urmare a sărăcirii resurselor în alte regiuni. Se poate observa, din exemplele oferite, că, de obicei, amenințările la adresa securității la acest nivel relaționează direct cu aspectele ce țin de nivelul de trai.

Carta Albă a securității și apărării naționale subliniază nevoia acționării pe plan regional și global pentru promovarea intereselor de securitate ale României, ceea ce relevă o înțelegere clară a implicațiilor majore ale securității regionale și globale asupra securității naționale, a cerinței oferirii de modele realiste ale noilor amenințări la adresa securității proprii, formulării, în cadrul alianțelor regionale, a căror membră este, de tipuri posibile de răspuns la noile tipuri de amenințări emergente.

Pe plan european, de exemplu, statele UE realizează Politica Europeană de Securitate și Apărare (PESA), obiectivele Pactului de Stabilitate în Europa de Sud-Est, mențin stabilitatea în Balcani și în spațiul caucaziano-caspic al Mării Negre, luptă

cu terorismul, iar statele membre NATO participă la efortul de apărare colectivă și la construcția dimensiunii militare a UE, precum și la îndeplinirea angajamentelor de parteneriat și cooperare cu celelalte state ale lumii, la consolidarea încrederii și cooperării pe plan regional și continental⁸.

În Strategia Europeană de Securitate se pune accent pe provocările globale de securitate și amenințările principale, care, odată cu mărirea interdependențelor între state, capătă noi valențe. De asemenea, securitatea este văzută ca o precondiție a dezvoltării, insecuritatea fiind asociată cu sărăcia și conflictul.

3.5. Securitatea internațională/globală

În cazul securității internaționale/globale, avem de-a face cu un concept relativ nou, care presupune luarea în considerare a unor organizații precum ONU. Similar celorlalte niveluri de securitate, și la acest nivel, există neclarități sistemice și funcționale, în sensul în care securitatea globală poate fi influențată negativ de către aspecte ce apar ca definind securitatea națională. Astfel, securitatea internațională poate fi influențată negativ de păreri negative ale unui guvern legate de filosofia unui alt guvern.

Integrarea regională și globalizarea sunt două tendințe interconectate și de o complexitate deosebită ale mediului de securitate, care exercită un impact semnificativ asupra intereselor naționale ale statelor naționale. Fiecare actor statal reacționează la globalizarea regională și integrare în funcție de o serie de factori interni: nivelul de dezvoltare economică, cantitatea și calitatea resurselor materiale, financiare, materiale și informaționale deținute, buna sau slaba guvernare etc., dar și în funcție de o serie de factori externi: participarea într-o organizație economică sau politico-militară, relațiile cu organizațiile regionale sau globale depinzând, în același timp, și de dinamica mediului de securitate regional sau global.

Securitatea națională a statelor se poate, astfel, asigura prin integrarea acestora în sisteme de securitate colectivă, prin armonizarea securității interne cu cea externă și aranjamentele regionale și internaționale de securitate. Ca tendință, proiecția stabilității și securității pe plan regional și zonal va depinde, din ce în ce mai mult, de dinamica utilizării cadrului de securitate prin cooperare, ca treaptă superioară a securității colective, concretizată în aranjamentele regionale de securitate. Astăzi, s-a

consolidat formula structurilor și organizațiilor de securitate interconectate, ONU, NATO, OSCE și UE, care au adoptat împreună un asemenea tip de securitate; ONU a decis să treacă la reforma principiilor sale de bază și a structurii sale organizaționale, ca urmare a schimbării radicale a sistemului relațiilor internaționale, la fel și NATO, care a adoptat un nou concept de securitate. Nici OSCE nu rămâne neschimbată, ci a optat pentru dezvoltarea unor noi mecanisme de asigurare a securității naționale, subregionale, regionale și globale, fundamentate pe prevenirea conflictelor, creșterea rolului instrumentelor diplomatice și a capacităților de management al crizelor.

În conformitate cu Raportul prezentat în cadrul Programului ONU pentru Dezvoltare, există șapte dimensiuni ale securității internaționale (securității colective) și securității naționale: securitatea economică, securitatea hranei, securitatea mediului, securitatea personală, securitatea comunității, securitatea politică și securitatea individuală, la care s-ar mai putea adăuga securitatea demografică și securitatea militară.

Din cauza diversității concepțiilor de securitate colectivă și securitate națională și amplificării eforturilor statelor de a se integra în organizațiile de securitate colectivă și în procesul de dialog și cooperare, conceptul de securitate națională prin securitate colectivă este complex și de mare diversitate. Dar, ca numitor comun, acest concept are la bază, ca subiect, omul, cu bogăția sa morală și spirituală, care transcende toate granițele și care determină securitatea națională prin securitate colectivă.

Concluzii

La începutul mileniului al III-lea, asigurarea securității statului, societății și persoanei, a culturii umane în întregime depinde nu doar și nu înțatât de obiectul și subiectul în ansamblu. Cu alte cuvinte, procesul de asigurare a securității oricărui obiect, inclusiv a întregii planete, trebuie să fie globalizat, adică globalizarea trebuie să devină un factor major în realizarea securității. Aspectele globale, regionale, național-teritorial și local sunt unite într-un tot întreg, sistemic, dar pe baza unor imperative planetare. Securitatea este concepută prin prisma riscurilor, amenințărilor și provocărilor la adresa ei, pe niveluri de asigurare: individual, de grup, național, european sau global.

În ceea ce privește securitatea individului, constatăm că este mai ușor să asigurăm securitatea lucrurilor decât a ființelor umane, care implică factori precum: viața, sănătatea, statutul, starea materială sau chiar libertatea, dintre care unii nu pot fi înlocuiți cu nimic. Nu există posibilitatea asigurării securității generale, totale pentru toți indivizii unei societăți și nici măcar securitate integrală pentru un anumit individ sau anumite categorii de indivizi, deoarece, în permanență, apar riscuri noi, imprevizibile, care nu au fost luate în calcul inițial, la stabilirea măsurilor de securitate, sau apar chiar noi laturi ale securității umane care necesită a fi protejate (securitate psihologică, emoțională, de imagine etc.).

De asemenea, există discuții în contradictoriu în domeniul juridic în legătură cu protecția împotriva crimei și încălcarea libertăților civile. În teorie, se face distincție între securitatea obiectivă (existentă în realitate) și cea subiectivă (percepută de individ). Majoritatea amenințărilor la adresa indivizilor apar din faptul că oamenii se găsesc prinși într-un mediu uman care generează presiuni sociale, economice și politice inevitabile. Amenințările sociale sunt de patru tipuri: fizice (durere, rănire, moarte); economice (furt sau distrugere a proprietății, împiedicarea accesului la muncă sau resurse); referitoare la drepturi (încarcerare, negare a libertăților civile normale) sau referitoare la poziție ori statut (desființare, umilire publică). Amenințările nu se exclud reciproc, ci, dimpotrivă, apariția uneia poate aduce cu sine și pe altele.

Existența acestor amenințări individuale în cadrul societății subliniază marea dilemă de la baza unei răspândite filosofii politice: cum să echilibrezi libertatea de acțiune a individului cu amenințările individuale și potențiale pe care această libertate le aduce celorlalți? Pregața imaginii oferite de Hobbes⁹ statului, de fapt, derivă tocmai din aceea că exprimă această dilemă deosebit de clar. Indivizii sau entitățile umane colective, cum sunt statele și națiunile, existând, împreună cu altele asemenea lor, într-o relație anarhică, își descoperă libertatea sporită doar prin prisma securității lor.

Sau, mai nou, până unde pot merge unii actori statali în a-și invoca interese de securitate până la încălcarea legilor internaționale? Cât este legal și legitim sau nu în acțiunile acestora? Câtă relevanță mai reprezintă suveranitatea teritorială și, implicit, securitatea națională a unor state, stipulată în tratatele internaționale, în fața unor astfel de

acțiuni? Acestor dileme încă le mai căutăm răspunsul, pentru că se demonstrează încă o dată diferența între sintagmele „dreptul forței” și „forța dreptului”.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 Ion IRIMIA, Emil ION, *Lucrare de cercetare științifică. Tema: Securitatea între real și virtual*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2002, p.7.

2 Robert JERVIS, *Perception and Misperception in International Politics*, Princeton, N.J. Princeton University Press, 1976.

3 Constantin Gheorghe BALABAN, *Modificări în arhitectura globală de securitate*, Revista Impact Strategic nr.1/2005, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, București, p.19.

4 North-South, *A programme for survival*, Raportul Comisiei Brandt, Londra, Pan, 1980.

5 *Constituția României*, art. 20, al. (2), modifica-

tă și completată prin Legea de revizuire a Constituției României nr. 429/2003, republicată de Consiliul Legislativ, cu reactualizarea denumirilor și dându-se textelor o nouă numerotare: „Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile”.

6 Charles SCHULTZ, *The Economic Content of the National Security Policy*, Foreign Affairs, 1973.

7 *The National Strategy of the United Kingdom – Security in an interdependent world*, March 2008, Chapter One: Introduction, 1.1.

8 Vasile POPA, *Implicațiile globalizării asupra securității naționale*, Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, București, 2005, p. 40.

9 Thomas Hobbes, filosof englez, cel mai cunoscut pentru tratatul său, *Leviathanul*, fiind considerat fondatorul modern al tradiției Contractului social și al ideii că „viața în stare naturală este solitară, săracă, urâtă, dură și scurtă”.

Mirela ATANASIU (mirela.atanasiu@yahoo.com) lucrează la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, a absolvit masteratul în Comunicare Publică în domeniul Apărării și Securității, în cadrul Facultății de Comandă și Stat Major a Universității Naționale de Apărare “Carol I”. În prezent, este doctorand în Științe militare și informații la aceeași universitate.

PROVOCĂRI ÎN RECRUTAREA SOLDAȚILOR PROFESIONIȘTI ÎN EUROPA

Dr. Tibor SZVIRCSEV TRESCH

După trecerea la o forță complet bazată pe voluntariat, s-au constatat probleme semnificative în recrutarea personalului suficient și capabil pentru armata SUA. Cu un efort enorm, aceste probleme au fost rezolvate, pentru o perioadă de timp, în Statele Unite. Dar, în ultimii ani – datorită angajamentelor din diferite operațiuni din străinătate și a schimbării valorilor din societatea civilă –, recrutarea are un mai mic succes și e din ce în ce mai dificil să se ocupe toate posturile. Problema recrutării oamenilor de calitate pare să fie, mai mult sau mai puțin, una universală, și nu e doar o problemă în SUA. Și în Europa, armatele se confruntă cu dificultăți în recrutarea și menținerea personalului militar.

Motivele sunt multifacetate: noua presiune pare să fie generată de schimbarea valorilor din societatea civilă. Interesul și motivația intrării în armată sunt în scădere, în special printre cei tineri. Competiția între piața privată și armată este în creștere, datorită nivelului ridicat de educație al tinerei generații și a ratei scăzute a șomajului.

În ciuda acestui background, lucrarea de față discută succesul și provocările în recrutarea personalului militar profesionist în Europa. Principala întrebare a acestui articol este cum poate armata să recruteze personal suficient și de calitate. Datele se bazează pe chestionare, ce au fost trimise oamenilor de știință și personalului militar din întreaga Europă. În plus, au fost efectuate interviuri cu experți din Belgia, Slovenia, Olanda și Marea Britanie.

Cuvinte-cheie: militari profesioniști, conșcripți, recrutare, voluntari, stimulente.

Introducere

„Marea Britanie, aproape fără trupe” a fost titlul apărut în *Daily Telegraph* din 24 iulie 2007.

Thomas Harding a declarat că șeful armatei a emis un avertisment îngrozitor, potrivit căruia Marea Britanie aproape rămăsese fără trupe care să apere țara sau să lupte în străinătate. Au existat îngrijorări legate de un impact negativ la nivelul operațiilor, al echipamentului și al viitoarei capacități operaționale. Revista germană *Der Spiegel* a scris despre lipsa de profesioniști în „Bundeswehr”. Motivele sunt situația economică puternică din Germania și competiția pe piața muncii, între firmele private și forțele armate (*Der Spiegel*, 2007).

După încheierea Războiului Rece, a apărut un nou domeniu al amenințării, iar forțele armate europene au trebuit să își asume misiuni suplimentare. Dincolo de aceste responsabilități, s-a inițiat și a evoluat o nouă modalitate de a dobândi personal, pe bază de voluntariat: s-a redus cifra forțelor armate ce depindea de conșcripți, în principal, și a fost introdus serviciul pe bază de voluntariat. Forțele armate ce se bazează pe conșcripți recrutează cetățeni ce fac parte dintr-o anumită grupă de vârstă.

Prin această metodă de recrutare obligatorie a forțelor armate se poate obține personal ce evită, pe scară largă, recrutarea prin angajări pe piață. Recruții conșcripți sunt folosiți dintr-un bazin de personal ce ocupă poziții militare profesionale ca voluntari, așa cum se întâmplă, de exemplu, cu forțele armate din Germania, Austria și Elveția. Cu toate acestea, serviciul militar obligatoriu și-a pierdut din legitimitatea socială și politică, datorită absenței amenințării militare clasice în Europa, după încheierea Războiului Rece.

Este tot mai mare cererea de forțe profesionale, flexibile și bine echipate din punct de vedere tehnologic, capabile să facă față unor intervenții la crize sau în cazul unor operațiuni de sprijin al păcii.

1. Recrutarea și menținerea în forțele armate și dificultățile ce decurg de aici

Pe măsură ce serviciul militar obligatoriu a fost abolit în Belgia, în 1993, și Olanda, în 1996, s-a luat în calcul aspectul serviciului militar pe bază de voluntariat în Europa. Prin aceasta, forțele armate europene s-au confruntat cu noi provocări în domeniul recrutării. Acest lucru poate fi descris la nivel social și economic. Din punct de vedere social, schimbarea demografică a societății europene este un factor major. Creșterea vârstei medii din societate și a declinului populației din grupa de vârstă pentru conscripție (18-26) implementează o nouă presiune pe cererea de resurse umane în forțele armate. În plus, schimbarea valorilor din societate influențează modul în care forțele armate sunt acceptate și crește discrepanța dintre valorile sociale existente și cultura militară. Schimbarea valorilor din societate generează presiuni suplimentare asupra forțelor armate. Interesul manifestat față de forțele armate este în scădere, în special printre tineri (Klein/Mackewitsch, 2000). În general, se poate afirma că interesul în a deveni soldat este mai mare la populația de sex masculin decât la populația de sex feminin și este în scădere odată cu vârsta și gradul de educație.¹

La nivel economic, forțele armate se confruntă cu situația angajărilor din prezent. Trebuie să se confrunte cu economia de piață și să concureze cu industria privată, la resurse umane adecvate. Adesea nu pot oferi decât stimulente financiare inadecvate și nonmonetare. Această competiție este îmbunătățită printr-un șomaj scăzut și printr-o economie puternică, ceea ce face ca recrutarea de succes să fie și mai dificilă (Cohn, 2007, 322). Problemele în recrutarea voluntarilor, datorită dezvoltării economice, nu sunt un fenomen nou. Forțele armate ale SUA au avut dificultăți în recrutare în anii '70 ai secolului trecut, atunci când s-a trecut la sistemul pe bază de voluntariat, în 1973 (Gilroy et al., 1990).

La începutul anilor '80, alte state membre NATO au avut și ele dificultăți în politica de angajări în forțele lor armate (North Atlantic Assembly Papers, 1983). Acestea reprezentau, și în anii '70 și '80, și reprezintă, și în prezent, adevărate provocări (Ministry of Defence, 2006; Harding, 2007; NATO Research and Technology Organisation, 2007).

Pentru că s-au redus efectivele de personal după Războiul Rece, problema recrutării nu a fost evidentă în statele europene (Jehn/Selden, 2002; Malešič, 2002; Szvircsev Tresch, 2005). Ultimii conscripți au fost folosiți și ca rezervă de recrutare pentru dezvoltarea forțelor voluntare. După încheierea schimbării structurale, recrutarea voluntarilor a devenit și mai dificilă în Europa. Dificultățile sau succesele recrutării în diferite state sunt, în cea mai mare parte, extrem de bine documentate. Cu toate acestea, a fost întreprinsă o analiză internațională comparativă. Acest articol va încerca să furnizeze un punct de vedere european și se va concentra pe recrutare, sub diferite aspecte. Următoarele întrebări vor fi utile: Cât de mare a fost succesul recrutării de personal militar profesionist în forțele armate europene? Care sunt motivele determinante pentru intrarea în rândul forțelor armate? Ce stimulente trebuie să fie furnizate pentru a asigura un număr adecvat de voluntari pentru profesiunea militară?

Prima parte a acestui articol se va ocupa de succesul recrutării și de motivul intrării în rândul forțelor armate. În plus, vor fi analizate și aspectele și stimulentele economice. De asemenea, se vor face comentarii despre menținere și uzare. În secțiunea destinată concluziilor vor fi sugerate instrucțiuni concrete pentru o recrutare de succes.

2. Metodă

Pentru acest studiu, autorul a trimis un chestionar semi-standard către 127 de persoane selectate din 40 de state, în iarna lui 2007/08. Toți cei 59 de experți din 27 de state au returnat chestionarul.² În plus, 19 persoane au răspuns că nu sunt suficient de competente pentru a completa chestionarul. 27 de persoane din cei 59 de experți valizi fac parte din forțele armate ale țărilor lor, iar 12 sunt angajați civili ai Ministerelor Apărării. 15 persoane sunt angajate de către o instituție nonmilitară, precum universitate sau institut de cercetare. Cu toate acestea, persoanele menționate au legături cu forțele armate din statele lor. 5 persoane nu au putut fi încadrate/repartizate sau îndeplinesc funcții multiple. Interveniurile cu experții au fost realizate, simultan, în statele selectate pe baza unui chestionar semi-deschis.³ Principalele teme ale interviurilor au fost recrutarea și menținerea. La aceste interviuri au participat sociologi din mediul academic al academiilor sau universităților

militare, atât persoane responsabile cu recrutarea, cât și angajați ai Ministerelor de Apărare, persoane care lucrează în domeniul recrutării sau marketingului resurselor umane sau sunt ofițeri profesioniști. Nu se vor menționa numele acestor parteneri de interviuri, pentru că li s-a garantat anonimatul. Mult mai importantă este prezentarea evaluării cantitative și calitative și combinarea opiniilor experților.

Datorită eșantionului redus de experți, cercetarea are mai mult un caracter explorator. Nu opinia personalului militar, ci percepțiile subiective ale experților s-au aflat în centrul atenției. Acestea se bazează pe cercetări empirice ale experților din țările respective, ceea ce înseamnă că rezultatele cercetării au o semnificație ridicată.

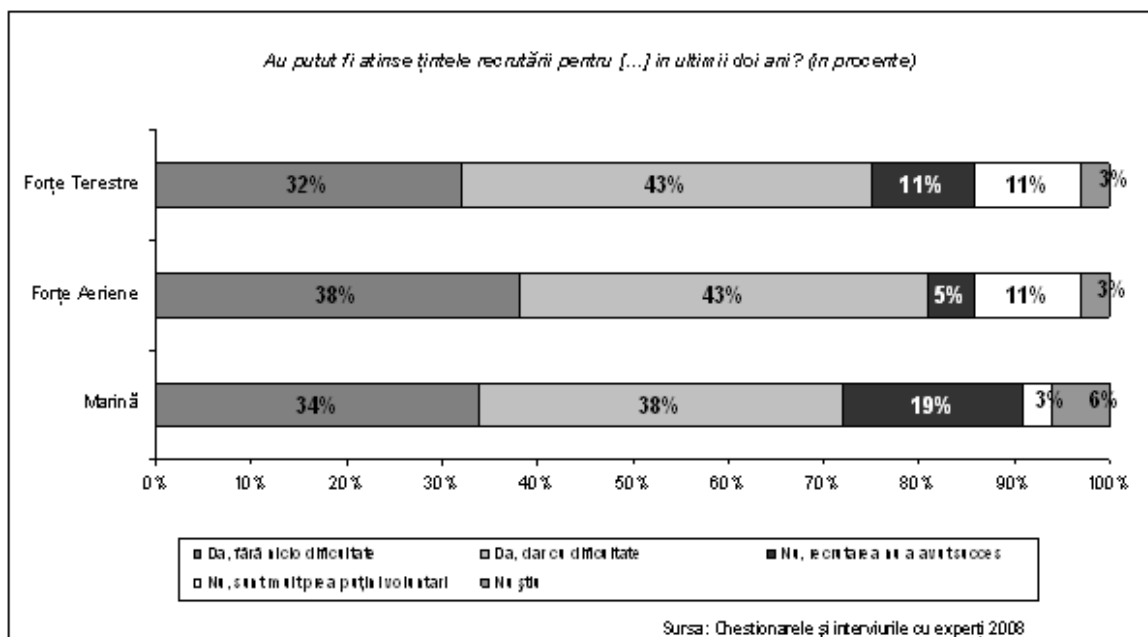
3. Succesul recrutării pentru diferite categorii

Forțele armate preferă să recruteze tineri de calitate superioară, pentru că ei lucrează mai bine și au rate mai reduse de uzare. Cu toate acestea, competiția este din ce în ce mai mare, datorită posibilităților mai bune de pe piața muncii pentru aceștia (Asch/Kilburn/Klerman, 1999). Recrutarea este afectată de mărimea populației tinere. De asemenea, resursele de recrutare afectează succesul recrutării forțelor armate. Acestea includ recruți, publicitate și diferite stimulente la înrolare pe care le oferă forțele armate. Există diferențe printre

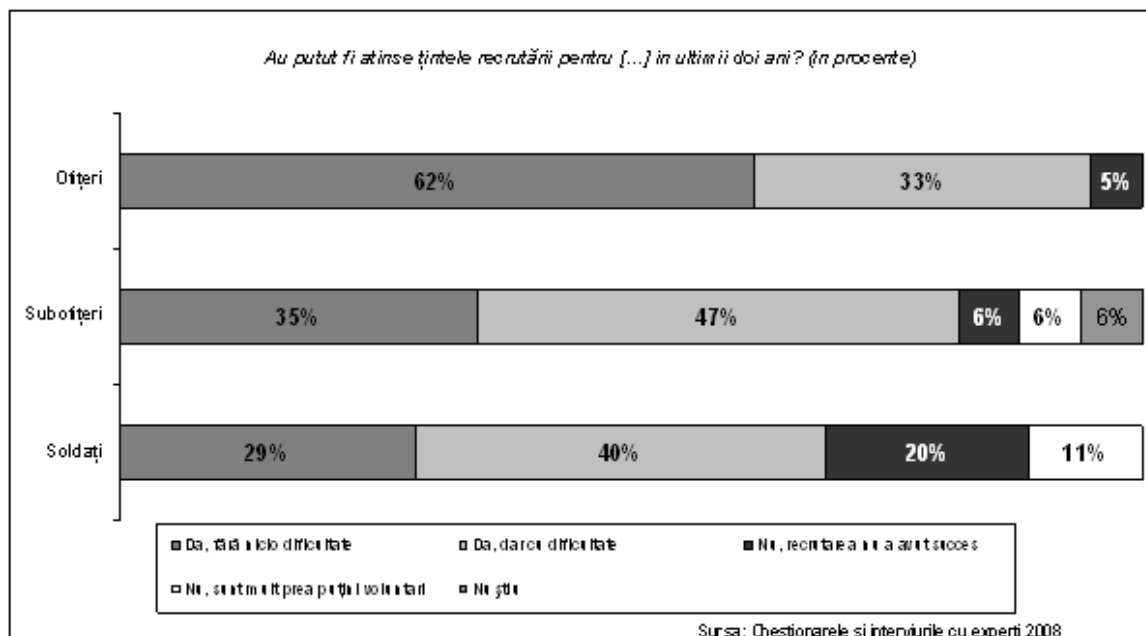
forțele armate care au trecut acum câțiva ani la forțe bazate integral pe voluntari și acele state și armate în care procesul de reformă nu s-a încheiat încă. În acest grup de țări, țintele recrutării pot fi întâlnite în aproape toate categoriile din majoritatea cazurilor, pentru că trebuie să își reducă personalul militar în faza de tranziție a armatei bazate pe conscripți la una bazată pe voluntari.

Diferitele categorii de forțe militare împărtășesc aceleași îngrijorări legate de succesul recrutării de personal nou. Pentru fiecare, o treime din experți cred că Forțele Terestre, Marina și Forțele Aeriene sunt capabile să recruteze suficient personal fără vreo dificultate (graficul nr. 1). Aproximativ 40% sunt de acord cu punctul de vedere potrivit căruia nu poate fi recrutat suficient personal. Cu toate acestea, întrevăd oarece dificultăți. 20% dintre experți sunt de părere că recrutarea nu a avut succes în țările lor. În legătură cu aceasta, Forțele Aeriene par să aibă cele mai puține dificultăți. Acest prim punct de vedere general arată că există minore probleme cu recrutarea în țările analizate.

Dincolo de aceste observații, răspunsurile experților au arătat că forțele armate au abordări diferite în privința metodelor de recrutare. De aceea, Forțele Terestre recrutează mai mult persoane cu un statut social dezavantajat și din zone cu cote ridicate de șomaj, spre deosebire de celelalte două categorii de forțe. Pe scurt, s-a observat că unele state se confruntă cu dificultăți;

Graficul nr. 1: Succesul recrutării pentru Forțele Terestre, Aeriene și Navale

Graficul nr. 2: Succesul recrutării pentru ofițeri, subofițeri și soldați

în majoritatea cazurilor, cu toate acestea, își ating țintele de recrutare.

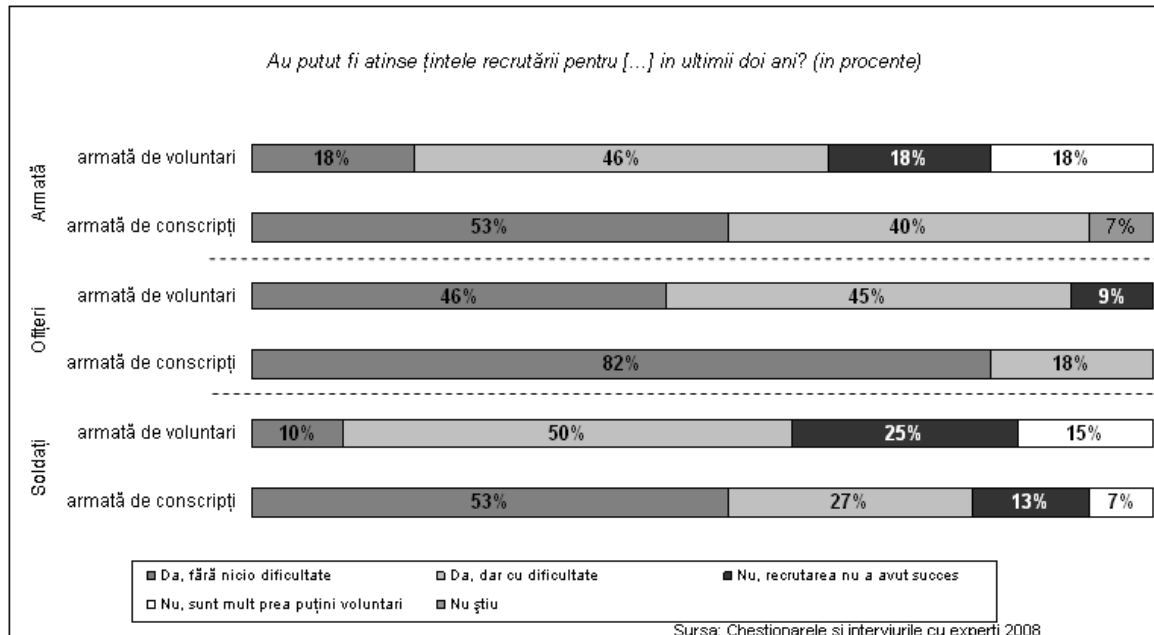
Pentru că ofițerii se bucură de un prestigiu deosebit și au salarii mai bune decât alte ranguri, nu par să existe probleme vizibile de recrutare aici (graficul nr. 2). Există până la zece aplicanți pentru un post de ofițer. În majoritatea statelor, principala problemă o reprezintă nivelul personalului înrolat. O treime din experți împărtășesc punctul de vedere potrivit căruia recrutarea personalului încorporabil nu a avut succes în ultimii doi ani. Acest procent este mai mare decât cel al experților care au declarat că recrutarea generală a decurs fără probleme. Se încearcă să se recruteze suficient personal încorporabil, dar cea mai dificilă categorie de soldați de recrutat sunt forțele terestre regulate de luptă (infanteriști). În jumătate din țări există unu-doi candidați pentru fiecare poziție disponibilă. Aceasta are o strânsă legătură cu situația economică. Dacă rata șomajului este redusă, atunci forțele armate au dificultăți în recrutare. Problema recrutării persoanelor încorporabile poate fi văzută ca un rezultat pe termen lung al ratelor scăzute ale șomajului.

Recrutarea subofițerilor nu pare să fie o problemă mare în acest moment. Cu toate acestea, potrivit declarațiilor experților, această situație s-ar putea înrăutăți, pentru că, adesea, subofițerii sunt recrutați din rezervele de personal încorporabil. Dacă în viitor vor exista recruți mai puțin calificați, atunci ar putea să fie mai dificil de găsit cadre medii.

Atunci când vine vorba de divizarea funcțiilor individuale, recrutarea personalului militar variază. Forțele Speciale au cele mai mici probleme de recrutare. Problema Forțelor Speciale nu e legată de numărul de candidați, ci de cerințele extrem de ridicate ale acestor unități, pentru că ele reprezintă unitățile cele mai prestigioase din forțele armate și se confruntă cu mulți candidați. Selecția pentru aceste poziții este foarte dură. De asemenea, acesta este motivul pentru care Forțele Speciale nu au recrutat niciodată pe baza dificultăților economice. Cu toate acestea, alte unități speciale din forțele armate, potrivit experților, nu au suficienți recruți. Doar în jumătate din cazuri, recrutările au avut succes, și doar cu dificultăți. În special în recrutarea specialiștilor în computere și a personalului medical se observă o lipsă a candidaților. O pătrime din experți spun că există mult prea puțini voluntari pentru aceste funcții.

Forțele armate se confruntă cu două provocări în recrutarea personalului. Pe de o parte, e dificil să angajezi suficienți infanteriști. Datorită faptului că infanteria reprezintă o parte însemnată a forțelor armate, trebuie să se bazeze pe numeroși voluntari. Pe de altă parte, funcțiile specializate nu pot fi încadrate cu personal. Deși nu au nevoie de mulți angajați, aceștia trebuie să fie de o calitate superioară. Absența specialiștilor de pe piață face ca recrutarea acestora pentru forțele armate să fie și mai dificilă.

În cele trei categorii, armată, ofițeri și soldați, există diferențe semnificative între forțele arma-

Graficul nr. 3: Succesul recrutării pentru forțele armate bazate pe conscripți și pe voluntari

te bazate pe conscripți și pe voluntari în totalitate (graficul nr. 3). Pentru forțele armate bazate pe conscripți, e mai ușor să se găsească oameni, pentru că aceștia reprezintă un bazin potențial pentru recrutare. În multe cazuri, jumătate din voluntari provin din soldați-conscripți. 93% din experții din statele cu forțe armate bazate pe conscripți afirmă că recrutarea a avut succes, spre deosebire de 64% din forțele bazate pe voluntari. Rar forțele armate bazate pe conscripți au probleme în recrutarea ofițerilor, forțele bazate integral pe voluntari au dificultăți aproape în jumătate din cazuri. Forțele armate bazate integral pe voluntari au cele mai mari probleme cu recrutarea cu personalul încorporabil. Doar câțiva experți afirmă că recrutarea s-a produs fără dificultăți. Acesta este punctul-forțe al forțelor armate bazate pe conscripți. În majoritatea cazurilor, există suficient personal încorporabil pentru forțe. E clar că există o corelație între dificultățile legate de recrutarea în armată și personalul încorporabil. Nu e surprinzător că forțele terestre sunt cea mai largă categorie a forțelor armate și, de aceea, depind cel mai mult de cifrele de personal încorporabil.

Trebuie luată în calcul și perioada recrutării. Există o anumită problemă, pentru că există o perioadă de câteva săptămâni între semnarea contractului și încorporare. În această perioadă de timp, cei interesați de o slujbă în domeniul militar își pot găsi alta sau se pot răzgândi. Cea mai bună soluție pentru forțele armate va fi să capteze

persoanele interesate de îndată ce e posibil sau direct, printr-un training de bază.

Pot fi generați patru factori din răspunsurile experților la întrebarea „Care sunt cele mai importante motive pentru o dezvoltare pozitivă în recrutarea voluntarilor”. La început, situația de pe piața civilă de muncă este considerată ca fiind foarte importantă. Un venit financiar relativ ridicat este, de asemenea, considerat ca un aspect economic important și ca o garanție a locului de muncă. Misiunile în străinătate sunt considerate drept cel mai important al doilea factor pozitiv pentru o recrutare de succes. Acest lucru include aventuri, a merge în țări străine și a cunoaște noi culturi. De asemenea, un factor important este posibilitatea carierei pentru un cadru militar. Acesta le oferă șansa de a-și exersa capacitățile de lider sau de a le dobândi. Apoi, reputația bună a forțelor armate este văzută ca un factor pozitiv în recrutarea de succes. Atunci când societatea susține forțele armate, crește prestigiul profesiei și se poate intensifica predilecția tinerilor către forțele armate.

Experții au identificat rata șomajului ca fiind principalul factor. „E întotdeauna dificil să recrutezi personal atunci când economia merge bine”. În majoritatea statelor, în prezent, rata șomajului este foarte mică, iar competiția pentru candidați calificați este dură. Atunci când luăm fiecare țară în parte, devine clar că are o influență mai mare sau mai mică. De asemenea, este luată în calcul

și situația economică. Acesta este, de exemplu, cazul Belgiei, unde există o mare discrepanță între cifrele șomajului din Nord și din Sud. Pe cale de consecință, recrutarea e mult mai ușoară în Sud. Recrutarea în zonele economice mai puțin dezvoltate din Ungaria are un mai mare succes decât în altele. În Slovacia, recrutarea are un mai mare succes în regiunile cu cele mai mari rate ale șomajului. În Bulgaria, potrivit unui studiu efectuat printre soldați, principalul motiv pentru a intra în viața militară, pentru 60% dintre ei, a fost faptul că nu și-au găsit un alt loc de muncă pe piața civilă.

Cu toate acestea, sunt și voci ce nu consideră că rata șomajului e într-atât de importantă. O rată ridicată a șomajului nu este întotdeauna crucială pentru dezvoltarea pozitivă a recrutării, datorită faptului că nu fiecare persoană care nu este angajată este și interesată și potrivită pentru o carieră militară. O metodă alternativă de rezolvare a problemelor legate de șomaj este, de exemplu, găsirea unui loc de muncă în străinătate, și nu în țara natală. De aceea, șomajul nu determină neapărat o creștere directă a ratei de recrutare.

Atunci când se cercetează factorii care au o influență negativă asupra recrutării de succes, experții menționează, în primul rând, o bună situație economică. Ei susțin că situația economică din fiecare stat în parte are o influență directă asupra unei recrutări de succes. De asemenea, ei critică faptul că nu există un buget suficient, care să concureze pe o piață deschisă și care să plătească salarii adecvate. Acest lucru are o influență asupra programelor de sprijin. Atunci când forțele armate nu oferă un nivel atractiv al programelor sociale de sprijin și al programelor pentru familiile personalului militar, e dificil să atragi oamenii spre o carieră militară. Situația demografică, cu o scădere constantă a numărului de tineri, este un alt factor negativ, alături de schimbarea valorilor din societate. De aceea, tinerii cu un grad ridicat de educație preferă, adesea, să rămână în viața civilă și să meargă la universitate. Acest lucru poate avea legătură cu reputația scăzută a profesiei militare în societate.

O majoritate copleșitoare a experților e de părere că misiunile în străinătate au un impact pozitiv asupra recrutării de personal nou. Doar experții din Germania, Slovacia și Spania văd în creșterea numărului de trupe și, de aici, creșterea perioadei de absență de lângă familiile lor, o influență negativă a operațiunilor de sprijin al

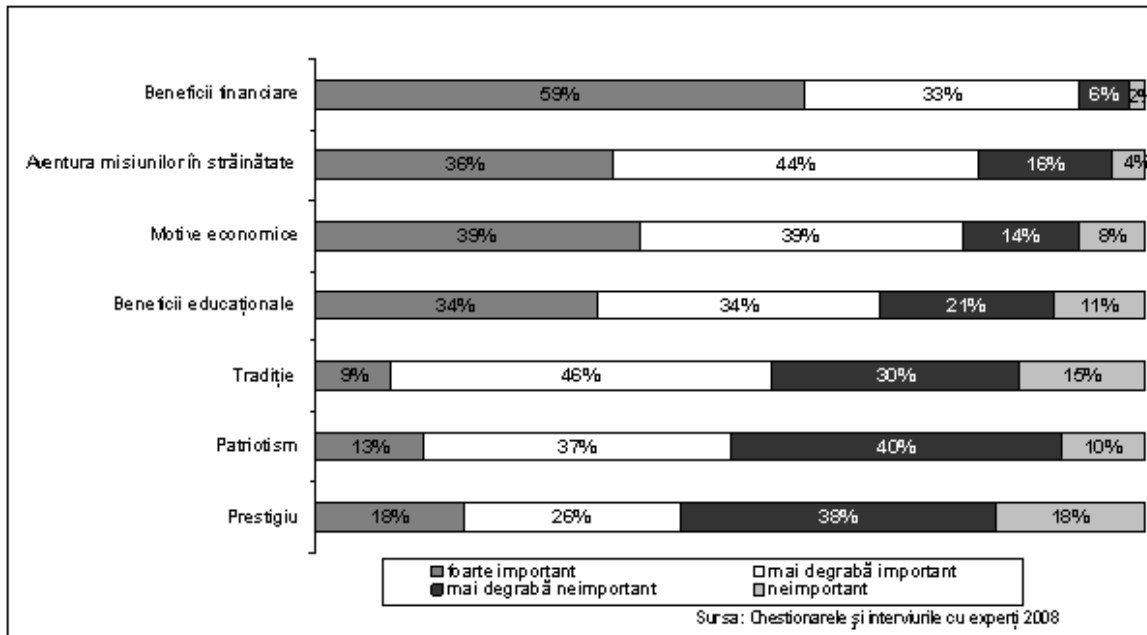
păcii. Evaluarea efectelor misiunilor din străinătate este cotate în mod diferit. În timp ce unii merg în străinătate, alții părăsesc armata, pentru că merg prea des. Pentru un procent relativ ridicat de tineri, misiunile în străinătate reprezintă un factor foarte puternic de motivare. Sunt atrași de perspectiva primirii unui salariu mai mare decât cel din țară. Cu toate acestea, riscurile acestor misiuni îi împiedică să intre în armată. Locația geografică a unei misiuni are și ea o influență asupra recrutării, potrivit experților. De exemplu, războaiele din Afganistan și Irak – părinții sunt îngrijorați. Totuși, războaiele au o influență pozitivă asupra tinerilor, pentru că îi învață ce înseamnă riscul și aventura. Atât de multe mesaje amestecate vin din misiuni din diferite zone geografice.

4. Motive pentru a intra în armată

În general, a lucra pentru armată era considerat în concordanță cu termenul de „instituție” folosit de Moskos (1977), o vocație. Un format instituțional militar prețuiește valori precum: supunere, ordine, ierarhie, autoritate, disciplină și camaraderie. Cu toate acestea, angajarea de către armată este din ce în ce mai mult văzută ca oricare altele, după cum o arată modelul ocupației (Moskos, 1977). Aceasta este legitimată prin conceptul de piață. În special stimulentele financiare sunt oferite datorită competențelor și abilităților pe care le are angajatul. Dar există două tipuri diferite de angajare în armata postmodernă. Pe de o parte, recrutarea unei părți a ofițerilor care au un concept deosebit legat de clasă, o motivare intrinsecă și acționează în concordanță cu percepția clasică a profesiei de soldat. Pe de altă parte, soldatul încorporat consideră că misiunea militară nu e altceva decât o slujbă normală, pentru care este pregătit, și, prin urmare, nu o vede ca pe o misiune eternă (Caforio, 1991, 31).

Motivația pentru alegerea unei cariere militare depinde fie de rang și funcție, fie variază, în funcție de țările luate în considerare. Într-o cercetare efectuată la jumătatea anilor '90, în întreaga Europă, despre atitudinea ofițerilor profesioniști, s-a arătat clar că, în majoritatea statelor, serviciul pentru țară, interesul pentru armată, în general, ca și conducerea oamenilor erau de o importanță vitală. Aceste trei aspecte păreau să fie precondiții pentru ofițerii care intrau în armată.

O bună educație, un angajament solid și aventura, de asemenea, îi așteaptă pe militarii de

Graficul nr. 4: Motive pentru a intra în armată

ambele sexe/bărbați și femei (Caforio/Nuciari, 1996; Sarvas/Hodny, 1998).

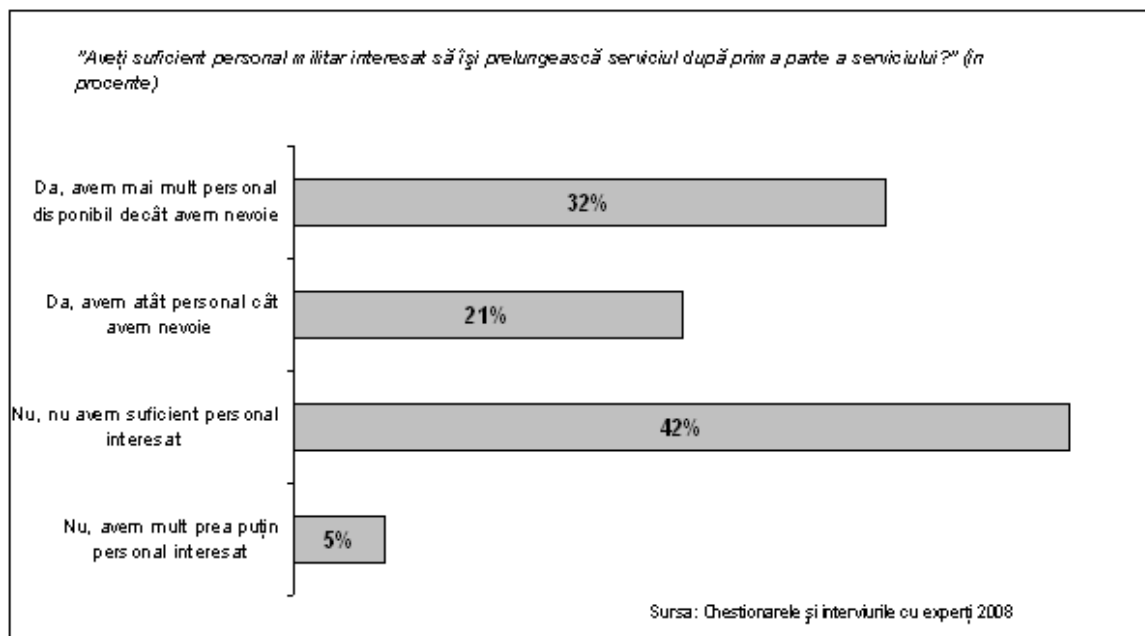
Sunt factorii motivanți aceiași, și la începutul secolului? Beneficiile financiare, precum salariu, bonusul de recrutare etc., sunt menționate clar ca fiind cele mai importante stimulente pentru personalul militar, în general (graficul nr. 4). 92% dintre experți au considerat că acestea sunt foarte importante sau destul de importante. Misiunile în străinătate urmează pe locul doi. În 78% din cazuri, motivele economice (șomaj, niciun alt loc de muncă, siguranța locului de muncă etc.) sunt considerate principalele stimulente pentru ca tinerii să aleagă o carieră militară. Personalul înrolat, în special, pare să considere că acești trei factori menționați sunt mai puternici. Potrivit experților, beneficiile educaționale sunt un motiv pentru ca viitorii ofițeri să se înroleze. Motivele tipice ocupaționale, precum tradiție, prestigiu sau patriotism, sunt considerate mai puțin importante, din punct de vedere al semnificației. În măsura în care tradiția are importanță atunci când tatăl sau mama au avut legături cu forțele armate, atunci copiii ar putea avea și ei un atașament mai puternic față de armată. Opiniile exprimate arată clar că armata își pierde reputația de instituție specială și că devine, din ce în ce mai mult, o instituție similară unei antreprize normale, civile. Pe lângă motivele menționate, a fost subliniată experiența conșcripției, considerată un factor determinant pentru a intra în rândurile forțelor armate. În

Spania, care, de asemenea, recrutează cetățeni străini, posibilitatea de a obține cetățenia spaniolă este apreciată ca fiind extrem de importantă.

5. Salariul militarului în comparație cu salariile civililor

Stimulentele financiare sunt cele mai importante motive pentru a intra în rândurile forțelor armate. Acest lucru ridică întrebarea cât de competitive sunt forțele, în comparație cu piața civilă de muncă. Cercetarea arată clar că există un decalaj în privința salariilor. Acest lucru înseamnă, de exemplu, că între 1982-1999, în SUA, salariile civililor au crescut mai mult și mai rapid decât cele ale militarilor. Cu toate acestea, trebuie subliniată o diferență. În timp ce la ofițeri se înregistrează o discrepanță negativă (aproape 20%), la personalul înrolat nu se înregistrează acest lucru. În anii '90, a existat chiar un decalaj pozitiv pentru personalul înrolat, cu 5-10% (Asch/Hosek, 1999).

Răspunsul la întrebarea „Salariul militar este comparabil cu o slujbă echivalentă pe piața civilă a muncii?” arată o percepție diversă. 38% dintre experți sunt de părere că salariul minim este același. 33% cred că personalul militar câștigă mai puțin decât cei de pe piața civilă a muncii. Doar 24% au afirmat că ei cred că personalul militar câștigă mai mult. De asemenea, s-a afirmat că salariul depinde de grad (5%). Un infanterist câștigă mai mult decât un omolog de pe piața civilă, dar specialiștii (de

Graficul nr. 5: Menținere

exemplu, în computere) câștigă mai mult pe piața civilă.

În multe state, personalul militar primește reduceri la obiecte de uz curent, precum alimente sau combustibil. De aceea, experții au remarcat că este cel mai probabil ca răspunsurile date de personalul militar să reflecte faptul că ei câștigă mai puțin decât personalul de pe piața civilă. Cu toate acestea, diferențele nu sunt într-atât de mari. Totuși, salariul este aproape identic cu cel din sectorul public, în general, dar, în comparație cu sectorul privat, este mai mic.

6. Stimulente

În situația discutată mai sus, apare întrebarea legată de ce stimulente ar putea oferi armata pentru a face o carieră în domeniul militar mai atractivă și mai interesantă. Forțele armate încearcă să ofere stimulente pe două niveluri. Pe partea financiară, se cresc salariile, în special pentru soldați, și se oferă atât plăți suplimentare pentru operațiunile din străinătate, cât și bonusuri pentru a reduce discrepanța financiară față de piața civilă a salariilor.

Pe partea nefinanciară, forțele încearcă să ofere o parte mai mare de stimulente nefinanciare, pentru a crea condiții benefice personalului militar. Pe primul loc se situează oportunitățile educaționale, plătite de către armată. Reconvertia profesională, procedurile de tranziție către sectorul public și

programele adecvate de integrare în societatea civilă sunt și ele parte a acestor stimulente nefinanciare. De asemenea, se oferă o carieră atractivă în interiorul forțelor armate. Se încearcă să se obțină condiții mai bune pentru serviciu și un mai mare sprijin al familiei, prin oferirea de asistență medicală gratuită, resurse materiale bune, facilitarea concediilor și sprijin financiar pentru cazare.

Îmbunătățirea și dezvoltarea prestigiului profesiei militare și al forțelor armate sunt considerate a fi misiuni principale. Experții sunt de părere că, atunci când armata este percepută pozitiv de către societate, recrutarea devine mai facilă.

7. Menținere și uzare

Pe lângă recrutarea de personal, forțele armate se confruntă cu o altă problemă: tot mai mulți militari nu își prelungesc contractele. Menținerea personalului devine din ce în ce mai dificilă (grafic nr. 5) și adesea este considerată a fi o problemă chiar mai mare decât recrutarea în sine. Menținerea este o problemă-cheie în multe state, jumătate dintre experți afirmând că nu este suficient personal militar dispus să își prelungească contractul.

Problema e evidentă: forțele armate pot pregăti soldați foarte rapid, dar e nevoie de zece ani ca să obțină gradul cel mai înalt de subofițer și de zece ani pentru a deveni maior. Armata nu poate

conduce o operațiune fără ei, fiind absolut vitali pentru nivelul tactic. Temerea este că forțele armate nu pot menține acea expertiză. Nu vor avea suficient personal capabil să se implice în operațiuni cu intensitate ridicată. De asemenea, e evident că devine o problemă împiedicarea personalului calificat să părăsească armata de îndată ce are ocazia de a lucra pe piața privată. Datorită structurii salariale și a beneficiilor la pensionare, forțele armate încearcă să încurajeze personalul militar să stea mai mult în armată. Perspectiva unei cariere coerente și oportunitatea de a-și dezvolta educația pot fi stimulente pentru menținerea personalului calificat.

Lăsând la o parte reținerea personalului, forțele armate se luptă și cu creșterea ratei de uzură, ce poate ajunge până la 40% sau mai mult în cazul unor armate. Unul dintre cele mai importante motive ale uzurii este durata lungă a perioadei de instrucție. Aceasta are legătură cu costurile ridicate ale personalului și administrației. Forțele armate care au trecut recent la un serviciu militar bazat exclusiv pe voluntariat au puține greutăți în recrutarea personalului. Totuși, pentru aceste forțe, rata de uzură este o problemă, pentru că ofițerii și profesioniștii sunt extrem de prețuiți pe piața privată, în special cei specializați în calculatoare sau altele. „Două motive principale i-au făcut pe oameni să plece devreme din armată: atractivitatea alternativelor din afara armatei și insatisfacția legată de situația din interiorul armatei. Evident, majoritatea deciziilor de plecare sunt o combinație a acestor două motive.” (Lescreve/Schreurs, 2007, 2A-6).

Uzura este puternic legată de recrutare și menținere. Dacă forțele armate au o procedură puternică de recrutare, atunci mai multe persoane vor rămâne în armată, pentru că sunt fundamental motivate. Dar dacă recrutarea este foarte agresivă, cei care sunt mai puțin motivați vor intra în această organizație. De exemplu, Belgia a atras destul de mulți oameni în 2005, dar persoanele responsabile nu au ascultat suficient motivațiile și dorințele recruților, și, pe cale de consecință, rata uzurii a fost destul de ridicată.

Concluzie

Potrivit experților chestionați, din 27 de țări, recrutarea de succes a voluntarilor pentru forțele armate europene este dificilă. Sunt două

puncte ce joacă un rol important în recrutarea personalului militar profesionist: schimbarea socială și dezvoltările economice. Pe de o parte, schimbarea valorilor din societate a schimbat și percepția muncii și a angajării, iar, pe de altă parte, a dus la o viziune mult mai critică asupra forțelor armate. Valorile tradiționale, precum disciplina, subordonarea și supunerea, își pierd din semnificație în societatea modernă și sunt înlocuite de posibilități.

Din punct de vedere economic, forțele armate se bazează pe situația de pe piața muncii. În vremuri de prosperitate economică și cu o rată scăzută a șomajului pentru tineri, e dificil să găsești suficient personal calificat pentru forțele armate. Ca urmare a schimbării demografice din societate, se înregistrează o scădere a numărului de tineri care intră în comunitatea în care se lucrează. Acest lucru este arătat de analiza chestionarelor completate de către experți și de interviuri; în general, recrutarea ofițerilor nu este prea dificilă. Ofițerii încă se bucură de un prestigiu ridicat în societate. Perspectiva unor contracte pe termen lung, salariile bune și posibilitățile de training sunt stimulente pentru alegerea acestei profesii. Cu toate acestea, multe state consideră că e greu să își încurajeze oamenii să intre în rândurile forțelor armate ca personal înrolat sau specializat. Acest lucru are legătură cu situația economică și nu poate fi rezolvat decât din plata unor salarii adecvate. Forțele constituite din conșcripți par să aibă mai puține dificultăți în recrutarea personalului înrolat, decât a forțelor bazate pe voluntari, atât timp cât soldații conșcripți formează un rezervor natural pentru recrutare.

Ratele ridicate de uzură, ca și dificultatea în menținere sunt tot mai dificile și au fost menționate, de câțiva experți, drept provocări problematice pentru recrutare. Problema menținerii este că sergenții și maiorii pleacă din armată. E dificil să îi înlocuiești, pentru că e nevoie de ani să pregătești personal cu același nivel de expertiză.

Lăsând la o parte factorii sociali și economici, care reprezintă principalele condiții pentru succesul sau eșecul recrutării, forțele armate pot întreprinde anumite măsuri la nivel operațional, pentru a limita problemele legate de recrutare (cu toate acestea, ele nu pot fi implementate decât atunci când sunt disponibile suficiente resurse financiare):

- Cu cât misiunea e mai clară, cu atât mai ușoară este recrutarea personalului: situații inițiale clare,

misiuni clare. Acest lucru îi permite personalului militar să îndeplinească misiuni de formare a identității.

- Forțele armate trebuie să ofere salarii competitive. Introducerea unor salarii legate de performanță ar reprezenta o motivație în plus pentru personalul angajat.

- În mod ideal, serviciul militar este o parte a unei cariere profesionale după care se produce inserția (reinsertia) pe piața civilă a muncii. Aceasta va fi împotriva îmbătrânirii forțelor și va motiva personalul să își continue educarea. Forțele armate trebuie să întreprindă numeroase cursuri de pregătire, care să fie recunoscute și pe piața civilă a muncii. La fel de importantă este și cooperarea cu centre regionale de angajare.

- Ar trebui să se lărgescă aria potențialilor recruți. Forțele bazate pe voluntariat ar trebui să se concentreze pe candidații cu vârste între 15 și 35 de ani. Cu toate acestea, ar trebui să se acorde o mai mare importanță femeilor și minorităților etnice.

- Procesul de recrutare trebuie să fie clar structurat și eficient. Candidatul trebuie să fie informat cât de curând posibil despre oportunitatea pe care o are intrând în armată. Asta îl va împiedica să ia în calcul alte oportunități în acea perioadă de timp.

- Lăsând la o parte aspectele economice, managementul carierei este un element central pentru ofițeri. Armatele trebuie să își dezvolte planuri adecvate pentru cadrele lor.

Un lucru e clar: trebuie întreprinsă o selecție largă de măsuri pentru a putea recruta și menține personalul. În special forțele bazate pe voluntari trebuie să se confrunte cu piața deschisă și să găsească soluții creative pentru a rezolva problemele recrutării.

BIBLIOGRAFIE:

ASCH, Beth J./HOSEK, James R, **Military Compensation. Trends and Policy Options**, Santa Monica, RAND Corporation, 1999.

ASCH, Beth J/KILBURN, Rebecca M./KLERMAN, Jacob A, **Attracting College-Bound Youth Into the Military. Toward the Development of New Recruiting Policy Options**, Santa Monica, RAND Corporation, 1999.

BULMAHN, Thomas, *Berufswahl Jugendlicher und Interesse an einer Berufstätigkeit bei der*

Bundeswehr. Ergebnisse der Jugendstudie des Sozialwissenschaftlichen Instituts der Bundeswehr, Strausberg, SOW2007I.

CAFORIO, Giuseppe, The State of Studies of the Military Profession, în *Forum International*, Volume 12, 1991. Strasbourg, SOWI, 21–6.

CAFORIO, Giuseppe/NUCIARI, Marina, Military Profession in the View of European Officers, în KUHLMANN, Jürg, *The Present and Future of Military Profession. Views of European Officers*. Forum International, Volume 18. Strasbourg, SOWI, 131–181, 1996.

COHN, Lindsay P, *Who Will Serve? Education, Labor Markets, and Military Personnel Policy*, PhD. Department of Political Science, în the Graduate School of Duke University, 2007.

Der Spiegel, „Bundeswehr, Mangel an Profis“, *Der Spiegel* Nr. 32 / 6.8.2007, 14–15.

GILROY, Curtis L./PHILLIPS, Robert L./BLAIR, John D, The All-Volunteer Army: Fifteen Years Later, în *Armed Forces & Society*, 16 (1990), No. 3, 329–350.

HARDING, Thomas, Britain Almost out of Troops, în *Telegraph.co.uk*, 24 July 2007. NATO Research and Technology Organisation, Task Group HFM-107 (2007). *Recruiting and Retention of Military Personal. Final Report of Research Task Group HFM-107*. France: Neuilly-Sur-Seine Cedex, October 2007.

JEHN, Christopher/SELDEN, Zachary, The End of Conscription in Europe, în: *Contemporary Economic Policy* 20 (2002), Nr. 2, 93–100.

KLEIN, Paul/MACKEWITSCH, Reinhard, Selection and Education of Officers in the German Armed Forces, în CAFORIO, Giuseppe (ed.), **The European Officer: A Comparative View on Selection and Education, European Research Group on Military and Society**, Pisa, 2000, Edizioni ETS, 75–89.

LESCREVE, Francois/SCHREURS, Bert, Recruiting and Retention of Military Personnel. Belgium, în: NATO Research and Technology Organisation, Task Group HFM-107 (2007), **Recruiting and Retention of Military Personal. Final Report of Research Task Group HFM-107**, France, Neuilly-Sur-Seine Cedex, October 2007, 2A-1–2A-9.

MALEŠIČ, Marjan, **Comparative Analysis of Manning the Armed Forces in Europe**, University of Ljubljana, Obramboslovni raziskovalni center, 2002.

Ministry of Defence, **Recruitment and Retention in the Armed Forces. Report by the Comptroller and Auditor General**, London: National Audit Office NAO, 3 November 2006. http://www.nao.org.uk/publications/nao_reports/05-06/05061633-I.pdf.

MOSKOS, Charles C., From Institutional to Occupational: Trends in Military Organization, în *Armed Forces & Society*, 4 (1977), No. 1, 41–50.

North Atlantic Assembly Papers (1983). **Manpower Issues for NATO. Recruitment, Retention, Reserves**. Brussels, The North Atlantic Assembly.

SARVAS, Stefan/HODNY, Jioi (1998). The Motivation to Become an Officer, in: CAFORIO, Giuseppe (ed.), **The European Cadet: Professional Socialisation in Military Academies. A Crossnational Study**. Militär und Sozialwissenschaften, Volume 22. Baden-Baden, 1998, Nomos Verlagsgesellschaft, 17–29.

SZVIRCSEV Tresch, Tibor, **Europas Streitkräfte im Wandel: Von der Wehrpflichtarmee zur Freiwilligenstreitkraft. Eine empirische Untersuchung europäischer Streitkräfte 1975 bis 2003**, PhD, Zürich, 2005, Universität Zürich.

WILSON, Michael J./GREENLEES, James B./HAGERTY, Tracey/v. HELBA, Cynthia/HINTZE, Wayne, **Youth Attitude Tracking Study 1999**.

Propensity and Advertising Report, Arlington, Defense Manpower Data Center, 1999, <http://www.dmdc.osd.mil/yats/files2003/99Propensity.pdf>

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 A se vedea și studiul “**Enlistment Propensity**” din SUA. (Wilson et al., 1999). Noua cercetare din Germania dovedește aceste date (Bulmahn, 2007).

2 Albania (forțe armate bazate pe conscripți), Austria (forțe armate bazate pe conscripți), Belarus (forțe armate bazate pe conscripți), Belgia, Bosnia-Herțegovina, Bulgaria, Canada, Danemarca (forțe armate bazate pe conscripți), Finlanda (forțe armate bazate pe conscripți), Franța, Germania (forțe armate bazate pe conscripți), Grecia (forțe armate bazate pe conscripți), Ungaria, Letonia, Olanda, Polonia, Republica Macedonia, România, Rusia (forțe armate bazate pe conscripți), Slovaca, Slovenia, Spania, Suedia (forțe armate bazate pe conscripți), Turcia (forțe armate bazate pe conscripți), Regatul Unit al Marii Britanii, Ucraina (forțe armate bazate pe conscripți), Statele Unite.

3 Belgia, Olanda, Slovenia, Regatul Unit al Marii Britanii. În plus, la conferința IUS din Chicago (toamna lui 2007), autorul a avut ocazia de a intervieva oameni de știință din Franța, Italia, România, Suedia și Statele Unite.

Dr. Tibor SZVIRCSEV TRESCH este șeful Secției de Sociologie Militară de la Academia Militară de la ETH din Zürich. Din 2005, este doctor în sociologie al Universității din Zürich. Teza sa se concentrează pe procesul transformării continue a forțelor armate din Europa, de la forțe bazate pe conscripție la forțe bazate în totalitate pe voluntari.

SIRIA - OBIECTIVE STRATEGICE ȘI CAPABILITĂȚI MILITARE

Marina MUSCAN

Siria este un actor regional important și, de multe ori, o prezență destul de iritantă pentru vecinii săi. Statul sirian deține o forță militară semnificativă, care îi permite să își mențină influența în zonă. Sunt de evidențiat, totuși, și unele puncte slabe, având în vedere că modernizarea armatei se realizează lent, din cauza faptului că acest stat deține o armată mai mare decât poate să întrețină. Siria a ajuns în lumina reflectoarelor după 2003, întrucât se presupune că deține arme de distrugere în masă, pe care le poate folosi într-un eventual conflict. Pe lângă forțele militare convenționale, Siria dispune de forțe paramilitare, care ajută statul să mențină controlul intern și presiunea asupra Libanului. Regimul politic sirian s-a sprijinit pe forța militară de-a lungul timpului pentru a păstra integritatea statului și ordinea internă. Dacă la sfârșitul anilor '80 s-a putut observa o schimbare în politica externă a acestui stat, Siria apropiindu-se de SUA, acum aceasta a luat o direcție total opusă, prin faptul că regimul lui Bashar se bazează pe forțele paramilitare pentru a menține ordinea internă și, în plus, conform datelor israeliene, susține grupările de insurgenți. Suportul continuu pe care Siria îl acordă grupărilor teroriste și faptul că încă se bazează pe forțe paramilitare pentru menținerea controlului intern ne determină să ne punem întrebarea dacă Siria se apropie din ce în ce mai mult de un stat militarizat.

Cuvinte-cheie: capabilități militare, forțe paramilitare, arme de distrugere în masă.

Relațiile externe și politica de securitate - privire de ansamblu

Țară relativ mare ca întindere, Siria deține o poziție strategică semnificativă, care o face să fie un actor destul de important în regiune și, de multe ori, o prezență iritantă pentru vecinii săi, cu toate că, din 1982, aceasta nu s-a implicat în niciun conflict armat major și nici nu a fost o prezență

militară apreciabilă în cazul conflictului din Golf din 1991.

„Siria”, menționată de Toynbee prin acest termen, nu avea în vedere doar teritoriul pe care îl desemnăm astăzi cu acest nume, ci o zonă mai largă, acoperind „o arie mărginită de stepa Arabiei de nord, de Mediterană și de povârnișurile Anatoliei și Armeniei”, reprezentând „scena pe care au avut loc întâlnirile, în epoci succesive, între civilizația sumeriană și egipteană; între civilizațiile egipteană, hitită și minoică; între civilizațiile siriacă, babiloniană, creștin ortodoxă și creștin occidentală; și, în ultima etapă a contactelor, între civilizațiile arabă, iraniană și occidentală”. Mulți istorici desemnează cu numele generic de „Siria lărgită” întreaga regiune de la țărmul estic al Mării Mediterane, incluzând în ea Siria, Libanul, Iordania și Israelul. Această desemnare generică este validă doar pentru perioada de dinainte de formarea statelor.

Statul sirian, astăzi, cunoscut oficial ca Al Jumhuriyah al Arabiyah, Syriyah sau Republica Arabă Siriană, își are începuturile undeva între 2500 - 2400 î.Hr. Capitala, Damasc, a fost fondată în jurul anului 2500 î.Hr.

Siria a avut un trecut destul de tumultuos, fiind ocupată, pe rând, de cananiți, fenicieni, evrei, greci, romani, bizantini, arabi, cruciați și, în fine, de către Imperiul Otoman. Dominația otomană a durat din 1516 până în 1920, când Siria a ajuns sub dominație franceză, ca urmare a acordului Sykes-Picot, prin care s-au împărțit sferile de influență din Orientul Mijlociu între Franța și Marea Britanie. Ocupația franceză în Siria a durat până în aprilie 1946, când ultimul soldat francez a părăsit teritoriul sirian, iar Siria și-a câștigat astfel independența. În 1958, a format, împreună cu Egiptul, Republica Arabă Unită, care a durat trei ani. După acest interval, Siria și-a proclamat din nou independența, iar Republica Arabă Unită a încetat să mai existe.

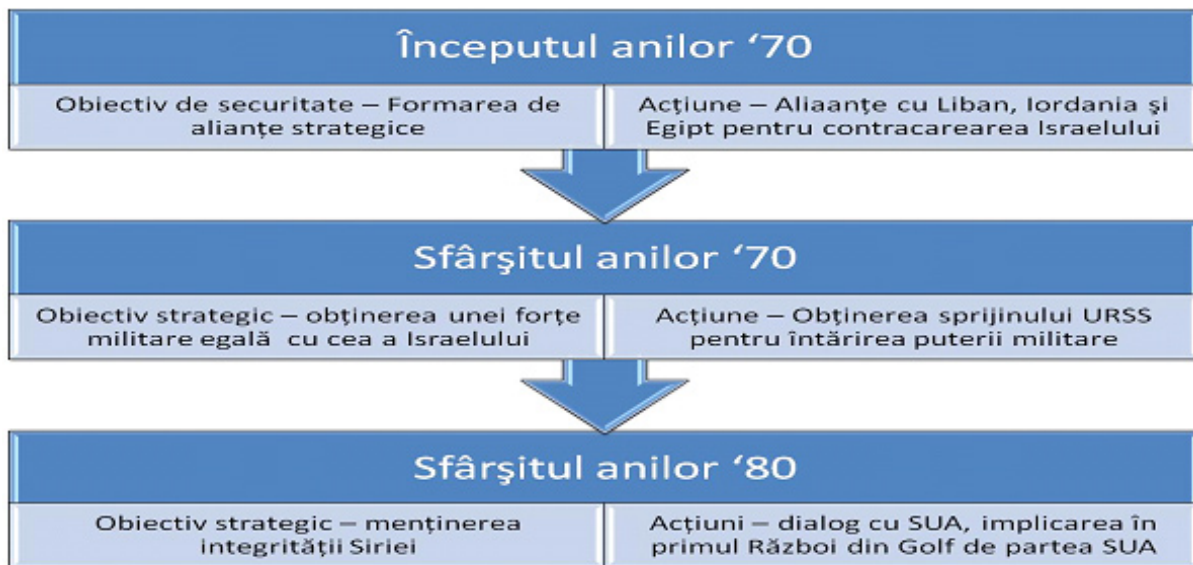

Figura nr. 1: Evoluția obiectivelor de securitate ale Siriei sub conducerea lui Hafez al-Assad (1970 - 1980)

Sursa: Magnus NORMARK, Anders LINDBLAD, Anders NORQVIST, Björn SANDSTRÖM, Louise WALDENSTRÖM, *Syria and WMD Incentives and Capabilities*, Swedish Defence Research Agency, NBC Defence, SE-901 82 Umeå, FOI-R..1290-SE, June 2004, ISSN 1650-1942

A urmat o perioadă de neliniște internă, marcată de lovituri de stat succesive, în 1960, 1961, 1963 și 1966. Generalul Hafez al-Assad a preluat puterea în 1970, tot printr-o lovitură de stat, și a instaurat un regim autoritar. El a deținut funcția de președinte până la moartea sa, în 2000. A fost urmat la conducere, o lună mai târziu, de fiul său, Bashar al-Assad.

Hafez al-Assad a avut ca principal obiectiv strategic menținerea regimului Ba'ath la putere. Astfel, el a pus bazele unei armate puternice și unui sistem de securitate loial președintelui, care să îl ajute la îndeplinirea acestui obiectiv.

Un alt obiectiv de securitate a fost recuperarea înălțimilor Golan. Acest obiectiv strategic a stat și la baza războiului arabo-israelian din 1973. După 1990, Hafiz al-Assad a abandonat ideea găsirii unei alternative militare pentru recuperarea înălțimilor Golan, optând pentru o alternativă diplomatică. Această alternativă a constat în încercarea de „normalizare” a relațiilor cu Israelul, oferind încetarea ostilităților în schimbul unei retrageri complete a Israelului de pe înălțimile Golan. Pe de altă parte, Hafez al-Assad a început un proces de lungă durată de influențare a Libanului, cu scopul de a folosi acest stat împotriva Israelului.

Obiectivele strategice pe termen lung ale Ba'ath sunt reprezentate de nevoia ideologică de a obține unitatea arabă. Totuși, aceasta a fost pusă în umbră

de obiectivele de securitate ale lui Hafez al-Assad, care l-au determinat să facă unele mișcări politice ce pot părea a fi în totală contradicție cu obiectivul ideologic menționat mai sus. Astfel, ideea lui Hafez al-Assad de a asigura securitatea statului a făcut ca Siria să se implice în intervenția din Liban împotriva palestinienilor, în 1976. Această mișcare i-a permis Siriei să câștige influență asupra Libanului. În momentul în care Hafez al-Assad a ajuns la concluzia că are nevoie de alianțe pentru a asigura siguranța statului, s-a implicat în conflictul dintre Iran și Irak, acordând sprijin Iranului. Aceeași idee l-a determinat să participe și la primul Război din Golf din 1991, sprijinind SUA. Într-un clasament privind numărul de oameni care au luat parte la primul Război din Golf, Siria se află pe locul șase cu 4.500 de soldați¹.

Bashar a continuat politica impusă de tatăl său, afirmând că este dispus să găsească o soluție diplomatică pentru problema reprezentată de înălțimile Golan, cu SUA ca mediator.

Din punctul de vedere al UE, Siria este considerată a fi un stat stabil politic, de la venirea în funcție a președintelui Bashar al-Assad, în 2000. Iar UE dorește să sprijine eforturile Siriei de a realiza reformele propuse de președinte.

Siria are neînțelegeri cu Turcia referitoare la navigația pe râul Eufrat, conflicte cu Irakul, alimentate de problema kurdă, relații delicate cu

Anul	1990	2000	2005	2006	2007
Personal	704000	~820000	758000	769000	769000
Activ	404000	~316000	296800	307600	307600
Forțe terestre	300000	~215000	200000	200000	200000
Marină	4000	~6000	7600	7600	7600
Forțe aeriene	40000	40000	40000	40000	40000
Comandamentul pentru apărarea antiaeriană	~60000	~55000	~54000	~60000	~60000
Trupe paramilitare	243000	~108000	~108000	~108000	~108000
Rezerve	400000	396000	354000	354000	354000
Forțe terestre	392000	300000	280000	280000	280000
Marină	8000	4000	4000	4000	4000
Forțe aeriene	-	92000	70000	70000	70000

Tabelul nr. 1: Evoluția forțelor militare ale Siriei

Surse: Anthony H. CORDESMAN, *Israel and Syria: The Military Balance and Prospects of War*, Center for Strategic and International Studies, Washington DC, US, August 2007, Anthony H. CORDESMAN, *If Its Syria: Syrian Military Forces and Capabilities*, Center for Strategic and International Studies, Washington DC, US, August 2003.

statele musulmane din Asia Centrală. Statul sirian poate fi un actor iritant pentru stabilitatea regională, în ciuda faptului că nu deține o forță militară foarte performanță, dar are încă destul de multă influență în Liban, pentru a putea folosi Hezbollah ca pe o armă strategică în lovirea Israelului.

Relațiile cu Israelul nu sunt dintre cele mai cordiale, mai ales din cauza acțiunilor Hezbollah. Din date israeliene, Hezbollah a început să își refacă arsenalul, în special cu ajutorul Siriei și Iranului, ceea ce a determinat ca relațiile dintre Israel și aceste două țări să rămână în continuare tensionate. Iranul și Siria văd Hezbollah ca pe o unealtă strategică împotriva Israelului și, de aceea, susțin cu arme această mișcare. Conform datelor prezentate de Intelligence and Terrorism Information Center at the Center for Special Studies, există o rețea de contrabandă cu armament care introduce arme, în sudul Libanului, din Siria. Prin urmare, Siria și-a asumat poziția de „țară de tranzit” pentru transporturile de arme care susțin Hezbollah.

Totuși, un eventual conflict deschis între Siria și Israel ar fi foarte costisitor pentru Israel. De aceea, se poate afirma că o asemenea situație se încadrează în formula generic denumită „joc de sumă nulă”, în care ambele părți pierd.

Siria continuă să influențeze puternic sistemul politic din Liban și, de asemenea, susține și o parte din grupurile de insurgenți care activează în Irak.

Forțele armate siriene - capacități și lipsuri

Potrivit estimărilor făcute de serviciile secrete americane, în 2003, forțele armate siriene nu erau foarte bine dotate la capitolul echipament și nici din punct de vedere al calității resurselor umane nu stăteau foarte bine.

Conform unor observații, după 1982, Siria a încercat să aibă o forță militară egală cu cea a Israelului. Această atitudine poate fi urmarea conflictului siriano-israelian din Liban din 1982, în timpul căruia, deși au pierdut oameni și echipamente, sirienii au reușit să obțină câteva victorii care le-au sporit încrederea în propriile capacități combative. Un al doilea motiv pentru care Siria continuă să încerce să mențină forța militară la un nivel apropiat de cel al Israelului poate fi și linia impusă de președintele Hafez al-Assad, care, într-un discurs din 1986, a declarat că Siria va încerca să situeze înălțimile Golan „în interiorul său, și nu la granițele sale.”

Totuși, în ultimul timp, s-a observat o ușoară schimbare a acestei direcții de gândire. Israelul este văzut în continuare ca principalul oponent al Siriei, însă statul sirian a început să se depărteze de direcția de dezvoltare care presupunea ca Siria să aibă o forță militară egală cu cea a Israelului. Se observă o ușoară scădere a efectivelor

Figura nr. 2

Surse: Bonn International Center for Conversion (www.bicc.de) și Stockholm International Peace Research Institute (www.sipri.org)

forțelor terestre, începând cu 2000. Acest lucru poate fi și rezultatul noilor orientări ale Siriei privind susținerea grupărilor de insurgenți care pot fi folosite ca o armă împotriva eventualelor amenințări venite din partea altor state.

O altă observație privind forțele armate siriene se referă la calitatea acestora. Odată cu căderea URSS, Siria s-a văzut nevoită să își reducă împrumuturile care îi permiteau să își întrețină armamentul și resursele umane. Dar, după izbucnirea primului Război din Golf, Siria a primit ajutoare pentru forțele sale armate, pe care le-a folosit pentru achiziționarea de vehicule blindate și avioane de luptă, mai puțin pentru instruirea personalului, care ar fi contribuit la creșterea calității forțelor sale.

Modernizarea forțelor armate siriene a mers și merge foarte lent, din cauza faptului că acest stat deține o armată mare. Conform unor estimări, Siria deține o armată de trei ori mai mare decât este capabilă să întrețină.

Datele din 2003 arată că Siria avea 319.000 oameni sub arme și dispunea de 354.000 de rezerviști, dintre care 215.000 - 280.000 în armată, 4000 în marina militară și 70.000 în forțele aeriene.

Evoluția forțelor militare siriene poate fi observată din tabelul nr. 1.

În 2006, forțele terestre siriene dispuneau de aproximativ 200.000 de oameni, organizați în 7 divizii dotate cu vehicule blindate. Diviziile siriene diferă ca mărime. Majoritatea sunt compuse din trei brigăzi de tancuri și/sau blindate, două brigăzi mecanizate și un regiment de artilerie. O divizie are în jur de 8000 de oameni, o brigadă de blindate deține, în general, 93 de tancuri și 30 de altfel de vehicule blindate.

Actualmente, Siria deține circa 4950 de tancuri dar aproximativ 1200 se află în depozite, iar jumătate din cele încă operaționale sunt de capacitate mică. Doar 1600 sunt relativ moderne, model T-72. Aceste tancuri nu dispun de detectori de căldură, de sistem de control al focului sau de un blindaj adecvat, care să le permită să poarte o confruntare la egalitate cu tancurile deținute de Israel.

Pe lângă tancuri, Siria dispune și de 4600 vehicule blindate, dintre care doar 100 pot fi considerate moderne.

Forțele aeriene siriene dispun de 584 de avioane de luptă și 106 elicoptere de luptă, iar numărul oamenilor aflați în forțele aeriene siriene se ridică la 40.000.

Singurele nave de suprafață ale Siriei care merită să fie reținute sunt două fregate de tip Petya III, care sunt depășite însă, întrucât au fost transferate din Rusia în Siria la jumătatea anilor '70.

Din punctul de vedere al cheltuielilor destinate armatei, Siria se afla pe locul 55 în lume în 2005, conform CIA World Factbook.

Dacă se iau în calcul cheltuielile destinate armatei, împreună cu armamentul deținut, la care se adaugă oamenii aflați sub arme, vom avea pentru Siria un indice general de militarizare care se prezintă ca în figura nr.2.

După cum se poate observa, trendul evolutiv pentru indicele de militarizare al Siriei este crescător.

Ca și Egiptul, Siria dispune de forțe paramilitare care nu au valoare militară foarte importantă, dar ajută Siria să mențină controlul intern și presiunea asupra Libanului. Aceste forțe își pot asuma riscuri foarte mari, în special în operațiuni de susținere a grupărilor teroriste și în operațiuni destinate menținerii controlului intern. Au avut, de asemenea, un rol destul de important în asasinarea primului-ministru Harriri în 2005.

Armele siriene de distrugere în masă

Modificarea situației din Orientul Mijlociu, după căderea lui Saddam Hussein, în martie 2003, a adus Siria în lumina reflectoarelor, în ceea ce privește deținerea unor presupuse arme de distrugere în masă (WMD).

Există puține informații credibile privind armele de distrugere în masă pentru perioada de dinainte de 1970, când Hafiz al-Assad a venit la putere în Siria și a instituit o strategie de securitate pe termen lung care să includă și armele de distrugere în masă.

Această idee de a achiziționa arme de distrugere în masă s-a datorat obiectivului de securitate al Siriei din anii '70, când se dorea obținerea unei parități a forței militare siriene cu cea a Israelului. Programele de dezvoltare a armelor de distrugere în masă din Siria datează, în consecință, tot din anii '70.

Siria dispune de patru brigăzi de rachete, fiecare înzestrată cu un alt tip de lansatoare, astfel: o brigadă dotată cu lansatoare de rachete de tip FROG, o brigadă dotată cu lansatoare de rachete de tip Scud B, o brigadă dotată cu lansatoare de rachete de tip Scud C și o brigadă dotată cu lansatoare de rachete de tip SS-21.

Statul sirian mai deține între 50 - 100 de rachete balistice și câteva sute de proiectile sol-aer cu gaz sarin.

Pentru aceste rachete, Siria poate folosi și încărcături chimice sau biologice. Se crede că sirienii dețin între 500 - 1000 tone de agenți chimici.

În general, procentul dintre numărul de lansatoare și numărul de rachete este de 10 rachete la un lansator, dar în cazul Siriei, acest procent nu se aplică în totalitate, având în vedere că acest stat deține în jur de 24 - 36 de lansatoare Scud și aproximativ 260 - 300 de rachete de diverse tipuri. Astfel, se poate afirma că Siria a încercat să își mărească șansele de a lansa o ofensivă preemptivă puternică împotriva oricărei amenințări.

Concluzii

Discursul inaugural al președintelui Bashar al-Assad vorbea de nevoia Siriei de a se centra pe dezvoltarea economică, punând, totodată, accent pe reforma sistemului birocratic și pe crearea valorilor democratice, pornind de la istoria și obiceiurile siriene.

<i>Lansator</i>	<i>Nr. rachete</i>	<i>Raza de acțiune</i>
<i>18 lansatoare de rachete de tip SS-21</i>	<i>36 rachete de tip SS-21</i>	<i>80 - 100 km</i>
<i>12 lansatoare de rachete de tip Scud B</i>	<i>200 rachete de tip Scud B</i>	<i>310 km</i>
<i>36 lansatoare de rachete de tip Scud C</i>	<i>150 rachete de tip Scud C</i>	<i>550-600 km</i>

Tabelul nr. 2

Sursa: Anthony H. CORDESMAN, *If It's Syria: Syrian Military Forces and Capabilities*, Center for Strategic and International Studies, Washington DC, US, August 2003.

Totuși, faptul că, în 2001, lideri ai organizațiilor reprezentând societatea civilă au fost închiși și organizațiile și-au încheiat activitatea, după ce aceștia încercaseră să formeze două partide fără aprobarea guvernului, a pus sub semnul întrebării „schimbarea” pe care acesta o anunța.

UE poate considera Siria ca un stat stabil, odată cu venirea noului președinte, dar, pe de altă parte, sprijinul pe care Siria îl acordă grupărilor teroriste și faptul că încă se bazează pe forțe paramilitare pentru menținerea controlului intern ne determină să ne punem întrebarea dacă Siria a ieșit sau nu de pe panta evolutivă care o conduce din ce în ce mai mult spre un stat militarizat.

În timp ce, la sfârșitul anilor '80, statul sirian a realizat o schimbare în politica sa externă, apropiindu-se de SUA și trimițând trupe în timpul Primului Război din Golf, acum acesta a luat o direcție de acțiune total opusă, regimul lui Bashar bazându-se pe forțele paramilitare spre a menține ordinea internă în detrimentul societății civile și, în plus, conform datelor israeliene, susținând grupările de insurgenți pe considerentul că acestea pot deveni un vector de exercitare a puterii în regiune.

Se poate spune că Siria a cunoscut o evoluție retrogradă, având în vedere că s-a transformat dintr-un stat care a fost promotor al culturii în zona respectivă într-un stat care se bazează pe puterea paramilitară spre a-și menține ordinea internă și poziția în zonă.

BIBLIOGRAFIE:

1. Anthony H. CORDESMAN, *If Its Syria: Syrian Military Forces and Capabilities*, Center for

Strategic and Internațional Studies, Washington DC, US, August 2003.

2. Anthony H. CORDESMAN, *Israel and Syria: The Military Balance and Prospects of War*, Center for Strategic and Internațional Studies, Washington DC, US, August 2007.

3. Paul DOBRESCU, Alina BÂRGĂOANU, *Geopolitica*, Facultatea de Comunicare și Relații Publice David Ogilvy – SNSPA, București, 2001.

4. Lyla M. HERNANDEZ, Jane S. DURCH, Dan G. BLAZER II, Isabel V. HOVERMAN, editors, *Committee on Measuring the Health of Gulf War Veterans*, Institute of Medicine, *Gulf War Veterans: Measuring Health*, publicat de The National Academies Press 1999.

5. Magnus NORMARK, Anders LINDBLAD, Anders NORQVIST, Björn SANDSTRÖM, Louise WALDENSTRÖM – “Syria and WMD Incentives and Capabilities” - Swedish Defence Research Agency, NBC Defence, SE-901 82 Umeå, FOI-R..1290-SE, iunie 2004, ISSN 1650-1942.

6. *** *Anti-Israeli Terrorism, 2006: Data, Analysis and Trends*, Intelligence and Terrorism Information Center at the Center for Special Studies (C.S.S), Israel, 2007.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 Lyla M. HERNANDEZ, Jane S. DURCH, Dan G. BLAZER II, Isabel V. HOVERMAN, editors, *Committee on Measuring the Health of Gulf War Veterans*, Institute of Medicine, *Gulf War Veterans: Measuring Health*, publicat de The National Academies Press 1999.

Marina MUSCAN (marina.muscan@gmail.com) a absolvit Colegiul Național de Apărare și Facultatea de Comunicare și Relații Publice „David Ogilvy” din cadrul Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative. Deține o diplomă Master în Managementul Proiectelor și a absolvit cursurile Masterului în Relații Internaționale – Analiza și Soluționarea Conflictelor din cadrul Departamentului de Relații Internaționale al Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative.

REFORMA TRATATELOR UE

Vasile POPA

Adus în fața alegătorilor din cele 27 state membre ale UE, Tratatul de la Lisabona, o formă simplificată a fostului proiect al Constituției europene, părea că nu va mai suferi eșecul usturător înregistrat de acesta. În marea lor majoritate, statele îl aprobaseră, iar numărul mic de state care mai trebuiau să-l voteze nu dădea cine știe ce motive de îngrijorare.

Istoricul Tratatului este scurt: în urmă cu un an, la Consiliul European de la Bruxelles din 21-22 iunie 2007, problema continuării procesului de reformă a tratatelor Uniunii a fost pusă tranșant, convenindu-se că trebuie luată urgent o opțiune, pe baza raportului întocmit de Consiliu, în urma mandatului primit în 2006. Noua președinție europeană (portugheză) a convocat Conferința guvernamentală, care a redactat proiectul de text al Tratatului, pe care l-a supus apoi spre aprobare Summit-ului din octombrie de la Lisabona. Etapa cea mai dificilă, ratificarea tratatului care va căpăta denumirea locației acestui summit, se preconiza să se încheie înaintea alegerilor pentru Parlamentul European din iunie 2009.

Iată însă că Irlanda, singura țară care trebuia să treacă obligatoriu proiectul de tratat prin consultare populară, a paralizat procesul, pe considerentul unor temeri legate de o eventuală amenințare la adresa posturilor de muncă, investițiilor și suveranității statale. Motiv de nemulțumire în rândul cetățenilor din celelalte state, pentru această situație blocantă, corectă din punctul de vedere al prevederilor tratatelor Uniunii, dar incorectă etic: o minoritate de 1 la sută din populația Europei îi oprește din drum pe ceilalți 99 la sută, privându-i de dreptul de a reforma instituțional UE.

Ca și Franța și Olanda, în cazul Tratatului Constituțional din 2005, Irlanda a deschis larg poarta unor discuții aprinse pe tema perspectivei documentului de la Lisabona, după o perioadă mai liniștită ce s-a așternut în urma gravelor dezacorduri comunitare legate de problema recunoașterii independenței Kosovo. La preluarea

președinției Uniunii, din ianuarie, Slovenia situa în programul său, pe primul loc, între priorități, chestiunea Tratatului de la Lisabona, argumentând binefacerile pe care acesta le va aduce cetățenilor comunitari prin noile dispoziții asupra democrației participative. Nimeni însă nu întrevedea, de data aceasta, vreun vot negativ.

Reuniți la Bruxelles, la o săptămână după respingerea de către alegătorii irlandezi a Tratatului de care depinde reforma instituțională a UE extinse, liderii spațiului comunitar au încercat să impulsioneze ratificarea documentului. Presa internațională a sugerat o reluare a strategiei practicate în 2001, la respingerea Tratatului de la Nisa, tot de către irlandezi, preconizându-se introducerea unor „protocoale explicative“ care să asigure Irlanda că textul nu prejudiciază neutralitatea sa militară și politica fiscală a țării. S-a avansat, de asemenea, soluția garantării prezenței irlandeze în cadrul Comisiei Europene, devenită nesigură, în contextul în care Tratatul de la Lisabona prevede reducerea, începând cu 2014, a numărului de portofolii comunitare, astfel încât acesta să fie egal cu două treimi din numărul statelor membre.

Decizia irlandezilor, fără a fi considerată „o dramă sau un cutremur de pământ“, după aprecierea ministrului francez de externe, Bernard Kouchner, a pus, totuși, în discuție conținutul Tratatului. De aceea, ceilalți 26 au hotărât să dea timp până în octombrie Irlandei ca să analizeze acest „Nu“, să-i înțeleagă rațiunile și să le ofere celorlalți europeni unele explicații. Statele membre și-au reafirmat dorința de a continua procesul de ratificare în celelalte opt țări care încă nu au aprobat Tratatul. Este clar că Europa are nevoie de acest Tratat „pentru a putea să lucreze și să se extindă“, cum accentua cancelarul german Angela Merkel. Din aceste motive, s-a și cerut Irlandei să-și prezinte analiza asupra votului său și să propună eventuale soluții pentru ieșirea din impas, în cadrul summit-ului de la Bruxelles.

Speranța că va fi găsită o soluție viabilă înainte de încheierea viitoarei președinții franceze a UE, din 31 decembrie a.c., este îmbrățișată, se pare, de toți. Franța, cel puțin, a declarat că nu e bună graba, pentru că ar putea duce la judecăți deplasate, iar o asemenea convingere, din partea unei țări care, în 2005, a aruncat Europa într-o criză instituțională profundă, este cu atât mai credibilă. Președintele Nicolas Sarkozy a insistat, de altfel, mult în discuțiile de la Praga, unde s-a întâlnit cu conducătorii statelor Grupului de la Vișegrad – ceh, ungar, slovac și polonez – să-și păstreze calmul și sângele rece și să evite de a-i presa pe cehi la o ratificare ce se anunță dificilă. Dar, considera acesta, dacă nu e necesar să se dramatizeze o asemenea situație, în același timp, ea nu trebuie minimalizată, fiind o problemă foarte serioasă.

Pe de altă parte, el a exclus o extindere a UE fără Tratatul de la Lisabona. Temerea că și o altă țară, în primul rând Cehia (unde se așteaptă un aviz pozitiv al Curții Constituționale, în octombrie, care să arate că Tratatul și ordinea constituțională cehă nu sunt discordante), ar putea respinge Tratatul l-a determinat să-și intensifice demersurile diplomatice în rândul celor care nu au luat încă o decizie în acest sens. Atitudinea respectivă leagă votul la Tratat de perspectiva accederii în UE a Croației și celorlalte state ale Balcanilor de Vest, dar și a altor state, din Est. Legătura nu este întâmplătoare, pentru că, în virtutea Tratatului de la Nisa, intrarea unui nou stat în Uniune trebuie să aibă votul tuturor celor 27, altfel vor trebui modificate regulile (numărul de deputați, al celor din Consiliul de Miniștri, compunerea Comisiei), ceea ce ar necesita, subliniază specialiștii, angajarea unor negocieri constituționale.

De acest lucru sunt perfect convingeri croații și ceilalți aspiranți la statutul de membru al Uniunii, care se văd aruncați într-o zonă gri, din care nu știu când și dacă vor mai ieși, pentru a intra în multdorita organizație. Incertitudinea lor este confirmată de comisarul european pentru extindere Olli Rehn, care, într-un interviu acordat agenției Reuters, apreciază că respingerea de către alegătorii irlandezi a Tratatului de la Lisabona nu stimulează determinarea UE de a se lărgi cu unele state din Balcani, ca și cu Turcia. Opinia lui pare să fie o replică la ceea ce spusese anterior președintele Parlamentului european, germanul Hans-Gert Pöttering, după care „în pofida dificultăților actuale

legate de Tratatul de la Lisabona, UE își va ține cuvântul privind perspectivele europene pentru sud-estul Europei, adică pentru vestul Balcanilor și Turcia“.

Insistențele franceze au, însă, și o altă explicație: în prima jumătate a anului viitor, președinția europeană va fi preluată de Cehia, unul din statele eurosceptice. Or, la un vot negativ al cehilor la Tratat, însăși determinarea noii președinții de a finaliza procesul de ratificare în timp optim ar putea să scadă, ceea ce ar afecta viitorul Uniunii. Analiztii fenomenului, deși își focalizează atenția doar pe momentul Dublin, apreciind că va fi greu să li se impună irlandezilor un al doilea vot pentru Tratat, înțeleg că o schimbare de atitudine din partea acestora ar fi posibilă, în condițiile în care statele care nu au încheiat procesul de ratificare vor vota pentru.

După *Le Monde*, continuarea procesului de ratificare în celelalte țări are un corolar: să-i invite pe irlandezi să se pronunțe a doua oară, după eventuale amendamente la Tratat. Un precedent există: votul negativ, tot irlandez, din 2001, la Tratatul de la Nisa, care a fost repetat și aprobat în 2002. Numai că atunci s-a putut invoca absenteismul ridicat al populației la referendum (de 65,2 la sută), pentru a se vota a doua oară, în vreme ce, acum, prezența la referendum a 52 la sută din irlandezii cu drept de vot schimbă datele problemei.

Nu se știe încă ce amendamente le vor fi acceptate irlandezilor pentru a-i convinge să revină la urne. Deocamdată, potrivit media, președintele asociației „Libertas“ din această țară se opune categoric unei readuceri în fața electoratului a proiectului de Tratat în forma actuală. El opinează că „Noi vrem o renegociere totală a acestui tratat antidemocratic“. Tot astfel, un partid irlandez de opoziție, deși favorabil unui vot pozitiv, nu admite sub nicio formă repetarea scrutinului, susținând că, dacă aceasta se va întâmpla, partidul va face campanie pentru a se vota „Nu“. Presa irlandeză analizează efectul de bumerang al votului Irlandei, care ar putea-o scoate din rândul statelor membre, pentru a pune în loc o Europă cu două viteze. Opinia excluderii este îmbrățișată și de unii analiști, care cred că Irlanda nu-și mai găsește locul într-o Uniune ce i-a dat totul, dar a primit de la ea doar refuzuri. Uffe Ellemann-Jensen, fost ministru de externe al Danemarcei, consideră că extinderea UE nu poate continua fără toate elementele practice și pragmatice incluse în Tratatul de la Lisabona. Cum

extinderea trebuie privită ca un element important al politicii de securitate a Europei, ajutând țările care au cunoscut recent democrația să își consolideze stabilitatea și să le ofere puterea de a face față presiunilor externe, o decizie de excludere devine necesară. Dar, întrucât, din punct de vedere juridic, crede și trimisul special al publicației *Le Monde* la Dublin, excluderea acestei țări din marea familie europeană nu este posibilă, rămâne ca ea să fie marginalizată politic, iar comisarul său european să nu primească un portofoliu influent.

După cazul Irlandei și cazul Cehiei, a mai apărut unul – al Poloniei. Nimeni nu se aștepta la așa ceva, deoarece, la momentul votului negativ al irlandezilor, ministrul polonez de externe declarase pentru *Le Figaro* că procesul de ratificare trebuie să continue. „Suntem deja într-o Europă cu două viteze: unele state au adoptat euro, altele nu. Același lucru este pentru Spațiul Schengen sau PESC. Apropo de refuzul irlandez, accentuase același responsabil, pretutindeni în Europa, mii de eurosceptici exploatează situația“. Polonia părea să fie pe drumul cel bun, după ce Parlamentul polonez votase afirmativ. Tratatul urma să fie promulgat de către președinte, dar acesta a anunțat, la început de iulie, că nu-și va pune semnătura pe documentul apreciat de el „deocamdată fără obiect“ „Principiul

unanimității, a declarat el, este obligatoriu în acest caz.(...) Dacă este încălcat odată, atunci va înceta să existe pentru totdeauna.“

Însă, deși în ajunul reuniunii la vârf de la Bruxelles, liderii Europei aflaseră că, în Marea Britanie, Camera Lorzilor a ratificat Tratatul, britanicii fiind primul stat important din rândul euroscepticilor ce au luat o opțiune pozitivă într-o problemă vitală pentru viitorul Europei extinse, părerea tranșantă a președintelui ceh că „Tratatul este mort și îngropat“, exprimată vizavi de Nul irlandez, părea să aibă, încă, destule șanse de a se regăsi în realitate. Tot la început de iulie, președintele Horst Kohler a anunțat că nici el nu va promulga textul aprobat în mai de legislativul german, până când acesta nu va căpăta avizul Curții Constituționale. În acest caz, în condițiile înmulțirii refuzurilor la Tratat, afirmațiile primului ministru francez Francois Fillon, că acel prim „Nu“ rostit de irlandezi trebuie să fie analizat, respectat și considerat ca un apel suplimentar la acțiune și certitudine, pare o sugestie corectă. Ca și restul sugestiilor sale, cum ar fi faptul că „trebuie să învățăm să facem Europa altfel“ și că „va trebui să vedem cum să obținem ratificarea indispensabilă pentru toți, un proces care ar putea lua timp“.

Vasile POPA (vspopa9@yahoo.fr) este cercetător științific la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I“.

SEPARATISMUL POLITIC: UN EFECT AL GLOBALIZĂRII?

Dr. Petre DUȚU

Evoluția omenirii cunoaște două tendințe: globalizarea și separatismul politic. Ambele sunt fenomene caracterizate de complexitate și multidimensionalitate și se află într-o interdependență și interacțiune semnificative. Efectele lor pot fi benefice pentru unii actori statali (guvernele marilor puteri ale lumii, de exemplu) și nonstatali (societățile transnaționale, de pildă), dar nefaste pentru alții (de regulă, statele pe teritoriul cărora se derulează evenimentele și grupurile umane implicate direct).

Cuvinte-cheie: separatism, politic, globalizare, efecte, naționalism, independență.

Omenirea se îndreaptă ferm, cu pași semnificativi, spre societatea cunoașterii, în care informația va juca un rol primordial. Acest proces de trecere spre un nou tip de societate umană se produce în contextul a două tendințe de evoluție - **globalizarea și separatismul politic** – fenomene aflate într-o neîntreruptă interacțiune și interdependență.

În timp ce *globalizarea*, ca fenomen complex, multidimensional și omniprezent, tinde spre realizarea unei comunități umane internaționale fără frontiere fizice între entitățile ce o compun, așa-numitul „sat planetar”, cea de a doua tendință – *separatismul politic* – se opune aparent celei dintâi.

1. Caracteristici ale globalizării actuale

Globalizarea actuală, într-o anumită măsură și într-un anume fel, este continuatoarea formelor sale anterioare de manifestare. De fapt, ea reprezintă o realitate socială, economică, politică și culturală ce posedă o serie de caracteristici specifice.

Una dintre aceste trăsături proprii o constituie faptul că, deși dimensiunea economico-financiară a globalizării nu-și diminuează importanța, totuși, un rol deosebit revine, în prezent, **dimensiunilor politice, sociale și culturale**. Acestea din urmă sunt interdependente și interacționează sistematic

și permanent. Rolul lor a sporit, prin aceea că, în edificarea noii ordini mondiale, după anii 1990, actorii internaționali partizani ai globalizării au apelat la diseminarea valorilor specifice societății de tip occidental, la implementarea modelului socio-economic și politic neoliberal la nivel planetar. Se pare că faptul de a absolutiza modelul de viață occidental nu este bun, deoarece și acesta are o serie de defecte printre care se află: drogul, alcoolismul, bancruta obișnuită, dezordinea civilă din cocioabele urbane, deteriorarea mediului, pentru că aceasta face parte dintr-un fenomen natural inevitabil, propriu unei economii salubre de dezvoltare și progres.

Pe *plan social*, globalizarea este echivocă pe cel puțin două direcții: ea este în mod sigur un instrument de dezvoltare economică, dar provoacă, în același timp, o mai mare polarizare în relațiile sociale, face economiile naționale slabe și mai vulnerabile la mișcările capitalurilor¹. Pe de altă parte, limitarea suveranității statelor se manifestă de o manieră dramatică în domeniul protecției sociale, deoarece se caută înainte de toate obținerea unui profit cât mai mare și o mobilitate sporită a capitalurilor care nu sunt însoțite – nici pe plan național, nici pe plan internațional – de măsuri corespunzătoare de protecție a lucrătorilor. De asemenea, globalizarea presupune deplasarea internă a oamenilor dinspre sat spre oraș, în căutarea de lucru și de condiții mai bune de viață. La această mișcare internă a populației, acum, se adaugă mișcările transnaționale spre polii economici: numărul de migranți numiți economici este într-o creștere constantă, deși țările de „primire” sunt adesea departe de a le acorda securitatea socială și economică căutată, sau chiar un tratament respectuos cu demnitatea și sănătatea lor².

Din punct de vedere *cultural*, se asistă la tendința uniformizării culturale, ca efect al răspândirii produselor de acest tip de origine occidentală, îndeosebi nord-americană, și al generalizării limbii engleze, ca mijloc de comunicare între oameni

aparținând unor culturi și civilizații diferite. Astăzi, vorbesc engleza toți cei care participă la activități economice, politice, sociale, științifice regionale și/sau internaționale. Pe de altă parte, paradigma societății liberale, printre altele, promovează ideea unei culturi globale ce pare mai curând o ideologie menită să controleze totul, de la programele de educație până la progresele științifice și tehnice. Globalizarea socio-culturală poate afecta negativ organizarea socială existentă și, implicit, membrii acesteia. Însă, în acest fel, partizanii săi contribuie la edificarea unei noi ordini mondiale și a societății gândirii unice.

Într-o anumită măsură, concepția potrivit căreia piața rezolvă totul într-o societate este totuși limitativă și unilaterală, absolutizând acest model de organizare și funcționare socio-economică și politică. Nu trebuie omis faptul că, în realitate, piața este o construcție socială ce a apărut într-o anumită etapă de dezvoltare a societății umane și, de aceea, va purta amprenta epocii în care ființează. În același timp, nu trebuie uitat că piața nu este unicul model de organizare socio-economică. Bineînțeles, pot exista și alte modele. O societate civilizată poate construi piețe care privilegiază valori ca libertatea, dreptatea, solidaritatea, demnitatea omului, democrația.

În globalizarea actuală, **factorii tehnologici** joacă, de asemenea, un rol foarte important. Aceștia acționează, în principal, asupra reducerii costurilor de transport și de comunicare. Distanța între două locații de pe glob, teoretic, nu mai constituie o problemă acum, când există atât mijloace de deplasare rapidă, cât și posibilități de comunicare continuă prin dispozitive moderne. Tehnologiile noi fac, în același timp, posibilă o reorganizare a întreprinderii, cu eficientizarea operațiunilor până la integrarea pe verticală și o redefinire a controlului operațiunilor delocalizate sau de subînchiriere, grație informaticii. De altfel, astăzi, există practica alegerii de către marile firme transnaționale a locațiilor în care își realizează producția acolo unde profitul este mai mare, atât datorită existenței forței de muncă relativ ieftine, cât și a unor taxe și impozite reduse. Așa se explică mutările frecvente de locații ale unor mari societăți transnaționale. De exemplu, Nokia și-a mutat o fabrică din Germania în România, în 2008, deoarece condițiile de aici o avantajau sub aspectul profitului obținut.

O caracteristică dominantă a globalizării actuale o constituie tendința țărilor bogate de

a dezvolta prioritar **producția intelectuală**. Activele intelectuale constituie factori strategici ai creației de valori de către întreprinderi. Expansiunea sectorului serviciilor, privatizarea, dereglementarea și emergența noilor tehnologii ale informației impun soluționarea unor aspecte privind: crearea activelor intelectuale, difuzarea, protejarea și folosirea lor în vederea obținerii unui venit economic.

În acest sens, investițiile în materie de cercetare-dezvoltare, în realizarea de brevete, în resursa umană și într-o nouă structură organizațională se dovedesc benefice. În ultimii ani, în zona OCDE, cheltuielile consacrate activelor intelectuale au progresat mai rapid decât cele destinate mașinilor și echipamentelor. În 2002, cheltuielile totale consacrate cercetării-dezvoltării, în softuri și în învățământul superior au depășit investițiile în mașini și echipamente în SUA și în Finlanda³.

Pe măsură ce cheltuielile în activele intelectuale cresc, impactul lor economic se amplifică. În conformitate cu multe studii, activele intelectuale (capitalul uman, investiții în cercetare-dezvoltare, brevete, investiția în softuri) contribuie de o manieră substanțială la creșterea economică⁴. De aceea, în prezent, țările bogate par să abandoneze fabricarea de produse în țările sărace, pentru a se specializa în mod unic în conceperea producției intelectuale, care s-a dovedit deosebit de rentabilă și de viitor.

Comunicarea este o altă marcă de succes a globalizării actuale, desigur, influențată puternic de noile tehnologii în domeniul comunicațiilor și informaticii, de existența Internetului. Astăzi, rapiditatea comunicării și multitudinea informațiilor disponibile într-o „bibliotecă”, așa cum este rețeaua Internet, favorizează schimburile academice, cercetarea științifică, formarea personalului întreprinderilor. În acest context, globalizarea reprezintă, cu certitudine, un factor pozitiv de inovație. Dar chiar această rapiditate și disponibilitate fără control, eficace, a informațiilor sensibile permite, de asemenea, rețelelor teroriste sau mafioate să comunice, să-și pună în aplicare activitățile criminale, să-i învețe pe cei interesați moduri de fabricare a armelor, a bombelor artisanale, folosirea substanțelor chimice, a otrăvurilor etc.

Apariția și manifestarea unor **actori noi** pe scena mondială constituie o altă caracteristică majoră a globalizării actuale. Printre acești actori, doi

par a fi mai importanți, prin forța lor de implicare activă și voluntară în derularea globalizării. Unul dintre acești actori este reprezentat de *întreprinderile multinaționale* sau *societățile transnaționale*. Multinaționalele se reorganizează din ce în ce mai mult, formând alianțe și rețele transfrontaliere. De aceea, este dificil să se determine frontierele și naționalitatea lor. În plus, aceste societăți recurg la noile tehnologii din domeniul comunicațiilor și informaticii pentru a-și efectua operațiunile transfrontaliere, pe care guvernele pot cu mare dificultate să le controleze. Ele sunt răspândite în întreaga lume, și producția internațională se bazează din ce în ce mai mult pe ele. De exemplu, în 2002, erau în jur de 65.000 de asemenea societăți, ce controlau direct 850 de filiale în străinătate, repartizate pe întreaga planetă, și produceau circa 10% din PIB-ul mondial⁵. Practic, societățile transnaționale accelerează procesul de internaționalizare, creând rețele mondiale de producție din ce în ce mai deschise pe plan geografic, dar a căror coordonare este asigurată de o manieră tot mai concentrată. Aceste mutații au consecințe importante asupra evoluției schimburilor internaționale de bunuri și servicii. În acest sens, un exemplu îl poate constitui industria farmaceutică. Altădată dispersată, pentru că produsele sunt multiple, ea este astăzi reunită sub egida unui grup restrâns de firme ce controlează 60% din vânzările mondiale⁶.

Cel de-al doilea actor nonstatal important apărut pe scena mondială este reprezentat de *societatea civilă internațională*, mai precis de organizațiile sale cu vocație în domeniul promovării drepturilor omului, dreptății, echității și demnității umane. Practic, ele acționează în direcția diminuării efectelor negative ale globalizării asupra persoanelor din întreaga lume, dar mai ales din statele în dezvoltare.

O caracteristică a globalizării actuale, cu un rol important în evoluția sa, o constituie apariția și manifestarea unor **mișcări sociale antiglobalizare**. După mulți ani dedicați simplei critici și protestelor împotriva globalizării purtate în lumea afacerilor, mișcarea antimondialistă (mai precis descrisă prin termenul „Mișcare pentru justiție globală”) și-a atins punctul culminant la Porto Alegre⁷.

Manifestările antimondializare de la Seattle, Washington, Melbourne, Praga, Quebec și Gênes împotriva Fondului Monetar Internațional, Organizației Mondiale a Comerțului, Băncii

Mondiale, G8 (este un grup informal din 8 țări: Canada, Franța, Germania, Italia, Japonia, Rusia, Regatul Unit și SUA) și a altor întâlniri la nivel înalt referitoare la aspectele economice mondiale au captivat atenția a milioane de oameni de pe planetă, prin intermediul relatărilor mass-media.

Dinamizat prin sloganul puternic „O altă lume este posibilă”, al Doilea Forum Social Mondial (ținut la Porto Alegre, în Brazilia) a mers dincolo de proteste și a acționat de o manieră foarte structurată, exploatând căi alternative, strategii și structuri concrete. Astfel, în cadrul Forumului s-au avansat idei de transformare a actualului sistem mondial economic, și nu numai. Trei propuneri sunt ilustrative pentru acest demers constructiv.

Plecând de la faptul că nu se urmărește reformarea actualelor instituții internaționale (OMC și cele ieșite din Bretton Woods, inspirate de comerț), ci se au în vedere următoarele scopuri: scoaterea lor din funcțiune; neutralizarea lor (de exemplu, transformarea FMI într-un institut de cercetare ce observă ratele fluxurilor mondiale de capital), reducerea radicală a puterii lor și transformarea lor într-un ansamblu de actori ce coexistă cu și supravegheați de alte organizații internaționale, acorduri și regroupări regionale⁸.

Mișcările „altermondialiste” sunt, de altfel, un produs al acestei globalizări și acționează cu larghețe pe plan global. Într-un anume sens, ele reprezintă, la scară planetară, un fel de „societate civilă” de rezistență, care propune valori alternative (sau prezentate ca atare) la dominația economică a grupurilor restrânse. Aceste mișcări joacă rolul, totodată, de avocați ai drepturilor omului, democrației, participării popoarelor la propriul destin. Organizații cu rază de acțiune mondială, guvernamentală sau nu, contribuie la difuzarea ideilor și valorilor democratice, a sensului justiției și se folosesc la promovarea mai deschisă a toleranței și comunicării între culturi.

2. Separatismul politic: o realitate inevitabilă?

Evoluția comunității internaționale cunoaște, pe lângă globalizare, și fenomenul separatismului politic. Această tendință este relativ omniprezentă, întâlnindu-se atât la state dezvoltate economic și cu regim democratic (vezi cazul Spaniei, Franței, Canadei, Italiei, Belgiei), cât și la state mai puțin dezvoltate sau în tranziție (de exemplu, statele din fosta Iugoslavie, ex-URSS, China, Indonezia).

În sens larg, prin separatism politic se înțelege mișcarea politică organizată cu scopul declarat al ieșirii unei entități teritoriale din componența unui stat recunoscut internațional, pentru a deveni, la rândul său, un stat independent. Cauzele, sursele și modalitățile folosite de către separatiști pentru a-și atinge obiectivul urmărit sunt de o mare diversitate. Acest fapt a făcut să se vorbească, în literatura de specialitate, de diferite tipuri de separatism. Astfel, în Europa se disting două mari tipuri de separatism: unul vest-european și altul est-european⁹.

În ceea ce privește **separatismul vest-european**, acesta cunoaște două forme principale de manifestare:

a) *separatismul întâlnit în statele de tip federal*. Acesta presupune, de regulă, că o provincie - parte constitutivă a unui stat federal sau confederal - încearcă să se desprindă de acesta, total sau în parte, pentru a putea să se constituie, ulterior, ca entitate statală autonomă, independentă, de sine stătătoare. În acest sens, se pot da ca exemple Belgia, Spania. În Belgia, Flandra, purtată de un val de simpatie față de ideile partidului separatist flamand Vlaams Belang, arată clar această tendință. Transformarea acesteia din urmă într-un fapt împlinit ar avea drept consecință dispariția Belgiei, ca stat. În Spania, situația este diferită de cea din Belgia, pentru că separatismul promovat aici este multiform. În Țara Bascilor, există concomitent mișcări separatiste politice moderate, de exemplu, Partidul Naționalist Basc-PNV și o mișcare radicală cu o ramură politică (Partidul Batasuna, interzis) și o ramură armată (ETA). De asemenea, și Galicia, și Catalonia manifestă tendințe separatiste, dar sunt mai puțin radicale decât Țara Bascilor. Și în Spania, în timp, separatismul provinciilor, dacă devine realitate, va pune în pericol unitatea și integritatea actuale ale acestui stat;

b) *separatismul anticentralism*. Un astfel de tip de separatism se întâlnește, de exemplu, în Franța, unde o regiune mai mult sau mai puțin periferică dorește să părăsească statul actual, în care nu se recunoaște ca parte componentă. Este cazul, în proporții foarte variabile, de populații din Noua Caledonie, Polinezia Franceză, Corsica, Antile. În general, separatiștii profită de fundamentul democratic al regimului politic din statul respectiv, solicitând inițial autonomia culturală, prin recunoașterea lingvistică și folclorică, pentru ca, ulterior, pe această bază, să obțină puteri politice, mergând până la obținerea independenței

politice. De obicei, revendicările separatiștilor care aduc atingere unității și integrității teritoriale a statului de apartenență nu se îndeplinesc de către guvernul în funcție, dimpotrivă se acționează pentru menținerea provinciei/provinciilor într-un ansamblu național indivizibil.

O situație similară se întâlnește în Canada, unde există o mișcare separatistă destul de activă, polarizată în jurul Québec-ului¹⁰.

În ceea ce privește separatismul est-european, se cuvine făcută mențiunea că, aici, un rol mult mai important decât în vestul continentului îl are ideea de minoritate. În Europa Centrală și Răsăriteană există state care au regiuni în care trăiește o minoritate națională. Practic, în acest spațiu geografic, minoritatea națională, din punctul de vedere al numărului de locuitori, este majoritară, iar persoanele care aparțin majorității naționale sunt minoritari. Acesta este cazul populației din Kosovo, provincie din sudul Serbiei, cu o puternică majoritate albaneză. Această provincie, după opt ani de tutelă internațională, care nu a soluționat divergențele dintre sârbi și kosovari, a solicitat în februarie 2008 recunoașterea independenței sale. Serbia a respins această solicitare, apreciind-o ca ilegală. La rândul său, România nu a recunoscut independența acestei provincii care numără două milioane de locuitori. În schimb, SUA, Marea Britanie, Italia, Germania și Franța au acceptat Kosovo independent.

Totodată, separatismul european este, adesea, asociat cu prăbușirea Uniunii Sovietice, fenomen ce a avut ca efect, printre altele, activarea mișcărilor separatiste în cadrul unor foste republici socialiste¹¹. În acest context, se fac referiri la „conflicte înghețate”, avându-se în vedere, în general, mișcările separatiste dezvoltate în spațiul post-sovietic în anii 1990. Astfel, conflicte cum sunt cele din Nagorno Karabakh în Azerbaidjan, Osetia de Sud și Abhazia în Georgia și Transnistria în Moldova nu s-au soluționat încă și nu există, realmente, un plan de rezolvare a lor. Astăzi, în acest regiuni, există pseudo-state care, în ciuda izolării lor politice pe plan internațional, au un control efectiv asupra teritoriului, precum și instrumente viabile de funcționare cvasinormală. Specific mișcărilor separatiste din spațiul ex-sovietic este motivul acestora, și anume, *naționalismul*. Cel mai mediatizat caz a fost cel al Ceceniei. Aici, conflictul început în 1994 s-a transformat într-un sângeros război civil. Autoritățile ruse au

știut însă să discrediteze mișcarea separatistă din această provincie caucaziană în ochii comunității internaționale, asociind-o cu terorismul.

În Transnistria, însă, autoritățile de la Chișinău nu au putut restabili controlul efectiv asupra regiunii separatiste. Astfel că, din 1992, autointitulată Republică Moldovenească Transnistreană (RMT) este un stat, chiar dacă acesta nu a fost recunoscut de comunitatea internațională. RMT are propriile instituții, armată, poliție, monedă și chiar servicii secrete. Surprinde că, în ciuda blocadei politice, Transnistria a putut să depășească dificultățile economice, grație industriei moștenite de la Uniunea Sovietică, dar și ajutorului venit din partea Rusiei.

La rândul lor, Osetia de Sud și Abhazia trăiesc, la fel, într-o cvasiindependență în raport cu Georgia, după violente lupte care au avut loc la începutul anilor '90 (în urma conflictului din august a.c. dintre Georgia și Rusia, Moscova le-a recunoscut independența) și evocă adesea, ca și kosovarii, „imposibilitatea de a trăi împreună” cu Tbilisi.

Maniera în care comunitatea internațională s-a implicat în Kosovo, ca și recunoașterea independenței acestei provincii sârbe în februarie 2008, de către unele state ale lumii (de exemplu, SUA, Germania, Italia, Franța) au dat apă la moară separatiștilor din republicile ex-sovietice.

În opinia mea, este fals să se creadă că există tendințe separatiste evidente numai pe Vechiul Continent. În realitate, astfel de fenomene sunt prezente și pe continentul american, de exemplu, în Canada, sau în Asia (Tibetul în China, Timorul în Indonezia). Astfel, China se confruntă cu două tipuri de separatism: cel din Tibet, animat de sentimente naționaliste, și cel din regiunea Xinjiang, pus în mișcare de motive religioase¹². Separatiștii musulmani din regiunea autonomă Xinjiang-Ouïgour, în vestul Chinei, au contestat din ce în ce mai mult autoritatea centrală de la Beijing în ultimii ani. Conflictul discret ce are loc în Xinjiang de la finele anilor 1980 este mai puțin cunoscut ca lupta dusă în Tibet împotriva Chinei, dar a ocazionat pierderi importante de vieți și violări ale drepturilor persoanei¹³.

Se pare că extremismul musulman actual din Xinjiang a fost inspirat de enormele schimbări ce au transformat Asia Centrală în cursul ultimului deceniu. Independența la care au ajuns republicile musulmane vecine de la prăbușirea Uniunii

Sovietice a dus, fără nicio îndoială, la amplificarea speranțelor separatiștilor din Xinjiang de a ajunge, și ei, la fel, la autonomie teritorială și independență politică.

În Asia, manifestări separatiste sunt, de asemenea, în Sri Lanka și Indonezia. În ultimele luni, reluarea luptelor între guvern și separatiștii tamili a aruncat pe drumurile din Sri Lanka zeci de mii de civili terorizați. Caracterul aparent insolubil al unui conflict de peste 30 de ani nu pune deloc în joc interesele marilor puteri și nici nu se alimentează din marile aliniamente ideologice ale începutului secolului al XXI-lea¹⁴. După India, care a intervenit la finele anilor 1980, Norvegia nu a cunoscut, nici ea, succesul în tentativele sale de mediere a acestui conflict.

Treizeci de ani de luptă: atâția a lăsat în urma sa mișcarea separatistă a tamiilor. Factorul-cheie al istoriei din Sri Lanka este, simultan, expresia mobilizării spontane a unei minorități autohtone în jurul revendicărilor politice și lingvistice, și fructul unei acțiuni politico-militare de mare anvergură fondate pe o puternică organizație transnațională, Tigrii eliberării Eelam-ului tamil (LTTE), Tigrii¹⁵.

Potrivit separatiștilor, cadrul instituțional democratic actual nu oferă nicio garanție minorităților lingvistice și religioase, și numai crearea unui stat separat poate răspunde acestei așteptări. Ei revendică un teritoriu numit Tamil Eelam, format din provincia nord-est, cuprinzând portul din Trincomalee, și regiuni din sud-est ale insulei, în care musulmanii sunt mai numeroși decât alte populații.

Tensiunea dintre guvernanți, unde domină majoritatea de limbă cinghaleză (74% din locuitori), și minoritatea tamilă (în jur 15%) a început în 1956 - Sri Lanka se numea Ceylon -, în timpul venirii la putere a Partidului Libertății (Sri Lanka Freedom Party, SLFP) creat de Solomon Bandaranaike¹⁶. Și acest conflict este departe de a fi soluționat.

Separatismul ce afectează Indonezia își are baza de acțiune în provincia Aceh, situată în extremitatea de nord a insulei Sumatra. Aceasta a fost prima regiune afectată și cel mai sever de tsunami-ul care a devastat mai multe țări din jurul Oceanului Indian, la 26 decembrie 2004. Aproximativ 170.000 de persoane, în Aceh, și-au pierdut viața, iar pierderea economică a fost echivalentă cu PIB-ul anual al provinciei¹⁷. Timp de trei decenii înainte de dezastru, afirmă sursa menționată, regiunea a suferit un conflict între o

mişcare separatistă – Mișcarea pentru Aceh-ul liber (GAM) - și guvernul indonezian care a condus o vastă represiune marcată de violări ale dreptului omului de către armata indoneziană (TNI). Ca urmare a devastării masive de tsunami, toți sperau că salvarea și eforturile depuse cu acest prilej vor contribui la încetarea ostilităților; aceasta ar fi putut restabili demnitatea și autonomia pierdute mai întâi față de colonialiștii olandezi la începutul secolului al XX-lea.

Concluzii

Globalizarea actuală și separatismul politic sunt două fenomene semnificative ale realității sociale din zilele noastre. Acestea, prin efectele lor, îndeosebi negative, vor solicita puternic eforturile concertate ale comunității internaționale în direcția rezolvării lor durabile și convenabile tuturor părților implicate.

Într-un anume fel, separatismul politic se poate aprecia că este un efect al globalizării actuale. Aceasta dacă se au în vedere caracteristicile acestui fenomen, pe de o parte, și obiectivele urmărite de către actorii globalizării actuale, pe de altă parte.

Separatismul politic nu reprezintă o realitate inevitabilă, dacă toată lumea - toți actorii statali și nonstatali - respectă drepturile omului în orice situație și asigură o dezvoltare durabilă tuturor țărilor.

Pe de altă parte, mișcările separatiste, indiferent de motivul declanșării lor, sunt agreate de marile puteri ale lumii, pentru că le servesc acestora interesele strategice.

Practic, mișcările separatiste s-au produs, se mențin și se produc în zone ale lumii care au o importanță strategică deosebită pentru una sau alta dintre marile puteri mondiale. În plus, o serie de actori nonstatali, de exemplu, societățile transnaționale, profită de existența acestor „conflicte înghețate”, întrucât pot dezvolta aici, în condiții favorabile lor, o multitudine de activități aducătoare de profit.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 Vezi Pierre de SENARCLENS, *Mondialisation, souveraineté et théorie des relations internationales*, Armand Colin, Paris, 1998 și *L'humanitaire et la globalisation*, *Revue internationale de la Croix-Rouge*,

Vol. 82, N° 836, 2000, pp. 311-325, Serge HALIMI, *Le grand bond en arrière*, Fayard, Paris, 2004.

2 Jean-Luc BLONDEL, *La globalisation: approche du phénomène et ses incidences sur l'action humanitaire*, <http://www.icrc.org/Web/fre/sitefre0.nsf/html/66CLT9>, p.3.

3 *Actifs intellectuels et création de valeur*, <http://www.oecd.org/dataoecd/30/34/38313204.pdf>, p.2.

4 *Ibidem*, p.3.

5 *Mondialisation et sociétés transnationales*, <http://www.economie-gestion.fr/ecogene/approfondissements/partie85.htm>

6 Henri HOUBEN, *Une analyse marxiste de la globalisation actuelle*, <http://www.initiative-communiste.fr/wordpress/uploads/AnalysemarxisteglobalisationShanghai.doc>.p.2.

7 *Vezi Le Forum Social Mondial: le mouvement antimondialisation atteint sa majorité*, <http://www.france.attac.org/spip.php?article1618>

8 *Ibidem*, p.2.

9 *Vezi Pierre LANGLOIS, Typologie du séparatisme en Europe*, <http://www.taurillon.org/Typologie-du-separatisme-en-Europe>.

10 *Vezi Non au séparatisme québécois! Non à la défense du Canada!*, <http://www.wsws.org/francais/News/1995/oct1995/refoct95.shtml>, Jean-Pierre CHABOT, *Liens entre la notion du séparatisme au Québec et la religion Catholique*, <http://www.leseditionsjpchabot.com/textes/religionetpolitique.pdf>; Christian LEFEVRE, *Croissance économique et fragmentation politique (novembre 2004)*, http://www.paris.fr/portail/accueil/Portal.lut?page_id=6135&document_type_id=4&document_id=13953&portlet_id=14061&multileveldocument_sheet_id=1035.

11 *Vezi Les „conflits gelés” et le „cas Kosovo”*, <http://www.taurillon.org/Typologie-du-separatisme-en-Europe>

12 Artoush KUMUL, *Temoignage. Le „Séparatisme” ouïgour au XX-ème siècle: Histoire et Actualité*, <http://cemoti.revues.org/document54.html> și Paul CHARON, *La Chine et le séparatisme ouïgour*, <http://asie.espace.free.fr/espace/analytiq/charon/Chine-Ouïgour-Charon.html>

13 Paul GEORGE, *Commentaire N° 73: L'agitation islamique dans la région autonome Chinoise du Xinjiang-Ouïgour*, <http://www.csis-scrc.gc.ca/pblctns/cmmnt/cm73-fra.asp>, p.1.

14 Eric Paul MEYER, *Impasse des négociations, reprise des combats. Ressorts du séparatisme tamoul au Sri Lanka*, <http://www.monde-diplomatique.fr/2007/04/MEYER/14590>

PUNCTE DE VEDERE

15 Vezi Cédric GOUVERNEUR, Un Etat “de facto” février 2004.
pour les Tigres tamouls, Le Monde diplomatique, 16 Vezi Paul GEORGE, op.cit., p.2.

Dr. Petre DUȚU(dutupetre@yahoo.com), cercetător științific gr. II la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, sociolog militar, autor a numeroase articole și lucrări privind securitatea națională, regională și globală, ca și asupra moralului militarilor.

POSIBILE COORDONATE ALE UNUI MEDIU STRATEGIC

Dr. Gheorghe VĂDUVA

Fenomenul militar contemporan evoluează pe coordonate imprecise și chiar haotice, așa cum evoluează, de altfel, întreaga societate omenească. Acest fenomen reprezintă, de fapt, o realitate contrastantă, situată undeva între încercările de a se păstra un statu quo militar sau politico-militar – cel de după marea conflagrație mondială –, etapă deja depășită din toate punctele de vedere, mai puțin din cel al istoriei și memoriei colective, și intențiile construcției unui echilibru strategic fragil, bazat nu pe renunțări și încredere totală (pentru că așa ceva este imposibil pe planeta Pământ), ci pe păstrarea și chiar accentuarea diferențelor. Din păcate, diferențele nu sunt construcții benevoale și binevoitoare, ci efecte ale mileniilor de inegalități, de distorsiuni, tensiuni, crize, conflicte și războaie. Dar lumea așa este croită, iar schimbarea nu constă în înlăturarea diferențelor, ci într-un corect și eficient management al acestora.

Fenomenul militar actual nu poate ieși din determinările istoriei, economiei, finanțelor și arhitecturii conflictuale de securitate (insecuritate) cu care operează cei ce pot și pe care o suportă cei ce nu au nicio putere. De aceea, dincolo de faptul că un astfel de fenomen nu poate fi decât complex, complicat, contradictoriu și foarte periculos, el are și va avea totdeauna evoluții imprevizibile, care-l fac temut, greu de înțeles și foarte greu de gestionat. Politicul, deși îl generează și, într-un fel, îl și gestionează – pentru că fenomenul militar este totdeauna legat de fenomenul politic, fiind efectiv o expresie militară a acestuia – va fi obligat să se modeleze într-un fel pe coordonatele, exigențele și cerințele acestuia, întrucât puterea forței nu se află în domeniul politic, ci în cel militar, în timp ce forța puterii se află totdeauna în slujba politicului.

Cuvinte-cheie: mediu strategic, dinamica sistemului militar, RMA, transformare, profesionalizare, expertiză strategică, zone de securitate strategică.

Structura fenomenului militar actual

Fenomenul militar actual pare un fenomen hibrid între fenomenul politic, cel economic, cel tehnologic și cel informațional. Cu alte cuvinte, nu mai există un fenomen militar pur, deși militarii continuă să se constituie și reconstituie într-un fel de castă care, deși își apropie și o dimensiune civilă, rămâne, totuși, acolo unde a fost mereu, în cazărmi. Cazărmile sunt însă deschise controlului democratic, mai exact, controlului politic, iar politicul, pentru a avea acces la acest domeniu special, pe care el însuși l-a creat, trebuie să „semneze” un angajament de „fidelitate” și, în niciun caz, nu va avea acces niciodată la intimitatea acestui „fenomen”, așa cum nu va avea acces la „intimitatea” laboratoarelor unde se pregătesc materialele pentru fisiunea și fuziunea nucleară, unde se fac experimente laser, cuantice, cu nanotehnologii etc., etc.

Fenomenul militar actual se derulează pe trei paliere importante:

- în văzul și exigențele parlamentelor, guvernelor, organizațiilor și organismelor internaționale;
- în dinamica sistemelor și proceselor specifice, proprii instituției militare;
- într-un spațiu de sinteză dinamică și complexă extins, civil-militar, de interdisciplinaritate și confluente.

La primul palier, se exercită controlul politic, se fixează resursele, limitele angajării, precum și scopurile și obiectivele politice care generează și regenerează acest fenomen.

Pentru fenomenul militar, politicul se constituie într-un fel de nucleu al ciclonului, dar nu unitar, ci diseminat pe națiuni, state, organizații și organisme, interese de tot felul, adică într-un spațiu multidimensional de foarte mare anvergură, generator de diferențe, de tensiuni și conflictualitate. Politicul conduce. El are hățurile și resursele. Uneori, se comportă ca un dictator, ca un autoritar sau ca un vătaf, alteori, are grijă să se folosească, așa cum crede el de cuviință, de expertiza pe care i-o oferă

strategical, pentru a-l ajuta să înțeleagă desfășurările, implicațiile și urmările, cu alte cuvinte, pentru a-l determina să nu se joace cu focul. La ora actuală, domeniul militar se comportă față de politicul care îl generează și îl gestionează în manieră foarte diferite, de la slugărnice și necrâcneală, până la prudentă și chiar la aroganță și sfidare. Este însă o iluzie să se creadă că domeniul militar devine sau poate deveni independent de cel politic, întrucât domeniul militar nu are sens fără cel politic. De fapt, domeniul politic este cel care generează domeniul militar. Armatele sunt instrumente ale statului politic, se supun decidentului politic, cel care le creează, le fixează competențele și le folosește. Autonomia domeniului militar este una strict funcțională, adică profesională. Militarii sunt experți în acțiuni militare pentru realizarea unor scopuri politice și a unor obiective strategice. Dar strategia nu este altceva decât știința, experiența, practica și arta de a pune în aplicare o decizie politică necesară pentru rezolvarea unui conflict. Acolo unde nu există necesitatea unei decizii politice pentru soluționarea unui conflict, nu există nici strategie.

Dimensiunile politice ale fenomenului militar contemporan sunt numeroase. Ele țin de noua dialectică a intereselor și conflictualității, metamorfozată, după spargerea bipolarității și încheierea Războiului Rece, într-o nouă arhitectură a conflictualității, rezultată dintr-o nouă reconfigurare a intereselor, politicilor și strategiilor. Din această metamorfoză face parte și noua dinamică a crizelor, conflictelor și războaielor. În urma fundamentalelor mutații geopolitice și geostrategice rezultate din ridicarea „cortinei de fier”, s-au schimbat foarte multe lucruri în ceea ce privește raporturile de putere, piețe, accesul la resurse primare, piața tehnologică și informațională, infrastructurile, comunicațiile, politicile și strategiile de coaliție și de alianță, reconfigurările geopolitice regionale etc. Dispariția polului comunist al puterii și reconfigurarea Alianței Nord-Atlantice, implozia URSS și recrearea unei noi entități strategice rusești – Federația Rusă –, cu un potențial energetic și sinergic imens, reconfigurarea politică și strategică a Chinei, constituirea unor parteneriate (China-Rusia, SUA-Rusia, SUA-India, Rusia-India, SUA-Uniunea Europeană, Uniunea Europeană-India, Uniunea Europeană-Rusia, Uniunea Europeană-Orientul Mijlociu, parteneriatele strategice bilaterale în evantai ale Statelor Unite, Uniunii Europene

și Rusiei cu o mulțime de țări care nu sunt mari puteri etc.) conturează o geopolitică flexibilă, chiar fluidă, cu o geometrie variabilă, dar și cu evoluții complexe, greu de prevăzut și de gestionat.

Principalele dimensiuni politice ale fenomenului militar contemporan se conturează, din ce în ce mai mult, a fi următoarele:

- impunerea, în relațiile internaționale și în politica externă a statelor, a unui statu quo specific post-Război Rece și înghețarea conflictualității majore, în scopul prevenirii creării și dezvoltării oricăror condiții favorabile de escaladare a ostilităților existente și de apariție a altora noi;
- păstrarea inegalității statelor, prin asigurarea de garanții de securitate;
- politica statelor de a se situa pe un loc cât mai bun sau cât mai securizat, pentru a se afla la adăpost sau pentru a-și reduce la maximum vulnerabilitățile în cazul unui război sau conflict armat care ar putea fi scăpat de sub control;
- politica unor state, mai ales în zonele conflictuale actuale și viitoare (Orientul Apropiat, Orientul Mijlociu, America Latină, Asia de Sud-Est, Asia Centrală, Caucaz etc.), de a nu accepta uriașele diferențe în înzestrarea cu mijloace de luptă, mai ales cu ADM, și elaborarea unor programe (mai mult sau mai puțin camuflate) de a se dota și ele cu acele mijloace care să le permită garantarea propriei securități (prin mijloace proprii) sau realizarea scopurilor și obiectivelor strategice în sensul intereselor pe care le consideră vitale sau importante;
- dezvoltarea unor politici și strategii disproporționate, de influențare, dominare și infodominare, prin tehnologie, informație și falierarea zonelor periculoase;
- dezvoltarea unor politici asimetrice, generatoare de conflicte imprevizibile și haotice;
- extinderea necontrolată sau sub controlul unor forțe obscure a unor politici de globalizare, fără a se evalua în mod realist toate efectele;
- dezvoltarea unor politici identitare, opuse total sau parțial politicilor de globalizare și realizarea, în acest scop, a mijloacelor militare care, la nevoie, să le susțină;
- dezvoltarea unor politici pronunțat antinaționale, îndeosebi împotriva statelor mici sau a celor prost guvernate;
- persistența și consistența unor politici și strategii de înarmare și de perfecționare a forțelor armate, mijloacelor de luptă, strategiilor și doctrinelor;

- dezvoltarea, în continuare, a unor politici și strategii de extindere a NATO și UE;

- dezvoltarea unor politici și strategii de transformare a forțelor NATO și de modernizare a forțelor militare ale țărilor care fac parte din Uniunea Europeană;

- dezvoltarea unor politici de excludere a paralelismelor și conflictelor dintre NATO și UE și de realizare a unor complementarități necesare;

- dezvoltarea unor politici de coalizare a forțelor și mijloacelor, de parteneriate, inclusiv de parteneriate politice și militare;

- politici fractale, de dezarmare a unora, considerați periculoși, mai ales a acelor țări care generează terorism, și de înarmare, sub o formă sau alta, a altora, considerați parteneri sau aliați;

- politici militare de ambiguitate.

Toate aceste politici, componente sau gestionare ale fenomenului militar contemporan, sunt puse în operă de strategii pe măsură. Ele au unele componente relativ stabile și durabile, care definesc politicile respective, dar și numeroase componente variabile, care se adaptează împrejurărilor, creează sau influențează un mediu favorabil punerii lor în operă. Toate politicile care se referă la fenomenul militar sunt politici care vizează puterea, forța, influența sau, în orice caz, realizarea și protecția, și prin mijloace militare, a interesului vital.

Este adevărat, unele țări – între care se situează și România – nu au politici clare, coerente și categorice în ceea ce privește fenomenul militar, ci se adaptează, mai mult sau mai puțin reușit, împrejurărilor, alăturându-se unor alianțe sau coaliții sau, pur și simplu, făcând ce fac toți ceilalți și rezistând cu greu unei întrebări iresponsabile: *„Când alții au arme nucleare și forțe cu care pot spulbera jumătate sau chiar întregul glob pământesc, la ce ne mai trebuie nouă armată?!”*

Palierul referitor la *dinamica sistemelor și proceselor specifice, proprii instituției militare* vizează procesualitatea specifică dinamicii sistemului militar. Așa cum se știe, instituțiile militare sunt cam aceleași peste tot. Ele se compun, în general, din forțe armate, dar și din sisteme generatoare ale acestora, infrastructuri și alte componente care se individualizează și se stabilizează de-a lungul timpului. Instituția militară are componente și structuri de rezistență care nu s-au schimbat de milenii și structuri și componente flexibile, care se adaptează tot timpul la împrejurări,

unele dintre ele – cum ar fi, spre exemplu, sistemele de arme, elemente de cercetare și de impact al comportamentului uman în situații limită, acțiunea preventivă și preemptivă (de întâmpinare) etc. – o iau cu mult înaintea împrejurărilor, devin elemente de avangardă, nu numai pentru instituția militară, pentru fenomenul militar, ci și pentru societate și chiar pentru civilizație. Rețeaua Internet în bandă largă, GPS, comunicațiile moderne etc. s-au dezvoltat, în primul rând, în cadrul instituției militare.

Majoritatea elementelor de dinamică și de transformare militară răspund unei comenzi politice, unui imperativ politic, dar modul în care acestea se realizează, strategiile și tacticile de punere a lor în aplicare aparțin instituției militare, se integrează fenomenului militar.

Pe baza scopurilor și obiectivelor fixate de conducerea politică – atunci când aceasta știe ce are de făcut și când este cu adevărat în măsură să identifice și să slujească interesele vitale ale statului, pentru că statele sunt subiecte ale dreptului internațional –, instituția militară elaborează strategiile corespunzătoare de transformare, de dezvoltare și consolidare a structurilor și funcțiilor instituției militare, orizonturile ei de transformare și de dezvoltare, îi pune la dispoziție resursele necesare și îi aprobă strategiile și planurile.

Pe baza politicii de securitate și apărare, a deciziei politice elaborate în acest sens de către structurile în drept – Parlament, Președinție, Guvern –, adică a politicii de securitate și apărare exprimate prin strategia de securitate și apărare (strategia de securitate națională sau strategia națională de securitate), instituția militară elaborează strategia militară, care se prezintă a fi un concept de mare anvergură, dar și un suport foarte util și necesar pentru planificarea strategică.

Înainte de toate, strategia militară trebuie să detalieze, să evalueze și să prognozeze, din punct de vedere militar, provocările, pericolele și amenințările conținute în strategia de securitate și apărare, precum și vulnerabilitățile de sistem și de proces asociate acestora, să calculeze riscurile ce pot fi asumate, dar și riscurile implicite, impuse sau aleatoare, să configureze dinamica lor și să se preocupe îndeaproape de monitorizarea și supravegherea permanentă, prin forțe proprii, împreună cu forțele Alianței, precum și cu alte forțe și structuri interne sau internaționale, a

modului în care acestea interacționează. De aici, rezultă un efect, *efectul de interacțiune*, care ajută la calcularea gradului de amenințare și, implicit, a gradului de risc implicit, impus sau asumat.

Schematic, această primă funcție a strategiei militare – modelarea efectului de interacțiune în cadrul sintezei provocărilor, pericolelor, amenințărilor, vulnerabilităților și a riscului calculat (PPAVR) se prezintă în schema de la Figura nr. 1.

Această funcție a strategiei este deosebit de importantă. Ea nu se reduce însă la a *traduce* în limbaj militar mulțimea provocărilor, pericolelor și amenințărilor formulate în strategia națională de securitate sau în strategiile de alianță și de coaliție. Însăși conducerea politică apelează, pentru identificarea provocărilor, pericolelor și amenințărilor politice, economice, informaționale, sociale, ecologice, geofizice și militare, și la expertiza strategică militară efectuată de domeniul militar. O astfel de expertiză este necesară din mai multe motive:

- este totdeauna efectuată avându-se în vedere trecerea la limită a provocărilor, pericolelor și amenințărilor (PPA), precum și a vulnerabilităților de sistem și de proces, care afectează, din punct de vedere militar, securitatea țării, a Alianței, a Uniunii Europene;
- formulează, în termeni clari și fără echivoc, capacitatea de acțiune și de reacție în situații date, potențialul existent și necesarul în forțe, mijloace, resurse și acțiuni;
- execută o evaluare corespunzătoare a situației,

precum și predicții asupra evoluției acesteia pe termen scurt, mediu și lung;

- propune soluții responsabile, în toate variantele predictibile;
- atrage atenția asupra limitelor și vulnerabilităților.

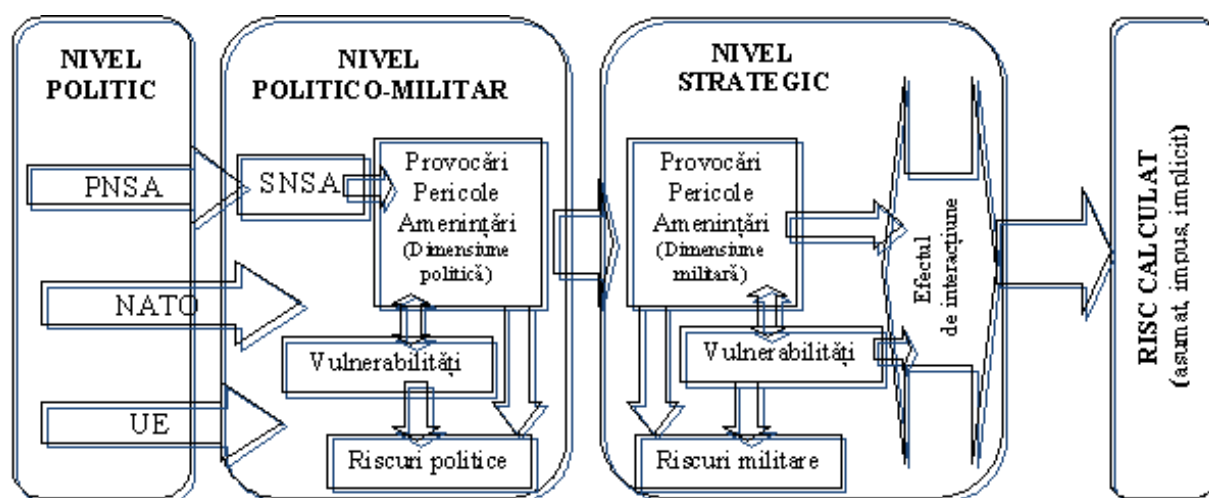
Expertiza strategică ajută nivelul politic să ia o decizie corespunzătoare, departe de voluntarism, cât mai aproape de situația reală și de posibilitățile proprii. Iar aceasta este una dintre funcțiile foarte importante ale nivelului strategic.

În funcție de aceste distribuții și, evident, de resursele alocate, strategia militară operațională poate fi structurată diferit, dar, în principiu, ea are următoarele componente:

- identificarea provocărilor, pericolelor și amenințărilor, precum și a vulnerabilităților la acestea și calcularea (evaluarea) riscului militar asumat, impus sau implicit;
- strategia forțelor (terestre, aeriene și navale);
- strategia mijloacelor;
- strategia acțiunilor;
- strategia resurselor.

O analiză mai nuanțată a unei strategii operaționale (care pune în operă o decizie politică, adică strategia națională de securitate și apărare, așa cum ar trebui să se numească documentul care pune în operă politica națională de securitate și apărare) se prezintă în schema de la Figura nr. 2.

Palierul referitor la *spațiul de sinteză dinamică și complexă extins, civil-militar, de interdisciplinaritate și confluente* adaptează

PNSA – Politica Națională de Securitate și Apărare; SNSA – Strategie Națională de Securitate și Apărare

Figura nr. 1

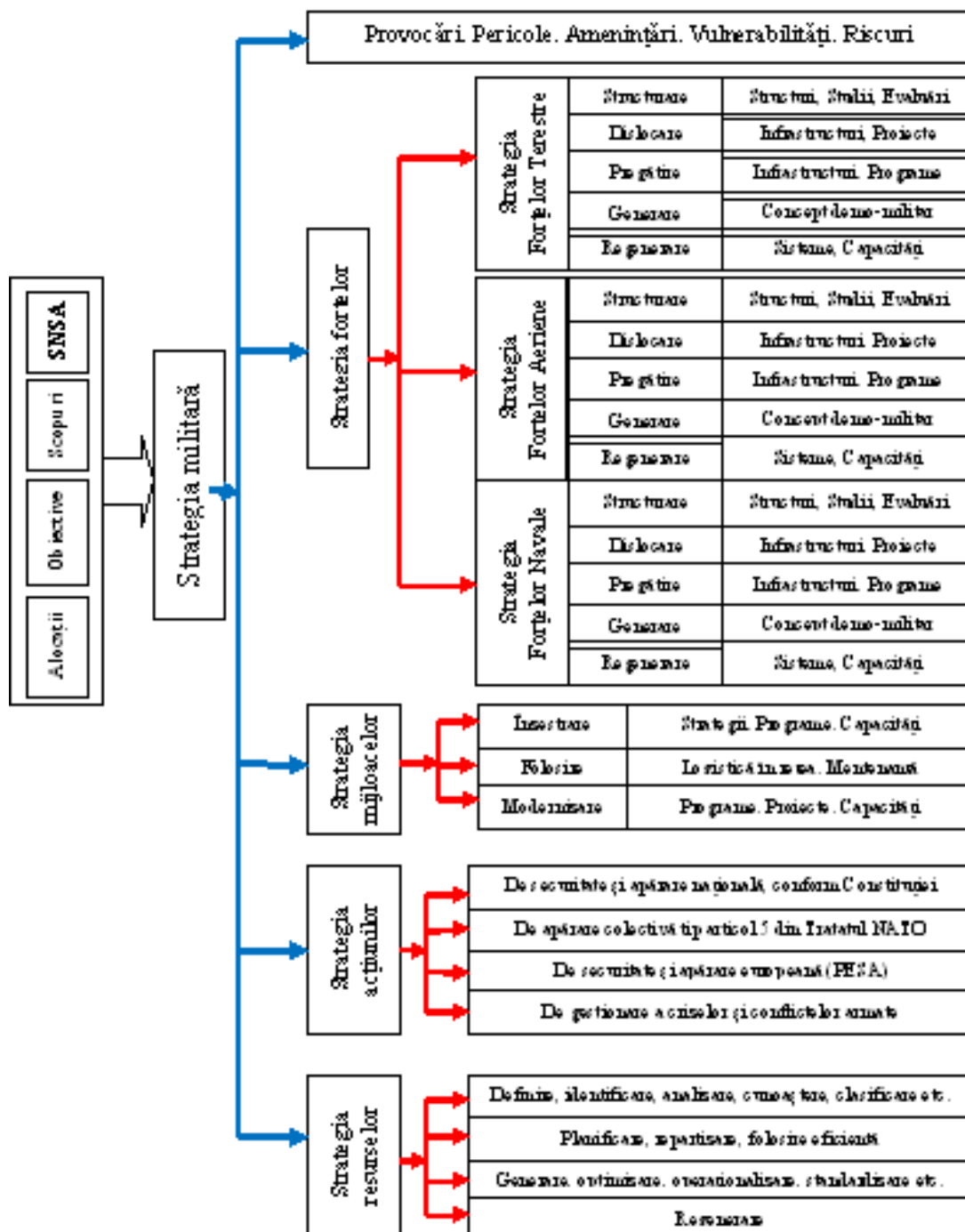

Figura nr. 2

instituția militară la noile cerințe ale societății informaționale și înalt tehnologizate. În această epocă, instituția militară nu poate exista în sine, nu se poate închide în cazărmi, ci trebuie să accepte și să realizeze o dimensiune civil-militară, care să o facă aptă să participe în mod eficient la gestionarea și soluționarea crizelor și conflictelor extinse. Există însă pericolul ca exagerarea

acestei dimensiuni să scoată instituția militară din propria-i menire, să-i atribuie competențe și atribuții polițienești – s-o transforme adică într-un fel de poliție înarmată cu care statele participă la rezolvarea a tot felul de crize și conflicte cu care se confruntă planeta – și obligând-o să-și neglijeze atributul esențial, acela de apărare, prin mijloace militare, a statului împotriva unor atacuri

militare din exterior sau, în cazul marilor puteri și statelor puternice, de impunere prin forța armelor a intereselor considerate vitale ale acestora. Oricum, chiar și în acest caz care generează războiul de agresiune, armatele sunt menite să slujească, prin mijloace militare, interesele vitale ale statului, să pună adică în aplicare, prin forță, politica statului.

Chiar dacă, între timp, lucrurile s-au mai schimbat, iar dimensiunea internațională, de cooperare și de parteneriat, a devenit esențială în păstrarea securității și prevenirea războiului distrugător, niciun stat nu este dispus să renunțe, sub nicio formă, la suveranitatea sa reală și la capacitatea sa de a se apăra împotriva oricui îl atacă.

Fenomenul militar actual rămâne, totuși, foarte complex și contradictoriu, iar caracteristicile sale nu sunt și nu pot fi liniștitoare pentru nimeni, nici măcar pentru țările care s-au pus la adăpostul armei nucleare. Dimensiunea civil-militară este doar un paleativ și, în același timp, o modalitate de extindere a domeniului militar la competențe civil-militare și nu o „civilire” a armatelor.

Printre principalele caracteristici ale fenomenului militar contemporan pot fi situate și următoarele:

- complexitatea fără precedent a mediului politic și strategic;
- internaționalitatea, globalizarea și fragmentarea conflictuală;
- recrudescența asimetriei conflictuale, foarte active, în toate palierele (politic, economic, financiar, informațional, cultural, militar etc.);
- decalajele militare foarte mari, irecuperabile, generate de decalajele economice, financiare, tehnologice și informaționale imense;
- dezvoltarea puterii nucleare și monopolizarea ei relativă de către un număr limitat de state (cele cinci puteri nucleare „legale” – SUA, Rusia, Franța, Marea Britanie și China – sunt membri permanenți ai Consiliului de Securitate al ONU, iar celelalte trei puteri nucleare neoficiale și „nelegale” – India, Pakistan, Israel – constituie deja un fait accompli, sunt, deci, acceptate ca atare, și nimeni nu are absolut nimic de spus și de făcut, pentru că efectiv nu se mai poate face nimic, timp în care, la poarta puterii militare nucleare, mai bat viguros și alte state – Coreea de Nord și Iranul – și, poate, mâine, când problema accesului la tehnologii nucleare va fi soluționată de mai toate țările, vor apela și altele, într-o formă sau alta, la arma nucleară);

- crearea și punerea în aplicare a unui sistem, I2SRSTAR, de supraveghere și dominare informațională, prin toate mijloacele posibile, de la agenți la sateliți-spion, cu scopuri foarte complexe: supravegherea armamentului nuclear și a armamentului strategic; sesizarea oricărei pregătiri în vederea unui atac nuclear sau de altă natură; culegerea, în timp real, a datelor și informațiilor necesare gestionării crizelor și conflictelor, prevenirea atacurilor teroriste și combaterea terorismului etc.;

- extinderea NATO și a UE și lărgirea spațiului de securitate european și euro-atlantic;

- perfecționarea armamentului nuclear, trecerea la experimente nucleare de laborator și dezvoltarea întempestivă și foarte largă a armamentului nuclear tactic (în timp ce armamentul nuclear strategic – ANS – par să reprezintă doar amenințare și descurajare reciprocă sau pentru toată lumea, armamentul nuclear tactic – ANT – poate fi folosit fără nicio problemă în spațiul luptei, și, poate, într-o anumită proporție ne semnificativă și doar ca experimente, a și fost folosit);

- dezvoltarea sistemelor de arme cu bătaie lungă (raza de acțiune a rachetei de croazieră Tomahawk este de 2500 km) și de mare precizie, care schimbă complet configurația spațiului luptei și permit materializarea efectivă a războiului înalt tehnologizat, îndeosebi a războiului bazat pe rețea;

- dezvoltarea unor vectori nedetectabili, deosebit de periculoși;

- dezvoltarea unor sisteme de arme neconvenționale (bazate pe amplificarea undelor, pe laseri, pe psihoenergie, pe nanotehnologii, pe efecte geografice etc.);

- dezvoltarea și punerea în aplicare a unor concepte care privesc războiul simetric, războiul disimetric și războiul asimetric etc.

Acestea sunt doar câteva dintre caracteristicile fenomenului militar contemporan. Evident, sunt caracteristici dinamice, interactive, care se manifestă într-o lume complexă cu evoluții imprevizibile și haotice. Deși gradul de civilizație tehnologică și informațională atins în această epocă, infrastructurile și rețeaua ar trebui să ofere un anumit confort civilizațional și securitar necunoscut până acum – ceea ce de altfel se și întâmplă –, dincolo de siguranța de navigație pe care o oferă GPS, de siguranța conducerii autovehiculului pe care o oferă sistemele moderne

de control al direcției, al frânării, al derapajului, al distanței față de vehiculul din față, nivelul de vulnerabilitate și de insecuritate, pe ansamblu, crește.

Revoluția în domeniul militar

Revoluția în domeniul militar, sau Revoluția în Afaceri Militare – RMA – cum o numesc americanii, nu rezolvă problemele conflictualității, nu contribuie cu nimic la diminuarea insecurității planetei și nici chiar a statului sau a statelor care o practică, ci oferă doar o nouă formă și un nou conținut fenomenului militar contemporan, particularizat la o arie geografică sau la un grup de state puternic industrializate, cu competențe, atribuții și responsabilități globale – asumate sau implicite – privind criza, conflictul și războiul. Revoluția în domeniul militar vizează toate componentele acestuia, se racordează la revoluțiile științifice, tehnologice, informaționale și, într-un anumit sens, cognitive și conferă acestui domeniu un rol de detașament înaintat și, evident, de avangardă.

Dintotdeauna, domeniul militar a fost unul de avangardă, atât în ceea ce privește forma de organizare și de eficiență a entităților umane, cât și în ceea ce privește informația, tehnica și tehnologia. Totdeauna, domeniul militar a stimulat cercetarea tehnologică de vârf, obținerea unor noi arme și elaborarea unor modalități eficiente de folosire a acestora. Primele aplicații ale descoperirii energiei nucleare s-au aflat în domeniul militar (realizarea armei nucleare) și tot în acest domeniu s-au dezvoltat laserele, sistemele de poziționare geospațială (GPS), termolocația și radiolocația, sistemele de vedere pe timp de noapte, comunicațiile și televiziunea în bandă largă etc.

Totdeauna, domeniul militar va fi unul de vârf în cercetarea științifică aplicativă, dar și în stimularea cercetării științifice fundamentale, în sociologie, în pedagogie, în sistemul de învățare permanentă, în psihologia socială, în aplicațiile acesteia în situații complexe, conflictuale și îndeosebi în situații-limită.

Revoluția în probleme militare vizează, deopotrivă, următoarele niveluri:

- politico-militar (nivelul deciziei politico-militare);
- strategic (nivelul concepției, planificării, generării, organizării și regenerării forțelor, mijloacelor și acțiunilor);

- operativ (nivelul punerii în operă a strategiei, prin realizarea manevrei de forțe, mijloace, resurse și constituirea dispozitivelor necesare acțiunii);

- tactic (nivelul acțiunii din spațiul luptei).

Ea vizează, de asemenea, și alte componente care echipează aceste niveluri, cum ar fi, spre exemplu, următoarele:

- informațiile;
- forțele;
- mijloacele;
- resursele;
- logistica.

RMA este o modalitate de schimbare și transformare radicală a politicilor, concepțiilor, strategiei, tacticii, tehnologiei, informației, logisticii și a celorlalte componente ale domeniului militar sau conexe la acest domeniu, care impune o nouă viziune asupra spațiului luptei și a spațiilor adiacente acesteia, un nou mod de acțiune și o altă mentalitate.

Această revoluție este, deopotrivă, informațională, tehnologică, managerială și acțională. Ea presupune:

- noi scopuri și obiective politice fixate pentru acțiunea militară sau civil-militară;
- noi coordonate ale angajării;
- noi concepții strategice, operative și tactice;
- noi resurse;
- un nou sistem de acțiune militară și civil-militară pentru contracararea noilor provocări, pericole și amenințări (PPA), reducerea noilor vulnerabilități și calcularea cât mai precisă a noilor riscuri impuse, induse și care se cer asumate.

Așadar, noua revoluție în domeniul militar – în măsura în care acceptăm și ne însușim acest termen – este, deopotrivă:

- filosofică (în modul de a gândi, a elabora concepte și a opera cu acestea);
- informațională (concepție și aplică un nou sistem de culegere, analiză, transmitere și folosire a datelor și informațiilor – sistemul I2SR –, un sistem în rețea și în timp real);
- managerială (noi sisteme de comandă-control, finalizate în C4, noi sisteme de management al spațiului luptei, spațiilor adiacente, spațiilor integrate, rețelelor și sistemelor);
- tehnologică (revoluționarea tehnologică complexă, introducerea unor noi sisteme de arme performante, de mare precizie, conectate la rețelele I2SR, la C4, la rețeaua platformelor de luptă, la bazele de date și la logistica în rețea);

- logistică (logistica în rețea, integrată spațiului luptei).

Evident, nimeni – nici chiar Statele Unite – nu a realizat în totalitate aceste obiective, dar toată lumea ține, într-o formă sau alta, recunoscând sau nu termenul RMA, de aceste tendințe și de aceste coordonate.

O astfel de revoluție extrem de complexă și cu implicații majore în modelarea conflictualității lumii cere și impune procese complexe, de durată, interdependente, care dau consistență și valoare acestui concept. În opinia noastră, printre aceste procese pot fi situate și următoarele:

- transformarea;
- profesionalizarea;
- deplasarea spre zonele de securitate (insecuritate) strategică;
- dotarea cu sisteme de arme de mare precizie;
- miniaturizarea armamentului nuclear;
- apariția și diversificarea armelor nonletale.

Aceste procese sunt permanente. Ele pot crește în intensitate în anumite perioade, dar, oricum, permanența nu este dată de evoluții lineare, ci de escaladări spectaculoase și periculoase, de salturi filozofice, informaționale, tehnologice și logistice, care schimbă complet configurația mediului strategic, dinamica și fizionomia conflictualității lumii. Saltul pe care l-a reprezentat folosirea armei nucleare în spațiul luptei (în cel de al Doilea Război Mondial) este edificator. Un asemenea salt se produce în zilele noastre, datorită, în primul rând, informației, rețelei și impactului cosmic și geofizic al noilor arme.

Transformarea

Transformarea poate fi un proces linear evolutiv, un rezultat al unor acumulări și deveniri, dar și un proces de schimbări radicale, unele dintre ele bruște, care trece sistemul într-o nouă stare, îi conferă o nouă identitate și chiar funcții și abilități noi. Schimbările care determină și definesc procesul de transformare sunt radicale, sunt esențiale. Aceste afirmații sunt, desigur, valabile și pentru transformarea de tip militar.

Transformarea instituției militare nu este un proces în sine, ci unul complex, condiționat. Între determinările transformării militare, pot fi situate și următoarele:

- mutații geopolitice semnificative;
- schimbări radicale în mediul de securitate

(noi PPA, noi vulnerabilități, noi configurații ale riscurilor implicite, impuse sau asumate);

- noi exigențe ale spațiului luptei, în dimensiunile și implicațiile lor simetrice, disimetrice (disproporționate) și asimetrice;

- noi coordonate ale managementului domeniului securității și apărării de nivel național și internațional;

- redimensionarea resurselor;
- extinderea NATO și a Uniunii Europene și implicarea lor tot mai accentuată în procesul de gestionare a crizelor și conflictelor armate, dar și în operațiile de stabilitate și de menținere a păcii;
- acțiunile și reacțiile asimetrice din partea forțelor ostile procesului de globalizare sau extinderii democrației de tip occidental;
- reconfigurarea și reconstruirea centrelor de putere, de influență și de configurare a mediului politic și strategic de securitate;
- crize economice, politice, financiare și de altă natură;
- procesul de globalizare;
- redimensionarea arhitecturilor de putere și de influență.

Aceste determinări acționează direct sau indirect asupra transformării de tip militar, fixează principalele coordonate în care se produc schimbările radicale, calitative și adaptative, reconfigurează semnificativ sistemele și procesele militare, structurile și funcțiile entităților, conceptele politice și strategice și chiar procedurile și procedeele de acțiuni în spațiul luptei sau în procesul de modernizare a structurilor militare și civil-militare, a sistemelor de pregătire, de generare, întrebuințare și regenerare a forței, într-un mediu complex, flexibil și chiar fluid. Dinamica mediului strategic este foarte complexă, cu evoluții mai mult sau mai puțin previzibile, mai mult sau mai puțin haotice, dar totdeauna îngrijorătoare și chiar surprinzătoare.

Profesionalizarea

Nu toate armatele din lume se profesionalizează, dar profesionalizarea instituției militare se înscrie ca o tendință de bază în cadrul fenomenului militar contemporan. Determinările profesionalizării armatelor se înscriu într-o paletă foarte largă de necesități obiective și de opțiuni subiective, unele conjuncturale, altele voluntare, dar prea grăbite, prea insistente, uneori, chiar precipitate, care

crează multe confuzii și generează multe semne de întrebare. Vremea de triumf a instituției militare a constituit-o epoca națiunilor. Națiunile, inclusiv națiunea americană, iubesc și respectă armatele naționale, cele care au contribuit la crearea și apărarea statelor naționale, care au generat infuzia de glorie și de bucurie a învingătorilor, mai ales a celor care și-au apărat patria și au reușit să o salveze și să o mențină, dar și amărăciunea, tragedia și durerea înfrângerilor, pentru că înfrângere însemna robie. Nu s-a ieșit încă din această filozofie, pentru că epoca agresării statelor încă n-a trecut. De aceea, armatele profesioniste vin pe un teren insuficient pregătit, vin, poate, prea devreme. Dar condițiile care permit și, în același timp, generează armate profesioniste încep să fie din ce în ce mai favorabile. Printre acestea pot fi situate și următoarele:

- reconfigurarea geopolitică a lumii;
- probabilitatea redusă a unei noi conflagrații de tipul celui de al Doilea Război Mondial;
- apariția unor cerințe de gestionare politico-militară și chiar militară a crizelor și conflictelor armate, prin participarea efectivă a unor profesioniști;
- apariția și dezvoltarea sistemelor de arme de mare precizie, care duc la reducerea efectivelor și sporesc cerința de profesionalism militar;
- creșterea responsabilității marilor puteri și a statelor grupate în alianțe și coaliții pentru prevenirea războiului și menținerea păcii;
- dezvoltarea expediționarismului;
- apariția și dezvoltarea rețelei, a sistemelor de conducere C2 și C4, a rețelelor complexe, permanente și în bandă largă de culegere și prelucrare a datelor și informațiilor, de tip I2SR, și dezvoltarea fără precedent a tehnologiei informației.

Mai există, desigur, și alte condiții deosebit de favorabile și necesare implementării profesionalismului, dar tendința de profesionalizare a armatelor nu este generală. Ea se prezintă doar ca o tendință de avangardă și este specifică lumii înalt tehnologizate, cu armate care îndeplinesc misiuni complexe, de gestionare a crizelor, de prevenire a războiului, de impunere a păcii, de combatere a terorismului, de sprijin pentru anumite țări care doresc să se alinieze la conceptul democratic occidental, să combată terorismul, să-și asigure o dezvoltare democratică, pe noile coordonate civilizatoare. Țările care și-au profesionalizat

armatele sunt, totuși, puține. Cea mai mare parte a țărilor lumii nu-și poate permite să întrețină armate profesioniste și, în afară de aceasta, nu consideră că armatele profesioniste sunt necesare pentru realizarea obiectivelor militare pe care ele și le propun și care se rezumă la apărarea frontierelor și a teritoriului statului respectiv, în situația în care este atacat.

Această realitate împarte lumea în patru grupuri:

- grupul statelor cu armate în întregime profesionalizate (din care face parte și România);
- grupul statelor cu armate parțial profesionalizate;
- grupul statelor cu armate naționale neprofesionalizate (mai puțin corpul cadrelor);
- grupul statelor fără armate naționale.

Fiecare dintre aceste grupuri are argumentele sale în politicile și strategiile adoptate, dar mai ales limitele și restricțiile impuse de resurse, de acorduri internaționale, de conjuncturi, de nivelul PPAVR și de posibilitățile reale.

Această realitate face lumea diferită din punct de vedere militar. Decalajele sunt imense, garanțiile cu greu pot fi respectate, certitudinile sunt puține, incertitudinile cresc. De aceea, este absolută nevoie de studierea temeinică a mediului de securitate și a modalităților de optimizare a acestuia.

Deplasarea spre zonele de securitate (insecuritate) strategică

Caracterul general al fenomenului militar contemporan este unul subtil, complex și oscilatoriu. Marile puteri ale lumii continuă să se înarneze, direct proporțional cu progresele din cercetarea științifică, mai ales în domeniile *high-tech* și *IT*. Sistemele de arme nucleare și clasice realizate de Statele Unite ale Americii, dar și de Rusia, de China, de Israel, de unele țări din Uniunea Europeană au atins cote inimaginabile în ceea ce privește calitatea, precizia și puterea de distrugere. Cu ce scop? Desigur, fiecare dintre marile puteri și dintre celelalte țări care dețin astfel de sisteme de arme va afirma că aceste dezvoltări vizează propria securitate, într-o lume conflictuală și nesigură, dar și participarea activă la gestionarea mediului de securitate al planetei. Ceea ce este foarte adevărat. Dar tocmai astfel de dezvoltări creează disproporții uriașe, adâncește conflictualitatea și generează reacții, atitudini și comportamente ostile și asimetrice.

PPA	Țări nucleare	Țări care dispun de sisteme de arme precise	Celelalte țări
PPAVR Nucleare	Da	Da	Da
PPAVR Teroriste	Da	Da	Da
Acțiuni frontaliere	Da	Da	Da
Acțiuni separatiste	Da	Da	Da
Acțiuni extremiste etnice	Da	Da	Da
Acțiuni extremiste religioase	Da	Da	Da
Războaie de gherilă	Parțial, Indirect	Parțial, Indirect	Parțial, Indirect
Migrațiune ilegală	Da	Da	Da
Trafic de droguri	Da	Da	Da
Trafic de arme	Da	Da	Da
Trafic de persoane	Da	Da	Da
Crima organizată transfrontalieră	Da	Da	Da
PPA Economice	Da	Da	Da
PPAVR Financiare	Da	Da	Da
PPAVR Energetice	Da	Da	Da
PPAVR Sociale	Da	Da	Da
PPAVR Ciberspățiale	Da	Da	Da
Alte PPAVR	Da	Da	Da

Tabelul nr. 1

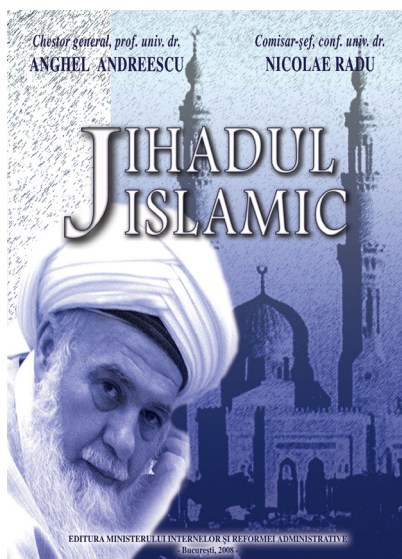
Umbrela nucleară amenință și descurajează, dar nu diminuează cu nimic dezvoltarea în continuare a sistemelor PPAVR, care mențin la cote foarte ridicate gradul de insecuritate. Provocările, pericolele, amenințările, vulnerabilitățile și riscurile rezultate de aici privesc pe toată lumea, inclusiv țările care dispun de cele mai sofisticate sisteme de arme. Aceste sisteme nu le asigură *ipso facto* securitatea, ci, dimpotrivă, le măresc vulnerabilitatea la atacuri și acțiuni asimetrice, întrucât totdeauna cel puternic va fi atât ținta celor puternici, cât și cea a celor care se simt amenințați prin puterea celui puternic. Așadar, securitatea

prin amenințare și descurajare este relativă și se poate transforma foarte ușor în insecuritate. După cum se vede în tabelul nr. 1, toate categoriile de țări, indiferent în care grup s-ar afla, sunt afectate, într-o formă sau alta, într-o măsură sau alta, de toate tipurile de provocări, pericole și amenințări, sunt vulnerabile la acestea și trebuie să-și asume, *nolens, volens*, riscurile care rezultă de aici.

În concluzie, în epoca modernă, granița dintre securitate și insecuritate este foarte greu de stabilit. Practic, nu putem spune că există o astfel de graniță. Sau, în orice caz, chiar dacă există, ea este fluidă, instabilă și nesigură.

Generalul de brigadă (r) CS I dr. Gheorghe VĂDUVA (vaduvageorge@yahoo.fr), din Centrul de Studii Strategice de Securitate și Apărare din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, tratează în acest număr o temă dezvoltată pe larg în cadrul unui proiect de cercetare științifică la care este director, ce se derulează de către un consorțiu format din UNAp „Carol I” - conducător de proiect, Academia Tehnică Militară, Academia de Studii Economice din București și Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava - parteneri.

JIHADUL ISLAMIC

Volumul **Jihadul Islamic**, apărut recent la Editura Ministerului Internelor și Reformei Administrative, a fost prezentat în cadrul Simpozionului „Războiul bazat pe efecte”, organizat de Secția de Știință Militară a Academiei Oamenilor de Știință din România, în colaborare cu Statul Major al Forțelor Terestre și Universitatea Națională de Apărare „Carol I”. Lucrarea a fost elaborată de chestorul general de poliție prof. univ. dr. Anghel Andreescu, secretar de stat și șef al Departamentului pentru Ordine și Siguranță Publică din MIRA, și comisarul șef conf. univ. dr. Nicolae Radu, consilier în MIRA, autori a numeroase lucrări în domeniu.

Lucrarea este structurată în patru capitole, opt anexe, glosar de termeni pentru Jihad, și se bazează pe un amplu studiu bibliografic, cu o prezentare grafică de excepție, are o prefață semnată de rectorul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, care o recomandă ca „o lucrare destinată unei mai bune înțelegeri a Islamului, dar și a diferențelor culturale aflate la originea conflictualității dintre state, națiuni, civilizații, reprezintă un demers pe atât de neașteptat din partea autorilor, pe cât de complex este”.

Întreaga lucrare evidențiază ideea că „Islamul este religia care se bazează pe obținerea păcii prin supunere față de voința divină”.

Începând din primul capitol, *De ce Islam la cunoașterea Jihadului*, autorii definesc Islamul ca fiind cea mai dinamică religie ca număr de populație (pe locul 2 după creștinism), subliniind că ponderea o reprezintă cei de origine arabă.

Capitolul al doilea, *Enciclopedia terorii. Calea spre Emir și Al-Qaida Albă*, face un excurs de la geneza și începuturile terorismului până la terorismul contemporan. Aici sunt descrise principalele organizații teroriste islamiste, în special gruparea cu cele mai numeroase și grave atentate, Al-Qaida, dar și liderul acesteia.

Poate cel mai incitant capitol este al treilea, *Jihad pe Internet. Cyberterorism, Cyberspionaj, Mass-media și „Brandul” Al-Qaida*, în care sunt prezentate formele de atac terorist pe Internet, și modalitățile în care teroriștii folosesc rețeaua pentru a comunica și a-și face propagandă, precum și modul în care aceștia utilizează mass-media pentru a-și promova imaginea. După părerea autorilor, „cyberterorismul a devenit, alături de superterorism, forma cea mai periculoasă și greu de detectat pe care o îmbracă terorismul secolului XXI”.

Ultimul capitol, *Organizații jihadiste și grupări teroriste internaționale*, prezintă organizațiile teroriste, structurate pe zone de influență sau dezvoltare, cele de origine islamică și nu numai. Autorii subliniază că, din păcate, ceea ce se întâmplă acum, prin acțiunile desfășurate pe plan mondial împotriva terorismului, ne conduce la concluzia finală că se acționează asupra efectelor, și nu a cauzelor.

Cu o bibliografie bogată și numeroase note la fiecare capitol, „*Jihadul Islamic*” este o lucrare bine documentată, ce poate fi folosită ca importantă sursă de date pentru cercetarea științifică.

I.C.

ACTIVITĂȚI ALE CENTRULUI DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

IULIE-SEPTEMBRIE 2008

Cercetători din Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, au participat la diverse activități științifice din țară și străinătate. În Ungaria, la Budapesta, în perioada 01 – 03.07.2008, s-a desfășurat un atelier de lucru cu tema „Provocări de viitor la adresa securității. Viziunea Europei Centrale și de Est”, organizat de Universitatea Națională de Apărare din Budapesta, la inițiativa Comandamentului NATO pentru Transformare (ACT). În cadrul atelierului de lucru, Centrul a fost reprezentat de directorul științific. Activitatea a avut drept scop identificarea megatendențelor mediului de securitate pentru următoarele decenii, ceea ce constituie o încercare de a identifica locul și rolul NATO în gestionarea stabilității și securității într-o lume a viitorului îndepărtat.

În cadrul proiectului de cercetare „Securitatea sistemelor și acțiunilor militare și civil-militare folosite în gestionarea crizelor și conflictelor armate”, s-a desfășurat o activitate de informare-documentare la Reprezentanța Militară a României la NATO și UE, în perioada 15 – 20.07.2008, la Bruxelles, Belgia. Documentarea pe tematica propusă la comandamentul NATO de la Bruxelles și la SHAPE a fost consistentă și s-a efectuat în foarte bune condiții, fiind deosebit de utilă echipei de cercetători științifici din cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate (CSSAS), din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, atât pentru finalizarea proiectului de cercetare, cât și pentru activitatea curentă de cercetare științifică din cadrul instituției. Interlocutorii s-au arătat interesați de temele de cercetare științifică abordate, de produsele Centrului și au propus dezvoltarea colaborării.

Au mai fost susținute comunicări la Conferința internațională „Regimul juridic al Religiiilor monoteiste din Uniunea Europeană”, în zilele de 3-4 iulie, manifestare științifică organizată de Universitatea „Ovidius” din Constanța.

Cea mai importantă activitate științifică a Centrului din acest an este Sesiunea internațională anuală de comunicări științifice „Politici și strategii în gestionarea conflictualității”, ce va fi organizată în zilele de 20 și 21 noiembrie. Informații despre condițiile de înscriere la această sesiune sunt publicate pe site-ul <http://cssas.unap.ro>.

Irina CUCU

ÎN ATENȚIA AUTORILOR

La selecția articolelor se au în vedere: circumscrierea în aria tematică a revistei, actualitatea subiectului, noutatea și originalitatea, conținutul științific al materialului, ca și adecvarea la normele editoriale adoptate de revistă. Articolul nu trebuie să conțină conotații politice de partid.

Evaluarea științifică a textelor se va face de către doi referenți științifici cu grad profesional de profesor universitar sau cercetător științific gradul I. Conținutul textului trimis spre publicare nu trebuie să fi apărut anterior în alte reviste, în format tipărit sau online.

Articolul, elaborat în limba română și o limbă de circulație internațională (engleză, franceză), poate conține maximum 10-12 pagini (6.000 – 7.000 cuvinte) și trebuie să fie redactat în format electronic și pe hârtie A4, cu font Times New Roman, corp 12, cu spațierea la un rând, iar tabelele și schemele transpuse pe pagini separate.

Textul trebuie să fie precedat de un rezumat de maximum 250 cuvinte în limbile română și engleză și cel mult 10 cuvinte-cheie. Materialele să fie semnate cu gradul științific, numele și prenumele autorului și să se încheie cu un curriculum vitae de maximum 60 cuvinte (specificând calificarea profesională a autorului, instituția de care aparține și alte informații considerate necesare, inclusiv adresa de e-mail a acestuia).

Trimiterile bibliografice se fac la sfârșitul materialului și trebuie să respecte regulile internaționale. Autorii pot publica doar un articol pe număr.

Textul trebuie să prezinte o structură ușor identificabilă, cu titluri (eventual subtitluri) reflectând această structură. Abrevierile vor fi indicate în text la prima apariție. În continuare, denumirea întreagă nu va mai fi repetată. Este de dorit ca articolele să se încheie cu câteva concluzii mai importante, privind avansul realizat în cunoaștere prin cercetarea respectivă.

Articolele nu vor conține informații clasificate.

Revista neavând scop lucrativ, articolele nu vor fi remunerate.

Adresa noastră este: Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate (revista „Impact Strategic”), București, Șoseaua Panduri nr. 68-72, Sectorul 5, Telefon: (021)319.56.49; Fax: (021)319.55.93, E-mail: cssas@unap.ro; Adresă web: <http://cssas.unap.ro>; <http://impactstrategic.unap.ro>.

La șapte ani de la apariție, revista IMPACT STRATEGIC a Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, se prezintă ca o publicație științifică trimestrială, recunoscută pe plan național și cunoscută pe plan internațional pentru aria tematică complexă abordată – actualitate politico-militară, strategii de securitate, strategie militară, politici, strategii și acțiuni NATO și UE, societate informațională, problematica păcii și a războiului viitorului. Cititorii găsesc în paginile ei analize, sinteze și evaluări de nivel strategic, puncte de vedere, precum și o rubrică specială, intitulată „Eveniment strategic”, în care se studiază impactul strategic al dinamicii acțiunilor pe plan național, regional și global.

IMPACT STRATEGIC numără între colaboratorii săi personalități de marcă din domeniul cercetării științifice și învățământului superior militar și civil, național și internațional, din structurile Ministerului român al Apărării, Statul Major General, statele majore ale categoriilor de forțe ale armatei, Ministerul Internelor și Reformei Administrative, Ministerul Afacerilor Externe, unități militare și alte instituții ale statului, organizații neguvernamentale, firme etc.

Recunoașterea internațională a calității revistei este confirmată de difuzarea ei pe site-urile unor prestigioase instituții de peste hotare (Rețeaua de relații internaționale și securitate a Institutului Federal Elvețian pentru Tehnologie din Zürich; Defence Guide, în colaborare cu Institutul Elen de Studii Strategice; Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale Viitorul din Republica Moldova - Biblioteca virtuală „Politics – security“ etc.).

Publicația este apreciată, pentru standardul de calitate, de către Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior din România, prin clasificarea la categoria B+, ca revistă ce deține potențialul necesar obținerii recunoașterii internaționale.

Oglindă fidelă a gândirii militare românești și străine actuale, IMPACT STRATEGIC este un forum reprezentativ de reflecție și dezbateră aprofundată a problematicii strategiei și securității în comunitatea științifică și academică națională și internațională.

În prezent, IMPACT STRATEGIC se tipărește concomitent în două ediții: una în limba română și alta în limba engleză, și se difuzează în mediul științific și academic din țară și străinătate, ca și în principalele instituții din sfera securității și apărării.

Responsabil de număr: Vasile POPA
Tehnoredactare computerizată: George RĂDUICĂ
Corectură: Corina VLADU
Tipografia Universității Naționale de Apărare "Carol I"

100/1146/08

C 210/2008